72248

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

MUHAMMET HEKİMOĞLU

ŞERḤU İBN ʻAḲÎL'DEKİ ŞAHİD BEYİTLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
PROF. DR. M. NAZİF ŞAHİNOĞLU

KIRIKKALE-1998

ÖZET

Bu çalışmada, Arap dili çalışmalarında çok önemli bir kilometre taşını teşkil eden İbn Malik'in *Elfiye*'sine yapılan şerhlerden biri olan ve emsalleri arasında anlaşılma ve kuralları gereksiz ayrıntıya girmeden açıklama bakımından seçkin bir yere sahip olan Şerhu İbn Akil'deki şahid beyitler incelenmiştir. Bu çalışma bakımından ülkemizde yapılan Türkçe çalışmaların ilklerinden biridir.

Şahid beyitler günümüz Türkçe'sine tercüme edilmiş, söyleyenleri hakkında biyografik bilgi verilmiş, beyitlerin delil oldukları gramatik konular açıklanmış ve bu beyitlerin gramer ekollerinin görüşleri için ne derece mesnet teşkil ettikleri izah edilmiştir. Bunların yanında beyitlerin vezinleri bulunarak çalışmanın sonundaki indexler bölümünde istifadeye sunulmuştur.

Sonuç olarak bu çalışma, adı geçen eserdeki beyitleri Arap dili sahasında araştırma yapacak olanların ve tüm ilim dünyasının hizmetine sunmayı amaçlamıştır.

ABSTRACT

This study examined the shawahids of Şerhu İbn 'Akil, which is a commentary of Elfiye of İbn Malik, a very important milestone in Arabic Stadies. This work has had a distinguished position among its similars for it explains the rules without any unnecessary detail, and thus for it is much understandable. This study of first Turkish studies in teruns of its subject matter.

In this study, the shawahids were translated into Turkish and biographical information about the sayers was given in eddition, the gramatical matters evidenced by the verses were explained . The extent to wich these verses support the ideas of grammer schools was discussed. Furtermore the poetical meters in the verses were found and presented in the index at the end of the study.

As a result, this study aims to put the verses of the Shawahids in the verses of all those who will make research on the Arabic and those in the scientific world.

KİŞİSEL KABUL/ AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "Şerhu İbn 'Akil'deki Şahid Beyitlerin İncelenmesi" adlı bu çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma baş vurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

24.08. 1998

Muhammet HEKİMOĞLU

ÖNSÖZ

Arap gramerinin önemli konularından biri olan İstişhad; tarihçesi, yöntemleri, mantalitesi ve ön kabulleri açısından ayrıntılı olarak inceleme ve araştırmaya tabi tutulması gereken bir konudur. Bu yöntemi kullananlardan biri de İbn 'Akil'dir. İbn Malik'in *Elfiye*'sini şerh için kaleme aldığı *Şerḥu İbn 'Akîl* adlı bu eserinin, emsalleri arasında en anlaşılır ve sade olması bu eserdeki şahid beyitleri tez konusu olarak tercih etmemize mesned teşkil eden önemli bir husustur. Ülkemizdeki arapça öğretiminde önemli bir yer tutan bu eserdeki şahid beyitlerin, temel nahiv kaynakları da taranarak dilimizde işlenmesi ve bu alanda araştırma yapacak olanların istifadelerine sunulması kanaatimizce önemli bir hizmet olacaktır.

M. Sadi Çöğenli ve Selami Bakırcı tarafından hazırlanan *Cami'u'd-Durusi'l-'Arabiyye'deki Şahid Beyitlerin Tercümesi* adlı çalışma şahid beyitler konusunda yapılmış ilk Türkçe çalışma olması yönüyle bu konuyu seçmemde önemli bir etken olmuştur. Ancak bu çalışmada sadece beyitlerin tercümesi, kaillerinin zikredilmesi ve şevahid indexlerindeki yerlerine işaret edilmesiyle yetinilmiştir. Biz ise beyitler aynı olmasa bile bunlara ilave olarak; beyitlerin önemli görülen kelimeleri harekelenmiş, söyleyenleri hakkında bilgi verilmiş, divanına ulaşılabilerlerin beyitleri bu divanlarından tesbit edilmiş ve esas konuyu teşkil eden nahiv incelemesine geçilmiştir. Bu hususta ise birici el kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve beyitlerin nahiv ekolleri arasındaki ihtilaflardaki rolleri de belirtilmiştir.

Beyitlerin mezkur eserdeki sıralaması ve konulan rakamlar göz önünde bulundurularak kitaptaki konu başlıklarına sadık kalmak kaydıyla, bu başlık altındaki beyitlerin ilgili oldukları konuları belirtmesi için bold karakterlerle ara başlıklar konulması yoluna gidilmiştir.

Beyitler, harekelendikten sonra gramatik dizilişleri, ilgili oldukları konular dikkate alınmak ve kelimelerin hakiki anlamlarına sadık kalınmak suretiyle anlaşılır bir dille günümüz Türkçe'sine tercüme edilmiştir.

Beyitleri söyleyenler eserde belirtilmiş olmasına rağmen şevahid indexlerinden tesbit edildikten sonra şairlerin kısa biyografileri dipnotlarda verilmiş ve bu beyitler divanı olanların divanlarından tesbit edilerek bahirleri belirtilmiştir.

Bu çalışmada, çeşitli nahiv kurallarına ilişkin olarak öne sürülen şahid beyitler *Şerḥu İbn 'Akîl* 'de geçtiği şekli ve sırasıyla alınmıştır. Bunun yanında diğer nahiv kaynakları da incelenerek, bunlardan aynı beyitleri şahid olarak kullanmış olanlar dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca şahid beyit kullanılmış olan bazı gramer konuları hakkında zaman zaman açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Beyitler için verilen ve bir fihrist görevi gören dipnotlarda, *Şerḥu İbn 'Akîl* ilk önce zikredilmiş diğer kaynaklar ise kronolojik olarak sıralanmıştır. Tezin sonunda ise karşılarında kendilerine ait olan beyit numaralarının belirtildiği şair indexi, sadece metin kısmında geçen özel isim ve yer isimleriyle kabile adlarını kapsayan karma bir indexle beyitlerin kafiye indexi ve vezin listesi verilmiştir.

Konu bütünlüğü nedeniyle bu çalışmamız; İçinde İbn Malik ve İbn 'Akil'in hayatı ve ilmi kişilikleri konusunda kısaca bilgi verilen giriş, konumuzun esasını oluşturan bölüm, konu hakkında edinilen kanaat ve varılan sonuçların serdedildiği sonuç ve indexler kısmından müteşekkildir.

Konunun planlandığı şekilde incelenmesi, beyit sayısı da göz önüne alındığında oldukça meşakkatli ve zaman isteyen bir durumdu. Her ne kadar hedeflenen sayıda divana ulaşılamasa da temel gramer kaynaklarının taranmasına ve oradaki bilgilerin ayrıntıya girilmeden toplu olarak aktarılmasına gayret edilmiştir.

Transkripsiyon sistemi olarak Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin sistemi tercih edilmiştir. Dipnotlarda gösterilen kaynak adları kısaltmalarla verilmiştir.

Uzun bir uğraşın ürünü olan bu çalışmada gözden kaçan yanlışların uzmanları tarafından bildirilmesi bilim dünyasına yapılmış çok değerli bir katkı olacaktır.

Konunun seçimi, işlenmesi ve tertibinde son derece titiz davranan ve kıymetli vakitlerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. M. Nazif Şahinoğlu'na, her müracaatımda yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli'ye, değerli katkıları ve desteklerinden ötürü Prof. Dr. Rahmi Er'e, ilgi ve destekleri için Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu'na, özellikle tezin yazımında karşılaştığım teknik problemlerin çözümünde her zaman yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Mehmet Yazgan ve diğer masai arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....I
ABSTRACT.....II
KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA.....III
ÖNSÖZ.....IV-V
İÇİNDEKİLER.....VI-XI
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....XII-XIII
KAYNAKÇA.....XIV-XVIII
KISALTMALAR.....XIX
GİRİŞ.....XX-XXII

ŞAHİD BEYİTLERİN İNCELENMESİ

KELAM VE KELAMDAN OLUŞANLAR.....1
Tenvin çeşitleri.....1
MU'REB VE MEBNİ.....3
a-ذو'nun Kullanımı.....3
b-Esmâ-i Sitte.....4
c-Cem'i Müzekker ve Mülhakları.....5
d-Tesniye.....7
e-Cem'i Müennes.....8
NEKRE VE MA'RİFE.....9
a-Zamir.....9
b-فَعَّالVezni.....10
c-Vikaye Nûn'u.....11
ALEM.....13
Lakap.....13
İSM-İ İŞARET.....14
MEVSUL.....15

a-ما'nın Kullanımı..... 15
b-الأُلَى'nın Kullanımı..... 16
c-الذين'nin Kullanımı..... 17
d-اللاء'nin Kullanımı..... 17
e-من'in Kullanımı..... 18
f-ال'in Kullanımı..... 18
g-أيّ'nun Kullanımı..... 20
h-'Aid Zamiri..... 20
EDATLA MARİFELİK..... 21
TEMYİZ..... 22
MÜBTEDA VE HABER..... 22
a-Vasıf'ın Mübteda oluşu..... 22
b-Mübteda'nın Nekre Oluşu..... 26
c-Haberin Öne Geçmesi..... 28
d-Haberin Hazfi..... 32
e-Haberin Birden Fazla Olması..... 34
كان VE BENZERLERİ..... 35
a-بَرِحَ'nın Kullanımı..... 35
b-زال'nin Kullanımı..... 35
c-كان'nin Kullanımı..... 37
d-ليس'nin Kullanımı..... 37
e-دام'nin Kullanımı..... 38
f-Nakıs Fiillerin Haberleri..... 38
g-كان'nin Zaid Oluşu..... 40
h-كان'nin Hazfi..... 41
ليس'YE BENZEYEN HARFLER..... 43
a-ما'nın Kullanımı..... 43
b-ليس'ye Benzeyen Harflerin Haberlerinin başına zaid ب'nın Getirilmesi..... 44
c-لا'nın Kullanımı..... 45
d-إنْ'in Kullanımı..... 47
e-لات'nin Kullanımı..... 48
MUKARABE FİİLLERİ..... 49
a-Bu fiillerin Haberleri..... 49
b-Haberlerine أنْ'in Bitiştirilmesi..... 50
e-كاد'nin Kullanımı..... 54
إنّ VE BENZERLERİ..... 55
a-Haberlerinin Öne Geçmesi..... 55
b-أن'nin Hemzesinin Kesreli Olması..... 56

c-أن'nin Hemzesinin Kesreli veya Fethalı Olması 56
d-إنّ'ye Benzeyen Harflerin Haberlerine ل'ın Bitişmesi 57
e-إنّ'nin Şeddesinin Hafifletilmesi 60
f-أنّ'nin Şeddesinin Hafifletilmesi 61
g-كأنّ'nin Şeddesinin Hafifletilmesi 62
CİNSİ NEFY EDEN لا 63
a- لا 'nın İsmi 63
b- لا 'nın Atıfla Tekrarı 64
c- لا 'nın أ ile Kullanımı 66
d- لا 'nın Haberi 68
VE BENZERLERİ 68
a-رأى'nın Kullanımı 68
b-علِم'nin Kullanımı 69
c-دَرَى'nın Kullanımı 70
d-تعلّمْ'in Kullanımı 70
e-خال'nin Kullanımı 71
fحَسِبَ'nin Kullanımı 71
g-زَعَمَ'nin Kullanımı 72
h- عدّ 'nin Kullanımı 73
ı- حَجَا'nın Kullanımı 73
j-هَبْ'in Kullanımı 74
k-تَرَكَ'nin Kullanımı 74
l- ردّ 'nin Kullanımı 75
m-إخَال'nun Kullanımı 75
n-وجد 'nin Kullanımı 76
o-Rüyada Görme Anlamındaki رأى 'nın Kullanımı 77
p-Bu Fiillerin Mef'ullerinin Hazfi 77
r- قول Maddesinin İki Mef'ul Alması 78
ÜÇ MEF'UL ALAN FİİLER 80
a- نَبّأ 'nin Kullanımı 80
b- أخبر 'nın Kullanımı 80
c-حدّث 'nin Kullanımı 81
d- أنبأ 'nin Kullanımı 81
e- خبّر 'nın Kullanımı 82
FÂİL 83
a-Fiile Tesniye Alametinin Bitiştirilmesi 83
b-Fiile Cemilik Alametinin Bitiştirilmesi 84
c-Fiile Müenneslik Alametinin Bitiştirilmesi 85

d-Mahsur Fail.....86
e-Mahsur Mef'ûl.....86
f-Mef'ûle Ait Zamiri Barındıran Failin Öne Geçmesi.....87
NAİBU'L-FÂİL.....89
a-İlletli Fiillerin Meçhul Yapılışları.....89
b-Car ve Mecrûrun Nâibu'l-Fâil Oluşu.....90
İŞTİĞÂL.....91
MÜTEADDİ VE LÂZIM FİİL.....92
Lâzım Fiildeki Cer Harfinin Hazfi.....92
TENÂZU'.....93
MEF'ÛLU MUTLAK.....94
MEF'ÛLU LEH.....95
MEF'ÛLU MA'AH.....97
İSTİSNA.....98
a-Müstesna'nın İ'rabı.....98
b- إلّا 'nın Tekrarlanması.....99
c-سِوَىٰ'nın Kullanımı.....100
d- خلا'nın Kullanımı.....102
e- عدا 'nın Kullanımı.....102
f- حاشا'nın Kullanımı.....103
HÂL.....104
a-Hal'in Müştak Olması.....104
b-Hal'in Nekre Olması.....105
c-Hal Sahibi.....105
d-Hal'in ve Sahibinin Birden Fazla Olması.....110
e-Cümlenin İçeriğini Pekiştiren Hal.....110
f-Hal وا'.....111
TEMYİZ.....112
CER HARFLERİ.....113
a-Lehçelere Göre Cer Harfi Olanlar.....113
b- لولا 'nın Cer Harfi Olarak Kullanılması.....115
c-İsim veya Zamiri Cer Etmeye Has Harfler.....116
d-Cer Harflerinin Anlamları.....118
d-Cer Harflerinin Amelden Alıkonmaları.....123
e-Mahzuf رُبَّ'nin Amel Etmesi.....125
f-Mahzuf إلَىٰ 'nın Amel Etmesi.....126
İZAFET.....127
a-Muzaafın Müzekkerliği veya Müennesliği.....127

b- لَيْسَ 'nın Kullanımı 128
c- حبيث 'nun Kullanımı 129
d- حيث 'nin Kullanımı 129
e- كلا ve كلتا 'nın Kullanımları 130
f- أيّ 'nun Kullanımı 131
g- لَدُنْ 'un Kullanımı 132
h- مع 'nın Kullanımı 133
ı- قَبْلُ 'nin Kullanımı 134
j- تَحْتُ 'nin Kullanımı 134
k-Muzaafın veya Muzaafun İleyhinin Hazfedilmesi 135
l-Muzaafla Muzaafun İleyhinin Aralarının Ayrılmas 136
m-Mütekillim ي 'sıyla İzafet 139
MASDAR 139
a-Masdar'ın Ameli 139
b-İsm-i Masdar'ın Ameli 141
c-Masdar'ın Ma'mullerine İzafeti 142
İSM-İ FÂİL 144
a-İsm-i Failin Fiili Gibi Amel Etmesi 144
b-Mübalağalı Kalıpların Ameli 145
c-İsm-i Failin Ma'mulüne Atıf 147
MASDAR KALIPLARI 148
TA'ACCUB 149
a-Bu fiillerin Mef'ullerinin Hazfedilmesi 149
b-Ma'mulleriyle Aralarının Ayrılması 151
MEDİH VE ZEM FİİLLERİ 152
a- نعم ve بئس 'nin Kullanımı 152
b- حُبَّ 'nin Medih veya Zem Anlamında Kullanımı 154
İSM-İ TAFDİL 155
a- أَفْعَلُ Kalıbının Kullanım Şekilleri 155
b-Bu Kalıbın Ma'mulünün Kendisinden Öne geçmesi 156
SIFAT 158
Cümle Olan Sıfat 158
TE'KİD 160
a-Manevî Te'kid 160
b-Lafzî Te'kid 161
ATIF 162
a-Atf-ı Beyan 162
b-Atf-ı Nesak 163

c-İsmin Zamire Atfı 165
d-Mazuf Amile Atıf 166
e-Fiilin İsm-i Faile Atfı 166
BEDEL 167
NİDA 169
a-Nida Harfinin Hazfi 169
b-Münada'nın Hükmü 170
c- اللهم'deki م'in Hükmü 172
d-Münada'nın tekrarlanması 173
e-Nida'ya Has Lafzlar 174
NUDBE 174
TERHİM 175
TE'KİD NUNLARI 176
GAYR-I MUNSARIF 178
أَنْ 'İN GİZLENMESİ 178
CEZM EDATLARI 184
a-İki Muzarii Fiili Cezm Eden Edatlar 184
b-Şart ya da Cevap Fiilinin Mazi Olması 187
c-Cevap Fiilinin Merf Olması 188
d-Cevap Fiiline Atıf 189
e-Şartla Cevap Arasına Giren Muzari Fiilin Hükmü 189
f-Şart Fiilinin Hazfi 190
g-Şartla Kasemin Birlikte Kullanılması 191
لو 'İN KULLANIMI 191
أَمَّا 'NIN KULLANIMI 192
صلّ 'NIN KULLANIMI 193
لولا 'NIN KULLANIMI 193
HİKAYE 194
MAKSUR VE MEMDUD İSİM 194
CEM-İ TEKSİR 195
NESEB 196
VAKF 196
VASIL HEMZESİ 197
İBDAL 198
SONUÇ 199
ŞAİR İNDEXİ 200
ÖZEL İSİM VE YER İSİMLERİ İNDEXİ 203
VEZİN LİSTESİ 207
KAFİYE İNDEXİ 217

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, İslam Ansiklopedisi'nde uygulanan şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler: ا, ـَا, ـَى: â ـِي: î ـُو: û
ـَ: a, e ـِ: i,ı ـُ: u, ü

Sessizler:

ء	'	ض	ḍ
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	ṯ	ع	‘
ج	c	غ	ğ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	ḳ
د	d	ك	k
ذ	ẕ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	ه	h
ش	ş	و	v
ص	ṣ	ى	y

Yukarıdaki sistemdin farklı olarak;

1. harf-i tarifli kelimelerin başındaki şemsi ve kameri harflerin okunuşları belirtilmiştir. Msl. el-Kitab, eş-Şi‘r ve'ş-şu‘ara.

2. Terkip halindeki isim ve lakaplar bitişik yazılmıştır. Msl. Abdulmuttalib.

3. Türkçe'de sıkça kullanılan isimlerin dışındaki isimler transkripsiyonlu verilmiştir.

4. Arapça eserler transkripsiyonlu, Türkçe eserler ise transkripsiyonsuz yazılmıştır.

5. Terkip halindeki isimlerin parçaları bitişik olarak yazılmış ve parçanın bulunduğu yere göre aldığı i'rab yazıda gösterilmiştir. Msl. Mu'cemu'ş-şevahidi'l-'Arabiyye.

6. Baba oğul ilişkisi ifade eden isim gruplarında b. 'lerden sonde gelen isimlerin başlarındaki el- takıları kaldırılmıştır. Nisbe ya da lakapların başında ise gösterilmiştir. Msl. Kays b.Mulevvah, Nabiğa ez-Zubyânî, el-'Accâc.

KAYNAKÇA

A'lâm, bkz. Zıriklî (Hayreddin).

Âlûsî (Seyyid Mahmud Şukrî), *İtḥâfu'l-emcâd fîmâ yaṣıḥḥu bihi'l-istişhâd*, thk. Adnan Abdurrahman ed-Dûrî, Irak, 1402/1982.

'Asḳalânî (Şihabeddin Ahmed b. Hacer), *ed-Dureru'l-kamine* (I-V), thk. Muhammed Seyyid Câdulhak, II, Kahire, 1966.

'Aṭavî (Fevzî), *el-Mu'allaḳatu'l-'aşar*, Beyrut, 1969.

Bağdâdî (Abdulkadir Ömer), *Şerḥu şevahidi Ṭuḥfeti'l-verdiyye*, thk. Nazif Muharrem Hoca, İstanbul, 1978.

----------*Ḫızânetu'l-edeb*, I-XIII, thk. Abdusselam Muhammed Harûn, 1979.

B. Marḍıyye, bkz. Suyûtî (Celaleddin).

Burûsî (Velîm b. Verd), *Mecmû'u eş'ari'l-'Arab (Dîvânu Ru'be b. 'Accac)*, Bağdat, 1903.

C. Durûs, bkz. Ğalâyînî.

Cumaḥî (İbn. Sellam), *Ṭabaḳatu'ş-şu'ara*, tsz.

el-Cumel, bkz. Zeccâcî.

Curcâvî (Abdulmun'im), *Şerḥu şevahid-i İbn. 'Aḳîl*, Mısır, 1950.

Dâiratu'l-me'arifi'l-İslamiyye, Beyrut, 1933.

D. Huẕeliyyîn, bkz. *Dîvânu'l-Huẕeliyyîn.*

Dîvânu 'Abbas b. Aḥnef, thk. 'Atike el-Hazrecî, Kahire, 1954.

Dîvânu 'Accâc, I-II, Abdulhafîz es-Satlî, Dımaşk, 1971.

Dîvânu 'Antera, thk. Kerem el-Bustanî, Beyrut, 1958.

Dîvânu 'Urve b. Ḥızam, thk. Antuan Muhsin el-Kavval, Beyrut, 1995.

Dîvânu A'şâ el-Kebîr (Meymun b. Kays), thk. Muhammed Ahmed Kasım, Beyrut, 1994.

Dîvânu Şamme b. Abdillah el-Ḳuşeyrî, Abdulaziz Muhammed el-Faysal, Riyad, 1981.

Dîvânu Cerîr, M. İsmail Abdullah es-Sâvî, I-II, Beyrut, tsz.

Dîvânu Ebi'n-Necm el-'Iclî, thk. Alaadddin Ağa, Riyad, 1981.

Dîvânu Farazdaḳ, I-II, Kerem el-Bustânî, Beyrut, 1966.

Dîvânu Hassan b. Ṣabit, I-II, thk. Velid 'Arafat, Beyrut, 1971.

Dîvânu İmri'il-Ḳays b. Ḥucur, M.Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1958.

Dîvânu Kuşeyyir 'İzze, thk. Dr. Hassan Abbas, Beyrut, 1971.

Dîvânu Ömer b. Ebî Rabi'a, thk, M. M. Abdulhamid, Beyrut, 1961.

Dîvânu Selâme b. Cendel, thk. Fahruddin Kabave, Halep, 1968.

Dîvânu Teebbeṭa Şerran, thk. Ali Zulfikar Şakir, Beyrut, 1984.

Dîvânu Umeyye b. Ebi's-Ṣalt, thk. Abdulhafîz es-Satlî, Dımaşk, 1974.

Dîvânu Zeyd el-Ḫayl et-Ṭâî, thk. Ahmed Muhtar el-Bezre, Beyrut, 1988.

Dîvânu Ḳays b. Mulevvaḥ, thk. Abdussettar Ahmed Ferac, Kahire, 1967.

Dîvânu Ẓi'r-Rumme, I-III, thk. Abdulkuddus ebu Salih, Beyrut, 1982.

Dîvânu Ḥumeyd b. Ṣevr el-Hilâlî, Abdulaziz el-Meymenî, Kahire, 1901.

Dîvânu Ḥuṭay'a, thk.Numan Emin Tâhâ, Kahire, 1958.

Dîvânu Ṭarafa b. 'Abd, thk. Duriyye el-Hatib-Lutfi es-Sakkal, Dımaşk, 1975.

Dîvânu'l-Huẕeliyyîn, Kahire, 1945.

D. Levami', bkz. Şankîtî.

DMİ, bkz. *Dâiratu'l-me'arifi'l-İslamiyye*.

el-*Eġânî*, bkz. Isfahânî.

el-Emâlî, bkz. İbn Şecerî.

Enbârî (Kemaleddin Ebu'l-Berekât), *el-İnṣaf fî mesaili'l-ḫulaf*, I-II, thk.M. M. Abdulhamid, Beyrut, 1982.

Esterâbâdî (Radıyyuddin), *Şafiyetu İbn Hacib*, thk. Muhammed Nûr el- Hasen-Muhammed ez- Zekraf-M. M. Abdulhamid, Beyrut, 1975.

Eşmûnî (Uşmûnî), *Şerḥu'l- Eşmûnî*, I-II, Kahire,

Evḍaḥ, bkz. İbn Hişâm.

Ezherî (Halid b. Abdullah), *Şerḥu't- tasrîḥ 'ala't-tavḍîḥ*, I-II, Lecne mine'l 'ulema,tsz.

Ferrâc (Abdussettar Ahmed)-Şakir (Mahmud Muhammed), *Kitabu şerḥi eş'ari'l-huẕeliyyîn*, I-III, Kahire, 1965.

Ferrûḫ, bkz. Ferruḫ (Ömer) .

Ferrûḫ (Ömer) , *Tariḫu'l-Edebi'l-'Arabî (I- IV)* , Beyrut, 1992.

Fischer R. - E. Braunlich, *Schawahid-Indıces*, Osnabruck, 1982.

G. Bergstraesser, *Ğayetu'n-nihaye fî ṭabaḳâti'l-Ḳurra'*(I-II), Kahire, 1932.

Ğalâyînî (Mustafa), *Cami'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, I-III, Beyrut, 1966.

Harûn (M.Abdusselam), *Mu'cemu'ş- şevâhidi'l-'Arabiyye*, Mısır, 1971.

el-Ḫaṣâiṣ, bkz. İbn Cinnî.

Hem', bkz. Suyûtî.

Ḫızâne, bkz. Bağdâdî.

Ḫuḍarî, bkz. Ḫuḍarî.

Ḫuḍarî (Şeyh Muhammed), *Ḥaşiyetu'l-Ḫuḍarî*, I-II, Kahire, 1950.

Isfahânî (Ebu'l-Ferec), *Kitabu'l-eġânî*, thk.İbrahim el-Ebyarî, 1969.

İA, bkz. *İslam Ansiklopedisi* .

İ. 'Aḳîl, bkz. İbn 'Akîl.

İbn. 'Aḳîl, *Şerḥu İbn 'Akil* (I-II) , thk. M. M? Abdulhamid, Tahran, 1209.

İbn Cinnî, *el-Ḫaṣaiṣ*, thk. Muhammed Ali en-Neccar, Beyrut, 1952.

İbn Cumâ'a (Muhammed b. İbrahim) , *Şerḥu'l- kâfiye*, thk. Muhammed Abdunnebi Abdulmecid, Kahire, 1987.

İbn Hâcib, bkz. Esterâbâdî.

İbn Hişâm, *Muġni'l-lebîb*, thk. Mazin el-Mubarek-Muhammed Ali Hamdullah-Said el-Afganî, Dımaşk, 1972.

----------*Evḍaḥu'l-mesalik*, I-IV, thk.M. M. Abdulhamid, Mısır, 1967.

----------*Şerḥu kaṭri'n- neda ve belli's-ṣadâ*, haz. M. M. Abdulhamid, Mısır, 1969.

----------*Şerḥu Şuẕuri'ẕ- ẕeheb*, thk. M. M. Abdulhamid, Kahire, tsz.

----------*Taḥlîsu'ş- şevahid ve telḫîsu'l- fevaid*, thk. 'Abbas Mustafa es- Salihî, Beyrut, 1986.

İbnu'l-'İmâd (Şihabeddin ebu'l-Felah) , *Şuẕerâtu'ẕ- ẕeheb* (I-X) , thk. Abdulkadir el-'Arnavûtî- Muhammed el-'Arnavûtî, Dmaşk, 1992.

İbn Ḳuteybe, bkz. İbn Kuteybe.

İbn Ḳuteybe, *eş-Şi'r ve'ş-şu'ara* (I,II) , thk. M. Şakir, Mısır, 1966.

İbn Manzûr, *Lisanu'l-'arab*, I-VI, haz.Abdullah Ali el-Kebir-Muhammed Ahmed Hasebullah-Haşim Muhammed eş-Şazelî, Kahire, 1981.

İbn Sıkkît, *Dîvânu 'Urve b. Verd*, thk. Abdulmuin el-Mulevvahî, Dımaşk, 1966.

----------*Dîvânu Nabiġa eẕ-Ẕubyanî*, thk. Şukrî Faysal, Dımaşk, 1968.

İbn Şecerî, *Emali'ş-şeceriyye*, I-II, Beyrut, 1975.

İbn Ya'îş, *Şerḥu'l-mufaṣṣal*, I-II, 1950.

İbn Nâẓım, bkz. İbn. Nâzım.

İbn. Nâẓım, *Şerḥu elfiye*, thk. Abdulhamid Seyyid Muhammed Abdulhamid, Beyrut, 1980.

İbn. Serrâc (Ebu Bekr Muhammed), *el- Uṣûl fi'n-naḥv*, I- III, thk. Dr. Abdulhuseyn el-Fetlî, Beyrut, 1985.

İ.A.=*İslam Ansiklopedisi* , I-XIII, İstanbul, 1940-88.

Indıces, bkz. Fischer R. - E. Braunlich.

el-İnṣâf, bkz. Enbârî.

Lisân, bkz. İbn Manzûr.

el-Kitâb, bkz.Sîbeveyh.

M. Mufaṣṣal, bkz. Yakub (Emil Bedî') .

Muberred (Ebu'l-Abbâs b. Yezîd), *el-Muḳteḍab (I-IV)*, thk.Muhammed Abdulhalık 'Udayme, Beyrut, 1963.

Mu'cem, bkz. Harun (M.Abdusselam)

el-Mufaṣṣal, bkz. Zamaḫşerî.

Muġnî, bkz. İbn Hişâm.

el-Muḳteḍab, bkz. Muberred

Ṣabban, bkz. Ṣabbân.

Ṣabbân (Muhammed b. Ali) , *Ḥaşiyetu' ṣ- Ṣabban*, I- IV, Kahire, 1918.

Ṣâbûnî (Abdulvehhab), *Şu'ara ve devâvîn*, Beyrut, 1978.

Sâmî (Şemseddin) , *Kamusu'l-A'lam (I-VI)* , Ankara, 1996.

Sîbeveyh, *el-Kitab*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, Mısır, 1983.

Sîrâfî (Ebu Muhammed Yusuf b. Merzubanî) , *Şerḥu ebyat-ı Sîbeveyh*, I-II, thk.Muhammed er-Rîh Haşim, Beyrut, 1996.

Sukkerî (Ebu Said Hasen) , *Dîvânu Ebi'l-Esved ed-Duelî*, thk. Muhammed Hasen Äl-i Yasîn, Beyrut, 1982.

Suyûṭî (Celaleddin) , *Behcetu'l-marḍıyye*, thk. Mustafa el-Hüseynî ed-Deştî, İran, 1409.

----------*Hem'u'l- hevami'* , I-VII, thk. Abdusselam Muhammed Harun - Abdu's-Salim Mukrim, Beyrut, 1992.

----------*Ḥusnu'l-muḥaḍara* (I-II), thk. Muhammed Ebu'l-Faḍl İbrahim, Kahire, 1967.

Şantamerî, *Şi'ru Zuheyr b. Ebî Sulmâ*, thk. Dr. Fahruddin Kabave, Beyrut, 1980.

Şanḳîṭî (Ahmed b. Emin), *Düreru'l- levami'* , I-II, Beyrut, 1974.

Ş. E. Huẕeliyyîn, bkz. *Kitâbu şerḥi eş'ari'l-huẕeliyyîn.*

Ş. E. Sîbeveyh, bkz. Sîrâfî.

Ş. Eşmûnî , bkz. Eşmûnî.

Ş. Kâfiye, bkz. İbn Cumâ'a.

Ş. Ş. Ẕeheb, bkz. İbn Hişâm.

Ş. Ḳ. Nedâ, bkz. İbn Hişâm.

ŞŞİ 'Aḳîl, bkz. Curcâvî.

ŞŞṬ Verdiyye, bkz. Bağdâdî.

Şerḥu Dîvâni Lebîd b. Rabî'a, thk. Dr. İhsan Abbas, Kuveyt, 1962.

Şerḥu Dîvâni Ḥatem eṭ-Ṭâî, thk. İbrahim el-Cezînî, Beyrut, 1968.

Şevkânî (Muhammed b. Ali), *Bedru'ṭ-ṭâli'* (I-II), Kahire, 1929.

Şi'ru Ḥıdaş b. Zuheyr el-'Amirî, thk. Yahya el-Cebûrî, Dımaşk,1986.

Şi'ru 'Ubeydullah b. Kays er-Ruḳıyyat, thk. Muhammed Yusuf Necm, Beyrut, 1958.

Şi'ru Abdillah b. ez-Zibe'ra, thk. Yahya Vehib el-Ceburî, Beyrut, 1981.

Şi'ru Aḥvaṣel-Enṣârî, thk. Adil Süleyman Cemal-Şevki Dayf,Kahire, 1970.

Şi'ru Ebî Zeyd eṭ-Ṭâî, haz. Dr. Nuri Hammud el-Kays, Bağdat, 1967.

Şi'ru Hudbe b. El-Ḫaşram el-Huẕelî, thk. Yahya el-Cebûrî, Dımaşk, 1976.

Şi'ru Nâbiġa el-Ca'dî, thk. Abdulaziz Ribah, Dımaşk, 1964.

Şi'ru Nemr b. Tevleb, thk. Nuri Hammûdî el-Kaysî, Bağdat, 1968.

Şi'ru Nu'man b. Beşîr el-Enṣarî, thk. Yahya Vehîb el-Ceburî, Bağdat, 1968.

Şi'ru Ra'î en-Numeyrî ve aḫbaruhu, Nasır el-Hanî-İzzeddin et-Tenûhî, Dımaşk, 1964.

Şi'ru Ziyâd el-A'cem, thk. Yusuf Hüseyin Bekar, Dımaşk, 1983.

Ṭabaḳât, bkz. Cumaḥi (İbn. Sellam) .

Taḫlîṣ, bkz. İbn Hişâm.

Tasrîḥ, bkz. Ezherî.

el- Uṣûl, bkz. İbn. Serrâc.

Ya'kûb (Emil Bedî'), *Mu'cemu'l-Mufassal fî Şevahidi'n-Naḥvi'ş-Şi'riyye (I-III)*, Beyrut, 1992.

Ya'kûb (Abdulkerim İbrahim), *Eş'aru'l-'amiriyyîn el-cahiliyyîn*, Lazkiye, 1982.

Zamaḫşerî, *el-Mufaṣṣal fî 'ilmi'l-'Arabiyye*, thk. Bedreddin Ebu Firas en-Na'sanî, Beyrut, 1904.

Zeccâcî (Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. İshak), *Kitâbu'l-cumel fi'n-naḥv*, thk.Dr.Ali Tevfik el-Hamed, Ürdün, 1985.

Zıriklî (Hayreddin), *A'lam (I-VIII)*, Beyrut, 1980.

KISALTMALAR

~ : Yaklaşık
bkz. : Bakınız
haz. : Hazırlayan
krş. :Karşılaştır
msl. : Mesela
ö. : Ölüm
s. :Sayfa
thk. : Tahkik
h. : Hicrî
İA. : İslam Ansiklopedisi

GİRİŞ

Şerhu İbn 'Akil'deki şahid beyitlerin incelenmesine geçmeden önce istişhad konusu ve bu eserin müellifi İbn 'Akil ile Arap dil çalışmalarında son derece seçkin bir yere sahip olan İbn Malik' in hayatları, eserleri ve ilmi kişilikleri hakkında kısa bir bilgi vermek yararlı olacaktır.

Şahid, bir kuralın isbatı için Kur'andan ya da Arapça bilgisine güvenilen kişilerin sözlerinden delil getirmektir. Şahid olabilecek şeyler nesir ve şiir olmak üzere iki kısımdır. Ayet ve hadislerle istişhad nesirle istişhadın, şiir ise şiirle istişhadın konusudur.

Bilindiği gibi şairler, Cahiliye, Muḫaḍram, Müteḳaddim ve Müvelled (Muḥdeṯ) olmak üzere dört tabakaya ayrılırlar. Cahiliye diye adlandırılan İslam öncesi dönemde yaşamış şairlerle, hem Cahiliye hem de İslami dönemde yaşamış olan Muhadram şairlerin şiirleriyle dil, sarf, nahiv, me'ani, beyan ve bedi' ilimlerinde şahid getirme hususunda alimler ittifak etmişlerdir. Mütekaddim şairlerin şiirleriyle delil getirmek ise genelde doğru bulunsa da aynı dönemde yaşamış olan Ebu 'Amr b. 'Ala (ö. 154/ 771) ve Hasan Basrī (ö. 110/ 729) gibi alimler, bu devir şairleriyle çağdaş olmaları nedeniyle buna karşı çıkmışlardır. Müvelled (Muḥdes) şairlerin şiirleri ise genellikle dil kuralları için delil kabul edilmez. Fakat Zamaḫşeri (ö. 538/ 1144) ve onun gibi düşünen bazı alimler, dile hakimiyetleri şartıyla bu dönem şairlerinin şiirleriyle de delil getirilebileceğini savunurlar. Çünkü Zamahşeri'ye göre bu şiirler rivayet konumundadırlar. Zira Kitabu'l-Ḥamase'deki şiirler bu konularda delil olabilmektedir. Süyuti (ö. 911/ 1506) ise bu dönem şiirlerinin dil kuralları için delil olamayacaklarını iddia eder. Fakat Zamahşeri, bu yargının da genelleştirilmemesinden yanadır. Nitekim Sibeveyh (ö. 180/ 797) de bu dönem şairlerinden Beşşar b. Burd'ün (ö. 167) şiirlerini delil olarak kullanmıştır[1].

---

[1] Bu bölüm, Mahmud Şükri el-Ālusi'nin *İṯḥāfu'l-emcad fīma Yaṣıḥḥu bihi'l-istişhad* (thk. Adnan Abdurrahman ed-Duri, Irak, 1402/1982) adlı eserinin (60-75) sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

İBN MALİK (600- 672/ 1203- 1274)

Arap grameri sahasında çok önemli bir yere sahip olan ve ilk defa grameri manzum olarak kaleme alan müellifin tam adı Cemaleddin Ebu 'Abdillah Muhammed b. 'Abdillah b. Muhammed b. Abdillah b. Malik 'dir. İbn Malik künyesi ile meşhur olmuş sarf, nahiv ve dil ilimlerinde Arap şiirinden istişhad yapabilecek seviyede bir nahivci idi. Hicri 600 (1203/1204) tarihinde ispanya'da doğmuştur. Bazı kaynaklarda bu tarihten bir veya iki yıl önce doğmuş olduğu beyan edilmektedir. Doğduğu şehirde devrin ünlü alimlerinden dersler almıştır.

Kararlılığı, ilim tahsilindeki sabrı ve hırsı, yaratılıştan gelen kabiliyet ve eşsiz keskin zekası onun ilim tahsili uğrunda sıkıntılara göğüs germesine ve hatta bu yolda uzak diyarlara göç etmesine sebep olmuştur. Nitekim daha gençliğinin baharında Şam'a göçmüş ve tahsiline orada devam etmiştir. İbn Hacib, İbn Ya'iş ve Ebu Ali Salubin'in nahiv derslerini, Ebu'l-Hasan b. Sahavi gibi alimlerin de hadis derslerine devam etmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra, Haleb'de 'Adiliye camiinde imamlığın yanında nahiv dersleri de okutmağa başlamıştır. En son ders okuttuğu Şam'da 12 şaban 672 (21 şubat 1274)'de vefat etmiştir.

Arap dilinin derinliklerine vakıf olabilmek için son derece gayret göstermiş ve bu yolda haklı bir şöhrete kavuşmuş olan İbn Malik'in eserleri ve taraftarlarıyla düşmanlarının onun hakkında söyledikleri incelendiğinde, Arap dil kurallarını düzenlemek ve ibareleri sadeleştirmek suretiyle sarf ve nahiv ilminin tedrisini kolaylaştırdığı ve bu yolda büyük mesafe kat etteği gerçeği tartışmasız olarak kendini kabul ettirir. Hatta bazılarına göre bu şöhretinde Sibeveyh'i bile geride bırakmıştır[2]. Oğlunun ifadesine göre ise, eserleri ortaya çıktıktan sonra insanlar Zamahşeri'nin *Mufassal*'ını bırakmış ve tamamen onun *Kafiyetu'ş-Şafiye* 'sine yönelmişlerdi[3].

Şiir ve nesirde akıcı bir üsluba sahip olan müellifin en meşhur eseri, sarf ve nahiv kurallarını kaleme aldığı *Kafiyetü'ş-Şafiye* adlı eserinin 1000 beyit halindeki özeti olan *Elfiyye* adıyla ün yapmış *el-Ḫulaṣa* adlı eseridir. Bunun yanında sarf, nahiv ve aruzdan manzum olarak bahseden Teshilu'l-fevaid, Kafiyetu'ş-şafiye, Lamiyatu'l-ef'al, 'Umdetu'l-Hafız, Tuhfetu'l-Mevdud, Kitabu'l-İ'lam fi müsellesi'l-kelam, Sebku'l-manzum, Şerhu'l-munsif, İcazu't-ta'rif, Kitabu'l-aruz, Kitabu şevehidi't-tavzih, Kitabu'l-elfazi'l-muhtelife adlı eserleri de vardır[4].

---

[2] Sami (Şemseddin), *Kamusu'l-A'lam*, I, 663.

[3] İbn Naẓm, *Şerḥu Elfiyye*, s.8-12.

[4] Moh. Ben. Cheneb, "İbn Malik" , İA, V/II, 767-768.

İBN 'AḲİL (700- 769/ 1300- 1367)

Arap dili, me'ani ve beyan ilimlyerinin yanında şer'i ilimlerde de söz sahibi olan ve kadı vekilliğine kadar yükselmiş olan müellifin tam adı Bahaeddin Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Aḳil'dir.

Kahire'de dünyaya gelen müellifin doğum tarihi konusunda kaynaklar arasında ihtilaf söz konusudur: Zira *Şeẕerātu'ẕ-ẕeheb*'de 694[5]; *Kāmūsu'l-A'lām*'da 697[6]; *ḥusnu'l-muḥāḍara*'da 698[7]; *el-Bedru'ṭ-ṭāli'*'de 700[8] ve *Dureru'l-kāmine*'de 700[9]ve Dedreddin ez-Zerkeşi'ye atıfla 694 olarak belirtilmektedir. Binaenaleyh müellifin doğum tarihi 694 ile 700 tarihleri arasında kaynaklara göre farklılık göstermektedir.

Devrinin ünlü alimlerinden Ebu Hayyan'ın (1256-1344) nahiv derslerine on iki yıl devam etti. İlme olan düşkünlüğü ve sebatı hocası Ebu Hayyan'ın övgüsüne mazhar olmuş ve sonunda onun tarafından örnek gösterilir hale gelmişti. Nahivin yanında devrin otorite alimlerinden fıkıh, kıraat ve diğer şer'i ilimleri tahsil etmiştir. Ulaştığı ilmi mertebe ve şöhret sayesinde kadı vekilliği makamına kadar yükselmişti. Bir ihtilaf yüzünden bu görevinden alınmıştı. Sağlam bir kişiliğe sahip olan müellif, devlet adamlarıyla ilişki kurar ve onlardan iltifat görürdü.

Şer'i ilimlerde devrinin otoriteleri arasındaydı. Bir çok yerde fıkıh ve usul dersleri verirdi. Bunların yanında asıl şöhretini İbn Malik'in "Elfiye"sine yazdığı, emsalleri arasında en mükemmeli ve en anlaşılırı olan şerhiyle kazanmıştır. Şerhu't-Teshil ve kaleme aldığı kısa tefsiri diğer eserlerini teşkel etmektedir. Mütellif 13 R. Evvel 769 tarihinde vefat etmiştir[10].

---

5. İbnu'l-'İmâd, *Şeẕeratu'ẕ-Ẕeheb*, VIII, 368.
6. Sami (Şemseddin) , *A.g.e.* , I, 649.
7. Suyûṭî, *Ḥusnu'l-Muḥaḍara*, I, 537.
8. Şevkânî (Ali) , *Bedru'ṭ-Ṭali'*, I, 386.
9. Asḳalânî, *Dureru'l-Kamine* , II, 372.
10. Süyuti, *Gösterilen yer*; Ş. Sami, *Gösterilen yer*; Askalani, *Gösterilen yer* ; İbnu'l-'İmâd, *Gösterilen yer*; Şevkani, *Gösterilen yer.*

ŞAHİD BEYİTLERİN İNCELENMESİ

Tenvin Çeşitleri

1. أقلّي اللومَ عاذلَ والعتابَنْ وقولي إنْ أصبتُ لقد أصابَنْ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Cerîr b. ʿAtıyye[1]

Anlam : Ey kınayan (sevgili) ! Azarlamayı ve paylamayı bırak, doğrusunu yaptığımda ise "doğru yaptı" de.

Şahid : Biri isim, diğeri fiil olan ve mutlak kafiyeli (illet harfli kafiye) olan العتابن ve اصابن kelimelerinin sonlarına tenvin bitişmiştir. Bu tenvin gerçekte tenvin olmayıp العتابا ve اصابا şeklindeki asıllarındaki eliflerin yerine getirilmiştir. Bu tür tenvine terennüm tenvini adı verilir. Fiile de bitişmiş olması isme has olduğu iddiasının aksine bir delildir[2]

---

[1] Cerir b. 'Atıyye (ö. 110/728) : Emeviler dönemi siyasi şiirinin en meşhurlarındandır. Küçük yaşta şiir söylemeye başlamıştır. Övgüden dolayı ilk hediyesini Yezid b. Mu'aviye'den almıştır. Ümeyyeoğulları ile Abdullah b. Zubeyr arasındaki siyasi mücadelede, Abdullah b. Zubeyr'in taraftarları olan Kayslılar'la beraber olup Ümeyyeoğullarının yandaşı Yemanileri hicvetmiştir. Bu siyasi mücadele onu Basra'ya çekmiştir. Farazdak ve Ahtal'la aralarındaki siyasi içerikli şiir mücadesiyle ün yapmıştır. Gazel, mersiye ve hicivde çağdaşlarının geride bırakmıştır. (el-Cumaḥî, *Ṭabaḳât*, s. 114-129; 130-133; İbn Ḳuteybe, *eş-Şi'r ve'ş-şu'ara* s. 309-314; Isfahânî, *el-Eġânî*, VIII, 2749-2835; Bağdâdî, *Ḫızâne*, I, 75; krş. *Ferruḫ*, I, 664; Zırıklî, *A'lâm*, II, 119)

[2] Ş. *İbn 'Akil*, I, 18; krş. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, IV, 205-208; İbn. Serrac, *el- Uṣûl fi'n-naḥv*, II, 386; Sîrafî, *Şerḥu ebyat-ı Sîbeveyh*, II, 230; İbn Cinnî, *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 96; Zamahşerî, *el-Mufaṣṣal*, s. 329; Enbarî, *el-İnṣâf fî mesaili'l-ḫılaf*, II, 655; İbn Ya'îş, *Şerḥu'l-mufaṣṣal*, cüz IV, 15; cüz IX, 29; İbn Cuma'a, *Şerḥu'l- Kâfiye*, s. 20- 21; İbn Hişam, *Muġni'l-lebîb*, I, 447; İbn Hişam, *Evḍaḥu'l-mesalik*, I, 16; Eşmûnî, *Şerḥu'l- Eşmûnî*, I, 21; Suyûtî, *Hem'u'l- hevami'*, IV, 407; V, 332- 342- VI, 220; *Ḫızânetu'l-edeb*, I, 69-78; Bağdadî, *Şerḥu şevahidi Ṭuḥfeti'l-verdiyye*, s. 4-5; Şankîtî, *Düreru'l- levami'*, 103- 214; Ṣabbân, *Ḥaşiyetu'ş- Ṣabbân*, s. 31; Ezherî, *Şerḥu't- taṣrîḥ*, I, 35-36; Curcâvî, *Şerḥu şevahidi İbn. 'Aḳîl*, s. 2-3; krş. M. Abdusselam Harun, *Me'cem*, s. 378; A. Fischer-E. Braunlich, *Indices*, s. 30; E. B. Ya'kub, *M. Mufaṣṣal*, I, 32.

2. أَزِفَ التَرَحُّلُ غيرَ أنَّ رِكابَنا لمّا تَزَلْ بِرِحالِنا وكأنْ قَدِنْ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyânî[3]

Anlam : Yolculuk vakti yaklaştı, oysa bineklerimiz hala yüklerimizle ve sanki gidecek gibiler

Şahid : Beyitte iki şahid vardır:

1. Tahkik harfi olan قد'a terennüm tenvini bitişmiştir. Bu da, önceki beyitte olduğu gibi terennüm tenvininin sadece fiile has olmadığına ve harfe de bitişebileceğine delildir.

2. Ḫafifletilmiş كأن 'in şan zamirinde amel etmesi caizdir. Eğer kendisinden sonra fiil cümlesi gelirse قد veya لم harflerinden birinin kendisiyle cümlenin arasına girmesi gerekir. Nitekim beyitte cümle hazfedilmiş olsa da bu kurala uyulmuştur. Çünkü bu cümleciğin hazfedilmesi anlamın onsuz değerlendirilmesini gerektirmez. Zira hazif sadace görünüştedir[4].

3. مُشْتَبِهِ الأعْلامِ لمّاعِ الخَفَقْ وقَاتِمِ الأعماقِ خاوِي المُخْتَرَقْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. ʿAccâc[5]

---

[3] Nabiğa ez-Zubyanî (ö. 18/ 604) : Birinci tabakadan olup cahiliye döneminin en güzide şairlerindendir. Ukaz panayırında kendisi için kurulan çadırda şairler şiirlerini ona takdim ederlerdi. Karısına aşk şiiri söyleyinceye kadar Numan b. Munzir'in sarayında şairlik yapmıştır. Numan'dan kaçtıktan sonra Şam'da Gassaniler'e sığmıştır. Daha sonra Numan'ın affetmesi üzerine tekrar onun yanına dönmüştür. Uzun bir hayat süren şairin şiirlerinde gereksiz ve ağır ifadelere yer yoktur. (*Ṭabaḳât*, s. 28-29; *İbn Ḳuteybe*, s. 87-99; *el-Eġânî*, VIII, 3789-3827; *Ḫızâne*, II, 135; krş. *Ferruḫ*, I, 178; *A'lâm*, III, 54-55)

[4] *İ. ʿAḳîl*, I, 19; *el-Mufaṣṣal*, 317; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 110- 148; *İ. ʿAḳîl*, I, 19; *Muġni'l-lebîb*, I, 227; İbn Hişam, *Şerḥu kaṭri'n- neda*, 217-220- 222; *Şerḥu'l- Eşmûnî*, I, 22; *Hem'u'l- hevamî*, II, 188- IV, 407; *Ḫızânetu'l-edeb*, VII, 197-205; *Düreru'l- levamî*, cüz I, 121- cüz II, 104; Ğalâyînî, *Cami'u'd-durûsi'l-'arabiyye*, II, 322; *Ṣabbân*, 31; *Tasrîḥ*, I, 36; *ŞŞİ ʿAḳîl*, 3-4; *Divanı*, 30; krş. *Me'cem*, s. 126; *Indices*, s. 70; *M. Mufaṣṣal*, I, 265.

[5] Ru'be b. el-'Accac (ö. 145/762) : Emevi ve Abbasi dönemlerinde yaşamış, recezleriyle meşhur bir şairdir. Dil konusunda bir çok kişiye ders vermiştir. Şiirleri dil yönünden delil kabul

Anlam : Her yanı zifiri karanlık, geçilecek yolu olmayan, işaretleri karışık ve serapların bastığı nice vadiler geçtim.

Şahid : Beyitte iki şahid bulunmaktadır:

1. Mukayyed kafiyeli (sahih ve sakin harfli olan kafiye) المخفق ve المخترق kelimeleri harf-i ta'rifli olmalarına rağmen tenvinli kullanılmıştır. Kaynaklara göre bu Ahfeş'in tesbit ettiği tenvindir[6].
2. قائم'in و'dan sonra mahzuf رب ile mecrur olması[7].

MU'REB VE MEBNİ

a-ذو'nun Kullanımı

4. فإمّا كرامٌ موسرون لقيتُهم فحَسْبِيَ مِنْ ذُوْ عندَهُمْ ما كَفَانِيا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Manzûr b. Suḥaym el-Faḳ'asî[8]

Anlam : Karşılaştıklarım ya cömert asillerdir. (Eğer böyle ise) Onların yanlarında bulunan kişilere yetecek kadarı bana da kafidir.

Şahid : *Sahip* anlamında olmayan ذو , Tayyi' lehçesinde الذي anlamındadır. Hem akıllı hem de akılsız varlıklar için kullanılır. Bu yüzdende ref, nasb ve cer durumlarında ism- i mevsul olarak mebni kabul edilir. Bu nahivciler tarafından tercihe değer bulunur.

Bazı rivayetlerde ise ذو kelimesi ذي şeklinde tesbit edilmiştir. Bu rivayeti esas alanlara göre, *sahip* anlamında olup esma- i hamsedendir. Bu nedenle

---

edilirdi. (*Ṭabaḳât*, s. 218; *İbn Ḳuteybe*, s. 399-403; *el-Eġânî*, XXIII, 8047-8061; *Ḫızâne*, I, 89; krş. *Ferruḫ*, II, 61; *A'lâm*, III, 34.)

6 *İ. 'Aḳîl*, I, 20; krş. *el-Kitâb*, IV, 210; *Sîrafî*, *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 233; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 228, 260, 264, 320, 333; *el-Mufaṣṣal*, 329; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IX, 29, 34; *Muġnî*, I, 448; İbn Hişam, *Taḫlîsu'ş- şevahid*, 52; *Ş. Eşmûnî*, I, 23; *Ḫızâne*, I, 78-93; *Ş ŞT Verdiyye*, 98; *D. Levâmi'*, cüz II, 104, 104; *ŞŞİ 'Aḳîl*, 4-5.

7 *Muġnî*, I, 473; *Hem'*, IV, 222; *Ḫızâne*, X, 25; *D. Levâmi'*, cüz II, 38; *Divanı*, 104; krş. *Mu'cem*, s. 504; *Indices*, s, 158; *M. Mufaṣṣal*, III, 1209.

8 Manzur b. Suhaym el-Fak'asî (. . . /. . .) : Cahiliye ve İslami dönemde yaşamış muhadram şairlerdendir. (*A'lâm*, VII, 308)

de i'rab durumlarına uygun harflerle i'rab edilir. Fakat beyitin meşhur rivayeti ذو 'lu olandır[9].

b-Esmâ-i Sitte

5. بِأَبِهِ اقْتَدَى عَدِيٌّ فِي الكَرَمْ وَ مَنْ يُشابِهْ أَبَهُ فَمَا ظَلَمْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. ᶜAccac

Anlam : ᶜAdiy (b. Ḥatim) cömertlikte babasının yolunu tuttu. Ve kim babasına benzemek isterse haksızlık etmemiş olur.

Şahid : Araplardan bazıları اب ، اخ ، حم kelimelerinde naksyaparlar. Yani sonlarındaki i'rab alameti olan ا ، و ، ي 'i hazfederek zahir harekeyle i'rab ederler. Nitekim beyitteki اب kelimeleri harfle değil zahir harekelerle i'rab edilmişlerdir. Fakat bu kelimelerin harfle i'rab edilmeleri daha meşhurdur. Bazı nahivciler bu kelimelerin asıllarının ابيه ve اباه olduğunu iddia ederler. Bu durumda da beyitte zikredildiği gibi bir şahid yoktur[10].

6. إِنَّ أَبَاهَا وَأَبَا أَبَاهَا قَدْ بَلَغَا فِي المَجْدِ غَايَتَاهَا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. ᶜAccâc

Anlam : Şüphesiz onun babası ve babasının babası asaletin zirvesine ulaşmışlardır.

Şahid : Beyitte iki durum sözkonusudur:

1. اب ، اخ ، حم kelimelerinde kasr (sonlarının elifli oluşu) naks'dan evladır. Bu sebeple beyitteki اب kelimelerinin her üçü de elif üzerine mukadder harekeyle i'rab edilir. Zira bu bir lehçe farkıdır. Bu görüşü

---

[9] *İ. ʿAḳīl*, I, 45; krş. *İbn Nâzım*, 88-89; *Ş. Kâfiye*, s. 261; *Muġnî*, II, 535; *Evḍaḥ*, I, 42; *Taḥlîş*, 54; *Hem'*, I, 289; *B. Mardıyye*, I, 66; *D. Levâmi'*, I. cüz, 59; *C. Durûs*, I, 140; *Ṣabbân*, I, 157; *Tasrîḥ*, I, 137; *ŞŞİ ʿAḳīl*, 5-6; krş. *Mu'cem*, *s.* 424; *Indices*, s. 289; *M. Mufaṣṣal*, II, 1087.

[10] *İ. ʿAḳīl*, I, 49; krş. *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 148; *İbn Nâzım*, s. 38; *Evḍaḥ*, I, 44; *Taḥlîş*, s. 57; *Ş. Eşmûnî*, I, 49; *Hem'*, I, 127-128; *B. Mardıyye*, I, 28; *D. Levâmi'*, cüz I, 12; *C. Durûs*, II, 231; *Ṣabbân*, s. 70; *Tasrîḥ*, I, 64; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 6-7; *Divanı*, 183; krş. *Mu'cem*, *s.* 529; *Indices*, s. 221; *M. Mufaṣṣal*, III, 1250.

savunanlar; İlk iki أب 'in meşhur görüş olan naks üzere geldiğini, üçüncünün ise kasr'lı olduğunu ve bu nedenle de şahidin onda olduğunu iddia edenlere karşı çıkarlar[11].

2. İzafetten ötürü nun'u düşün tesniye غايتا kelimesi de, birinci maddedeki أب, إخ ve حم isimlerinde olduğu gibi kasr'la kullanılmıştır. Oysa beyitte nasb durumundadır ve ين 'la gelmesi gerekirdi. Bu şekil ise tesniyenin devamlı elifle kullanıldığı bir lehçedir[12].

c-Cem'i Müzekker ve Mülhakları

7. دعاني من نجد؛ فإن سنينه لعبن بنا شيبا، وشيبننا مردا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Şamme b. ᶜAbdillah[13]

Anlam : Arkadaş Necd'i anmama mani olma! Çünkü orada geçirdiğimiz yıllar yaşlılığımızda bize eğlence oldu. Neyazık ki, gençliğimizde bizi kocaltmıştı.

Şahid : Cemi müzekkere mülhak olan سنين kelimesi حين 'e benzetilerek ن'un üzerine zahir harekeyle i'rab edilmiştir. Bu daima ين 'lu gelerek izafet halinde olması durumundadır. Fakat İbn Hişam'a göre bunun غسلين gibi i'rab edilmesi daha uygundur. Zira حين in ن 'u kelimenin aslından, غسلين 'inki ise aslından değildir[14].

---

11 *İbn Nâzım*, s. 39; *Muġnî*, I, 58; *Evḍaḥ*, I, 49; *Taḥlîş*, s. 58; *Hem'*, I, 128; *B. Mardıyye*, I, 28; *Ḫızâne*, VII, 455-456; *D. Levâmi'*, I. cüz, 12; *Ṣabbân*, s. 70; *Tasrîḥ*, I, 67; *ŞŞİ 'Aḳîl*, 7; krş. *Mu'cem*, s. 556.

12 *İ. 'Aḳîl*, I, 51; krş. *Ş. Mufaṣṣal*, s. 129; *Muġnî*, I, 58; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 48; *Ş. Eşmûnî*, I, 50; *Ḫızâne*, VII, 455-456; *D. Levâmi'*, I. cüz, 12; *C. Durûs*, II, 230; *Divanı*, 168; krş. *Mu'cem*, s. 556; *M. Mufaṣṣal*, III, 1288.

13 Şamme b. Abdillah el-Ḳuşeyrî (ö.~ 95/ 714) : Emeviler döneminde yaşamış bedevi gazel söyleyen şairlerdendir. Irak çölünde yerleşikken Şam'a göçtü. Hayatı ve edebi kişiliği hakkında incilenen biyografik kaynaklarda yeterli bilgi bulunamamıştır. (*el-Eġânî*, VI, 2081-2089; *Ḫızâne*, III, 62; krş. *A'lâm*, III, 209)

14 *İ. 'Aḳîl*, I, 65; krş. *el-Mufaṣṣal*, s. 189; İbnŞecerî, *el-Emâlî*, II, 53; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz V, 11; *Lisân* سنه mad. III, 2127; *Evḍaḥ*, I, 55-57; *Taḥlîş*, s. 71; *Ş. Eşmûnî*, I, 67; *B. Mardıyye*, I, 34; *Ḫızâne*, VIII, 58-65; *C. Durûs*, II, 234; *Ṣabbân*, s. 89; *Tasrîḥ*, I, 77; *ŞŞİ 'Aḳîl*, 7-8; *Divanı*, krş. *Mu'cem*, s. 92; *Indices*, s. 77; *M. Mufaṣṣal*, I, 197.

8. عرفنا جعفرا وبني أبيه وأنكرنا زعانف آخرين

Bahir : Vafîr

Söyleyen : Cerîr b. ʿAtıyye

Anlam : Caferi ve babasının oğullarını tanıdık (kabul ettik). Diğer rezilleri ise reddettik.

Şahid : Cemi müzekker ن'u daima fethalı olması gerekir. Fakat beyitte آخرين'de şaz (kural dışı) olarak kesreli kullanılmıştır . Bunun ين' lu olması şartıyla şiire has bir zaruret olduğunu söyleyenlerin yanında lehçe olduğunu iddia edenler de vardır[15].

9. أكلّ الدهر حلّ وارتحالُ أما يبقي عليّ ولا يقيني
وماذا يبتغي الشعراءُ منّي لقدْ جاوزتُ حدّ الأربعينِ

Bahir : Vafîr

Söyleyen : Suḥaym b. Veṣîl er-Riyaḥî[16]

Anlam : Zaman hep konaklama ve göçmüdür. Hiç bana acımaz ve beni kollamaz mı?

Şairler benden ne isterler ? Oysa ben kırk yaş sınırını aştım.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, Araplardan bazıları cemi müzekkere mülhak olanların i'rabını harfle değil غسلين ve حين gibi ن 'un üzerine zahir harekeyle yaparlar. Bu i'rab şekli ise ين' lu olduğu zamandır. Nitekim burada cemi müzekkere mülhak olan الأربعين kelimesi ن' un kesresiyle müfred isim gibi zahiren i'rab edilmiştir[17].

---

15 *İ. ʿAḳîl*, I, 67; krş. *Evḍaḥ*, I, 67; *Taḫlîṣ*, s. 74; *Ş. Eşmûnî*, I, 71; *Hem'*, I, 164-165; *Ḫızâne*, *D. Levâmi'*, cüz I, 21; *Ṣabbân*, s. 89; *Tasrîḥ*, I, 79; *ŞŞİ ʿAḳîl*, s. 8-9; *Divanı*, s. 577; krş. *Muʿcem*, *s.* 407; *Indices*, s. 262; *M. Mufaṣṣal*, II, 1041.

16 Suḥaym b. Veṣîl er-Riyaḥî (ö. ~ 60/ 680) : Cahileyi ve İslami dönemde yaşamış muhadram şairlerdendir. Kavminde itibar gören bir şairdir. (*Ṭabaḳât*, s. 191; *Ḫızâne*, VIII, 265; krş. *Aʿlâm*, III, 79)

17 *İ. ʿAḳîl*, , 68; krş. el- Muberred, *el-Muḳteḍab*, III, 332; IV, 37; *el-Mufaṣṣal*, s. 189; *İbn Nûzım*, s. 49; *Evḍaḥ*, I, 61; *Taḫlîṣ*, s. 74; *Ş. Eşmûnî*, I, 69; *Hem'*, I, 165; *B. Marḍıyye*, I, 34; *Ḫızâne*, VIII, 65-70; *Ḫuḍarî*, I. cüz, 45; *D. Levâmi'*, I. cüz, 22; *Ṣabbân*, s. 49; *Tasrîḥ*, I, 77; *ŞŞİ ʿAḳîl*, 9; krş. *Muʿcem*, *s.* 408; *Indices*, s. 273; *M. Mufaṣṣal*, II, 1043.

d-Tesniye

10. عَلَى الأَحْوَذِيَّيْنَ اسْتَقَلَّتْ عَشِيَّةً فَمَا هِيَ إِلَّا لَمْحَةٌ وَ تَغِيبُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥumeyd b. Şevr el-Hilalî[18]

Anlam : Akşam üstü hafif kanatları üstünde uçup gitti. O yalnız bir an görünür ve (hemen) kaybolur.

Şahid : Tesniye ve onun mülhaklarının ن'u kesreli olması gerekir. Fakat beyitteki الأحوذيين 'de fethalı gelmiştir. Bu ise Benî Esed lehçesidir ve cemi müzekkere mülhakta olduğu gibi ين 'lu kullanımına hastır[19].

11. أَعْرِفُ مِنْهَا الْجِيدَ وَالْعَيْنَانَا وَمِنْخَرَيْنِ أَشْبَهَا ظَبْيَانَا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accac

Anlam : Onun gerdanını ve gözlerini bilirim. Ceylana benzeyen burnunu da.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, tesniyeye mülhak olan العينانا ve ظبيانا kelimelerindeki tesniye ن'ları fethalı geldi. Elifli olmasına rağmen böyle oluşu ise, önceki beyitteki *ي'li olması gerekir* sınırlamasına bir itiraz teşkil etmektedir. Bu bir zaruret olmayıp, Benî Hari kabilesine has bir lehçedir ve onlar öncesi fetha olduğunda ya'yı elif'e çevirirler.
Bazı nahivciler ise ظبيان kelimesinin tesniye olmayıp bir özel isim olduğu ve bu sebeple de şahide konu olamayacağı görüşündedirler. Bazıları da منخرين'in ن' unun kesreli olmayıp fethalı olduğu ve önceki beyittekine benzer başka bir şahidin bulunduğunu söylerler[20].

---

[18] Humeyd b. Sevr el-Hilalî (ö. ~ 30/ 650 ?) : Cahiliye ve İslami dönemde yaşamış muhadram şairlerdendir. Müşriklerle birlikte katıldığı Huneyn savaşından sonra müslüman olmuştur. Hz. Osman'ın döneminde vefat etmiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 192-193; *İbn Ḳuteybe*, s. 252-254; *el-Eġânî*, IV, 1570-1572; krş. *Ferruḫ*, I, 286; *A'lâm*, II, 283)

[19] *İ. 'Aḳîl*, I, 69; krş. *Ş. Mufaṣṣal*, IV. cüz, 141; *İbn Nâẓım*, s. 50; *Evḍaḥ*, I, 63; *Taḫlîṣ*, s. 79; *Ş. Eşmûnî*, I, 72; *Hem'*, I, 165; *B. Marḍıyye*, I, 35; *Ṣabbân*, I, 90; *Tasrîḥ*, I, 78; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 9; *Divanı*, s. 55; krş. *Mu'cem*, s. 38; *Indices*, s. 14; *M. Mufaṣṣal*, I, 94.

[20] *İ. 'Aḳîl*, I, 71; krş. *Ş. Mufaṣṣal*, III. cüs, 129; IV. cüz, 67, 143; *Evḍaḥ*, I, 64; *Taḫlîṣ*, s. 80; *Ş. Eşmûnî*, I, 73; *Hem'*, I, 64-165; *B. Marḍıyye*, I, 35; *Ḫızâne*, VII, 452-559, *D. Levâmi'*, cüz I,

e-Cem'i Müennes

12. تَنَوَّرْتُهَا مِن أَذْرِعَاتٍ، وَأَهْلُهَا بِيَثْرِبَ أَدْنَى دارِها نَظَرٌ عَالِي

Bahir : Tavîl

Söyleyen : İmru'ul-Ḳays b. Ḥucur[21]

Anlam : Ezri'ât'tan ona baktım. Onun ailesi ise en yakın evi uzak bir bakış mesafesinde olan Yeṯrib'dedir.

Şahid : Beyitteki أذرعات kelimesi üç şekilde i'rab edilir:

1. Kendisiyle bir kişi ya da bir yer isimlendirilirse munsarif olur ve cemi müzekkerdeki nun'un karşılığı olduğu kabul edilen tenvinli kesre ile i'rab edilir. Buna kur'anda geçen (2/98) عرفات tabirinin tenvinli olarak gelmesi delil gösterilir.

2. Alemiyyet (özel isimlik) ve te'nis (dişil) lik olduğundan dolayı gayr-ı munsarıf kabul edilerek tenvinsiz kesre ile i'rab edilir. Bu ise müennese alem olduğundadır. Müzekker (erkek) 'e alem olduğunda ise tenvinli gelir.

3. Lafzen ve ma'nen müennes ve alem olduğu kabulüyle tenvinsiz ve kesrenin yerine fetha ile cer yapılır[22].

21; *Ṣabbân*, I, 90; *Tasrîḥ*, I, 78; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 9-10, *Divanı*, krş. *Mu'cem*, *s.* 368; *Indices*, s. 277; *M. Mufaṣṣal*, III, 1273.

21 İmru'ul-Kays b. Hucur (ö. Ş 80 h. ö. / 545) : Arap şairlerinin en meşhuru kabul edilir. Prens olan şair gençliğini zevk ve sefa ile geçirmiştir. Bu yüzden de babası tarafından kovulmuştur. Fakat babasının, reisi olduğu Esedoğulları tarafından öldürüldüğünü duyunca babasının intikamını alıncaya kadar içki içmemeye yemin eder. Arap diyarında bu konuda yeterli desteği göremeyince Bizans imparatoru I. Justinien'den yardım almak üzere Kostantiniye'ye gelir. Burada da istediği yardımı bulamayınca ümitsizce geri döner. Bir rivayete göre; Bizans imparatorunun kız kardeşilye adı çıkınca, İmparator tarafından kendisine hediye edilen zehirli kaftandan dolayı Ankara yakınlarında ölmüştür. (*Ṭabaḳât*, s. 25; *İbn Ḳuteybe*, s. 52-72; *el-Eġânî*, IX, 3197-3227; *Ḫızâne*, I, 330, 335; krş. *Ferruḫ*, I, 116; *A'lâm*, II, 11)

22 *İ. 'Aḳīl*, I, 76; krş. *el-Kitâb*, III, 233-234; *el-Muḳteḍab*, III, 331-333; IV, 36-38; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 154; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 47; cüz IX, 34; *Evḍaḥ*, I, 69; *Ş. Eşmûnî*, I, 76; *Hem'*, I, 68; *B. Marḍıyye*, I, 36; *Ḫızâne*, I, 56-69; *D. Levâmi'*. cüz I, 5; *C. Durûs*, II, 236; *Ṣabbân*, I, 94; *ŞŞİ 'Aḳīl*, 10-11; *Divanı*, 31; krş. *Mu'cem*, *s.* 309; *Indices*, s. 201; *M. Mufaṣṣal*, II, 748.

NEKRE VE MA'RİFE

a-Zamir

13. أعوذُ بربِّ العرشِ من فئةٍ بغتْ عليَّ ؛ فما لي عَوْضٌ إلّاهُ ناصرُ

Bahir : Tavil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Bana zulmeden güruhun şerrinden arşın rabbine sığınırım. Benim asla ondan başka yardımcım yoktur.

Şahid : Muttasıl zamirle cümleye başlanamayacağ gibi إلا ile birlikte de kullanılamaz. Beyitte ise إلا إياه şeklinde munfasıl zamirle gelmesi gerekirken إلاه ifadesinde ه zamiri إلا 'dan sonra kullanılmıştır. Bu şaz olup yalnızca şiire has bir zarurettir . [23].

14. وما علينا إذا ما كنتِ جارتنا ألّا يجاورنا إلّاكِ ديّارُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Sen bize komşu olduğunda, senden başkasının bize komşu olmaması bizi asla üzmez?

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de muttasıl zamir olan ك şiir zaruretinden dolayı şaz olarak إلا' dan sonra kullanılmıştır. Oysa إلاك yerine إلا إياك şeklinde munfasıl zamirle kullanılması gerekirdi[24].

---

23 *İ. 'Aḳīl*, I, 89; krş. *C. Durûs*, I, 120; *Tasrîḥ*, I, 98; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 11-12; krş. *Mu'cem*, s. 170; *Indices*, s. 95; *M. Mufaṣṣal*, I, 363.

24 *İ. 'Aḳīl*, I, 90; krş. *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 307; II, 195; *el-Mufaṣṣal*, s. 129; *Ş. Mufaṣṣal*, s. 101; *İbn Nâzım*, s. 57; *Muġnî*, II, 577; *Evḍaḥ*, I, 83; *Taḫlîṣ*, s. 80-100; *Ş. Eşmûnî*, s. 98; *Hem'*, I, 196; *B. Marḍıyye*, I, 43; *Ḫızâne*, V, 278-280; *D. Levâmi'*, cüz I, 32; *C. Durûs*, I, 120; *Ṣabbân*, I, 109; *Tasrîḥ*, I, 98; *ŞŞİ 'Aḳīl*, 12; krş. *Mu'cem*, s. 164; *Indices*, s. 91; *M. Mufaṣṣal*, I, 347.

15. بالباعثِ الوارثِ الأمواتِ قد ضَمِنَتْ
إيّاهمَ الأرضُ في دَهْرٍ الدهارِيرِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Farazdaḳ[25]

Anlam : Ölüleri dirilten ve geçmiş zamanda toprağın bedenlerini içine aldığı ölülerin arkada bıraktıklarının varisine (Allah'a) yemin olsun.

Şahid : Önceki iki beyitin aksine, bu beyitte muttasıl zamir kullanılması gereken ضمنت إياهم cümlesinde munfasıl zamir kullanılmıştır Halbuki ضمنتهم şeklinde muttasıl zamir kullanılmalıydı. Bu uygulama şiire has zaruretlerden kabul edilir ve nesirde uygulanmaz[26].

b-فَعَالِ Vezni

16. إذا قالتْ حَذَامِ فصدِّقوها فإنَّ القولَ ما قالتْ حَذَامِ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ḥaẕami bir şey söylerse onu tasdik edin. Zira (doğru olan) onun söylediğidir.

---

[25] Farazdaḳ (Ebu Firas Hemmam b. Ğalib b. Sa'sa') (ö. 110/ 728) : Emeviler döneminin önde gelen şairlerdendir. Temimoğullanırndan olan desei Sa'sa', cahiliyede fakirlikten dolayı aileleri tarafından öldürülecek olan kız çocuklarını fidye karşılığı kurtarırdı. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Kazıma'da doğan şair (20. h) , şiir söylemeye başladığında henüz onbeş yaşında idi. Babası tarafından Hz. Ali'ye takdim edilmiş fakat ondan Farazdak'a kur'an öğretmesi konusunda nasihat almıştır. Şia düşüncesinde olmasına rağmen çıkar kaygısından dolayı başkalarına da meyletmiştir. Hz. Ali taraftarlarının yenilmeleri, mal ve şöhretlerini kaybetmeleri üzerine menfaat kaygısından dolayı Ümeyyeoğullarının yanında yer almıştır. Dil açısından önemli bir konuma sahipti. Zira hakkında " Farazdak'ın şiiri olmasaydı, dilin üçte biri giderdi. " denmiştir. Zuheyr'le aynı tabakadan sayılır. Cerir ve Ahtal'la aralarındaki mücadele ve onları hicivleriyle de ün yapmıştır. (*Ṭabaḳât*, s. 114-126; *İbn Ḳuteybe*, s. 315-324; *el-Eġânî*, IX, 3444-3465; *Ḫızâne*, I, 217; krş. *Ferruḫ*, I, 649; *A'lâm*, VIII. 93)

[26] *İ. 'Aḳîl*, I, 101; krş. *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 307; II, 195; *el-İnṣâf*, II, 698; *İbn Nâẓım*, s. 61; *Evḍaḥ*, I, 92; *Taḫlîṣ*, s. 87; *Ş. Eşmûnî*, I, 103; *Hem'*, I, 216-217; *Ḫızâne*, V, 288-290; *Ṣabbân*, I, 116; *Tasrîḥ*, I, 105; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 12-13; *Divanı*, I, 214; krş. *Mu'cem*, s. 183; *Indices*, s. 99; *M. Mufaṣṣal*, I, 452.

Şahid : Darb- mesel olan bu beyitte فعال veznindeki حذام kelimesi her iki yerde de fail olmasına rağmen kesreli kullanılmıştır. Bu vezin Hicazlılara göre kesre üzere mebnidir[27].

c-Vikaye Nûn'u

17. عددتُ قومي كعديدِ الطَّيْسِ إذْ ذَهَبَ القومُ الكرامُ لَيْسِي

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Kavmimi kum taneleri gibi saydım. Gördüm ki, benim dışımda cömert kavmim gitmiş.

Şahid : Beyitteki ليسي 'de iki şahid vardır:

1. Mütekellim ya'sından önce taccüb ve ليس ، ليت ، قد ، قط ، من ، عن harflerinden biri gelirse vikaye nun'unun hazfedilmesi şazdır. Fakat beyitte ليس nun olmaksızın ya'ya bitişmiştir . Bu ise şazdır ve şiire has bir zarurettir.

2. ليس' nin haberi muttasıl zamir olarak geldi. Nahivcilerin çoğunluğuna göre bunun munfasıl zamir olması gerekirdi. Bu da şazdır. Bazılarına göre ise şiir zaruretidir[28].

18. كُمْنِيَّةِ جابرٍ إذْ قالَ : ليْتي أُصادِفُهُ ، وأُفْقِدُ جُلَّ مالي

Bahir : Vafir

Söyleyen : Zeyd el-Ḫayl[29]

---

27 *İ. 'Aḳīl*, I, 105; krş. *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 178; *el-Emâlî*, II, 115; *Muġnî*, I, 291; *Evḍaḥ*, IV, 131; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 95; *Ş. K. Nedâ*, s. 17-19; *C. Durûs*, II, 218; *Ṣabbân*, III, 286; *Tasrîḥ*, II, 225; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 13; krş. *Mu'cem*, s. 370; *Indices*, s. 239; *M. Mufaṣṣal*, II, 897.

28 *İ. 'Aḳīl*, I, 109; krş. *el-Mufaṣṣal*, s. 132; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 105; *İbn Nâzım*, s. 64-68; *Ş. Kâfiye*, s. 242; *Muġnî*, I, 227, 450; *Evḍaḥ*, I, 198; *Mu'cem*, s. 487; *Indices*, s. 126. *Taḫlîṣ*, s. 99; *Ş. Eşmûnî*, I, 115; *Hem'*, I, 222-223; *B. Marḍıyye*, I, 50; *Ḫızâne*, V, 324-327; *D. Levâmi'*, cüz I, 41, 198; *Ṣabbân*, I, 122; *Tasrîḥ*, I, 110; *ŞŞİ 'Aḳīl*, 13-14, *Divanı*, s. 175; krş. *Mu'cem*, s. 487; *Indices*, s. 126; *M. Mufaṣṣal*, III, 1182.

29 Zeyd el-Ḫayl (ö. 9/ 630) : Tayyi' kabilesinin kahramanlarından olan şair, çok sayıda atı olduğundan böyle lakaplanmıştır. Muhadram olan şair şairliğinin yanında hatiplik de yapmıştır.

Anlam : Cabir'in: " Keşke ona rastlasam da malımın çoğunu kaybetsem" dediğindeki arzusu gibi . . .

Şahid : Beyitte fiile benzeyen harflerden ليت vikaye nun'u olmaksızın mütekellim ya'sına bitişmiştir. Oysa mütekellim ya'sı fiilere vikaye nun'u ile bitişir . Beyitte de nun'lu olarak gelmeliydi. Vikayesiz gelişi ise ليت 'nin isme benzetilmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat bazı nahivcilere göre her iki şekilde de gelebilir. Ancak nun'lu olması tercihe şayandır. Beyitteki bu durum ise nadirdir ve şiir zaruretidir[30].

19. فقلت : أعيراني القدوم ، لعلني أخطّ بها قبراً لأبيض ماجد

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Dedimki : Bana yontma aleteni ödünç verin. Belki onunla keskin kılıç için bir kabir açarım.

Şahid : لعل'den sonra mütekellim ya'sı gelirse kurallı olan nunsuz bitişmesidir. Fakat beyitteki لعل vikaye nun'u ile kullanılmıştır. Bu fiile benzediği gerekçesinden hareketledir ve nadiren bu şekilde nun'lu olur[31].

20. أيّها السائلُ عنهم و عني لستُ من قيسٍ ، ولا قيسٌ مني

Bahir : Remel

Kabilesiyle Hz. Peygamberin yanına gelip müslümanlığı kabul etti. Hz. Peygamber de onun ismini " Zeyd el-Hayr" diye değiştirmiştir. Bir rivayete göre, Hz. Ömer devrinin sonlarında vefat etmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 179-180; *el-Eġânî*, XVIII, 6546-6586; *Ḫızâne*, V, 379; krş. *Ferruḫ*, I, 278;*A'lâm*, III, 61)

30 *İ. 'Aḳîl*, I, 111; krş. *el-Kitâb*, II, 370; *el-Muḳteḍab*, I, 250; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 83; *el-Mufaṣṣal*, s. 138; *İbn Nâzım*, s. 68; *Lisân*, (ليت), V, 4111; *Ş. Kâfiye*, s. 245; *Taḫlîṣ*, s. 100; *Ş. Eşmûnî*, I, 118; *Hem'*, I, 222-223; *B. Marḍıyye*, I, 50; *Ḫızâne*, V, 375-380; *D. Levâmi'*, cüz I, 41; *C. Durûs*, I, 122; *Ṣabbân*, I, 123; *ŞŞİ 'Aḳîl*, 14; *Divanı*, s. 137; krş. *Mu'cem*, s. 315; *Indices*, s. 203; *M. Mufaṣṣal*, II, 856, 857.

31 *İ. 'Aḳîl*, I, 113; krş. *İbn Nâzım*, s. 69; *Lisân* (قدم), V, 3556, *Ş. Kâfiye*, s. 247; *Taḫlîṣ*, s. 105; *Hem'*, I, 222-224; *B. Marḍıyye*, I, 50; *C. Durûs*, ı, s. 122; *Ṣabbân*, I, 124; *ŞŞİ 'Aḳîl*, 14-15; krş. *Mu'cem*, s. 115; *Indicess*. 71; *M. Mufaṣṣal*, I, 249.

Söyleyen : Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad[32]

Anlam : Ey onlardan ve benden isteyen dilenci! (Bilesin ki) ne ben Kays (oğulları)'tanım ne de Kays (oğulları) bendendir.

Şahid : Mütekellim ya'sına vikaye nun'uyla bitişmesi gereken cer harfleri عن ve من beyitte şaz olarak vikaye nun'u olmaksızın kullanılmışlardır[33].

21. قدْني من نصرِ الخُبَيْبَيْنِ قَدي ليسَ الإمامُ بالشحيحِ المُلْحِدِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad

Anlam : İki Ḫubeyb'in yardımı bana fazlasıyla yeter. Zira (o) imam haktan sapmış cimri değildir.

Şahid : قد ve قط harfleri çoğunlukla vikaye nun'uyla birlikte mütekellim ya'sına bitişirler. Beyitte قد birincide nun'lu ikinci de ise nunsuz bitişti. Birinci şekli kurallı ikincisi ise şiir zaruretidir. Bazı nahivcilere göre ise şazdır. Bazılarına göre ise şaz olmayıp az rastlanan bir kurallı kullanımdır. Her iki ihtimalde de ortak yön, bu durumun şiire has olduğu ve nesirde yersiz olacağıdır[34].

ALEM

Lakap

22. بأنّ ذالكلبِ عمرًا خيرَهم حسبًا
بِبطنِ شِرْيانَ يَعْوي حولَه الذيبُ

---

[32] Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad (.../...): Emevi devleti şairlerinden olup Haccac'ın mevlasıdır. Yüzündeki sihay noktalardan dolayı " Erkad" diye lakaplanmıştır. (*Ḫızâne*, V, 395-396)

[33] *İ. 'Aḳīl*, I, 114; krş. *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 125; *İbn Nâzım*, s. 70; *Ş. Kâfiye*, s. 246; *Taḫlîṣ*, s. 106; *Ş. Eşmûnî*, I, 122; *B. Marḍıyye*, I, 51; *Ḫızâne*, V, 380-382; *D. Levâmi'*, cüz I, 43; *C. Durûs*, I, 122; *Ṣabbân*, I, 124; *Tasrîḥ*, I, 112; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 15; krş. *Indices*, s. 271; *M. Mufaṣṣal*, II, 1034.

[34] *İ. 'Aḳīl*, I, 115; krş. *el-Kitâb*, II, 371; . *el- Uṣûl*, II, 122-123; *el-Mufaṣṣal*, s. 139; *el-Emâlî*, II, 142; *el-İnṣâf*, I, 132; *İbn Nâzım*, s. 70; *Lisân* (لحد), V, 4005; *Evḍaḥ*, I, 120; *Taḫlîṣ*, s. 107; *Ş. Eşmûnî*, I, 123; *Hem'*, I, 223; *B. Marḍıyye*, I, 51; *Ḫızâne*, V, 382-396; *D. Levâmi'*, cüz I, 42; *Ṣabbân*, I, 125; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 15-16; krş. *Mu'cem*, s. 446; *Indices*, s. 65; *M. Mufaṣṣal*, III, 1148.

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Cenûb Uḫtu Ẕi'l-Kelb[35]

Anlam : (Şunu onlara ulaştır ki) Onların soy yönünden en hayırlıları olan Ze'l-Kelb 'Amr, etrafında kurtların uluduğu Şiryan'ın ortasında (yatmakta) dır.

Şahid : Lakap, özel isimle birlikte zikredileceği zaman isimden sonra gelmesi gerekir. Çünkü isim sahsın bizatihi kendisine işaret eder. Lakap ise şahsının yanında onun ayırt edici bir özelliğine de işaret eder. Dolayısıyla önce zikredilmesi isme ihtiyaç duyurmaz. Çünkü ifade ve tanıtım açısından isimden daha geniştir. Ancak beyitte ذا الكلب lakabı özel isim olan عمرو 'dan önce gelmiştir. Bu ise azraztlanan bir kullanımdır[36].

İSM-İ İŞARET

23. ذُمَّ المنازلَ بعدَ منزلةِ اللِّوَى والعيشَ بعدَ أولئكَ الأيامِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Liva'dan sonra bütün konakları ve o (geçen) günlerden sonraki bütün hayatı artık kına.

Şahid : İster müennes isterse de küzekker olsun, mutlak olarak cemiye işarette kullanılan أولاء ile hem akıllı varlıkların hem de akılsız varlıkların cemilerine işaret edilebilir. Çoğunlukla akıllı varlıklara işaret edilse de, betin de delaletiyle akılsız varlıklara işaret edilebilir. Nitekim beyitte يوم kelimesinin coğulu olan أيام 'a işarette kullanılmıştır[37].

---

35 Cenûb Uḫtu Ẕi'l-Kelb (.../...) : Cahiliye dönemi kadın şairlirdendir. Kardeşi Amr, yanında sürekli köpeğiyle dolaştığından bu lakapla anılırdı. (*Ḫızâne*, X, 390)

36 *İ. 'Aḳîl*, I, 120; krş. *Ş. Eşmûnî*, I, 131; *Hem'*, I, 246; *B. Marḍıyye*, I, 54; *D. Levâmi'*, cüz I, 47; *Ṣabbân*, I, 129; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 17-17; *Dîvânu'l-Huẕeliyyîn*, III, 125; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, II, 580; krş. *Mu'cem*, s. 47; *M. Mufaṣṣal*, I, 88.

37 *İ. 'Aḳîl*, I, 132; krş. *el-Muḳteḍab*, I, 185; *el-Mufaṣṣal*, s. 140; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 126; cüz IX, 129; *İbn Nâzım*, s. 77; *Ş. Kâfiye*, s. 253; *Evḍaḥ*, I, 134; *Taḫlîṣ*, s. 123; *Ş. Eşmûnî*, I, 148; *Ḫızâne*, V, 430-437; *C. Durûs*, I, 131; *Ṣabbân*, I, 139; *Tasrîḥ*, I, 128; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 18; krş. *Mu'cem*, s. 375; *Indices*, 233; *M. Mufaṣṣal*, II, 910.

24. رأيتُ بني غَبْرَاءَ لا يُنْكِرونني ولا أهلَ هذاكَ الطِّرافِ المُمَدَّدِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ṭarafa

Anlam : Açlıktan toprağa yapışmış (fakir) Benu Ğabra' ve uzayıp giden şu deri çadırların (zengin) sakinlerinin beni reddetmediğini gördüm.

Şahid : İsm-i işaretten önce tenbih (uyarı) harfi olan ها gelirse sonuna ك bitişebilir. Bu şekildeki kullım azdır. Fakat ذا ile ك arasına ل'ın girmesi caiz olmaz ve هذلك denilemez. Be sebeple beyitte kurala uygun olarak هذاك şeklinde kullanılmıştır [38]

MEVSUL

a-ما'nın Kullanımı

25. أُطَوِّفُ ما أُطَوِّفُ ثم آوِي إلى بيتٍ قَعِيدَتُه لَكَاعِ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ḥutay'a[39]

Anlam : Dolaşıp duruyorum ve sonunda direği (kadını) çirkin olan eve geri dönüyorum.

Şahid : Beyitte iki şahid vardır:

1. Mevsul olan harflerden biri de masdarlık veya zarf anlamı taşıyan ve *Masdariyye zarfiyye* diye adlandırılan ما dır. Mazi veya لم'le menfi

---

[38] *İ. 'Aḳīl*, I, 134; krş. *el-Mufaṣṣal*, s. 354; *İbn Nâẓım*, s. 79; *Ş. Kâfiye*, s. 253; *Taḫlîṣ*, s. 125; *Ş. Eşmûnî*, I, 152; *Hem'*, I, 262; *B. Mardıyye*, I, 60; *D. Levâmi'*, cüz I, 50; *Ṣabbân*, s. 144; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 18-19; *Divanı*, s. 31; krş. *Mu'cem*, *s.* 111; *Indices*, s. 65; *M. Mufaṣṣal*, I, 254.

[39] Ḥutay'a (Cervel b. Evs) (ö. ~ 45/ 665) : Cahiliye ve İslami dönemde yaşamış aşırı hicivleriyle meşhur muhadram şairlerdendir. Bu hicivlerinden anası ve babası da nasibini alırken kendisini de hicvetmekten kaçınmamıştır. Ziberkan b. Bedr'i hicvinden ötürü Hz. Ömer tarafından Medine'de hapsedildi. Cahiliyede Züheyr'in ravilerinden olan şair, medih ve hicivde usta olmakla birlikte tabiatı gereği hicve daha yatkındı. Geçim kaynağı olarak gördüğü şiirde pervasızlığı sayesinde zihinlerde silinemeyecek izler bırakmıştır. (*T. Şu'ara*, s. 37-39; *eş-Şi'r ve'ş-Şu'ara*, 203-208; *el-Eġânî*, II, 575-620; XVIII, 6521-6527; *Ḫızâne*, II, 406; III, 287; krş. *Ferruh*, I, 102; *A'lâm*, II, 118)

yapılmış muzari fiile mevsul olur. Fakat çok az da olsa لم 'siz muzariye mevsul olduğu görülür. Nitekim beyitte de genel kullanımın aksine, لم 'siz muzariye mevsul olmuştur[40].

2. Nidaya has olan ve kadın için yergi sıfatı olarak kullanılan لكاع nida dışında kullanılmıştır ve bu şiire has zaruretlerdendir. Bu tür isimler ancak nida edatıyla kullanıldığından, beyitte geçen tabirin takdiri يقال لها : يا لكاع dir[41].

b-الألى'nn Kullanımı

26. وتُبْلِي الألَى يَسْتَلْئِمُونَ على الألَى
تَرَاهُنَّ يومَ الرَّوعِ كَالْحِدَإِ القُبُلِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebû Ẕueyb el-Huẕelî[42]

Anlam : O (ölüm) ,korku gününde şaşı çaylaklar gibi (seri ve atılgan) gördüğün atlar üzerindeki zırh giymiş o yiğitleri de yok eder.

Şahid : الألى genellikle الذين anlamında olup çoğunlukla, akıllı cemi müzekker varlıklar için, çok az da olsa bazenakılsız cemi müennes varlıklar için kullanılır. Beyitte ise her iki şekilde de kullanılmıştır. الألى يستلئمون 'de akıllı, الألى تراهن 'de ise akılsız cemiler için kullanılmıştır [43].

---

[40] *İ. 'Aḳīl*, I, 139; krş. *Hem'*, I, 282; *C. D. Levāmi'*, cüz I, 55; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 19-20.

[41]. *el-Muḳteḍab*, IV, 235-238; *el-Cumel*, s. 163-164; *el-Emâlî*, II, 107; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IV, 57; *İbn Nâẓım*, s. 586; *Ş. Kâfiye*, s. 277; *Evḍaḥ*, IV, 45; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 92; *Hem'*, IV, 59-63; *Ḫızâne*, II, 404-413; ŞŞT Verdiyye, s. 29; *Ḫuḍarî*, cüz II, 80; *D. Levāmi'*, cüz I, 154; *C. Durûs*, III, 164; *Tasrîḥ*, II, 180; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 19-20; *Divanı*, s.280; krş. *Mu'cem*, *s.* 231; *Indices*, s. 144; *M. Mufaṣṣal*, I, 549.

[42] Ebû Ẕueyb el-Huẕelî (ö. ~ 27/ 648) : Cahiliye ve İslami dönemde yaşamış muhadram şairlerdendir. Fetihlere katılmış ve Hz. Osman dönemine kadar yaşamıştır. Huzeyl kabilesinin en meşhuru kabul edilen şair, taun hastalığından dolayı ölen dört oğlu için söylediği mersiye ile meşhur olmuştur. Afrika'nın fethinden sonra Mısır'da vefat etmiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 43-47; *eş-Şi'r ve'ş-şu'ara*, s. 440-442; *el-Eġânî*, VI, 2344-2359; *Ḫızâne*, I, 422; krş. *Ferruḫ*, I, 290; *A'lâm*, II, 225)

[43] *İ. 'Aḳīl*, I, 142; krş. *İbn Nâẓım*, s. 85; *Ş. Kâfiye*, s. 257; *Taḫlîṣ*, s. 138-139; *Ş. Eşmûnî*, I, 165;*Hem'*, I, 286; *B. Marḍıyye*, I, 63; *D. Levāmi'*, cüz I, 57; *C. Durûs*, I, 134; *Ṣabbân*, I, 148; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 20; *D. Huẕeliyyîn*, I, 37; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, I, 92; krş. *Mu'cem*, *s.* 300; *Indices*, s. 193; *M. Mufaṣṣal*, II, 761.

c-الذين'nin Kullanımı

27. نحنُ الّذُونَ صبّحوا الصباحا يومَ النُّخيلِ غارةً ملْحاحا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Biz Nuḫayl gününde, sabah erkenden (düşmana) can yakıcı hücum edenleriz.

Şahid : Cemi müzekker için olan الذين Huẕeyl lehçesinde, (bazılarına göre ise 'Uḳayl lehçesinde) cemi müzekker gibi i'rab edilerek ref halinde الذون şeklinde kullanılır. Nitekim beyitte de bu şekilde kullanılmıştır. Fakat bazı nahivciler mu'reb oluşuna itiraz ederek onun mebni olup, mu'reb şeklinde kullanıldığını söylerler [44].

d-اللاء'nın Kullanımı

28. فما آباؤنا بأمَنَّ منه علينا اللّاءِ قدْ مَهَدُوا الحُجورا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kucaklarını bize beşik eden babalarımız bize o'ndan daha lutufkar değildir.

Şahid : التي 'nin cemisi olan اللاء çoğunlukla cemi müennes, bazen de cemi müzekkerler için kullanılır. Nitekim beyitte ...الاء قد مهدوا cümlesinde cemi müzekker için kullanılmıştır[45].

e

---

44 *İ. 'Aḳīl*, I, 143; *İbn Nâẓım*, s. 83; *Evḍaḥ*, I, 143; *Taḫlîṣ*, s. 135; *Ş. Eşmûnî*, I, 169; *Hem'*, I, 285; *B. Marḍıyye*, I, 27; *D. Levâmi'*, cüz I, 36, 56; *Ṣabbân*, I, 149; *Tasrîḥ*, I, 133; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 20-21; krş. *Mu'cem*, s. 457; *Indices*, s. 54; *M. Mufaṣṣal*, III, 1135.

45 *İ. 'Aḳīl*, , 145; *el-Emâlî*, II, 308; *İbn Nâẓım*, s. 84; *Evḍaḥ*, I, 146; *Taḫlîṣ*, s. 137; *Ş. Eşmûnî*, I, 172; *Hem'*, I, 286-287; *B. Marḍıyye*, I, 64; *D. Levâmi'*, cüz I, 57; *C. Durûs*, I, 135; *Ṣabbân*, I, 151; *Tasrîḥ*, I, 133; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 21; krş. *Mu'cem*, s. 144; *Indices*, s. 111; *M. Mufaṣṣal*, I, 328.

e-من'in Kullanımı

29. بكيتُ على سربِ القطا إذ مررن بي فقلتُ ومثلي بالبكاءِ جديرُ
أسِرْبَ القطا هلْ مَنْ يُعيرُ جناحَه لعلّي إلى مَنْ قدْ هَويتُ أطيرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Abbas b. Aḥnef[46]

Anlam : Yanımdan geçerken, keklik sürüsüne ağladım. Fi'l-vakı'a benim gibilere ağlamak yaraşır.

Onlara dedim ki: "Ey keklik sürüsü! İçinizden kanatını ödünç verecek var mıdır? Belki (onunla) arzuladığıma uçarım

Şahid : Çoğunlula akıllı varlıklar için kullanılan من bu beyitte akılsız varlıklar için kullanılmıştır. Bu ise beyitin başındaki nida ile uyumlu bir kullanım şeklidir. Zira nida ancak akıllı varlıklara yapılır ve ancak akıllı varlıklar istenileni anlar ve yerine getirebilir. Oysa beyitte bir kuş sürüsüne hitab edilmektedir. Bu tarz, onların akıllı konumuna sokulması suretiyle yapılan bir çağrıdır [47].

f-ال'in Kullanımı

30. ما أنتَ بالحكمِ التُّرْضَى حكومتُه
ولا الأصيلِ ولا ذي الرأيِ والجَدَلِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Farazdaḳ

Anlam : Sen hükmüne razı olunan hakem değilsin. Ve sen ne asilsin ne de görüş ve mücadele sahibisin.

Şahid : Sarih sıfata (ism-i fail, ism-i mef'ul) mevsul olan ال , beyitte fiili muzari fiil ترضى 'olan fiil cümlesine mevsul oldu. Muzari fiile mevsul olması bazı nahivcilere (İbn Malik ve bazı Kufeliler) göre caizdir ve sadece şiire has değildir. Beyit buna delildir. Cumhura göre ise şazdır ve şiire has zarurettir.

---

46 'Abbas b. el-Aḥnef (ö. 192/ 808) : Döneminin incelik dolu gazeliyle meşhur olmuş şairlerindendir. Bağdat'da doğdu ve orada öldü. Hiç kimseyi methetmediği gibi hicvetmemesi yönüyle de döneminin şairlerinden ayrılmıştır. Şiirlerinin tamamı gazel ve teşbib idi. Harun er-Reşid'in teveccühüne mazhar olmuş, Horasan, Azerbaycan ve Ermenistan seyahatlerinde ona eşlik etmiştir. Altmış yaşlarında iken Bağdat'ta vefat etmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 565-568; *el-Eġânî*, VIII, 3098-3210; *Ḫızâne*, VIII, 512, 583; krş. *Ferruḫ*, II, 141-143; *A'lâm*, III, 259)

47 *İ. 'Aḳîl*, I, 148; *İbn Nâẓım*, s. 85; *Evḍaḥ*, I, 147; *Taḫlîṣ*, s. 141; *Ş. Eşmûnî*, I, 174; *Hem'*, I, 314-315; *D. Levâmi'*, cüz I, 69; *C. Durûs*, I, 136; *Ṣabbân*, s. 151; *Tasrîḥ*, I, 133; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 21-22; *Divanı*, 142, 143; krş. *Mu'cem*, s. 157; *Indices*, s. 86; *M. Mufaṣṣal*, I, 396.

Hatta bazı nahivciler bu tür kullanımın hoş olmayan bir zaruret olduğunu da söylerler [48].

31. من القومِ الرسولُ اللهِ منْهُم لهمْ دانتْ رِقابُ بني معدِّ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (Ben) Allah'ın elçisinin kendilerinden olduğu kavimdenim. Onlara Benū Ma'd'ın da boyunları eğilmiştir.

Şahid : Sadece sarih sıfatın başında mevsul olabilen ال, önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de şaz olarak رسول الله منهم isim cümlesine mevsul olmuştur. Bu da birşiir zarureti olarak kabul edilmiştir[49].

32. منْ لايزالُ شاكرًا على المَعَهْ فَهْوَ حرٍ بعَيْشَةٍ ذاتِ سَعَهْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kim yanında bulunana devamlı şükrederse, o bolluk içinde bir hayatı hak eder.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de ال , şiir zaruretinden dolayı şaz olarak zarf olan مع 'ya mevsul olmuştur[50].

---

48 *İ. 'Aḳīl*, I, 157; *el-İnṣâf*, II, 521; *Ş. Kâfiye*, , s. 16; *Evḍaḥ*, I, 20; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 16; *Taḫlîṣ*, s. 154; *Ş. Eşmûnî*, I, 188; *Hem'*, I, 293-294; *B. Marḍıyye*, I, 69; *D. Levāmi'*, cüz I, 61; *Ṣabbân*, I, 156; *Tasrîḥ*, I, 38, 142; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 23; krş. *Mu'cem*, s. 313; *Indices*, s. 205; *M. Mufaṣṣal*, II, 772.

49 *İ. 'Aḳīl*, I, 158; *Muġnî*, s. 72; *Ş. Eşmûnî*, I, 213; *Hem'*, I, 294; *B. Marḍıyye*, I, 70; *D. Levāmi'*, cüz I, 61; *Ṣabbân*, I, 165; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 23-24; krş. *Mu'cem*, s. 122; *Indices*, s. 72; *M. Mufaṣṣal*, I, 263.

50 *İ. 'Aḳīl*, I, 160; *Muġnî*, I, 72; *Ş. Eşmûnî*, I, 217; *Hem'*, I, 294; *D. Levāmi'*, cüz I, 61; *Ṣabbân*, I, 165; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 24; krş. *Mu'cem*, s. 498; *Indices*, s. 151; *M. Mufaṣṣal*, III, 1197.

g-أيّ'nun Kullanımı

33. إذا ما لقيتَ بني مالكٍ فسلِّمْ على أيُّهم أفضلُ

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Benû Malik'e rastladığında onların en üstününe selam ver.

Şahid : Akıllı ve akılsız varlıklar için mevsul olan أي Kufelilere göre; الذي anlamında olur ve sılasından aid zamiri hazfedilirse mu'reb olur. Basralılara göre ise bu durumda mebni olur. Nitekim beyitte أيهم أفضل ifadesinde sadr-ı sılası hazfedilmiş olan أي damme üzere mebni kabul edilmiştir. Takdiri ise أيهم هو أفضل dur. Aid zamiri zikredildiğinde ise her iki ekole göre de mu'rebdir. Beyitte bu durumda sadr-ı sılası (sıla cümlesinin başında bulunması gereken ve mevsule dönen zamir) mahzuf olan أي damme üzere mebnidir. Ve bu en fasih olan görüştür[51].

h-'Aid Zamiri

34. ما اللهُ مُوليكَ فضلٌ ، فاحمدنْهُ به فما لَدَى غيرِه نَفْعٌ ولا ضَرَرُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Allah'ın sana bahşettiği şeyler bir lütuftur. Bundan dolayı ona şükret. Çünkü ondan başkasının yanında ne fayda ne de zarar vardır.

Şahid : Aid zamiri muttasıl zamir olur ve bir fiil tarafından mef'ul konumunda nasb edilirse çoğunlukla hazfedilir. Bu amil fiil olmayıp vasıf (ism-i fail vb.) olursa, ال 'e sıla olmaması şartıyla aid zamiri hazfedilir. Nitekim beyitte مولي ism- i failinden sonra gelen aid zamiri hazfedilmiştir. Bu uygulama ise azdır. Takdiri ise موليكه dur[52].

---

51 *İ. 'Aḳīl*, I, 162; *el-Mufaṣṣal*, s. 149; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IV, 21; cüz VI, 87; *İbn Nâẓım*, s. 94; *Muġnî*, I, 281; *Evḍaḥ*, s. 150; *Taḥlîṣ*, s. 158; *Ş. Eşmûnî*, I, 218; *Ḫızâne*, VI, 61; *D. Levâmi'*, cüz I, 60; *C. Durûs*, I, 139; *Ṣabbân*, I, 166; *Tasrîḥ*, I, 135; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 24-25; krş. *Mu'cem*, s. 299; *Indices*, s. 177; *M. Mufaṣṣal*, II, 695.

52 *İ. 'Aḳīl*, I, 169; *Evḍaḥ*, I, 169; *Taḥlîṣ*, s. 161; *Ş. Eşmûnî*, I, 227; *B. Mardıyye*, I, 73; *Ṣabbân*, I, 170; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 25-26; krş. *Mu'cem*, s. 163; *Indices*, s. 92; *M. Mufaṣṣal*, I, 358.

35. وقدْ كنتَ تخفي حبَّ سمراءَ حِقْبَةً
فبُحْ لا نِ منها بالذي أنتَ بائِحُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Antara b. Şeddâd[53]

Anlam : Şüphesiz Semra'ın aşkını uzun süre saklı tuttun. Şimdi ise ondan açıklamak istediklerini açıkla.

Şahid : Aid zamiri mevsulle aynı harf tarafından mecrur olur ve fiilleri de aynı olursa hazfi caizdir. Nitekim beyitte, باح fiilinin emir kipi mevsul olan ذال ي' yi ب harf- cerri ile mef'ul yapmıştır. Sıla cümlesinde ise ism-i fail aid zamirini mef'ul almıştır. Amil ve harf-i cer aynı olduğundan dolayı mecrur aid zamiri harf-i cerle birlikte hazfedilmiştir. Takdiri ise بائح به dir [54].

EDATLA MARİFELİK

36. ولقدْ جنيتُك أكْمُؤاً وعَسَاقِلاً ولقدْ نهيتُك عن بناتِ الأوْبَرِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Andolsun ki, senin için yer elması ve mantar topladım. Ve seni Benat-ı Evber (denilen mantar)'i yemekten alıkoydum.

Şahid : İsme devamlı bitişmesi gerekmeyen zaid ال bazan zaruret gereği özel ism'e (alem) bitişir. Nitekim beyitte, bir tür yer mantarının adı olan بنات أوبر özel isim olmasına rağmen ال'li kullanılmıştır. Bunun şiir zaruretinden olduğunu savunanların yanında, hoş olmayan bir zaruret olduğunu söyleyenler de vardır. Müberred'e göre de; bu bir cins alemdir. Beyitte ال

---

53 'Antara b. Şeddad (ö. ~ 22/ 600) : Cahiliye döneminin meşhur süvari şairlerdendir. Habeşli bir annenin oğludur. Cüssesine rağmen incelik dolu şiirleri vardır. Amcasının kızına o kadar düşkündü ki neredeyse onun adını anmadığı şiiri yoktur. (*Ṭabaḳât*, s. 57; *İbn Ḳuteybe*, s. 153-156; *el-Eġânî*, VIII, 2983-2992; *Ḫızâne*, I, 128; krş. *Ferruḫ*, I, 207; *A'lâm*, V, 91)

54 *İ. 'Aḳîl*, I, 174; *el-Ḫaṣâiṣ*, III, 35; *Ş. Eşmûnî*, I, 234; *Ṣabbân*, I, 173; *Tasrîḥ*, I, 146; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 26-27; *Divanı*, s. 37; krş. *Mu'cem*, s. 84; *Indices*, s. 49; *M. Mufaṣṣal*, I, 164.

ile gelişi aslına işaret veya marifelik kazandırmak içindir ve zaid değildir. Bu durumda ise beyitte şahid yoktur[55].

TEMYİZ

37. رأيتُك لما أنْ عرفتَ وجوهَنا
صددتَ وطبْتَ النفسَ يا قيسُ عن عمرِو

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Reşîd b. Şihab el-Yeşkurî[56]

Anlam : Yüzlerimizi tanıdığında seni gördüm. Ey Kays! bizden yüz çevirdin ve 'Amr'ı terkettin.

Şahid : ال'in zarureten bitiştiği yerlerden birisi de temyizdir. Bu, temyizin nekre olması gerektiğini savunan Basralıların görüşünün kabul edilmesi durumundadır. Kufelilere göre ise marife de olabilir. Çünkü onlara göre ال , zaid olmaz. Beyitte ise النفس şeklinde marife kullnılmıştır. Genel kanaate göre ise bu bir şazdır ve şiir zaruretlerindendir[57].

MÜBTEDA VE HABER

a-Vasıf'ın Mübteda oluşu

38. غيرُ لاهٍ عداكَ ؛ فاطْرَحِ اللهْـ ... ـوَ ولا تَغْتَرِرْ بِعارضِ سَلَمِ

Bahir : Ḫafif

---

55 *İ. 'Aḳīl*, 181; *el-Muḳteḍab*, IV, 48-49; *el-Ḫaṣâiṣ*, III, 58; *el-İnṣâf*, I, 319; II, 726; *İbn Nâẓım*, s. 101; *Evḍaḥ*, I, 180; *Taḥlîṣ*, s. 168; *Ş. Eşmûnî*, I, 247; *B. Marḍıyye*, I, 77; *C. Durûs*, I, 158; *Ṣabbân*, I, 36; *Tasrîḥ*, I, 151; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 27; krş. *Mu'cem*, *s.* 188; *Indices*, s. 98; *M. Mufaṣṣal*, I, 419.

56 Reşîd b. Şihab el-Yeşkurî: İncelinin kaynaklarda hayatıyla ilgili bilgiye rastlanamamaştır.

57 *İ. 'Aḳīl*, I, 182; *İbn Nâẓım*, s. 102; *Ş. Kâfiye*, s. 18; *Evḍaḥ*, I, 181; *Taḥlîṣ*, s. 168; *Ş. Eşmûnî*, I, 249; *Hem'*, I, 277-278; *B. Marḍıyye*, I, 77; *D. Levâmi'*, cüz I, 209; *C. Durûs*, I, 158; III, 120; *Ṣabbân*, I, 182; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 27-28; krş. *Mu'cem*, *s.* 173; *Indices*, s. 106; *M. Mufaṣṣal*, I, 444.

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Düşmanların seni bırakmadılar. Öyle ise oyalanmayı bırak ve barış gösterisi yapana aldanma!

Şahid : İki tür mübteda vardır: Birisi haber alan mübteda, ikincisi ise haberin yerini tutan faili olan mübteda. Bu Ahfeş'in dışındaki Basralılara göre, bu vasfın (ism-i fail, ism-i mef'ul) istifham (soru) 'a ve nefy (olumsuz) 'e dayanması (kendisinden önce geçmesi) durumundadır. Bunlara dayanmayan bir vasıf mübteda olamaz. Kufeliler ise böyle bir şartı öngörmezler. Nitekim beyitte, لاء nefy edatı olan غير ile menfi olduğundan dolayı عدالك 'yi fail olarak almıştır. Ve aynı zamanda bu haberin yerini tutan faildir[58].

39. غيرُ مأسُوفٍ علىَ زَمَنٍ ينْقَضِي بالْهَمِّ والحَزَنْ

Bahir : Remel

Söyleyen : Ebu Nuvas[59]

Anlam : Kaygı ve üzüntüyle geçen zamana hayıflanılmaz.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, vasıf olan مأسوف nefy edatı غير'a dayanarak, على زمن' i haberin yerini tutan (sâd mesedde'l-haber) naibi-i fail olarak almıştır.

Bir görüşe göre de, غير mahzuf mübteda olan أنا'nin mukaddem haberidir. Zira şiirde bu tür kullanımlara rastlamak mümkün olduğundan bu yorum ise işi zora sokan bir yaklaşımdır[60].

---

58 *İ. 'Aḳīl*, I, 190; *Muġnî*, II, 886; *Ş. Eşmûnî*, I, 277; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 28; krş. *Mu'cem*, *s.* 377; *Indices*, s. 240; *M, Mufaṣṣal*, II, 941.

59 Ebu Nuvas (Hasen b. Hanî) (ö. 198/ 814) : Abbasi döneminde Bağdat diyarı şairlerindendir. Döneminin halifelerinden bazılarını methettiği gibi gittiği Mısır'ın valisini de methetmiştir. Dile hakimiyeti ve fesahatı yönüyle İmru'u'l-Kays gibi devrine damgasını vurmuştur. Bazı edebiyat tenkitçilerine göre ise, cahiliyede yaşamış olsaydı şiirde ondan daha iyisi olamazdı. O, Arap şiirini bedevi lehçeden medeni lehçeye yükselten ilk kişidir. Her konuda şiir söylemekle birlikte hamriyyatta daha meşhur idi. (*İbn Ḳuteybe*, s. 543-564; *el-Eġânî*, XXII, 7697-7713; *Ḫızâne*, I, 347; krş. *Ferruḫ*, II, 158-167; *A'lâm*, II, 225)

60 *İ. 'Aḳīl*, I, 191; *el-Emâlî*, I, 32; *Muġnî*, I, 211; II, 886; *Ş. Eşmûnî*, I, 279; *Hem'*, II, 6; *Ḫızâne*, I, 345-348; *D. Levâmi'*, cüz I, 72; *Ṣabbân*, I, 191; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 28-29; krş. *Mu'cem*, *s.* 400; *Indices*, s. 271; *M. Mufaṣṣal*, II, 1031.

40. فخيرٌ نحنُ عند الباْسِ منكم إذا الدّاعي المثوب قال : يا لا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Zuheyr b. Mes'ûd eḍ-Ḍabbî[61]

Anlam : Elbisesini sallayarak yardım isteyen çağırıcı "Ey filan!" dediğinde, biz zorluk anında sizden daha hayırlıyız.

Şahid : Beyitte iki husus söz konusudur:

1. فخير نحن cümlesinde munfasıl zamir olan نحن, kendisinden önce nefy ya da istifham geçmemesine rağmen haberin yerini tutan fail olarak geldi. Bu daha önce zikredilen Kufelilerin görüşünü destekler mahiyettedir.

2. Beyitteki يا لا 'nın aslı konusunda ihtilaf edilmiştir. Bir görüşe göre; istiğasede fethalı olan يال ile birleşince دار gibi tek bir kelime gibi olmuştur. Sonundaki elif ise kafiye için konulmuştur. Diğer bir görüşe göre ise; istiğasedeki آل,ل 'den geri kalan harfdir. Aslı ise يا آل زيد veya يا قوم لا فرار veyahutta يا قوم لا نفر dır ve لا 'dan sonrası hazfedilmiştir. Başka bir görüşe göre ise aslı يا لفلان dir ve يالا demek için ألا dendiği gibi burada da ألا تفعلون denmiştir[62].

41. خبيرٌ بنو لهب ، فلا تكُ مُلْغِيا مقالةَ لِهْبيّ إذا الطيرُ مرّتِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Benū Lihb tecrübelidirler. Bu nedenle kuş geçtiğinde Lihbli'nin sözünü yabana atma!

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi; kendisinden önce istifham ya da nefy geçmemiş olan ve munfasıl zamiri fail alarak habere ihtiyaç duymayan خبير nekre olduğu halde mübteda olmuştur. Bu, Ahfeş ve Kufelileri destekleyen bir durumdur. Basralılar ise bunun aksine; خبير'i mukaddem haber, بنو لهب 'i ise muahhar mübteda kabul ederler. Mübtedanın cemi,

---

61 Zuheyr b. Mes'ûd eḍ-Ḍabbî: İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

62 *İ. ʿAḳīl*, I, 194; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 276; II, 375; III, 228; *Muġnî*, I, 228-229; II, 581; *Ḫizâne*, II, 6-13; *D. Levâmi'*, cüz I, 156; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 29-30; krş. *M. Mufaṣṣal*, 269; *Indices*, s. 214; *M. Mufaṣṣal*, II, 646.

haberin ise müfred olduğu itirazına ise; خبير'in masdar olduğu, müfredlik ve cemiliğinin farketmediği, bu nedenle de müfrede ve cemiye haber olabileceği şeklinde cevap verirler[63].

42. قومي ذُرَى المجد بانوها وقد علمتْ بِكُنْه ذلك عدنانٌ وقحطانُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kavmim şerefin zirvelerini inşa edenlerdir. Yemin olsun ki, şüphesiz (Benü) Adnan ve (Benü) Kahtan da bunun künhüne vakıf olmuşlardı.

Şahid : Haber, fiil gibi amel eden (ism-i fail, ism-i mef'ul, sıfat-ı müşebbehe ve ism-i tafdil gibi) müştak (türemiş) olur ve zahir bir ismi fail alarak ref etmezse, mübteda'ya dönen bir zamiri içermesi gerekir. Bu zamirin mercii hususunda şüphe ya da karıştırma söz konusu olduğunda; Basralılara göre, karıştırma söz konusu olsun ya da olmasın zamirin açığa çıkarılması gerekir. Kufelilere göre ise karıştırma söz konusu olmadığında açığa çıkarılması veya gizlenmesi caizdir. Karıştırma varsa ibrazı gerekir. İbn Malik ise Basralıların görüşünü benimseyerek, her hal-ü karda ibrazını gerekli görür.
Nitekim beyitte, zamirin merciinin anlaşılmasında bir karışıklık olmadığından بانوها şeklinde zamir gizlenmiştir. Açığa çıkarılmış olsaydı بانوهاهم olurdu [64].

43. لكَ العزّ إنْ مولاك عزّ، وإنْ يَهُنْ
فأنت لَدَى بُحْبُوحَة الهُونِ كَائِنُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyânî

Anlam : Sana yardıma koşan güçlü ise sen de güçlüsün. Eğer zayıf ise aşağılığın tam ortasındasın.

---

63 *İ. 'Aḳīl*, I, 195; *İbn Nâẓım*, s. 106; *Evḍaḥ*, I, !88-191; *Ş. K. Nedâ*, s. 382-284; *Taḫlîṣ*, s. 181-182; *Ş. Eşmûnî*, I, 280; *Hem'*, II, 6-7; *C. Durûs*, II, 274; *Ṣabbân*, I, 192; *Tasrîḥ*, I, 157; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 30-31; krş. *M. Mufaṣṣal*, 73; *Mu'cem*, s. 73; *M. Mufaṣṣal*, I, 146.

64 *İ. 'Aḳīl*, I, 208; *İbn Nâẓım*, s. 111; *Ş. Kâfiye*, s. 236; *Evḍaḥ*, I, 196; *Taḫlîṣ*, s. 186-187; *Hem'*, II, 11-12; *D. Levâmi'*, cüz I, 72; *Ṣabbân*, I, 199; *Tasrîḥ*, I, 162; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 31-32; krş. *Mu'cem*, s. 393; *Indices*, s. 262; *M. Mufaṣṣal*, II, 994.

Şahid : Haber zarf veya car-mecrur olursa, her ikisi de bir müteallaka (kendisine bağlı olunan amil) muhtaçtırlar. Bu müteallak'ın الكون العام olması halinde cumhura göre, hazfedilmesi vaciptir. Fakat İbn Cinnî'ye göre hazfedilmeyip açıklanması caizdir. Nitekim beyitte, كائن umum olmasına rağmen zikredilmiştir. Bu İbn Cinnî 'yi destekler bir delil olsa da cumhura göre şazdır ve şiir zaruretindendir[65].

b-Mübteda'nın Nekre Oluşu

44. فأقبلت زحفا على الركبتين فثوب لبست ، وثوب أجر

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : İmri'u'l-Kays b. Ḥucur

Anlam : Dizlerimin üzerinde sürünerek (ona) yöneldim. Bir giysiyi yerde sürürken, bir diğerini giyiyordum.

Şahid : Mübtedada asıl olan ma'rife olmasıdır. Fakat bazen çeşitli gayelere istinaden nekre olur. Bunlardan birisi; kendisinden çeşitlendirme kastedilmesidir. Nitekim beyitte ثوب kelimesi her iki yerde de mübteda olmasına rağmen nekredir. Zira burada şair çeşitlendirme kastetmiştir. Bunun yanında haber olan لبست ve أجر' de mübtedalara dönen zamirler hazfedilmiştir[66].

45. سرينا ونجم قد أضاء فمذ بدا محياك أخفى ضوؤه كل شارق

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Yıldızlar ışık saçarken yürüdük. Yüzün gözüktüğünde ise onun aydınlığı bütün ışık saçanların parlaklığını örttü.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, mübtedanın nekre olduğu yerlerden birisi de; kendisinden önce vav-ı haliyyenin gelmesidir. Beyitte de نجم, kendisinden

---

65 *İ. 'Aḳīl*, I, 211; *Muġnî*, II, 583; *Hem'*, II, 22; V, 135; *B. Marḍıyye*, I, 87; *D. Levāmi'*, cüz I, 75; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 32; krş. *Mu'cem*, *s.* 391; *Indices*, s. 261; *M. Mufaṣṣal*, II, 993.

66 *İ. 'Aḳīl*, I, 218; *el-Kitâb*, I, 86; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 168; *el-Emâlî*, I, 93; *Ḫızâne*, I, 373-375; *C. Durûs*, II, 260; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 32-33; *Divanı*, s. 159; krş. *Mu'cem*, *s.* 135; *Indices*, s. 81; *M. Mufaṣṣal*, I, 290.

önce hal vav'ı geldiğinden dolayı nekre olmasına rağmen mübteda olmasına rağmen nekre olmuştur[67].

46. مُرَسَّعَةٌ بَيْنَ أَرْسَاغِهِ بِهِ عَسَمٌ يَبْتَغِي أَرْنَبَا

Bahir : Mütekarib

Söyleyen : İmri'u'l-Kays b. Ḥucur

Anlam : Muska, dirseği ile bileği arasında (asılı) dır. Onda bilek eğriliği vardır ve (onu örtmek için) tavşan ister.

Şahid : Mübtedanın nekre olduğu yerlerden biri de mübhem olmasıdır. Nitekim مرسعة mübhem olduğu için nekre olarak mübtedadır[68].

47. لَوْلَا اصْطِبَارٌ لَأَوْدَى كُلُّ ذِي مِقَةٍ لَمَّا اسْتَقَلَّتْ مَطَايَاهُنَّ لِلظَّعَنِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : O (sevgilinin) binekleri yüklerini alıp yolculuk için harekete geçtikerinde, sabır olmasaydı her sevgi sahibi helak olurdu.

Şahid : Nekre kelimenin mübteda olabilmesinin şartlarından biri de لولا 'dan sonra gelmesidir. Nitekim beyitte nekre olan اصطبار, لولا 'dan sonra geldiği için mübteda olmuştur [69].

48. كَمْ عَمَّةٍ لَكَ يَا جَرِيرُ وَ خَالَةٍ فَدَعَاءَ قَدْ حَلَبَتْ عَلَيَّ عِشَارِي

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Farazdak

---

67 *İ. 'Aḳīl*, I, 221; *İbn Nâẓım*, s. 114; *Ş. Kâfiye*, s. 82; *Muġnî*, II, 613; *Taḫlîṣ*, s. 193; *Ş. Eşmûnî*, I, 305; *Hem'*, II, 29-31; *B. Marḍıyye*, I, 90; *D. Levâmi'*, cüz I, 305; *C. Durûs*, II, 260; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 33; krş. *Mu'cem*, *s.* 251; *Indices*, s. 165; *M. Mufaṣṣal*, II, 609.

68 *İ. 'Aḳīl*, I, 222; *Ş. Eşmûnî*, I, 312; *Ṣabbân*, I, 208; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 33-34; *Divanı*, s. 128; krş. *Mu'cem*, *s.* 33; *Indices*, s. 30; *M. Mufaṣṣal*, I, 46.

69 *İ. 'Aḳīl*, I, 224; *Evḍaḥ*, I, 204; *Ş. Eşmûnî*, I, 207; *Hem'*, II, 30; *C. Durûs*, II, 259; *Ṣabbân*, I, 207; *Tasrîḥ*, I, 170; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 34-35; krş. *Mu'cem*, *s.* 395; *Indices*, s. , 270; *M. Mufaṣṣal*, II, 1033.

Anlam : Ey Cerîr! Senin nice parmakları eğri halan ve teyzen var ki, bana develerimi sağdılar.

Şahid : Nekre kelimenin mübteda olarak gelmesinin şartlarından biri de كم -i haberiye'den sonra gelmiş olmasıdır. Beyitte ise عمة üç türlü okunur:

1. كم - i haberiye kendisinden sonrakine muzaaf olmuş sayı gibidir ve رُبَّ gibi nekre kelimelerde amel eder. Bu yüzden de عمةٍ şeklinde mecrur okunur. Zira haberiye'nin temyizi mecrurdur.

2. Bazı araplar كم - i haberiye'yi istifhamiye gibi amel ettirirler ve sonra gelen kelimeyi nekre sayının temyizi olmak üzere عمةً 'yi nasb ederler.

3. كم 'e zaman anlamı yüklenip zarf kabul edilerek, sonra gelen isim mübteda yapılır ve عمةٌ şeklinde merfu olarak i'rab edilir [70].

c-Haberin Öne Geçmesi

49. قد ثَكِلَتْ أُمُّه من كنتَ واحدَه وباتَ مُنْتَشِبًا في بُرْثُنِ الأسدِ

Bahir : Basit

Söyleyen : Ḥassan b. Ṣabit[71]

Anlam : (Savaşta) Kiminle karşılaşırsan anası onu kaybetmiş ve aslanın pençeleri arasında kalmış demektir.

Şahid : Haberde asıl olan mübtedadan sonra getirilmesidir. Çünkü anlam bakımından mübtedanın sıfatı gibidir. Herhangi bir karışıklık ihtimali olmadığında mübtedadan önce gelmesi de mümkündür. Kufeliler, ister müfred isterse de cümle olsun haberin mübtedadan önce gelmesine cevaz vermezler. Zira her iki durumda da haberin içinde taşıdığı, mübtedaya

---

70 *İ. 'Aḳīl*, , 226; *el-Kitâb*, II, 72, 162-166; *el-Muḳteḍab*, III, 57-59; . *el- Uṣûl*, I, 217-219; *el-Cumel*, s. 134-138; *el-Mufaṣṣal*, s. 182; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IV, 133; *İbn Nâzım*, s. 741; *Ş. Kâfiye*, s. 282; *Muġnî*, I, 245; *Evḍaḥ*, IV, 271; *Ş. Eşmûnî*, I, 311; *Hem'*, IV, 80-81; *Ḫızâne*, VI, 485-499; ŞŞT Verdiyye, s. 162; *D. Levâmi'*, cüz I, 211; *Ṣabbân*, I, 207-212; II, 81; *Tasrîḥ*, II, 280; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 35-36; *Divanı*, I, 361; krş. *Mu'cem*, *s.* 189; *Indices*, s. 106; *M. Mufaṣṣal*, I, 406, 411.

71 Ḥassan b. Ṣabit (ö. ~54/ 674) : Cahiliyede ve İslami dönemde şiir söylemiş ve peygamberi savunduğu şiirleriyle meşhur olmuş muhadram bir şairdir. Cahiliyede ise Gassaniler ve Himyer Meliklerini övmesiyle meşhur olmuştur. Şair bir soydan gelmiş olmasının şiir kabiliyetine çok büyük tesiri vardı. Cahiliyede Ensar'ın, nübüvvette Peygamberin, islami dönemde de islamın şairi olması, onu diğer şairlerdin ayıran büyük bir özellik idi. (*Ṭabaḳât*, s. 83-84; *İbn Ḳuteybe*, s. 192-194; *el-Eġânî*, IV, 1348-1384; *Ḫızâne*, I, 227; *A'lâm*, II, 175-176)

dönen zamirin sıralama bakımından sonra gelmesi gerekir. Basralılar ise, Arap nesir ve şiirinde çokça geçtiği gerekçesiyle buna cevaz verirler. Nitekim beyitte, haber olan قد ثكلت أمه cümlesi mübteda olan من 'e raci ه zamirini içinde bulundurmasına rağmen mübtedadan önce gelmiştir [72].

50. إلى ملكٍ ما أمّهُ من مُحاربَ أبوه ، ولا كانَتْ كليبٌ تصاهرُهْ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Farazdak

Anlam : Babaannesi Muharib kabilesinden olmayan, Kuleyb'in de ona hısım olmadığı Melik'i (seviyor ve sığınıyorum) .

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte mübteda olan أبوه 'ya dönen ه zamirini içinde bulunduran ما أمه من محارب haber cümlesi mübtedadan sonra gelmiştir[73].

51. بنُونا بنو إبنائِنا ، وبناتُنا بنُوهن أبْنَاءُ الرجالِ الأباعدِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Farazdak

Anlam : Oğullarımızın oğulları bizim oğullarımızdır. Kızlarımıza gelince, onların oğulları yabancı adamların oğullarıdır.

Şahid : Haberin mübtedan sonra gelmesinin gerekli olduğu yerlerden birisi de; Her ikisinin de nekre veya marife olması ve hangisinin mübteda olduğunu belirten bir işaretin bulunmadığı durumdur. Eğer bir işaret varsa haberin önce gelmesi caizdir. Nitekim beyitte بنونا بنو أبنائنا cümlesinde, haber olan بنونا önce gelmiştir. Oysa her ikisi de zamire muzaaf olarak ma'rifedir ve her ikisinin de mübteda olma imkanı vardır. Burada mübtedayı haberden ayıran ve haberin önce geldiğinin belirleyicisi anlam kaynaklı (manevi) bir karinedir. Zira anlamdan hareketle, oğulların oğulları (torunlar) oğullara benzetilmiştir. Aksi ise oğulların torunlara benzetilmesidir ki bu

---

72 *İ. 'Akīl*, I, 229; *el-İnṣâf*, I, 64-64; *ŞŞİ 'Akīl*, s. 36; *Divanı*, I, 284; krş. *Indices*, s. 62; *M. Mufaṣṣal*, I, 258.

73 *İ. 'Akīl*, I, 230; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 394; *Muġnî*, I, 158; *Hem'*, II, 90-91; *D. Levâmi'*, cüz I, 87; *ŞŞİ 'Akīl*, s. 36-37; *Divanı*, I, 250; krş. *Mu'cem*, s. 158; *Indices*, s. 117; *M. Mufaṣṣal*, I, 381.

mümkün değildir. Bu sebeple üzerinde hüküm verilenin بنو أبنائنا olduğu, dolayısıyla da mübteda olduğu sonucu ortaya çıkar [74].

52. فيا ربّ هل إلا بكَ النصرُ يُرتجى
عليهم ؟ وهل إلاّ عليك المعوّلُ؟

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Kumeyt b. Zeyd el-Esedî[75]

Anlam : Ey Rabbim! O (düşmanlara) karşı yalnız senden yardım istenir ve güven de ancak sanadır.

Şahid : Haber إلا veya إنما ile mahsur olduğunda mübtedadan sonra gelmesi gerekir. Fakat bazen bunun aksi görülebilir. Nitekim إلاعليك المعول cümlesinde haber olan عليك, إلا ile mahsur olmasına rağmen şaz olarak mübtedadan önce gelmiştir[76].

53. خالي لأنتَ ، ومنّ جريرٌ خالُه يَنَلِ العلاءَ ويُكْرَمِ الأخوالا

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Cerîr

Anlam : Şüphesiz sen benim dayımsın. Kimin ki dayısı Cerîr'dir o, şerefe nail olur ve dayılarına itibarla ikram görür.

---

74 *İ. 'Aḳīl*, I, 233; *el-İnṣâf*, I, 66; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 99; *İbn Nâẓım*, s. 115; *Muġnî*, II, 589; *Evḍaḥ*, I, 206; *Taḥlîṣ*, s. 198; *Hem'*, II, 32; *B. Mardıyye*, I, 91; *Ḫızâne*, I, 444-445; *D. Levâmi'*, cüz I, 76; *Ṣabbân*, I, 210; *Tasrîḥ*, I, 173; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 37-38; krş. *Mu'cem*, *s.* 115; *Indices*, s. 61; *M. Mufaṣṣal*, I, 260.

75 Kumeyt b. Zeyd el-Esedî (ö. 126/ 744) : Emeviler döneminde Kufe'de yaşamış, Haşimoğullarının en meşhur şairidir. Dil, edebiyat, ahbar ve ensab ilimlerine vakıf olmasının yanında, fakihlik, hatiplik, cömertlik, savaşçılık ve atıcılık gibi başka şairlerde bir arada görülmeyen hasletleri üzerinde toplamıştı. Haşimoğullarına düşkünlüğü sebebiyle onların iyiliklerini anlatan Haşimiyyat şiiri ile meşhur olmuştur. (*İbn Ḳuteybe*, s. 390-392; *el-Eġânî*, XVIII, 6265-6311; *Ḫızâne*, IV, 315; krş. *Ferruḫ*, I, 697; *A'lâm*, V, 233)

76 *İ. 'Aḳīl*, I, 235; *İbn Nâẓım*, s. 116; *Evḍaḥ*, I, 208-209; *Taḥlîṣ*, s. 192; *Ş. Eşmûnî*, I, 310; *Hem'*, II, 33; *B. Mardıyye*, I, 92; *Tasrîḥ*, I, 173; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 38; krş. *Mu'cem*, *s.* 280; *Indices*, s. 179; *M. Mufaṣṣal*, II, 720.

Şahid : Haberin mübtedadan sonra gelmesi gereken yerlerden birisi de; mübtedanın başına "ibtida lam' 'ının bitişmesidir. Böyle durumlarda haberin mutlaka sonra gelmesi gerekir. Çünkü lam'ın başta gelmesi gerekir. Fakat beyitte mübteda olan أنت başına lam bitişmiş olmasına rağmen haberi olan خالي 'den sonra gelmiştir. Bunun şaz olduğu görüşünde olanların yanında lam'ın zaid olduğunu iddia edenler de vardır. Bunun yanında cümlenin aslının أنت لهو خالي olduğu, ikinci mübtedanın hazfedilip lam'ının haberine bitiştirildiği, dolayısıyla lam'ın habere değil mahzuf mübtedaya ait olduğu yorumu da vardır. Bir başka yorum ise; خالي 'nin mübteda, لأنت 'nin ise haber olduğu ve dolayısıyla da beyitte zikredildiği gibi bir şahidin bulunmadığıdır [77].

54. أُهَابُكَ إِجلالاً ، وما بِكَ قُدْرَةٌ عليّ ، ولكنْ مِلْءُ عينٍ حبيبُها

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Nuṣayb b. Riyaḥ[78]

Anlam : Ben seni bana gücün yettiğinden değil, gözün ancak sevgilisi için dolmasından dolayı önemsiyorum.

Şahid : Haberin mübtedadan önce gelemesi gereken yerlerden birisi de; haberin bir kısmına raci bir zamirin mübtedaya bitişmesi durumudur. Aksi halde zamirin sonra gelen bir isme döndürülmesi zorunluluğu ortaya çıkar ki, bu genel nahiv kurallarına uygun değildir. Nitekim beyitte mübteda olan حبيب 'e haberin bir parçası olan عين'a dönen ها zamiri bitişmiştir. Bu nedenle de kural gereği ملء عين tamlaması haber olarak mübtedadan önce gelmiştir [79].

---

[77] *İ. 'Aḳīl*, I, 237; *Lisân* (هرب), IV, 2352; *Ş. Eşmûnî*, I, 320; *Ṣabbân*, I, 211; *Tasrîḥ*, I, 174; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 38-39; krş. *Mu'cem*, s. 271; *Indices*, s. 208; *M. Mufaṣṣal*, II, 644.

[78] Nuṣayb b. Riyaḥ (ö. 108/ 726) : Zenci bir köle olan Nuṣayb, Emeviler döneminin ileri gelen şairlerindendir . Abdülaziz b. Mervan tarafından ailesi ile birlikte satın alınarak azad edilmiştir. Bundan sonra her yıl Abdulaziz'in yanına gelerek ona olan iyiliklerini anar ve onu methederdi. (*Ṭabaḳât*, s. 208-209; *İbn Ḳuteybe*, s. 265-267; *el-Eġânî*, I, 324-327; krş. *Ferruḫ*, I, 621;*A'lâm*, VIII, 31-32)

[79] *İ. 'Aḳīl*, , 241; *İbn Nâzım*, s. 117; *Evḍaḥ*, I, 215; *Taḫlîṣ*, s. 201; *Ş. Eşmûnî*, I, 323; *C. Durûs*, II, 272; *Ṣabbân*, I, 213; *Tasrîḥ*, I, 176; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 39-40; krş. *Mu'cem*, s. 45; *Indices*, s. 36; *M. Mufaṣṣal*, I, 84.

d-Haberin Hazfi

55. نحنُ بما عندنا ، وأنتَ بما عندكَ راضٍ، والرأيُ مختلفُ

Bahir : Münserih

Söyleyen : Ḳays b. Ḫuṭaym[80]

Anlam : Görüşlerimiz farklı olsa da biz yanımızdakine sen de yanındakine razısın.

Şahid : Mübteda ya da haber vücuben veya cevazen hazfedilebilir. Beyitte de نحن 'nun haberi, ikinci mübteda أنت 'nin haberi olan راض 'nın işaretiyle cevazen hazfedilmiştir. Böyle durumlarda Araplar daha çok ikincinin hazfini tercih ederler. Bu nedenle de beyitte birincinin hazfedelip ikincinin delil kabul edilmesinin şaz olduğu kabul edilir[81].

56. لولاَ أبُوك و لولا قبلَه عمرُ ألقتْ إليك معدٌّ بالمقاليدِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Ebû 'Ata' es-Sindî[82]

Anlam : Baban ve ondan önce olmasaydı, Benū Ma'add sana anahtarları atardı (boyun eğerdi).

---

80 Ḳays b. Ḫuṭaym (ö. ~h. ö. 2/ 620) : Cahiliyede Evs kabilesinin şair olan reislerindendir. İlk defa babasının ve dedesinin katillerini yakalayıp öldürdüğünde şiir söylemesiyle meşhur olmuştur. Hicretten önce Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki Bu'as hadisesi hakkında şiirler söylemiştir. Müslüman olmadan da öldürülmüştür. Şiirlerinin güzelliğinden ötürü bazı edebiyatçılar onu Hassan'a tercih ederler. (*Ferruḫ*, I, 203; *A'lām*, V, 205)

81 *İ. 'Aḳīl*, I, 244; *el-Kitâb*, I, 75; *el-Muḳteḍab*, III, 112-113;IV, 72-73; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 293; *el-Emâlî*, I, 296; *el-İnṣâf*, I, 95; *İbn Nâzım*, s. 119; *Ş. Kâfiye*, s. 476; *Muġnî*, II, 810; *Taḫlîṣ*, s. 205, 375; *Hem'*, II, 109; *D. Levâmi'*, cüz II, 142; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 40; krş. *Mu'cem*, s. 239; *Indices*, s. 153; *M. Mufaṣṣal*, II, 574.

82 Ebû 'Ata' es-Sindî (Eflah b. Yesar) (ö. 132/ 749) : Emevi ve Abbasi dönemleirinde yaşamış, Benu Esed kabilesinin kölelerinden zenci bir şairdir. Zenginleşteğinde ise sahibiyle anlaşarak hürriyetini satın almıştır. Dilindeki pelteklikten dolayı dili düzgün bir köle satın almış ve onu 'Ata adını verip kendisini de Ebu 'Ata diye künyeleyerek şiirlerini ona okutuyordu. Abbasi devleti kurulduktan sonra onlardan yeterli ilgiyi göremeyince hicve başlamıştı. Bu nedenle ölünceye kadar Mansur'dan saklanmış onun ölümünden kısa bir süre sonra oda vefat etmişti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 521-522; *el-Eġânî*, XIX, 6550-6665; *Ferruḫ*, II, 76; *Ḫizâne*, IX, 545; krş. *A'lām*, II, 5)

Şahid : Cumhura göre, haber لولا 'dan sonra gelen bir mübtedanın haberi olursa hazfedilmesi gerekir. Çünkü 'لولا nın haberinin kevn-i 'am olduğu kabul edilir. Bu durumda şartın cevabı olarak gelen cümle bu haberin yerini tutar. Eğer aksi olursa kevn-i has' a tevil edilir. Fakat beyitte, قبله haber olduğu halde hazfedilmemiştir. Bu nedenle de şaz olduğu hükmüne varılmıştır. Bunun yanında onun aslında haber değil manzuf bir hal'e ait zaman zarfı olduğu, haberin de hazfedildiği bu nedenle de beyitte bu konuyla ilgili şahidin olmadığı görüşü de vardır[83].

57. يُذيب الرعبُ منه كلَّ عضبٍ فلولا الغِمدُ يُمسِكُه لسالا

Bahir : Hezec

Söyleyen : Ebu'l-'Ala' el-Ma'arrî[84]

Anlam : O (kılıç) 'nun korkusu bütün kılıçları eritir. Kın onu tutmasaydı (o keskin kılıçlar) korkudan ariyip akarlardı.

Şahid : Önceki beyitte de zikredildiği gibi, Cumhura göre 'لولا dan sonra gelen haberin kevn-i 'âm olur ve hazfedilmesi gerekir. Fakat sonra gelen bazı araştırmacılar bu genellemeyi bozarak, " *Eğer vücud-u mutlak ise hazfi gerekir. Şayet kevn-i has olur ve bir delil de bulunursa hazfedilebilir. Delil yoksa hazfedilmemesi gerekir*" demişlerdir. Nitekim beyitte mübteda olan 'الغمد nun haberi olarak يمسكه cümlesi zikredilmiştir. Bu nedenle de bazı nahivciler Ma'arrî ' nin bu sözünde nahiv hatası olduğunu söylerler. Onlara göre onun Müvelled olması sebebiyle şiiri nahive delil olamaz[85].

---

83 *İ. 'Aḳīl*, I, 248; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 40-41; krş. *Mu'cem, s.* 122; *Indices*, s. 66; *M. Mufaṣṣal*, I, 287.

84 Ebu'l-'Ala'el-Ma'arrî (ö. 449/ 1057) : Filozof bir şairdir. Şiirleri hikmet ve felsefe doludur. Bu nedenle bir çok şiiri başka dillere tercüme edilmiştir. Küçük yaşta yakalandığı bir hastalıktan dolayı gözlerini kaybettiğinden eserlerini katibine yazdırıyordu. *Divanının* yanında çok sayıda felsefi eseri de vardır. (*Ferruḫ*, III, ;*A'lām*, I, 157)

85 *İ. 'Aḳīl*, I, 251; *İbn Nâzım*, s. 122; *Ş. Kâfiye*, s. 95; *Muġnî*, I, 360; II, 702; *Evḍaḥ*, I, 221; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 36; *Taḫlîṣ*, s. 208-209; *Ş. Eşmûnî*, I, 327; *Hem'*, II, 42; *D. Levâmi'*, cüz I, 327; *Ṣabbân*, I, 215; *Tasrîḥ*, I, 179; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 41-42; krş. *Mu'cem, s.* 269; *Indices*, s. 212; *M. Mufaṣṣal*, II, 638.

e-Haberin Birden Fazla Olması

58. من يك ذا بتٍّ فهذا بتّي مقيّظٌ مصيّفٌ مشتّي

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Kim ipek taylesan sahibi ise işte bu da benim sıcaktan koruyan, yazlık ve kışlık taylesanımdır.

Şahid : Atıf yapılmaksızın bir mübtedanın müteaddid haberinin olması konusunda nahivciler ihtilaf etmişlerdir. Bazıları sıfatın tekrarlanmasını gerekçe gösterek bunun kurallara uygun olduğunu savunurken, bazıları da tekrarlanan haberlerin tek bir haber anlamında olmaları halinde bunun olabileceğini, aksi halde atıf yapılması gerektiğini söylerler. Şayet Arap dilinde böyle bir durum cereyan ederse, ona da başka bir mübteda takdir edilmesi gerektiğini iddia ederler. Fakat bu görüş nahivcilerin çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir. Nitekim beyitte, mübteda olan هذا ' nın peşpeşe ve atıfsız olarak ayrı ayrı dört tane haberi zikredilmiştir. Onlar da sırasıyla مقيظ , بتي, مصيف, مشتي dır ve zahir harekelerle merfudurlar. Bunların hal olmak üzere mansub olduğu veya bedel olmak üzere merfu oldukları şeklinde yorumlar da vardır [86].

59. ينامُ بإحدى مقلتَيْه ، ويتّقي بأُخرى المنايا ؛ فهو يَقْظانُ نائمُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥumeyd b. Şevr el-Hilâlî

Anlam : O, gözünün biriyle uyur diğeriyle ise ölümden korunur. O hem uyanıktır hem de uyur.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de mübteda olan هو için atıfsız olarak يقظان ve نائم kelimeleri haber olarak getirilmiştir. Gerek Arap nesrinde gerekse de kur'anda bü tür tekrarlara rastlamak mümkündür[87].

---

86 *İ. 'Aḳīl*, I, 257; *el-Kitâb*, II, 84; *el- Uṣûl*, I, 154; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 39; *el-Emâlî*, II, 255; *el-İnṣâf*, II, 725; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 99; *Taḫlîṣ*, s. 214; *Ş. Eşmûnî*, I, 351; *Hem'*, II, 53; IV, 355; *B. Marḍıyye*, I, 97; *D. Levâmi'*, cüz I, 78; cüz II, 84; *Ṣabbân*, I, 222; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 42; *Divanı*, s. 189; krş. *Mu'cem*, s. 450; *Indices*, s. 42; *M. Mufaṣṣal*, III, 1126.

87 *İ. 'Aḳīl*, I, 259; *İbn Nâzım*, s. 127; *Taḫlîṣ*, s. 214; *Ş. Eşmûnî*, I, 353; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 43; *Divanı*, s. 105; krş. *Mu'cem*, s. 341; *Indices*, s. 229; *M. Mufaṣṣal*, I, 518; II, 844.

كان VE BENZERLERİ

a-برح'nın Kullanımı

60. و أبرح ما أدام الله قومي بحمد الله منتطقا مجيدا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ḫıdaş b. Zuheyr

Anlam : Kavmimi devamlı kıldığı sürece Allah'a hamd ederek onlara güzel sözler söylemeye devam edeceğim.

Şahid : كان ve kardeşleri, şartsız amel edenler ve şartlı amel edenler olmak üzere iki guruba ayrılır. Şartlı amel edenlerden bir kısmı, kendisinden önce lafzen ya da takdiren nefy veya şibh-i nefy (nehy ve dua) gelmesi gereken fiillerdir. Bunlar da زال , برح , فتي , انفكّ fiilleridir. Bu fiillerle kullanılan nefy edatı ancak kasemden sonra hazfedilebilir. Fakat bazen yemin olmadan şaz olarak nefy edatı hazfedilir. Zira nefyin hazfedilebilmesi için; fiilin muzari kipinde, nefyin ise لا olması ve bunların da kasemde olması gerekir . Beyitte ise برح fiili zikredilen şartlar olmamasına rağmen nefysiz olarak amel ettirilmiştir. Burada nefy'in mukadder olduğunu ve لاابرح demek istendiğini söyleyenlerin yanında, şaz olduğunu, çünkü hazfi gektirecek şartların teşekkül etmediğini iddia edenler de vardır[88].

b-زال'nin Kullanımı

61. صاح شمّر ولا تزل ذاكر الموت فنسيانه ضلال مبين

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey arkadaş, hazırlıklı ol ve devamlı ölümü an! Onu unutmak ise açık bir sapkınlıktır.

---

88 *İ. 'Aḳīl*, I, 265; *Ş. Eşmûnî*, I, 372; *Hem'*, II, 65-66; *D. Levāmi'*, cüz I, 81; *Ṣabbân*, I, 228; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 43-44; *Divanı*, s. 42; krş. *Mu'cem*, s. 97; *Indices*, s. 77; *M. Mufaṣṣal*, I, 209.

Şahid : Beyitte تزال fiili kendisinden önce şibh- nefy olan nehy geçtiği için kurala uygun olarak كان gibi amel etmiştir. Ayrıca aslı صاحب olan صاح'da terhim vardır[89].

62. ألا يا اسْلَمِي يا دارَمَيَّ علَى البِلَى ولا زال مُنْهَلاً بجرعائِكِ القطرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ẕu'r-Rumme[90]

Anlam : Ey Meyye'nin yurdu, yok olmaktan emin olasın! Ve çorak toprakların dahi bolca yağmur görsün.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de كان gibi amel eden fiillerden olan زال 'den önce şibh-i nefy olan dua geçmiştir. Bu da 60. beyitte zikredilen kurala uygundur. Zira القطر kelimesini isim, منهلا'i ise haber almıştır. Ayrıca nida harfinden hemen sonra emir fiil olan اسلمي zikredilmiştir. Bu kurallara aykırıdır. Zira kurala göre, nidadan sonra münada olan ismin zikredilmesi gerekir. Bu nedenle de bu ve benzeri durumlarda bir münada takdiri yoluna gidilmektedir. يا 'nın tenbih edatı kabul edilmesi de uygun değildir. Zira الا tenbih edatıdır. Dolayısıyla aynı anlamda iki harfin te'kid maksadı dışında peşpeşe getirilmesi doğru olmaz. Zaten beyitte böyle bir te'kide ihtiyaçta yoktur [91].

---

89 *İ. 'Aḳīl*, I, 265; *İbn Nâẓım*, s. 129; *Evḍaḥ*, I, 234; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 177; *Taḫlîṣ*, s. 230; *Ş. Eşmûnî*, I, 373; *Hem'*, II, 65; *ŞŞT Verdiyye*, s. 41; *D. Levâmi'*, cüz I, 81; *C. Durûs*, II, 278; *Ṣabbân*, I, 228; *Tasrîḥ*, I, 185; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 44-45; krş. *Mu'cem*, *s.* 395; *Indices*, s. 261; *M. Mufaṣṣal*, II, 1003.

90 Ẕu'r-Rumme (Ğaylan b. 'Ukbe) (ö. 117/ 735) : Çadır direği anlamındaki " Rumme" yi tasvir eden şiirinden dolayı bu lakabı almıştır. Recez bahrinde söylediği şiirleriyle ün yapmıştır. Çölde yaşamısanı rağmen Basra ve Kufe'ye sıkı sık gidişi medeni yönünü zenginleştirmişti. Yaşadığı çevrede okuma ve yazma ayıp sayılırken o, başkalarına okuma ve yazma öğretirdi. (*Ṭabaḳât*, s. 185-190; *İbn Ḳuteybe*, s. 356-363; *el-Eğânî*, XXII, 7633-7801; *Ḫızâne*, I, 106; krş. *Ferruḫ*, I, 677; *A'lâm*, V, 124)

91 *İ. 'Aḳīl*, I, 266; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 278; *el-Emâlî*, II, 151; *el-İnṣâf*, I, 100; *İbn Nâzım*, s. 129; *Evḍaḥ*, I, 235; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 177-178; *Taḫlîṣ*, s. 231; *Ş. Eşmûnî*, I, 373; *Hem'*, II, 63-66; IV, 95-96, 367; *Ḫuḍarî*, cüz II, 83; *D. Levâmi'*, cüz I, 81;cüz II, 3, 86; *C. Durûs*, III, 156; *Ṣabbân*, I, 228; *Tasrîḥ*, I, 185; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 45; *Divanı*, I, 559; krş. *Mu'cem*, *s.* 150; *Indices*, s. 88; *M. Mufaṣṣal*, I, 366.

c-كان'nin Kullanımı

63. وما كلُّ من يُبْدي البشاشةَ كائناً
آخاك ، إذاً لمْ تُلْفِهِ لك مُنْجِدا

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Bilinmiyor
Anlam : Her güler yüz gösteren, kara gününde sana yardımcı olduğunu görmediğinde senin kardeşin olamaz.
Şahid : كان gibi amel eden fiillerden ليس'nin dışındakilerin çekimli halleri de fiili gibi emel ederler. Nitekim beyitte ism-i fail olan كائن gizli zamiri isim, أخاك 'yi de haber yapmıştır[92].

64. ببذلٍ وحلمٍ سادَ في قومِه الفتىَ وكونُكَ إياه عليك يَسيرُ

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Bilinmiyor
Anlam : Genç iyilik ve hoşgörüyle kavminde efendi olur. Böyle olman ise sana daha kolaydır.
Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, كان 'nin masdar olan كون fiili gibi amel ederek ك zamirini isim, إياه munfasıl zamirini de haber olarak almıştır[93].

d-ليس'nin Kullanımı

65. سلي إنْ جهلتِ الناسَ عنا وعنهم فليس سواءً عالمٌ وجهولُ

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Semev'el b. 'Adiya'[94]

---

92 *İ. 'Aḳīl*, I, 269; *İbn Nâzım*, s. 132; *Evḍaḥ*, I, 239; *Taḫlîṣ*, s. 234; *Ş. Eşmûnî*, I, 388; *Hem'*, II, 77-78; *D. Levâmi'*, cüz I, 84; *C. Durûs*, II, 280; *Ṣabbân*, I, 231; *Tasrîḥ*, I, 187; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 45-46; krş. *Mu'cem*, s. 94; *Indices*, s. 78; *M. Mufaṣṣal*, I, 194.

93 *İ. 'Aḳīl*, I, 270; *İbn Nâzım*, s. 132; *Ş. Kâfiye*, s. 412; *Evḍaḥ*, I, 239; *Taḫlîṣ*, s. 233; *Ş. Eşmûnî*, I, 387; *Hem'*, II, 74; *D. Levâmi'*, cüz I, 83; *C. Durûs*, II, 280; *Ṣabbân*, I, 231; *Tasrîḥ*, I, 187; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 46; *Mu'cem*, s. 158; *Indices*, s. 97; *M. Mufaṣṣal*, I, 394.

94 Semev'el b. 'Adiya'(ö. ~h. ö. 65/ 560) : Cahiliye döneminde yaşamış yahudi şairlerdendir. Hikmetli şiirler söylemiştir. Lamiyye'siyle ünlüdür. (*Ḫızâne*, I, 319; VI, 222; VIII, 497; X, 331; krş. *Ferruḫ*, I, 62; *A'lâm*, III, 140)

Anlam : Eğer bilgin yoksa, bizim ve onlar hakkında insanlara sor. Çünkü bilenle bilmeyen bir değildir.

Şahid : Bu fiillerin haberleri isme dönen bir zamiri içinde bulundurmadığı veya daha başka bir engel olmadığı zaman isimlerinden önce gelebilirler. Bu Basralılara göre caiz, Kufelilere göre ise caiz değildir. Nitekim beyitte, ليس 'nin haberi olan سواء ismi عالم 'den önce gelmiştir. Yani nakıs fiille ismi arasına girmiştir. Zaten cumhurun görüşü de bu yöndedir[95].

e-دام'nin Kullanımı

66. لا طيبَ للعيش مادامتْ مُنَغَّصَةً لذاتُه بِادِّكارِ الموتِ والهَرَمِ

Bahir : Basit

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Hayatın, ölümü ve yaşlılığı hatırlamakla zevkleri çekilmez olduğu sürece hayatın tadı yoktur.

Şahid : Bazı nahivciler bu fiillerden دام 'nin haberinin, önceki beyitte olduğu gibi isminden önce gelemeyeceğini iddia etmiştir. Fakat cumhurun görüşü bunun aksinedir. Zira beyitte مادامت nakıs fiilinin haberi olan منغصة , ismi ذل اته 'dan önce gelmiştir. Bu beyit de Basralıların görüşünü destekleyen bir delildir[96].

f-Nakıs Fiillerin Haberleri

67. قتافِنُ هدّاجون حولَ بيوتِهم بما كان إيّاهم عَطِيَّةُ عَوَّدا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Farazdak

---

95 *İ. 'Aḳīl*, I, 273; *İbn Nâẓım*, s. 133; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 181-182; *Taḫlîṣ*, s. 236-237; *Ş. Eşmûnî*, I, 391; *Hem'*, II, 87; *B. Marḍıyye*, I, 100; *ŞŞT Verdiyye*, s. 41; *C. Durûs*, II, 283; *Ṣabbân*, I, 232; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 46-47; krş. *Mu'cem*, s. 285; *Indices*, s. 187; *M. Mufaṣṣal*, II, 722.

96 *İ. 'Aḳīl*, I, 274; *İbn Nâẓım*, s. 134; *Evḍaḥ*, I, 242; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 182; *Taḫlîṣ*, s. 241; *Ş. Eşmûnî*, I, 392; *Hem'*, II, 87; *B. Marḍıyye*, I, 99; *ŞŞT Verdiyye*, s. 42; *D. Levâmi'*, cüz I, 87; *C. Durûs*, II, 282; *Ṣabbân*, I, 232; *Tasrîḥ*, I, 187; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 47-48; krş. *Mu'cem*, s. 368; *Indices*, s. 245; *M. Mufaṣṣal*, II, 927.

Anlam : (Onlar) evleri etrafında titreyerek yürüyen kirpidirler. Bunun sebebi ise 'Atıyye' nin onları buna alıştırmış olmasıdır.

Şahid : Nakıs fiillerin haberlerinin mamullerinin isimlerinden önce gelmesi nahiv ekolleri arasında ihtilaf konusudur. Basralılara göre bu kesinlikle caiz değildir. Kufelilere göre ise beyitin de delaletiyle mutlak olarak caizdir. Bu mamulün car-mecrur veya zarf olması durumunda önce gelmesi ise her iki ekol arasında ittifak konusudur. Nitekim beyitte, كان'nin haberi olan عودا 'nın mamulü إياهم isim olan عطية 'den önce gelmiştir. Bunun yanında, aslında كان 'de gizli bir şan zamiri vardır ve bu zamir onun ismidir. Sonra gelen isim ve haberden oluşan cümle ise bu gizli zamirin haberidir. Yani بما كان هو... şeklindedir. Bu durumda yukarıda zikredilen türde bir şahid söz konusu değildir [97].

68. فأصبحوا والنّوى عالي مُعرّسهم وليس كلّ النوى تلقي المساكينُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad

Anlam : Miskinler, (yedikleri hurmaların) çekirdeklerinin hepsini atmamalarına rağmen (çekirdek yığını) boylarını aştığı halde sabahladılar.

Şahid : Önceki beyittle aynı konuya delil olarak getirilen bu beyitte de ليس كل النوى تلقي المساكين cümlesinde ليس'nin haberi تلقي'nin mamulü olan كل النوى, ismi المساكين'den önce gelmiştir. Bu Kufeliler ve bazı Basralıların görüşlerine uygun bir yorumdur. Basralıların çoğuna göre ise, ليس'nin ismi şan zamiridir ve müteakip cümle haberidir. Dolaysıyla beyitte Kufelilerin iddia ettikleri gibi bir şahid yoktur[98].

---

97 *İ. 'Aḳīl*, I, 281; *el-Muḳteḍab*, IV, 101; *İbn Nâẓım*, s. 138; *Muġnî*, II, 795; *Evḍaḥ*, I, 248; *Taḥlîş*, s. 245, 249; *Ş. Eşmûnî*, I, 404; *Hem'*, II, 92; *B. Mardıyye*, I, 103; *Ḫızâne*, IX, 268-271; *D. Levâmi'*, cüz I, 87; *Ṣabbân*, I, 237; *Tasrîḥ*, I, 190; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 48-49; *Divanı*, I, 181; krş. *Mu'cem*, s. 94; *Indices*, s. 77; *M. Mufaṣṣal*, I, 207.

98 *İ. 'Aḳīl*, I, 284; *el-Kitâb*, I, 70, 147; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 242; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 104; *İbn Nâẓım*, s. 139; *Taḥlîş*, s. 246; *Ş. Eşmûnî*, I, 410; *Ṣabbân*, I, 239; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 50; krş. *Mu'cem*, s. 393; *Indices*, s. 261; *M. Mufaṣṣal*, II, 1004.

g-كان'nin Zaid Oluşu

69. فكيف إذا مرَرْتَ بدارِ قوم وجيرانٍ لنا كانوا كرام

Bahir : Vafir

Söyleyen : Farazdak

Anlam : Kavmimin ve bizim cömert komşularımızın yurduna uğradığında kendini nasıl hissettin?

Şahid : كان üç şekilde kullanılır:

1. Nakıs fiil olup isim cümlesinin mübtedasını isim, haberini de haber olarak alır.

2. Tam fiil olup diğer fiiller gibi fail alır ve habere ihtiyaç duymaz.

3. Car-mecrur olmayan ve sürekli beraber olan şeyler (mübteda-haber, fiil-fail, sıla-mevsul, sıfat-mevsuf gibi) arasına mazi kipiyle giren zaid fiil olur. Bu durumda i'rab açısından amel etmez fakat anlamı kuvvetlendirir.
Beyit sıfatla mevsufun arasına giren zaide örnektir. Zira كانوا mevsuf olan جيران ile sıfat olan كرام arasına girmiştir[99].

70. سُرَاةُ بَني أبي بكرٍ تَسَامَى علَى كانَ المُسَوَّمَةِ العِرابِ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Benū Ebi Bekr (Ebu Bekroğulları), nişanlı yağız atları üzerinde yükselirler.

Şahid : Önceki beyitte de zikredildiği gibi yalnızca anlamı kuvvetlendirmek maksadıyla zaid olarak kullanılan كان, carla mecrur arasına da şaz olarak girebilir. Nitekim beyitte على كان المسومة ifadesinde car olan على ile mecruru المسومة arasında zaid olarak kullanılmıştır[100].

---

99 *İ. 'Aḳīl*, I, 289; *el-Kitâb*, II, 153; *el-Cumel*, s. 48-49; *Muġnî*, I, 377; *Taḥlîṣ*, s. 252; *Ş. Eşmûnî*, I, 419; *Ḫızâne*, IX, 217-224; *C. Durûs*, II, 285; *Ṣabbân*, I, 240; *Tasrîḥ*, I, 192; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 50-51; *Divanı*, II, 290; krş. *Mu'cem*, s. 370; *Indices*, s. 242; *M. Mufaṣṣal*, II, 899.

100 *İ. 'Aḳīl*, , 291; *el-Mufaṣṣal*, s. 265; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 98; *İbn Nâzım*, s. 140; *Evḍaḥ*, I, 257; *Taḥlîṣ*, s. 251-252; *Ş. Eşmûnî*, I, 424; *Hem'*, II, 98-100; *B. Marḍıyye*, I, 104; *Ḫızâne*, IX, 207-211; *D. Levâmi'*, cüz I, 89; *C. Durûs*, II, 284; *Ṣabbân*, I, 241; *Tasrîḥ*, I, 192; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 52; krş. *Mu'cem*, s. 63; *Indices*, s. 22; *M. Mufaṣṣal*, I, 102.

71. أَنْتَ تكون ماجدٌ نبيلٌ إذا تهبّ شمألٌ بليلُ

Bahir : Recez

Söyleyen : Fatıma bnt. Esed

Anlam : (Ey oğlum!) Sen ıslak kuzey rüzgarı estiğinde de şerefli ve asilsin.

Şahid : 69. beyitte açıklandığı üzere كان 'nin zaid olabilmesinin şartlarından biri de mazi kipinde olması idi. Muzari olarak zaid oluşu ise nadirdir. Nitekim bu beyitte أنت تكون ماجد cümlesinde, muzari haliyle şaz olarak mübteda olan أنت ile haberi ماجد arasına girmiştir. Zira mazi haliyle mebni olması yönüyle harfe benzer. Bu benzerlik dolayısıyla zaid olmaktadır. Oysa muzari fiil mu'rebdir ve aslında bu mu'rebliği onun zaid olmasına engeldir[101].

h-كان'nin Hazfi

72. قد قيل ما قيل إنْ صدقا وإنْ كذبًا
فما اعْتِذارُكَ من قول إذا قيلاَ ؟

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Nu'man b. Munẕir[102]

Anlam : Doğru da olsa yalan da olsa söylenen söz söylenmiştir. Söylendiğinde bir sözden özür dilemen de ne oluyor?

Şahid : كان, kardeşleri arasında mahzuf olarak amel eden tek fiildir. Çoğunlukla da ismi gaib ya da muhatab zamiri ise لو ve إن - i şartıyye'den sonra ismiyle birlikte hazfedilir. Nitekim beyitte إن صدقا ve إن كذبا 'cümlelerinde ismiyle birlikte hazfedilmiştir. صدقا ve كذبا isimleri ise ismiyle birlikte hazfedilen nakıs fiil كان'nin geriye kalan haberleridir. İsimleri de gaib zamiridir.Nakıs fiiller hazfedilmemiş olsalardı cümlelerin takdirleri şöyle

---

101 *İ. 'Aḳīl*,I, 292; *İbn Nâzım*, s. 140; *Ş. Kâfiye*, s. 415; *Evḍaḥ*, I, 255; *Taḥlîṣ*, s. 252; *Ş. Eşmûnî*, I, 425; *B. Marḍıyye*, I, 104; *D. Levâmi'*, cüz I, 89; *C. Durûs*, II, 283; *Tasrîḥ*, I, 191; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 52-53; krş. *Mu'cem*, *s.* 521; *Indices*, s. 180; *M. Mufaṣṣal*, III, 1236.

102 Nu'man b. Munẕîr (ö. ~h. ö. 15/ 608) : Cahiliye döneminde Hire karallarından olup IV. Münzir'in oğludur. Şiire ve şaire değer verir ve şairleri sarayında ağırlardı. Bu sebepledir ki devrinin önemli şairlerinden Nabiğa, Hassan ve Hatim tarafından övülmüştür. Dicle kenarındaki Numaniye şehrini inşa etmesinin yanında Arapların Kisra'ya galip gelmesini sağlayan ilk kişidir. (*A'lām*, VIII, 43)

olurdu:إن كان المقول صدقا و إن كان المقول كذبا . Bu tür kullanım ise oldukça yaygındır[103].

73. * مِنْ لَدُ شَوْلًا فَإِلَى إِتْلَائِهَا *

Bahir : Recez

Söyleyen : Darb-ı mesel

Anlam : Devenin kuyruğunu kaldırmasından, yavrusunun onu izlemesine kadar (sen biliyorsun ki;) . . .

Şahid : Önceki beyitte açıklanan yerler dışında كان 'nin ismiyle birlikte hazfedilmesi ise şazdır. Oysa burada لدن'den sonra ismiyle birlikte hazfedilmiştir. Bu tarz kullanım oldukça azdır. Takdiri ise من لد أن كانت شولا dir. Nahivcilerin çoğu bunun yukarıda zikredildiği gibi şaz olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Fakat شولا'in mahzuf bir fiilin meful-u mutlakı veya, temyiz veyahut da mefulun bih olmak üzere mansub olduğunu söyleyenler de vardır. Bu durumlarda onlara göre beyitte belirtilen türde bir şahid yoktur[104].

74. أبا خراشة، أمّا أنت ذا نفرٍ فإنّ قومي لم تأكلهم الضّبُعُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : 'Abbas b. Mirdas[105]

---

103 *İ. 'Aḳīl*, I, 294; *el-Kitâb*, I, 260; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 329; *el-Mufaṣṣal*, s. 73; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 97; *Muġnî*, I, 86; *Ş. Eşmûnî*, I, 403; *Hem'*, II, 102; *Ḫızâne*, IV, 10-13; *D. Levâmi'*, cüz I, 90; *C. Durûs*, II, 285; *Ṣabbân*, I, 242; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 53-54; krş. *Mu'cem*, *s.* 268; *Indices*, s. 212; *M. Mufaṣṣal*, II, 665.

104 *İ. 'Aḳīl*, I, 295; *el-Kitâb*, I, 264; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 331; *Evḍaḥ*, I, 263; *Taḫlîṣ*, s. 260; *Ş. Eşmûnî*, I, 434; *Hem'*, II, 105; *B. Marḍıyye*, I, 104; *Ḫızâne*, IV, 24-26; *D. Levâmi'*, cüz I, 91; *C. Durûs*, II, 300; *Ṣabbân*, I, 243; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 54-55; krş. *Mu'cem*, *s.* 438; *Indices*, s. 7; *M. Mufaṣṣal*, III, 1103.

105 'Abbas b. Mirdas (ö. ~18/ 639) : Kavminin ileri gelen şairlerinden olup Mekkenin fethinden kısa bir süre önce islamı kabul etmiş ve yanındakilerle birlikte fetih ordusuna katılmıştır. Muhadramdan olan şair, hamaset, fahr ve hikmetin yanında hicivleriyle de meşhurdu. Özellikle Huneyn savaşıyla ilgili çok sayıda şiiri vardır. Hayatında ve şiirlerinde tam bir bedevi idi. (*İbn Ḳuteybe*, I, 300; *el-Eġânî*, XIV, 5171-5193; *Ḫızâne*, I, 52; krş. *Ferruḫ*, I, 271-273; *A'lâm*, III, 267)

Anlam : Ey Ebu Ḫuraşe, avene sahibi olduğun için (bana karşı kibirlenme) ! Zira benim kavmimi sırtlan yemedi.

Şahid : Bazen كان illet anlamı olduğunda أن-i masdariye'den sonra getirilirse hazfedilir ve yerini tutmak üzere ما getirilir. İsmi ve haberi ise haziften önceki şekliyle kalır. Nitekim beyitteki أما أنت ذا نفر cümlesinin aslı أن كنت ذا نفر iken كان hazfedilip yerine ما getirilmiştir. كنت deki muttasıl zamir munfasıla dönüşerek أنت olmuştur. أن ile ما da idğam edilerek (kaynaştırılarak) أمّا şekline dönüşmüştür. Ayrca burada mahzuf كان'nin ذا'yı nasb etmesi, fiillerin mahzuf olmalarına rağmen amel edebileceklerine delil teşkil etmektedir[106].

لـيس 'YE BENZEYEN HARFLER

a-ما'nın Kullanımı

75. أبناؤُها مُتكنِّفُون أباهم حَنِقُو الصُّدورِ ، وما هُمُ أَوْلادُها

Bahir : Kâmil

Söyleyen : 'Adiy b. Rıḳa'[107]

Anlam : (O topluluğun) oğulları (mensupları) babalarının koruyucularıdırlar ve göğüsleri öfkeyle doludur. Halbuki onlar o (topluluğun) gerçek oğulları da değildirler.

Şahid : ما Temimlilere göre ليس gibi amel etmezken, Hicazlılar tarafından ismini ref, haberini de nasb ederek amel ettirilir. Onlara göre, ما, ليس gibi mutlak olarak nefy- i hal içindir. Nitekim beyitte هم zamirini isim yapıp

---

106 *İ. 'Aḳīl*, I, 297; *el-Kitâb*, I, 293; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 381; *el-Mufaṣṣal*, s. 74; *el-Emâlî*, I, 34, 353; II, 350; *el-İnṣâf*, I, 71; *İbn Nâzım*, s. 143; *Ş. Kâfiye*, s. 183; *Muġnî*, I, 54; *Evḍaḥ*, I, 265; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 186; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 193-194; *Taḥlîṣ*, s. 260; *Ş. Eşmûnî*, I, 437; *Hem'*, II, 106; *B. Mardıyye*, I, 105; *Ḫızâne*, IV, 13-19; *ŞŞT Verdiyye*, s. 60; *D. Levâmi'*, cüz I, 92; *C. Durûs*, II, 286; *Ṣabbân*, I, 244; *Tasrîḥ*, I, 195; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 55-56; krş. *Mu'cem*, s. 225; *Indices*, s. 136; *M. Mufaṣṣal*, I, 516.

107 'Adiy b. Rıḳa'(ö. ~ 95/ 714) : Emeviler dönemi Şam diyarı şairlerindendir. Ümeyyeoğulları nezdinde, özellikle de Velid b. Abdullah'ın yanında itibar görmüş ve onları methetmiştir. Hicviyle meşhur olmasına rağmen Velid'in huzurunda Cerir'in hicivlerine hedef olduğunda cevap verememişti. Bunu gören Velid ise Cerir'i bir daha onu hicvetmemesi hususunda uyarmıştır. (*Ṭabaḳât*, s. 209, 213; *İbn Ḳuteybe*, s. 415-417; krş. *Ferruḫ*, I, 567; *A'lâm*, IV, 221)

mahallen merfu, أولادها 'yı da haber yapıp lafzen mansub yaparak ليسgibi amel etmiştir.

Fakat bu amelin de bazı şartları vardır. Bunlar;

1. Olumsuzluğun إلا ile bozulmaması,
2. Kendisinden sonra إنgelmemesi,
3. Haberinin isminden önce gelmemesi,
4. Haberinin car-mecrur veya zarf olmayan mamulünün isminden önce gelmemesi,
5. ما'nın tekrarlanmaması,
6. Haberinden olumlu bir bedel yapılmamasıdır[108].

b-ليس 'ye BenzeyenHarflerin Haberlerine Zaid ب'nın Getirilmesi

76. فكن لي شفيعا يوم لا ذو شفاعة بمغن فتيلا عن سواد بن قارب

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Sevad b. Ḳarib[109]

Anlam : (Ey Allah'ın elçisi!) Sevad b. Karib'e tohumun üzerindeki kılcıklar kadar bile fayda sağlayacak bir şefaatçinin bulunmayacağı günde benim şefaatçim ol!

Şahid : Beyitte iki husus söz konusudur:

1. ما ve ليس 'den sonraki habere çoğunlukla zaid ب bitişir. Fakat beyitte ب'nın ziyadesinin sadece bu iki amile has olmadığı görülmektedir. Zira az da olsa لا 'nın da haberine bitişir. Nitekim لا يوم شفاعة بمغنذو cümlesinde لا 'nın haberi olan مغن'in başına bitişmiştir[110].

---

108 *İ. 'Aḳīl*, I, 302; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 56-57; krş. *Mu'cem*, s. 98; *Indices*, s. 79; *M. Mufaṣṣal*, I, 191.

109 Sevad b. Ḳarib (ö. ~ 15/ 636) : Cahiliye döneminin kahin şairlerinden olup sonradan müslüman olmuştur. Hz. Ömer dönemine kadar yaşamış ve Basra'da vefat etmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 162; krş. *A'lām*, III, 144)

110 *Evḍaḥ*, I, 294; *Ş. Eşmûnî*, I, 460; *Hem'*, II, 126-127; *D. Levāmi'*, cüz I, 101; *Ṣabbân*, I, 251; *Tasrîḥ*, I, 201; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 57.

2. Mazi anlamındaki cümleye muzaaf olması gereken يوم, beyitte müstakbel (gelecek) anlamlı cümleye muzaaf olmuştur. Bu gelecekte olması kesin olduğu (tahakkuk-u vukuu) gerekçesiyledir ve mebni kabul edilir[111].

77. وإنّ مدت الأيدي إلى الزّاد لم أكنْ بأعجلِهم ؛ إذ أجشعُ القومِ أعجلُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Şanfarâ el-Ezdî[112]

Anlam : Eller (aç insanlar) azığa uzanırsa ben onların en acelecisi olmam. Çünkü kavmin en aç gözlüsü en aceleci olanıdır.

Şahid : Geçen beyitte olduğu gibi, zaid ب bazen لم 'le menfi muzari sigasındaki كان'nin haberine bitişir. Bu az bir kullanımdır. Nitekim لم أكن بأعجلهم cümlesinde ب ile menfi أكن fiilinin haberi olan أعجلهم 'in başına bitişmiştir. Ayrıca burada tafdil kalıbında olan أعجل tafdil (üstün sayma) için kullanılmamıştır[113].

c-لا'nın Kullanımı

78. تَعَزَّ فلا شيءٌ على الأرضِ باقيا ولا وَزَرٌ مما قضى اللهُ واقيا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

---

111 *İ. 'Aḳīl*, I, 310; *Muġnî*, II, 548, 759; *B. Mardıyye*, I, 108; *Ḫuḍarî*, cüz II, 10; *D. Levāmi'*, cüz I, 188; *Ṣabbân*, II, 256; krş. *Mu'cem, s.* 56; *Indices*, s. 27; *Mu'cem, s.* I, 111.

112 Şanfarâ el-Ezdî (ö. ~h. ö.70/ 525) : Cahiliye dönemi savaşçı şairlerinden olup uzun mesafeli sıçramasıyla meşhurdur. Şerrinden dolayı kabilesi tarafından yalnız bırakılmıştır. Çocukluğunda Salâmân kabilesi tarafından esir alınmıştı. Büyüdüğünde kendi kabilesinde olmadığını anlayınca intikam almak için onlardan ayrılıp çölde yaşamaya başlamıştı. Rivayete göre; öldürmeye yemin ettiği yüz kişiden doksandokuzunu hayatta iken öldürmüş, yüzüncü ise cesedine attığı tekmeden dolayı ölmüştü. Şiirlerinde çöl hayatını ve orada yaşadığı maceraları ince bir şekilde tasvir etmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 35; *el-Eġânî*, XXIV, 8391-8414; krş. *Ferruḫ*, I, 102; *A'lām*, V, 85)

113 *İ. 'Aḳīl*, I, 310; *Muġnî*, II, 728; *Evḍaḥ*, I, 295; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 261-262; *Taḫlîṣ*, s. 285; *Ş. Eşmûnî*, I, 462; *Hem'*, II, 127; *B. Mardıyye*, I, 108; *D. Levāmi'*, cüz I, 101; *C. Durûs*, II, 288; *Ṣabbân*, I, 251; II, 51; *Tasrîḥ*, I, 202; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 58; krş. *Mu'cem, s.* 279; *Indices*, s. 177; *M. Mufaṣṣal*, II, 684.

Anlam : Sabırlı ol! Çünkü yeryüzündeki hiçbir şey baki değildir. Ve Allah'ın takdir ettiğinden de koruyacak hiçbir sığınak yoktur.

Şahid : ليس 'ye benzeyen harflerden biri olan لا , ما'da olduğu gibi (75. beyit) Temimliler tarafından amel ettirilmezken, Hicalılırca bazi şartlarla amel ettirilir. Bunlar:

a. İsminin ve haberinin nekre olmasıdır. Nitekim bu beyitte فلا شيء...باقيا ve ولا وزر...وايا cümlelerinde لا'ların isimler olan شيء ve وزر kelimeliri ile haberleri olan باقيا ve واقيا nekredirler. Böylece mezur şartlar teşekkül ettiğinden لا'lar ليس gibi amel ettirilmişlerdir

b. Haberi isminden önce gelmemeli.

c. Nefylik إلا ile bozulmamalı [114].

79. نصرتُكَ إذ لا صاحبٌ غيرَ خاذلٍ فبُوِّئْتَ حِصْنًا بالكُماةِ حَصِينًا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Seni terketmeyen hiç bir arkadaşın kalmadığında, sana yardım ettim de böylece korunaklı zırhlı bir kaleye sığınmış gibi oldun.

Şahid : Önceki beyitle aynı konuya delil olan bu beyitte de, لا صاحب غير خاذل cümlesinde صاحب ve غير خاذل kelimeleri nekre olduklarından dolayı لا, ليس gibi amel etmiş ve صاحب 'i isim alarak ref, غير خاذل 'i ise haber alarak nasb etmiştir[115].

80. بَدَتْ فعلَ ذي ودٍّ ، فلما تبعتُها تَوَلَّتْ ، و بقَّتْ حاجتي في فؤادِيَا
وحلَّتْ سوادَ القلبِ ، لا أنا باغيا سِواها ، ولا عنْ حبِّها مُتَراخِيَا

Bahir : Tavîl

---

114 *İ. 'Akīl*, I, 313; *İbn Nâzım*, s. 150; *Ş. Kâfiye*, s. 102; *Muġnî*, I, 315-316; *Evḍaḥ*, I, 286; *Ş. Ş. Zeheb*, s. 196; Ş. *K. Nedâ*, s. 200; *Taḫlîṣ*, s. 294; *Ş. Eşmûnî*, I, 473; *Hem'*, II, 119; *B. Mardıyye*, I, 108; *Ḫudarî*, s. 141; *D. Levâmi'*, cüz I, 97; *C. Durûs*, II, 299, 336; *Ṣabbân*, I, 253; *Tasrîḥ*, I, 199; *ŞŞİ 'Akīl*, s. 58-59; krş. *Mu'cem*, s. 426; *Indices*, s. 291; *M. Mufaṣṣal*, III, 1081.

115 *İ. 'Akīl*, I, 314; *Muġnî*, I, 316; *ŞŞİ 'Akīl*, s. 59; *Mu'cem*, s. 380; *Indices*, s. 276; *M. Mufaṣṣal*, II, 985.

Söyleyen : Nabiğa el-Ca'dî[116]

Anlam : O, sevgi ve muhabbet sahibinin davranışını gösterdi. Onu izlediğimde ise benden yüz çevirdi ve ihtiyacım kalbimde kaldı (hevesimi kursağımda bıraktı) da kalbimin köşesine yerleşti. Ben artık ondan başkasını ne arzularım ne de sevgisinden vazgeçerim.

Şahid : 78. beyitte koşulan, لا'nın amel etmesi için isminin ve haberinin nekre olması şartının aksine bazen beyitte de olduğu gibi, şaz olarak marife isimde de amel edebilir. Nitekim beyitte لا'nın ismi olan أنا zamir olduğundan marife, haberi de nekredir. Fakat cumhur bunu kabul etmemiş ve zamirin isim değil hazfedilmiş bir fiilin nabi-i faili olan muttasıl zamirden arda kalan munfasıl zamir ve باغيا'in haber değil hal olduğu görüşündedir. Bu yoruma göre de cümlenin aslının لا أرى باغيا olduğunu zikretmiştir. Bu durumda da beyitte söylendiği gibi bir şahit olmadığı isbata çalışılmıştır[117].

d-إن'in Kullanımı

81. إنْ هُوَ مُسْتَوْلِيا على أحدٍ إلّا على أضعفِ المَجَانِينِ

Bahir : Münserih

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : O, delilerin en zayıflarından başka hiç kimseye hakim olamaz (hükmedemez).

Şahid : ليس gibi amel eden harflerden biri de إن - i nafiyedir. إن Basralıların çoğuna göre ليس gibi amel etmezken Kufeliler nezdinde amel ederek ismini ref, haberini de nasb eder. Nitekim beyitte إن هو مستوليا

---

116 Nabiğa el-Ca'dî (ö. ~ 50/ 670) : Cahiyiye ve İslami dönemlerde şiir söylemiş muhadram şairlerdendir. Cahiliyede içki içmeyi, kumar oynamayı ve puta tapmayı reddetmiştir. Peygamberimizin yanında okuduğu şiirler hoşuna gitmişti. Müslüman olduktan sonra Medine'de yerleşmiş, Hz. Osman devrinde ise tekrar çöle dönmüştür. (*Ṭabaḳât*, s. 43-45; *İbn Ḳuteybe*, s. 181-185; *el-Eġânî*, V, 1645-1678; *Ḫızâne*, III, 167; krş. *Ferruḫ* I, 342)

117 *İ. 'Aḳîl*, I, 315; *el-Emâlî*, I, 282; *Ş. Kâfiye*, s. 105; *Muġnî*, I, 316; *Taḫlîṣ*, s. 294, 300; *Ş. Eşmûnî*, I, 474; *Hem'*, II, 120; *B. Marḍıyye*, I, 108*D. Levâmi'*, cüz I, 98; *C. Durûs*, II, 298; *Ṣabbân*, I, 253; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 59-60; *Divanı*, s. 171; krş. *Mu'cem*, s. 422, 424; *Indices*, s. 289, 290; *M. Mufaṣṣal*, II, 1070.

cümlesinde, هو'yi isim alarak mahallen merfu, مستوليا 'i de haber yapıp nasb ederek amel etmiştir [118] .

82. إنِ المرءُ ميّتا بانقضاءِ حياتِه ولكنّ بأنْ يُبْغَى عليه فيُخْذَلا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kişi hayatının sona ermesiyle ölü sayılmaz. Ancak zulme uğrar ve yardımsız bırakılırsa işte o zaman ölü demektir.

Şahid : Geçen beyitte olduğu gibi burada da إن المرء cümlesinde إن- i nafiye ليس gibi amel ederek المرء 'i isim, ميتا'i de haber yapmıştır [119] .

e-لات'nin Kullanımı

83. ندم البُغاتُ ولات ساعةَ مندمٍ والبَغْيُ مرتعٌ مبتغيه وخيمُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Azgın (zalimler) pişman oldular. Fakat ne yazik ki, şimdi pişmanlık zamanı değildir. Azgınlık ise, onu işleyenin sonu vehamettir.

Şahid : ليس gibi amel eden harflerden biri de لات dir. Amel ettiğinde ismiyle haberi aynı anda zikredilmez. ikisinden biri hazfedilir. Fakat çoğunlukla ismi hazfedilir. Zira ismi zaman anlamındaki حين dir ve haberin işaretinden dolayı hazfedilir. Sibeveyh ise sadece حين 'de amel eder demiştir. Sonra gelen bazı nahivciler ise bunun yorumunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları müradiflerinde (eş anlamlılar) amel etmez derken, bazıları da ساعة gibi eş anlamlılarında da amel edebileceğini iddia eder. Nitekim beyitte ساعة

---

118 *İ. 'Aḳīl*, I, 317; *İbn Nâzım*, s. 152; *Ş. Kâfiye*, s. 102; *Evḍaḥ*, I, 291; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 278; *Taḥlîş*, s. 306; *Ş. Eşmûnî*, I, 480; *Hem'*, II, 116-117; *B. Mardıyye*, I, 109; *Ḫızâne*, IV, 166-168; *D. Levâmi'*, cüz I, 96; *C. Durûs*, II, 301; *Ṣabbân*, II, 255; *Tasrîḥ*, I, 201; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 61; krş. *Mu'cem*, s. 412; *Indices*, s. 264; *M. Mufaṣṣal*, II, 1048.

119 *İ. 'Aḳīl*, , 318; *Ş. Kâfiye*, s. 103; *Taḥlîş*, s. 307; *Ş. Eşmûnî*, I, 482; *Hem'*, II, 117; *D. Levâmi'*, cüz I, 97; *C. Durûs*, II, 301; *Ṣabbân*, I, 255; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 61; krş. *Mu'cem*, s. 265; *Indices*, s. 212; *M. Mufaṣṣal*, II, 650.

kelimesini haber olarak alması bu iddiayı doğrulayan bir delildir. Cumhurun görüşü de bu yöndedir[120].

MUKARABE FİİLLERİ

a-Bu fiillerin Haberleri

84. أكثرتَ في العَذْلِ مُلِحّاً دائما لا تُكْثِرَنْ إني عسيتُ صائِماً

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Devamlı olarak ısrarla beni çok azarladın. Yeter (çok azarlama) ! Çünkü ben susmak istiyorum.

Şahid : Mukarabe (yaklaştırma) fiilleri on tanedir ve isim cümlesinin başına gelerek كان gibi amel ederler. Anlamları itibarıyla üç guruba ayrılırlar:

1. Mukarabe (yaklaştırma) anlamında olanlar : كاد, كرب, أوشك,
2. Reca (Dilek) anlamında olanlar: عسى, حرى, اخلولق
3. Şuru' (Başlama) anlamında olanlar: جعل, طفق, علق أخذ dır.

Bu fiillerin haberleri çoğunlukla muzari fiil olur. Fakat bu ve bir sonraki beyitte olduğu gibi, bu fiillerin haberleri nadiren de olsa müfred isim olarak gelir. Nitekim beyitte إني عسيت صائما cümlesinde عسيت'nun haberi olan صائما müfred isim olarak gelmiştir.

Fakat bu şahidin aksine, fiilin nakıs fiil değil failiyle yetinen tam fiil olduğu, صائما kelimesinin de mahzuf كان 'nin haberi olduğu görüşü de vardır. Buna göre takdir إني رجوت أن أكون صائما dır[121].

---

120 *İ. 'Aḳīl*, I, 320; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 200; *Taḫlîṣ*, s. 294; *Hem'*, II, 122; *D. Levāmi'*, cüz I, 99; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 62; krş. *Mu'cem, s.* 356; *Indices*, s. 231; *M. Mufaṣṣal*, II, 883.

121 *İ. 'Aḳīl*, , 324; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 98; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 122; *İbn Nâẓım*, s. 153; *Muġnî*, I, 203; *Taḫlîṣ*, s. 309; *Hem'*, II, 138-141; *B. Marḍıyye*, I, 110; *Ḫızâne*, IX, 316-322; *D. Levāmi'*, cüz I, 107; *Ṣabbân*, I, 259; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 63; krş. *Divanı*, s. 185; *Mu'cem, s.* 533; *Indices*, s. 250; *M. Mufaṣṣal*, III, 1252.

85. فأُبْتُ إلى فَهْمٍ، وما كِدْتُ آئبا وكَمْ مثلِها فارَقْتُها وهي تَصْفِرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Teebbeṭa Şerran[122]

Anlam : Fehm kabilesine geri döndüm. neredeyse hiç dönmeyecektim. Ben onun gibi nice kabileyi bomboş kalmışken terkettim.

Şahid : Önceki beyitte yapılan açıklamalara ve belirtilen konuya bir delil de bu beyittir. Çünkü bu beyitte de كدت آئبا cümlesinde mukarabe fiillerinden olan كاد 'nin haberi آئبا müfred isim olarak gelmiştir. Buna nadirdir diyenlerin yanında şaz olduğu görüşü de vardır. Kıyasa göre ise bu fiilerin haberleri, fiilleri muzari fiil olan fiil cümleleri olması gerekir. Bu nedenle de beyitin doğru rivayet şeklinin وما كنت آئبا olduğu iddia edilir. Bu taktirde de şahidlik durumu ortadan kalkar[123].

b-Haberlerine أنْ'in Bitiştirilmesi

86. عسى الكربُ الذي أمسيتَ فيه يكون وراءَه فَرَجٌ قريبُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Hudbe b. Ḫaşram[124]

---

122 Teebbeṭa Şerran (ö. ~h. ö. 80/ 540) : Cahileye döneminin savaşçı şairlerindendir. Gördüğü bir ceylanı koşarak yakalayacak kadar hızlı koşmasıyla ün yapmıştır. Henüz çocuk iken üvey babası tarafından çok defa öldürülmek istendiğinden hayatı boyunca Huzeyl kabilesini düşman olarak bildi. Bunun yanında çocukyuğunda yaşadığı bu olaylar onu son derece cesur ve uyanık yapmıştır. Kabileler arası savaşlardan birinde öldürüldüğü söylendiği gibi, yılan sokması sonucu öldüğüğ de rivayet edilir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 197-198; *el-Eġânî*, XXIV, 8322-8386; *Ḫızâne*, I, 137; krş. *Ferruḫ*, I, 107; *A'lām*, II, 97)

123 *İ. 'Aḳīl*, I, 325; *el-Mufaṣṣal*, s. 245; *el-İnṣâf*, II, 554; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 13; *Evḍaḥ*, I, 302; *Taḫlîṣ*, s. 309; *Ş. Eşmûnî*, I, 491; *Hem'*, II, 141; *B. Marḍıyye*, , I, 110; *Ḫızâne*, VIII, 374-379; *D. Levâmi'*, cüz I, 107; *Ṣabbân*, I, 259; *Tasrîḥ*, I, 203; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 63-64; *Divanı*, s. 91; krş. *Mu'cem*, s. 152; *Indices*, s. 90; *M. Mufaṣṣal*, I, 370.

124 Hudbe b. el-Ḫaşram (~ 50/ 670) : Hicaz çölü şairlerindendir. Fasih ve mürtecil bir şairliğinin yanında Hutay'a'nın da ravisi idi. Bulunan şiirlerinin çoğu, enistesini öldürmesinden dolayı girdiği hapiste söylediği şiirlerdir. Üç ya da beş yıl kaldığı hapisten çıktıktan sonra babasının intikamı için yeğeni tarafından öldürülmüştür. (*İbn Ḳuteybe*, s. 464-467; *el-Eġânî*, XXIV, 8491-8517; *Ḫızâne*, IX, 334; krş. *Ferruḫ*, I, 396; *A'lām*, VIII, 78)

Anlam : Umarım içine düştüğün ızdırabın sonu bir kurtuluş olur.

Şahid : Sibeveyh ve Basralıların çoğuna göre, عسى 'nın haberine çoğunlukla أن bitişir. Fakat beyitte olduğu gibi, كاد 'ye benzetilerek bazen haberine أن bitişmez. Nitekim عسى الكرب الذي...يكون.. cümlesinde عسى'nın haberi olan يكون, أن 'siz kullanılmıştır. Bu da şiire has zaruretlerdendir[125].

87. عسى فرجٌ يأتي به اللهُ ؛ إنه له كلَّ يومٍ في خليقتِه أمْرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Umulurki, Allah bir kurtuluş verir. Çünkü onun hergün yaratıklarıyla ilgili bir işi ve ilgisi vardır.

Şahid : Bu beyitte de عسى فرج يأتي cümlesinde عسى'nın haberi olan أن, يأتي 'siz kullanılmıştır. Bu da az görülen bir kullanım şeklidir[126].

88. كادت النفسُ أن تَفيضَ عليه إذْ غَدَا حَشْوَ رَيْطَةٍ وبُرُودِ

Bahir : Muzari

Söyleyen : Muhammed b. Münaẕir[127]

Anlam : Kefenine ve cübbesine sarıldığında, az kalsın ruhu ona geri dönecekti.

---

125 *İ. ʿAḳīl*, I, 327; *el-Kitâb*, III, 159; *el-Muḳteḍab*, III, 68-70; *el-Cumel*, s. 200-201; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 107; *el-Mufaṣṣal*, s. 270; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 117, 121; *İbn Nâẓım*, s. 155, *Ş. Kâfiye*, s. 423; *Muġnî*, I, 203; *Evḍaḥ*, I, 312; *Taḥlîṣ*, s. 322; *Ş. Eşmûnî*, I, 496; *Hem'*, II, 139-140; *B. Mardıyye*, , I, 110; *Ḫizâne*, IX, 328-340; *ŞŞT Verdiyye*, s. 52-53; *D. Levâmi'*, cüz I, 106; *C. Durûs*, II, 289; *Ṣabbân*, I, 254, 260; *Tasrîḥ*, I, 206; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 64; *Divanı*, s. 54; krş. *Muʿcem*, s. 48; *Indices*, s. 16; *M. Mufaṣṣal*, I, 89.

126 *İ. ʿAḳīl*, , 329; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 270; *Hem'*, II, 144; *D. Levâmi'*, cüz I, 109; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 65-66; krş. *Muʿcem*, s. 151; *Indices*, s. 13; *M. Mufaṣṣal*, I, 377.

127 Muhammed b. el-Münaẕir (ö. ~198/ 813) : Abbasiler dönemi şairlerindendir. Bermekiler'e yaslanıp Harun Reşid'i ve ailesini övmeye başlamıştı. Bu Bermekiler'in iktiderden düşmelerine kadar devam etti. Dil ve edebiyata vukufiyetinin yanında hadis alimi de olan şair, orta yaşlara gelince zındıklaşıp içki ve eğlenceye ve erkeklerle aşk yaşamaya başlamıştı. Basradan kovulunca Mekke'ye gidip orada yerleşmiş ve kendisine çeki düzen verdikten sonra orada vefat etmiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 599-600; krş. *Ferruḫ*, II, 154-156; *Aʿlâm*, VII, 111)

Şahid : كاد'nin haberine çoğunlukla أن bitişmez. Fakat az da olsa bitiştiği görülür. Nitekim beyitte كادت النفس أن تفيض cümlesinde bu kuralın aksine, haber olan تفيض muzari fiilinin başına أن bitiştirilmiştir[128].

89. ولو سُئِلَ الناسُ الترابَ لأوشكوا
إذا قيل : هاتوا ـ أن يَمَلّوا و يمْنَعوا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : İnsanlardan (değersiz bir) toprak (parças) istenip de " Hadi getirin! " dendiğinde, canları sıkılır gibi olur ve vermekten geri dururlar.

Şahid : عسى gibi أوشك'nin haberi de çoğunlukla أن'li kullanılır. Nitekim biyitte لأوشكوا...أن يملوا cümlesinde, أوشكوا'nun haberi olan أن يملوا 'li kullanılmıştır. Bunun yanında أوشك'nin mazi olarak gelişi, bu fiilin ancak muzari kipinin kullanılabileceğini iddia eden Esma'î 'ye bir cevaptır[129].

90. يُوشِكُ من فَرّ من منيتِه في بعضِ غرّاتِه يوافقُها

Bahir : Vafir

Söyleyen : Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt[130]

---

128 *İ. ʿAḳīl*, I, 330; *Lisân* (فيظ), V, 3502; *Muġnî*, II, 868; *Evḍaḥ*, I, 315; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 273; *Ş. Eşmûnî*, I, 498; *Ṣabbân*, I, 261; *Tasrîḥ*, I, 207; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 66; krş. *Muʿcem*, s. 129; *Indices*, s. 73; *M. Mufaṣṣal*, I, 280.

129 *İ. ʿAḳīl*, I, 332; *İbn Nâzım*, s. 157; *Lisân* (وشك) , VI, 4844; *Evḍaḥ*, I, 311; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 270; *Talḫîṣ*, s. 322; *Ş. Eşmûnî*, I, 504; *Hem'*, II, 139-140; *B. Marḍıyye*, , I, 111; *ŞŞT Verdiyye*, s. 51; *D. Levâmi'*, cüz I, 105; *C. Durûs*, II, 292; *Ṣabbân*, I, 261; *Tasrîḥ*, I, 206; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 66-67; krş. *Muʿcem*, s. 219; *Indices*, s. 134; *M. Mufaṣṣal*, I, 542.

130 Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt (ö. 5/ 626) : Cahiliye şairi olmasına rağmen içki ve puta tapmayı reddeden ve hikmetli şiirler söyleyen şair, Mekkeye gelerek Hz. Peygamberden ayetler dinlemiş ve hak olduğu kanaatine varmıştı. Bedir savaşında dayısının çocuklarının da öldürüldüğünü duyunca müslüman olmaktan vazgeçmiş yerleştiği Taif'te ve müşrik olarak ölmüştü. Sözlerine Allah'ın adıyla başlar ve ahireti anardı. (*Ṭabaḳât*, s. 102; *İbn Ḳuteybe*, s. 305-307; *el-Eġânî*, IV, 1334-1347; *Ḫızâne*, I, 247; krş. *Ferruḫ*, I, 216; *Aʿlâm*, II, 23.)

Anlam : (Savaş meydanında) ölümden kaçan kişi, bir gaflet anında onunla karşılaşabilir.

Şahid : Önceki beyitte yapılan açıklamaya devamla, أوشك'nin haberi bazen أن'siz de gelebilir. Nitekim beyitte يوشك'nun haberi olan يوافقها böyle kullanılmıştır. Bu şekilde أن 'siz kullanım ise az rastlanan bir uygulamadır[131].

91. كَرِبَ القلبُ من جواه يَذُوبُ حين قال الوشاةُ: هندٌ غضوبُ

Bahir : Muzari

Söyleyen : Kelḥabe el-Yerbu'î[132]

Anlam : İftiracılar " Hind sana çok kızgın" dediklerinde, kalbim heyecandan neredeyse eriyecekti.

Şahid : كاد gibi كرب 'nin de haberine çoğunlukla أن bitişmez. Fakat nadiren de olsabitiştiğigörülür.Beyit كرب القلب ...يذوب cümlesindebitişmemesine delildir. Zira كرب 'nin haberi olan يذوب nun أن'e bitiştirilmeden kullanılması, genel kurala uygun bir durumdur[133].

92. سقاها ذَوُو الأحلامِ سَجْلاً على الظَّمَا
وقد كَرِبَتْ أعناقُها أنْ تَقَطَّعَا

Bahir : Tavîl

---

131 *İ. 'Aḳīl*, I, 333; *el-Kitâb*, III, 161; *el- Uṣûl*, II, 207-208; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 122; *el-Mufaṣṣal*, s. 272; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 126; *İbn Nâzım*, s. 158; *Ş. Kâfiye*, s. 448; *Evḍaḥ*, I, 313; *Ş. Eşmûnî*, I, 505; *Hem'*, II, 135, 140; *B. Mardıyye*, I, 111; *ŞŞT Verdiyye*, s. 53; *D. Levâmi'*, cüz I, 103, 106; *C. Durûs*, II, 292; *Ṣabbân*, I, 262; *Tasrîḥ*, I, 207; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 67; *Divanı*, s. 421; krş. *Mu'cem, s.* 249; *Indices*, s. 168; *M. Mufaṣṣal*, II, 593.

132 Kelḥabe el-Yerbu'î (Hubeyre b. Abdillah) (.../...) : Cahiliye döneminde Temim kabilesinin süvari ve reislerinden olan bir şairdir. Kudailer'i savunurken ölen oğlu için bir şiir söylemiştir. (*A'lām*, VIII, 76)

133 *İ. 'Aḳīl*, I, 335; *İbn Nâzım*, s. 156; *Evḍaḥ*, I, 314; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 272; *Taḫlīṣ*, s. 330; *Ş. Eşmûnî*, I, 509; *Hem'*, II, 139; *B. Mardıyye*, I, 112; *ŞŞT Verdiyye*, s. 56; *D. Levâmi'*, cüz I, 105; *C. Durûs*, II, 293; *Ṣabbân*, I, 262; *Tasrîḥ*, I, 207; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 68-69; krş. *Mu'cem, s.* 52; *Indices*, s. 16; *M. Mufaṣṣal*, I, 80.

Söyleyen : Ebū Yezîd el-Eslemî[134]

Anlam : Boyunları kopmak üzereyken (açlık ve susuzluktan ölmek üzereyken), anlayış (ve vakar) sahibi kişiler susuzluklarını gidermek için onları büyük kovalarla suladılar.

Şahid : Önceki beyitte de söylendiği gibi كرب'nin haberine nadiren de olsa أن bitişebilir. Nitekim beyitte كربت...أن تقطعا cümlesinde haber olan أن,تقطعا 'le birlikte kullanılmıştır[135].

93. فموشِكةً أرضُنا أن تعودَ خلافَ الأنيسِ وُحُوشًا يبابا

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Ebû Sehm el-Huẕelî[136]

Anlam : Dosttan sonra toprağımız neredeyse terkedilmiş ıssız araziye dönecekti.

Şahid : Mukarabe fiillerinden كاد ve أوشك'nin dışındakilerin çekimleri yapılmaz. أوشك 'nin ise çoğunlukla muzarisi kullanılır. Fakat bu beyit sadece fiil kalıbının değil aynı zamanda bu fiilin ism-i fail kalıbının da kullanılabileceğine bir delil teşkil etmektedir. Zira فموشكة أرضنا أن تعود cümlesinde ism-i fail olan موشكة, أرضنا 'yı isim almış, أن تعود cümlesini de haber olarak almıştır[137].

e-كاد'nin Kullanımı

94. أموتُ أسًى يومَ الرُّجَامِ ، وإنني يقينًا لرَهْنٌ بالذي أنا كائدُ

Bahir : Tavîl

---

134 Ebû Yezîd el-Eslemî: İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

135 *İ. 'Aḳīl*, I, 335; *İbn Nâẓım*, s. 157; *Ş. Kâfiye*, s. 429; *Evḍaḥ*, I, 316; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 274; *Taḫlîṣ*, s. 330; *Ş. Eşmûnî*, I, 507; *Hem'*, II, 139; *B. Marḍıyye*, I, 111; *ŞŞT Verdiyye*, s. 56; *D. Levâmi'*, cüz I, 105; *C. Durûs*, II, 293; *Ṣabbân*, I, 262; *Tasrîḥ*, I, 207; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 68-69; krş. *Mu'cem*, s. 209; *Indices*, 147; *M. Mufaṣṣal*, I, 501.

136 Ebû Sehm el-Huẕelî : Kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

137 *İ. 'Aḳīl*, I, 338; *İbn Nâẓım*, s. 159; *Ş. Kâfiye*, s. 430; *Taḫlîṣ*, s. 336; *Ş. Eşmûnî*, I, 518; *Hem'*, II, 135; *B. Marḍıyye*, I, 112; *D. Levâmi'*, cüz I, 104; *Ṣabbân*, I, 264; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 69-70; *D. Huẕeliyyîn*, II, 199; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, III, 1293; krş. *Mu'cem*, s. 33; *Indices*, s. 34; *M. Mufaṣṣal*, I, 30.

Söyleyen : Kuşeyyir 'İzze[138]

Anlam : Ricâm Günü'nde kesin olarak rehine olacağımdan emin olduğumda az kalsın keder ve üzüntüden ölecektim.

Şahid : Bu beyitte de أوشك 'de olduğu gibi كاد'nin de ism-i fail kalıbının kullanılabileceğine işaret edilmektedir. Nitekim بالذي أنا كائد cümlesinde كائد ism-i fail kalbıyla kullanılmş ve gizli ismi ve hazfedilmiş haberiyle haber yapılmıştır[139].

إن VE BENZERLERİ

a-Haberlerinin Öne Geçmesi

95. فلا تلحني فيها ؛ فإن بحبها أخاك مصاب القلب جم بلابله

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Onun sevgisi konusunda beni azarlama! Çünkü (bu) kardeşinin kalbi onun sevgisine mübteladır ve kederi hayli çoktur.

Şahid : إن ve kardeşlerinin haberlerinin mamulleri zarf veya car-mecrur olmadıklar zaman isimlerinden önce gelmeleri doğru değildir. Nitekim beyitte فإن بحبها أخاك cümlesinde إن'nin haberi olan مصاب القلب tamlamasının mamulü olan بحبها car-mevrur olduğundan ismi أخاك 'den önce gelmiştir. Dolayısıyla bu, zikredilen kurala uygun bir kullanım şeklidir[140].

---

138 Kuşeyyir 'İzze (ö. 105/ 723) : Medine ehlinden olmasına rağmen çoğunlukla Mısır'da ikamet etmiştir. Abdulmelik b. Mervan'ın yanına geldiğinde, görünüşü hoşuna gitmese de edebi yönünü öğrenince ona ilgi göstermişti. Devrinin en parlak şairi idi. Gul'at-ı şia'dan olduğu ve tenasuh'a inandığı da rivayet edilir. (*Ṭabaḳât*, s. 106-107; *İbn Ḳuteybe*, s. 340-350; *el-Eġânî*, IX, 3123-3159; *Ḫızâne*, V, 221; krş. *Ferruḫ*, I, 617; *A'lâm*, V, 219)

139 *İ. 'Aḳîl*, , 339; *Evḍaḥ*, I, 318; *Taḫlîṣ*, s. 336; *Ş. Eşmûnî*, I, 520; *Hem'*, II, 136; *D. Levâmi'*, cüz I, 104; *Ṣabbân*, I, 265; *Tasrîḥ*, I, 208; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 70; *Divanı*, s. 320; krş. *Mu'cem*, s. 102; *Indices*, 58; *M. Mufaṣṣal*, I, 211.

140 *İ. 'Aḳîl*, I, 349; *el-Kitâb*, II, 133; *el- Uṣûl*, I, 205-206; *Muġnî*, II, 907; *Ş. Eşmûnî*, I, 543; *Hem'*, II, 160; *Ḫızâne*, VIII, 452-456; *D. Levâmi'*, cüz I, 113; *C. Durûs*, II, 306; *Ṣabbân*, I, 277; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 71; krş. *Mu'cem*, s. 288; *Indices*, s. 215; *M. Mufaṣṣal*, II, 678.

b-إن'nin Hemzesinin Kesreli Olması

96. ما أعطياني ولا سألتُهما إلّا وإني لحاجزي كَرَمي

Bahir : Munserih
Söyleyen : Kuseyyir 'İzze
Anlam : Cömertliğimin beni engellemisinin dışında, o ikisi bana bir şey vermediler. Ben de onlardan bir şey istemedim.
Şahid : إن 'nin elifinin kesre okunmasının vacip olduğu yerlerden birisi de hal cümlesinin başında gelmesidir. Nitekim beyitte hal olan وإني لحاجز لك كرمي cümlesinin başında gelmiştir. Bunun yanında haberine ل'ın bitişmesi kesre okunmasını gerektiren ikinci bir nedendir[141].

c-إن'nin Hemzesinin Kesreli veya Fethalı Olması

97. وكنتُ أُرى زيداً ـ كما قيل ـ سيّداً إذا أنّه عبدُ القفا واللّهازِمِ

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Bilinmiyor
Anlam : Ben, söylendiği gibi, Zeyd'i efendi sanırdım. Ne yazık ki, o boynunun ve gırtlağının (canın ve midesinin) kölesiymiş.
Şahid : إن'nin hemzesinin hem kesre hem de fetha okunabileceği yerlerden biri de إذا -i fucaiyeden (ansızın oluş) sonra gelmesidir. Beyitte إذا'dan sonra أنه 'nun hemzesi hem fethalı hem de kesreli okunabilir. Hemzenin fetha olacağını iddia edenlere göre, إذا , zaman zarfıdır. Sonra gelen cümleyle birlikte masdara çevrilir. Bu durumda da ya haberi mahzuf mübteda ya da mübtedası mahzuf haber olur. Veya kendisi haber olup, müevvel masdar ise mübteda olur. Fucaiye ve harf olduğunu savunanlara göre ise, إن 'un hemzesi her iki şekilde okunabilir. Fetha kabul edildiğinde إذا 'nın haber olması dışındaki iki ihtimal, kesre okunduğunda ise normal şekildeki i'rabı geçerlidir[142].

---

141 *İ. 'Aḳīl*, I, 353; *el-Muḳteḍab*, II, 436; *Ş. Eşmûnî*, I, 546; *Hem'*, IV, 43-44; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 71-72; *Divanı*, s. 273; krş. *Mu'cem*, s. 377; *Indices*, s. 242; *M. Mufaṣṣal*, II, 927.

142 *İ. 'Aḳīl*, I, 356; *el-Kitâb*, III, 144; *el-Muḳteḍab*, II, 351; *el- Uṣûl*, I, 262-265; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 399; *el-Mufaṣṣal*, s. 294; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IV, 97; cüz VIII, 61; *İbn Nâzım*, s. 166; *Evḍaḥ*, I, 338; *Ş.*

98. لتقعدنّ مقعد القصي منيّ ذي القاذورة المقلي
أو تحلفي بربك العلي أني أبو ذيالك الصبي

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. el-'Accâc

Anlam : Vallahi, ya benden uzak dışlanmış iğrenç bir konumda olacaksın ya da benim bu çocukcağızın babası olduğuma dair yüce rabbin üzerine yemin edeceksin.

Şahid : إن 'nin hemzesinin fetha veya kesre okunabileceği yerlerden birisi de, cevabında لَ'ın bulunmadığı kasem (yemin) dir. Beyitte...تحلفي...اني cümleskasem fiili تحلفي'nin cevabının başında لَ bulunmadığından إن, hem fethalı hemde kesreli okunabilir. Fetha okunduğunda, أن ismi ve haberiyle birlikte masdara çevrilip hazfedilmiş bir cer harfiyle mecrur kabul edilir. Kesre okunduğunda ise, إن ismi ve haberiyle beraber cümle olarak kasemin cevabı olduğu ve i'rabdan da mahalli olmadığı kabul edilir.
Ayrıca ذالك'nin ذيالك şeklinde kullanılmış olması da alışılmışın dışında bir kullanımdır. [143]

d-إن'ye Benzeyen Harflerin Haberlerine لَ'ın Bitişmesi

99. يلومونني في حب ليلى عواذلي ولكنني من حبها لعميد

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Beni yerenler, Leyla'ya olan sevgimde beni ayıplıyorlar. Fakat (onlar ne derse desinler) ben ona olan aşkımda dimdik ayaktayım.

Şahid : إن ve kardeşleri içinde sadece إن'nin haberine لَ -ı ibtidaiyye bitişir. Fakat Kufeliler bunun aksine, diğerlerinin de haberlerine bitişebileceğine cevaz

---

Ş. Żeheb, s. 207; *Taḫlîṣ*, s. 348; *Ş. Eşmûnî*, I, 549; *Hem'*, II, 168; *Ḫızâne*, X, 265-268; *ŞŞT Verdiyye*, s. 23; *D. Levâmi'*, cüz I, 115; *C. Durûs*, II, 323; *Ṣabbân*, I, 276; *Tasrîḥ*, I, 218; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 72; krş. *Mu'cem*, s. 365; *Indices*, s. 245; *M. Mufaṣṣal*, II, 928.

[143] *İ. 'Aḳîl*, I, 358; *İbn Nâzım*, s. 166, 793; *Evḍaḥ*, I, 340; *Taḫlîṣ*, s. 348; *Ş. Eşmûnî*, I, 551; *Ṣabbân*, I, 276; *Tasrîḥ*, I, 219; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 73-64; *Divanı*, s. 188; krş. *Mu'cem*, s. 563; *Indices*, 285; *M. Mufaṣṣal*, III, 1301.

verirler. Beyitte لـكنني'nin haberi olan عـميد'ya bitişmesini de nakli delil kabul ederler. Zira onlara göre, لكن nin aslı إن dir. ل ve ك ise ona sonradan bitişmiştir. Çünkü başka edatlarda da görülebileceğe gibi harflere eklerin yapılması bir gelenektir. Bu nedenle de لكن 'nin haberine ل'ın bitişmesi normaldir.

Basralılar 'a göre ise, bu lam'ın kasem mi, tekid mi olduğu belli değildir. Eğer te'kid edatı ise إن ile birlikte kullanılması daha güzeldir. Çünkü her ikisi de te'kid içindir. لكن ise anlam bakımından ondan farklıdır. Çünkü onda te'kid anlamı yoktur. Eğer kasem lam'ı ise, إن kasemin cevabında kullanıldığından onunla birlikte kullanılması daha uygundur. لكن 'nin ise kasemin cevabında gelmesi söz konusu değildir. Bu nedenle de cevabına lam'ın bitişmemesi gerekir. Kufelilerin beyiti delil kabul etmelerine ise, onun şaz ve şiire has zaruret olduğu cevabını verirler ve onların ekleme yapıldığı yorumlarına da karşı çıkarlar .

İbn Malik ise lam'ın zaid olduğunu söyler[144].

100. مَرُّوا عَجَالَى ، فقالوا : كيف سيّدكم ؟
فقال من سألوا : أَمْسَى لَمَجْهُودَا

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Aceleyle uğradılar ve dediler ki : "Efendiniz nasıl? ". Sordukları (kimse) ise : " (O) çok sıkıntıda " dedi.

Şahid : Önceki beyitte zikredildiği gibi إن'nin dışındakilerin haberlerine zaid ل 'ın bitişmesi şazdır. Nitekim beyitte أمسى لمجهودا cümlesinde أمسى'nın haberi olan مجهودا'nın başına lam bitişmiştir[145].

---

144 *İ. 'Aḳīl*, I, 363; *el-İnṣâf*, I, 208-218; *İbn Nâzım*, s. 172; *Ş. Kâfiye*, s. 478; *Muġnî*, I, 307, 385; *Taḫlîṣ*, s. 357; *Ş. Eşmûnî*, I, 559; *Hem'*, II, 172-176; *Ḫızâne*, X, 361-364; *D. Levâmi'*, cüz I, 116; *Ṣabbân*, I. , 280; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 74-75; krş. *Mu'cem, s.* 103; *Indices*, 58; *M. Mufaṣṣal*, I, 231.

145 *İ. 'Aḳīl*, , 365; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 316; II, 283; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 64, 87; *Ş. Eşmûnî*, I, 562; *Hem'*, II, 177-178; *Ḫızâne*, X, 327-328; *D. Levâmi'*, cüz I, 117; *Ṣabbân*, I, 280; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 75; krş. *Mu'cem, s.* 96; *Indices*, 77; *M. Mufaṣṣal*, I, 208.

101. أُمُّ الحُلَيْسِ لعجوزٍ شَهْرَبَهْ تَرْضَى من اللَّحمِ بعَظْمِ الرَّقَبَهْ

Bahir : Recez

Söyleyen : 'Antera

Anlam : Ummu'l-Ḥuleys, yılların harcadığı ve boyun kemiğindeki eti tercih eden bir ihtiyardır.

Şahid : Beyitte ... أم الحليس لعجوز cümlesinde mübteda أم الحليس in haberi olan عجوز 'un başına lam-ı ibtidaiye bitişmiştir. Bunun şaz olduğunu söyleyenlerin yanında, mübtedanın mahzuf olduğunu ve mübtedaya bitişmiş olan lam'ın da haberine bitiştiğini, aslının ise لهي عجوز olduğunu söyleyenler de vardır. (53.beyitte olduğu gibi.)[146]

102. وأَعْلَمُ إنّ تسليما وتركًا للاَ متشابهان ولا سَواءُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ebû Ḥızam el-'Aklî[147]

Anlam : İnanıyorumki, işleri insanlara teslim ve tamamen onlara bırakmak ne birbirine denktir ne de birbirinin aynıdırlar.

Şahid : إن'nin haberi menfi olursa haberine ل bitişmez. Fakat bazen şiir zaruretinden dolayı şaz olarak bitişebilir. Nitekim beyitte إن تسليما...للا متشابهان cümlesinde لا ile menfi olan haber متشابهان'nin başına bitişmiştir

Bu, lam'ın ibtidaiyye olduğu ve أن'un kesreli okunması gerektiği kabulüne istinaden yapılan bir yorumdur. أن'un fethalı okunması halinde ise ل zaid kabul edilir. ل ibtidaiye harfi olarak kabul edildiğinde ise ikinci bir şaz ortaya çıkar. O da أنّ 'nin haberine ibtidaiye ل 'ının bitişmesidir. Zira أن'nin haberine ibtidaiuyye ل 'ı bitişmez[148].

---

146 *İ. 'Aḳīl*, I, 366; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 130; cüz VII, 57; *İbn Nâẓım*, s. 173; *Evḍaḥ*, I, 210; *Taḥlîṣ*, s. 358; *Hem'*, II, 177; *Ḫızâne*, X, 322-327; *D. Levâmi'*, cüz I, 117; *Ṣabbân*, I, 280; *Tasrîḥ*, I, 174; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 76; krş. *Mu'cem*, *s.* 443; *Indices*, 37; *M. Mufaṣṣal*, III, 1108.

147 Ebû Ḥızam el-'Aklî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

148 *İ. 'Aḳīl*, I, 368; *İbn Nâẓım*, s. 171; *Evḍaḥ*, I, 345; *Taḥlîṣ*, s. 356; *Ş. Eşmûnî*, I, 566; *Hem'*, II, 175; *B. Marḍıyye*, I, 119; *Ḫızâne*, X, 330-331; *D. Levâmi'*, cüz I. 116; *Ṣabbân*, I, 281; *Tasrîḥ*, I, 222; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 76-77; krş. *Mu'cem*, *s.* 20; *Indices*, 4; *M. Mufaṣṣal*, I, 22.

e-إنّ'nin Şeddesinin Hafifletilmesi

103. ونحن أُبَاةُ الضَّيْمِ من آلِ مالكٍ وإنْ مالكٌ كانتْ كرامَ المعادنِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : eṭ-Ṭırımmaḥ[149]

Anlam : Biz zulmü reddedenleriz ve Malikoğullarındanız. Çünkü Malik soyların en asillerindendir.

Şahid : إنّ'nin şeddesi kaldırılıp hafifletildiği zaman amel etmez. Yani ismi nasb haberi ref etmez. Bu durumda da إنْ-i nafiye ile karıştırılmaması için haberine *farika* denilen ل bitişir. Fakat anlamın karıştırılması ihtimali olmadığında (olumsuzluk anlamı doğmadığında) bu lam terkedilebilir. Nitekim beyitte ismi ve haberiyle birlikte إنْ'in haberi olan كانت'in başına bitişmemiştir. Çünkü beyitin anlamında bir yerginin olmadığı aksine medhin söz konusu olduğu rahatca anlaşılmaktadır. Bu nedenle şair lam'a ihtiyaç duymamıştır[150].

104. شَلَّتْ يمينُكَ ؛ إنْ قتلتَ لمسلما حلّتْ عليك عقوبةُ المتعمّدِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : 'Atike bnt. Zeyd b. 'Amr b. Nufeyl[151]

---

149 eṭ-Ṭırımmaḥ (Ḥakem b. Ḥakîm) (ö. ~ 125/ 743) : Seçkin islami şairlerden olup Şam'da doğmuş, daha sonra Kufe'ye yerleşmiştir. Burada Haricilerin en aşırı kolu olan Ezarika mensuplarıyla tanışmış ve onların taraftarları arasına girmiştir. Şiiri bir kazanç aracı görmemiştir. Bu nedenle de fakirane bir hayat yaşamıştır. Çağdaşı Kumeyt'ten neredeyse hiç ayrılmzdı. Birisi harici, diğeri şia olmasına rağmen aralarındaki dostluk insanları hayrete düşürüdü. Dil bilimciler , müvelled olduğu ve şiirlerinde yabancı kelimelere çok yer verdiği için onun şiirlerinin gramere delil olamayacağını söylemişledir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 393-396; *el-Eġânî*, XII, 4201-4211; *Ḫızâne*, VIII, 74; krş. *Ferruḫ*, I, 573; *A'lām*, III, 225.)

150 *İ. 'Aḳīl*, I, 379; *İbn Nâzım*, s. 179; *Ş. Kâfiye*, s. 480; *Evḍaḥ*, I, 367; Ş. *K. Nedâ*, s. 227; *Taḥlîş*, s. 378; *Ş. Eşmûnî*, I, 584; *Hem'*, II, 181; *B. Marḍıyye*, I, 123; *D. Levâmi'*, cüz I, 118; *C. Durûs*, II, 326; *Ṣabbân*, I, 289; *Tasrîḥ*, I, 231; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 77; krş. *Mu'cem*, *s.* 395; *Indices*, 264; *M. Mufaṣṣal*, II, 1031.

151 'Atike bnt. Zeyd b. 'Amr b. Nufeyl (ö. ~ 40/ 660) : Sahabi şairelerden olup muhacirlerdendi. Evlendiği Abdullah b. Ebi Bekr , onun amcasını oğlu Ömer b. Hattab'ın ve Zübeyr b. 'Avvam'ın şehadetlerinin ardından mersiyeler söylemiştir. Daha sonra Hz. Ali ile evlenmiş ve ölünceye kadar onun yananda kalmıştı. (*A'lām*, III, 242)

Anlam : Sağ elin kurusun! Sen bir müslümanı öldürdün. Bundan dolayı sana kasıt (teammüden adam öldürme) cazası gerekli oldu.

Şahid : إنّ'nin şeddesi hafifletildiği zaman kendisinden sonra ancak mübtedanın hükmünü bozan nasih fiilerin (كان ve kardeşleri, ظن ve kardeşleri gibi) gelir. Bunların dışındaki fiillerin gelişi ise şazdır ve az rastlanır. Nitekim beyitte إنْ قتلت لمسلما cümlesinde إن ' den sonra nasih fiillerden olmayan قتلت gelmiştir.

Haberin başına farika lam'ının bitişmiş olması da, önceki beyitte zikredilen kurala uygun bir kullanım biçimidir. Fakat إن 'in bu şekilde kullanılması konusunda nahiv ekolleri ihtilaf etmişlerdir.

Kufeliler, إنْ'in nefy olarak ما anlamında, lam'ın ise إلا anlamında takdirin ise ما قتلت إلا مسلما şeiklinde olduğunu söylerler. Basralılar ise إن 'in إنّ'den afifletilmiş, lam'ın ise te'kid harfi olduğunu iddia ederler[152].

f-أنّ'nin Şeddesinin Hafifletilmesi

105. فلو أنّكِ في يوم الرّخاءِ سألتِني طلاقَكِ لم أبخلْ وأنتِ صديقُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Eğer bolluk zamanında boşanmak isteseydin, dostum olduğun için yine de sana cimri davranmazdım.

Şahid : أنّ 'nin şeddesi hafifletilmek suretiyle elde edilen إنْ şeddeli halinde olduğu gibi amel etmeye devam eder. İsmi çoğunlukla gizli şan zamiri, haberi de cümle olur. Fakat bu zamir nadiren de bariz olur. Nitekim beyitte أنّكِ'deki كِ muhaffef أنْ'in nadiren açığa çıkarılan ismidir. Sonra gelen cümle ise onun haberidir[153].

---

152 *İ. 'Aḳīl*, I, 382; *el-İnṣâf*, II, 640-643; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 71; cüz IX, 27; *İbn Nâzım*, s. 180; *Ş. Kâfiye*, s. 483; *Muġnî*, I, 37; *Evḍaḥ*, I, 368; *Taḫlîṣ*, s. 379; *Ş. Eşmûnî*, I, 586; *Hem'*, II, 183; *B. Marḍıyye*, I, 124; *Ḫızâne*, X, 373-382; *D. Levâmi'*, cüz I, 119; *Ṣabbân*, I, 290; *Tasrîḥ*, I, 231; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 77-78; krş. *Mu'cem*, s. 125; *Indices*, s. 64; *M. Mufaṣṣal*, I, 274.

153 *İ. 'Aḳīl*, I, 384; *el-Mufaṣṣal*, s. 97; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 71; *Muġnî*, I, 47; *Ş. Eşmûnî*, I, 588; *Ḫızâne*, V, 426- 429; *D. Levâmi'*, cüz I, 120; *C. Durûs*, II, 328; *Ṣabbân*, I, 290; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 78; krş. *Mu'cem*, s. 247; *Indices*, 161; *M. Mufaṣṣal*, II, 597.

106. واعلمْ فعلمُ المرءِ ينفعهُ أنْ سوفَ يأتي كلُّ ما قُدِرا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Şunu bilesinki, zira kişinin bilgisi ona fayda veririr, takdir edilenlerin hepsi başa gelecektir.

Şahid : أنْ - muhaffefe'nin haberi, fiili çekimli ya da çekimsiz olan fiil cümlesi olabilir. Eğer çekimli fiil olan fiil cümlesi olur ve dua da olmazsa, güzel olan fiille kendisi arasına قد , س ve سوف, nefy harflerinden biri veya لو'in girmesidir.Nitekim beyitte أن سوف يأتي cümlesinde أن'le haberi olan يأتي'nin arasına سوف ile girmiştir[154].

107. علموا أنْ يُؤَمَّلُون ؛ فجادوا قبْلَ أن يُسْأَلُوا بأعظم سُؤْلِ

Bahir : Hafif

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Onlar, insanların birşeyler umduklarını anladılar da onlar istemeden, istediklerinden daha fazlasıyla iyilikte bulundular.

Şahid : Önceki beyitte de ifade edilen kuralın aksine, bu beyitteki علموا أن يؤملون cümlesinde hafifletilmiş أن 'in haberi, çekimli fiille başlayan fiil cümlesi olmasına rağmen fiille أن'in arası adı geçen harflerden biriyle ayrılmamıştır. Bu az rastlanılan bir kullanım biçimidir.

Bazıları ise buradaki أن 'in muhaffefe olmayıp, masdariyye olduğu görüşündedirler[155].

g-كأن'nin Şeddesinin Hafifletilmesi

108. وصدرٍ مُشرقِ النَّحْرِ كأنْ ثَدْيَيْهِ حُقَّانِ

---

154 *İ. 'Aḳīl*, I, 387; *Muġnî*, II, 520; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 283; *Ş. Eşmûnî*, I, 597; *Hem'*, IV, 55; *D. Levāmi'*, cüz I, 207; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 79; krş. *Mu'cem*, s. 145; *Indices*, s. 115; *M. Mufaṣṣal*, I, 314.

155 *İ. 'Aḳīl*, I, 388; *İbn Nâzım*, s. 182; *Ş. Kâfiye*, s. 484; *Evḍaḥ*, I, 373; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 214-215; *Taḫlîṣ*, I, 233; *Ş. Eşmûnî*, I, 599; *Hem'*, II, 185-187; *B. Marḍıyye*, I, 125; *D. Levāmi'*, cüz I, 120; *C. Durûs*, II, 331; *Ṣabbân*, I, 292; *Tasrîḥ*, I, 233, *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 79-80; krş. *Mu'cem*, s. 320; *Indices*, s. 200; *M. Mufaṣṣal*, II, 745.

Bahir : Hezec

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Boynu ışık saçan nice göğüs vardır. Memeleri ise hokka gibidir.

Şahid : كأنّ'nin şeddesi hafifletildiğinde, ismi gizlenir ve haberi isim cümlesi ya da لم ya da قد 'la başlayan fiil cümlesi olur.Fakat bazen isim zanhir ve küfred bir kelime olabilir. Bu ise çok az rastlanan bir durumdur. Nitekim beyitte كأن ثدييه حقان cümlesinde كأن'in ismi olan ثدييه lafzen ي ile mansub olmuştur. Bu rivayet şekli aynı zamanda أن 'i muhaffefenin ameli konusunda Basralıların görüşünü desteklemektedir. Zira onlara göre, gerek أن gerekse de كأن tahfif sonrasında her şartta amel eder. Çünkü ikisi arasındaki fark كأن 'ye bitişen teşbih ك 'ıdır. Kufeliler ise şeddeli iken isimde amel eden bir amilin hafifletildikten sora fiilde amel etmesi mümkün değildir. Zira bir amil ya ismin ya da fiilin amili olur. Bunun yanında edatlar üç harfli olduklarında fiil gibi amel edebilirler. Bir harfi iptal edildiğinde ise bu benzerlit ortadan kalkacağından fiil gibi amel etme imkanlar kalmaz.

Bazı nahivcileri göre beyitin doğru rivayet şekli ثدياه şeklindedir. İsim mahzuf haber de ثدياه حقان dır.

Fakat her iki şekil de كأن 'in amel ettiğini göstermektedir[156].

CİNSİ NEFY EDEN لا

a-لا'nın İsmi

109. إنّ الشبابَ الذي مجدٌ عواقبُهُ فيه نَلَذّ ؛ ولا لذّاتِ للشّيبِ

Bahir : Basiṭ

---

156 *İ. 'Aḳīl*, I, 390; *el-Kitâb*, II, 135-140; *el- Uṣûl*, I, 246; *el-Mufaṣṣal*, s. 301; *el-Emâlî*, II, 3; *el-İnṣâf*, I, 197; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 82; *İbn Nâzım*, s. 184; *Evḍaḥ*, I, 378; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 285; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 219; *Taḫlîṣ*, s. 389; *Ş. Eşmûnî*, I, 599; *Hem'*, II, 187-188; *Ḫızâne*, X, 398-401; *D. Levâmi'*, cüz I, 120; *C. Durûs*, II, 332; *Ṣabbân*, I, 293; *Tasrîḥ*, I, 234; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 80-81; krş. *Mu'cem*, s. 411; *Indices*, s. 267; *M. Mufaṣṣal*, II, 1015.

Söyleyen : Selame b. Cendel[157]

Anlam : Son demleri şeref olan (ve geçip giden) gençlikte izzet buluruz. Oysa yaşlılığın hiç tadı yoktur.

Şahid : Nasih (mübtedanın hükmünü bozan) harflerden biri de isim aldığı şeyin cinsinin tamamında olumsuzluk anlamı veren لا dır. إنّ gibi amel ederek mübtedayı isim alıp nasb eder, haberi de kendisine haber yaparak ref eder. Hem ismi hem de haberi nekre olur. لا 'nın ismi ister müfred, ister tesniye isterse de cemi olsun nasb durumu nasılsa o hal üzere mebni olur. Bu konuda ekoller ihtilaf etmişlerdir. Zira لا 'nın ismi müfred olduğunda, Basralılara göre fetha üzere mebni, Kufelilere göre ise mu'rebdir ve mansubdur. İsim cemi müennes olduğunda ise mu'reb görüşüne göre mansub, mebni görüşüne göre ise mansub olduğu hal üzere mebnidir. Zira cemi müennes nasb halinde kesre ile i'rab olunur. Nitekim beyitte لا 'nın ismi olan cemi müennes لذات yukarıdaki gerekçeler doğrultusunda fetha ve kesre ile rivayet edilmiştir[158].

b-لا'nın Atıfla Tekrarı

110. لا نسبَ اليومَ و لا خلةٌ اتسعَ الخرقُ على الراقعِ

Bahir : Recez

Söyleyen : İhtilaflı[159]

Anlam : Yırtığı da yamacıya geniş gelmesi gibi, bugün artık ne yakınlığa ne de dostluğa bakılır.

Şahid : Cinsi nefy eden لا atıfla birlikte tekrarlandığında beş şekilde okunabilir. Birinci isim (ma'tufun 'aleyh) fetha üzere mebni kabul edilirse, ikincisinde (ma'tuf'ta) üç şekil caiz olur:

---

157 Selame b. Cendel (ö. ~ 23/ 600) : Temimli cahili şairlerden olup kavminin savaşçılarındandı. Hikmetli güzel şiirlerinin yanında en güzel şiirleri at tasvirleriyle ilgili olanlarıdır. (*Ṭabaḳât*, s. 58; *İbn Ḳuteybe*, s. 170; *Ḫızâne*, IV, 29; krş. *A'lâm*, III, 106)

158 *İ. 'Aḳîl*, I, 397; *el-İnṣâf*, I, 366; *Evḍaḥ*, II, 9; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 85; *Taḫlîṣ*, s. 400; *Ş. Eşmûnî*, I, 624; *Hem'*, II, 200-201; *Ḫızâne*, IV, 27-30; *D. Levâmi'*, cüz I, 126; *C. Durûs*, II, 337; *Ṣabbân*, II, 8; *Tasrîḥ*, I, 238; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 81; *Divanı*, s. 226; krş. *Mu'cem*, s. 62; *Indices*, s. 16; *M. Mufaṣṣal*, I, 132.

159 Beyit bazıkaynaklarda Enes b. Abbas b. Mirdas ve Ebu 'Amir'e nisbet edilirken bazı kaynatlarda her hangi bir şaire nisbet edilmemiştir.

1. İkinci لا 'nın إنّ gibi amel etmesi nedeniyle fetha üzere mebni olur.

2. İkinci لا 'nın atıf harfiyle ma'tuf arasında zaid kabul edilerek ismi, birinci ismin mahalline atıfla fetha ile mansub olur.

Nitekim beyitte ولا خلة cümlesinde ikinci isim olan خلة , birinci isim نسب 'in mahalline atıfla mansub yapılmıştır.

Bu görüşden başka, خلة 'nin nasb mahallinde fetha üzere mebni, zaruretten dolayı da tenvinlendiğini söyleyenlerin yanında, onun birinci ismin ne mahalline ne de lafzına ma'tuf olduğunu aksine gizli bir fiille mansub olduğunu iddia edenler de vardır.

Bazı kaynaklarda beyit الراتق şeklinde rivayet edilmiştir [160].

111. ذَا ـ لَعَمْرُكُم ـ الصغارُ بعينه
لا أمَّ لي ـ إن كان ذاك ـ ولا أبُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Ḍamra b. Ḍamra en-Nehşelî[161]

Anlam : Hayatınız üzerine yemin olsun ki, bu (benim için) hakaretin ta kendisidir. Eğer böyle ise anam da babam da olmasın.

Şahid : Önceki beyitte geçen açıklamalara devamla, birinci isim mebni kabul edildiği zaman:

3. İkinci isim merfu olur. Bu durumda da üç şekil vardır:

a. لا'nın ve isminin mahalline ma'tuf kabul edilir. Zira her ikisi de Sibeveyh'e göre, ibtida ile ref mahallindedir. Bu durumda da لا zaid olur.

b. İkinci لا, ليس gibi amel eder.

c. İkinci isim ibtida ile merfu olur ve لا amel etmez.

Nitekim beyitte أبُ zikredilen üç ihtimalden herhangi birine istinaden; ya birinci لا 'nın ismiyle mahalline atfen veya ikinci لا'nın haberi mahzuf

---

160 *İ. 'Aḳīl*, I, 400; *el-Kitab*, II, 285-309; *el-Usūl*, I, 403; III, 445-447; *Ş.E. Sibeveyh*, II, 9; *el-Mufaṣṣal*, s.75, *Ş.Mufaṣṣal*, cüz II, 101; cüz IX, 138; *Ş.Elfiy*, s.188; *Lisān* (مر) , V, 3737; *Muğnī*, II, 783; *Evḍaḥ*, II, 20; *Ş.Ş.Żeheb*, s.87; *Taḥlis*, s.405; *Ş.Eşmuni*, I, 629; *Hem'*, IV, 222-224; *B.Mardıyye*, I, 129; *ŞŞT.Verdiyye*, s.32; *D.Levami'*, cüz II, 198; *C.Durūs*, II, 340; *Ṣabban*, II, 9; *Taṣrīḥ*, I, 241; *ŞŞİ. Akīl*, s.82; krş. *Mu'cem*, s.233; *İndices*, s.142; *M,Mufaṣṣal*, I, 552; II, 607.

161 Ḍamra b. Ḍamra en-Nehşelî (. . . /. . .) : Cahiliye döneminde kabile reisliğinin yanada çok iyi bir şairdi . Zati Şukuk gününde Beni Esed'e saldırmış ve onları mağlup etmişti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 429; krş. *A'lām*, III, 216)

لیس gibi amel etmesiyle veyahut da لا'nın zaid olup أب 'in mübteda olmasıyla merfu olmuştur [162].

112. فلا لغوٌ ولا تأثيمَ فيها وما فاهوا به أبدًا مقيمُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt

Anlam : Orada (cennette) ne boş söz ne de günaha teşvik vardır. Konuştukları şeyler ise ebedi olarak kalıcıdır.

Şahid : Üzerine atıf yapılan birinci kısım nasb yapılırsa, yukarıdazikredilen üç uygulama geçerlidir. Eğer merfu olursa ikincisinde iki tür uygulama caizdir:

1. Fetha üzere mebni olur.
2. Merfu olur.

Beyitte de birinci görüş benimsenerek تأثيم fetha üzere mebni yapılmış[163].

c-لا'nın أ ile Kullanımı

113. أَلَا ارعواءَ لمن ولتْ شبيبتُهُ وآذنتْ بمشيبٍ بعدَهُ هَرَمُ ؟

Bahir : Muzari

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Gençliği geçip giden ve (bu günlerin) yaşlılığın ardından ihtiyarlığın geleceğini kimse kötülüklerden elini eteğini çekmez mi?

Şahid : Cinsi nefy eden لا 'nın başına nefy'den istifham (olumsuzdan soru) veya tevbih (azar) anlamındaki hemze أ gelebilir. Ve bu hemze durumda daha önce zikredilen amellerinden hiç birinde onu etkilemez. Nitekim beyitte

---

[162] *İ. 'Aḳīl*, 401; *el-Kitâb*, II, 292; *el-Muḳteḍab*, IV, 371; *el- Uṣûl*, I, 386; *el-Cumel*, s. 239; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 272; *İbn Nâzım*, s. 189; *Lisân* (حيس) , II, 1069; *Muġnî*, II, 773; *Evḍaḥ*, II, 16; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 86; *Taḫlîṣ*, s. 405; *Ş. Eşmûnî*, I, 627; *Hem'*, IV, 287-288; *ŞŞT Verdiyye*, s. 34; *D. Levâmi'*, cüz II, 198; *C. Durûs*, II, 340; *Ṣabbân*, II, 9; *Tasrîḥ*, I, 241; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 82-83; krş. *Mu'cem*, s. 49; *Indices*, s. 11; *M. Mufaṣṣal*, I, 50.

[163] *İ. 'Aḳīl*, I,403; *İbn Nâzım*, s. 189; *Evḍaḥ*, II, 19; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 88; *Taḫlîṣ*, s. 406; *Ş. Eşmûnî*, I, 633; *B. Marḍıyye*, I, 130; *C. Durûs*, II, 340; *Ṣabbân*, II, 11; *Tasrîḥ*, I, 241; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 83-84; *Divanı*, s. 475; krş. *Mu'cem*, s. 343; *Indices*, s. 229; *M. Mufaṣṣal*, II, 888.

ألا ارعواء لمن ولت شبيبته cümlesinde لا 'nın başına tevbih anlamındaki hemze gelmiş ve onun ارعواء 'yı isim alarak sonunu fetha yapmasına engel olmamıştır[164].

114. ألا اصطبارَ لسلمىَ أمْ لها جلدٌ؟ إذا أُلاقي الذي لاقاه أمثالي

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Kays b. Mulevvaḥ[165]

Anlam : Benim gibilerinin uğradığı (ölüm) 'e uğradığımda, Selma sabırlı olur ya da metanetli olmaz mı?

Şahid : Önceki beyitte izah edildiği gibi, bu beyitte de ألا اصطبار لسلمى cümlesinde cinsi nefy eden لا 'dan önce olumsuz soru anlamındaki hemze gelmiş ve onun اصطبار'ı isim alarak sonunu fetha yapmasına engel olmamıştır[166].

115. ألا عُمْرَ ولّى مستطاعٌ رُجوعُه فيَرْأبَ ما أثأتْ يدُ الغفلاتِ

Bahir : Muzari

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Geçip giden ömür geri gelmez mi ki, gaflet elinin bozduğunu düzelteyim!

Şahid : Öncesine hemze getirilen لا, bazen hemze ile birlikte temenni anlamı içerir. Bu tür kullanıma Arap dilinde sıkça rastlamak mümkündür. Nitekim beyitte ألا عمر ولى... cümlesinde temenni anlamında olan ألا , عمر 'i isim almış ve sonunu fetha yapmıştır. Bunun temenni anlamında olduğunun delili ise,

---

164 *İ. 'Aḳīl*, I, 409; *İbn Nâẓım*, s. 192; *Muġnî*, I, 96; *Evḍaḥ*, II, 25; *Taḫlîṣ*, s. 414; *Ş. Eşmûnî*, I, 641; *Hem'*, II, 205; *D. Levâmi'*, cüz I, 128; *Ṣabbân*, II, 14; *Tasrîḥ*, I, 245; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 84; krş. *Mu'cem*, s. 347; *Indices*, s. 230; *M. Mufaṣṣal*, II, 861.

165 Ḳays b. Mulevvaḥ (ö. 68/ 688) : Emeviler döneminde Necd kabilesinin gazel şairlerindendir. Sevgilisinin adı Leyla olduğundan Mecnun-u Leyla diye lakaplanmıştır. Bazılarına göre ise böyle bir şahış yoktur ve hayalidir. Bazılarına göre de içinde Leyla geçen şiirler ona nisbet edilmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 377-385; krş. *Ferruḫ*, I, 436437; *A'lām*, 208)

166 *İ. 'Aḳīl*, I, 410; *İbn Nâẓım*, s. 192; *Ş. Kâfiye*, s. 192; *Muġnî*, I, 21, 97; *Evḍaḥ*, II, 24; *Taḫlîṣ*, s. 415; *Ş. Eşmûnî*, I, 642; *Hem'*, II, 205; *D. Levâmi'*, cüz I, 128; *Ṣabbân*, II, 15; *Tasrîḥ*, I, 244; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 84-85; *Divanı*, s. 228; krş. *Mu'cem*, s. 314; *Indices*, s. 196; *M. Mufaṣṣal*, II, 740.

cevap konumunda olan يرأب 'in başına ف nın gelmesiyle sonunun fetha olmasıdır[167].

d-لا'nın Haberi

116. [إذا اللقاح غدت ملقي أصرتها
ولا كريم من الولدان مصبوح

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : İhtilaflı[168]

Anlam : Sütlü develer (meme) kuşakları atılarak sabah erken yola çıktıklarında, şerefiyle sabahlayan yoktur.

Şahid : Cinsi nefyeden لا 'nın haberi bir delilin varlığında, Temim ve Tâî lehçelerine göre hazfi vacip, Hicaz lehçesinde ise çoğunlukla hazfedilir. Delilin yokluğunda ise hepsine göre zikredilmesi gerekir. Nitekim beyitte ولا كريم من الولدان مصبوح cümlesinde haber olan مصبوح'nun hazfedilmesi halinde istenilen anlam tamamlanamayacağı için zikredilmiştir. Bazı nahivcilere مصبوح onun haber değil, لا 'nın mahalline hamledilmiş merfu sıfattır. Asıl haber ise mahzuftur[169].

ظن VE BENZERLERİ

a-رأى'nın Kullanımı

117. رأيت الله أكبر كل شيء محاولة وأكثرهم جنودا

Bahir : Vafir

---

167 *İ. 'Aḳīl*, I, 411; *İbn Nâẓım*, s. 193; *Muġnî*, I, 97; II, 499; *Evḍaḥ*, II, 26; *Taḥlîṣ*, s. 415; *Ş. Eşmûnî*, I, 644; *Hem'*, II, 205-206; *B. Mardıyye*, I, 133; *Ṣabbân*, II, 15; *Tasrîḥ*, I, 245; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 85-86; krş. *Mu'cem*, s. 73; *Indices*, s. 41; *M. Mufaṣṣal*, I, 142.

168 Beyit bazı kaynaklarda Ḥatim eṭ-Ṭaī ve Ebu Ẕueyb'e nisbet edilirken bazı kaynaklarda Nebit b. Kasit'in oğullarından birine nisbet edilmektedir.

169 *İ. 'Aḳīl*, I, 413; *el-Muḳteḍab*, IV, 369-370; *el- Uṣûl*, I, 385; *el-Mufaṣṣal*, s. 29; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 107; *İbn Nâẓım*, s. 194; *Taḥlîṣ*, s. 422-423; *Ş. Eşmûnî*, I, 650; *Ḫuḍarî*, s. 147; *Ṣabbân*, II, 17; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 86-87; krş. *Mu'cem*, s. 85; *Indices*, s. 50; *M. Mufaṣṣal*, I, 175.

Söyleyen : Ḫıdaş b. Zuheyr

Anlam : Allah'ın güç bakımından herşeyden büyük, ordu bakımından da onlardan fazla olduğuna inandım.

Şahid : Mübteda'nın hükmünü iptal eden fiillerden (nasih fiiller) bir gurubu da, mübteda ve haberi meful alarak her ikisini de nasb eden ظن ve kardeşleridir. Bunlar da:

1. Kulub fiilleri (duygu, düşünce ve inanç ifade eden fiiller),
2. Tahvil fiilleri (dönüştürme ifade eden fiiller).

Kulub fiilleri de iki kısma ayrılır:

a. Yakin (kesin inanç) ifade edenler : رأي, علم, وجد, دري, تعلمْgibi.

2. Ruchan (tercih) ifade edenler: خال, ظن, عدّ, حجا, جعل, هب gibi.

Beyitte yakin (kesin inanç) anlamında kullanılan رأي, asılları mübteda ve haber olan لله lafz-ı celalini ve أكبر kelimelerini iki meful olarak nasb etmiştir[170].

b-علم'nin Kullanımı

118. علمتُكَ الباذلَ المعروفَ ؛ فانبعثتْ
إليكَ بي واجفاتُ الشوقِ والأملِ

Bahir : Basit

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Senin bolca iyilik ettiğini öğrendim. Bu nedenle de (onları elde etme) arzu ve ümidi beni sana sevketti.

Şahid : İki mef'ul alan fiillerden biri de, önceki beyitte izah edildiği gibi علم dir. Nitekim beyitte علمتك الباذل cümlesinde yakin (kesin inanç) anlamında kullanılan علم, ك zamirini birinci الباذل kelimesini de ikinci mef'ul alarak nasb etmiştir[171].

---

170 *İ. 'Aḳīl*, I, 417; *el-Muḳteḍab*, IV, 96-97; *İbn Nâẓım*, s. 195; Ş. Ḳ. *Nedâ*, s. 236; *Taḫlīṣ*, s. 425; *Ş. Eşmûnî*, II, 3; *B. Marḍıyye*, I 135; *C. Durûs*, I, 37; *Ṣabbân*, II, 19; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 87; *Divanı*, s. 41; krş. *Mu'cem*, s. 97; *Indices*, s. 76; *M. Mufaṣṣal*, I, 208.

171 *İ. 'Aḳīl*, I, 418; *Ş. Eşmûnî*, II, 7; *C. Durûs*, I, 38; *Ṣabbân*, II, 20; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 87-88; krş. *Mu'cem*, s. 313; *Indices*, s. 205; *M. Mufaṣṣal*, II, 791.

c-دری'nın Kullanımı

119. دريتَ الوفيَّ العهد يا عُرْوَ ؛ فاغْتَبِطْ
فإنَّ اغتباطاً بالوفاءِ حميدُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey 'Urve! Sen ahde vefa ile bilinirsin. Bununla gurur duy! Zira vefakarlıkla gururlanmak övgüye şayandır.

Şahid : Yakin ifade ederek iki mef'ul alan kulub fiillerinden biri de دری dır. Çoğunlukla ikinci mef'ulünü ب cer harfiyle alır. Fakat دريت الوفی cümlesinde carsız kullanılması, bu tarzın onra has bir kullanım olduğunu göstermektedir. Beyitte علم anlamında ve mechul olan دری, muhatab zamiri ت 'yı birinci mef'ul, الوفيّ 'yi de ikinci mef'ul alarak her ikisini de nasb etmiştir[172].

d-تعلم'in Kullanımı

120. تعلّمْ شفاءَ النفسِ قهرَ عدوِها فبالغْ بلطفٍ في التحيُّلِ والمَكْرِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ziyad b. Seyyar

Anlam : Bilesinki, kalbin şifası düşmanlarını yok etmektir. Öyle ise hile ve tuzakta son derece nezaketli ol.

Şahid : اعلمْ anlamındaki تعلمْ de yakin anlamında olup iki mef'ul alan fiillerdendir. Fakat çoğunlukla أنّ ve sılasını mef'ul alır. Fakat beyitte تعلم شفاء....قهر... cümlesinde ise شفاء'ı birinci, قهر'ı ise ikinci mef'ul almıştır[173].

---

172 *İ. 'Aḳīl*, I, 419; *İbn Nâẓım*, s. 196; *Evḍaḥ*, II, 33; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 360; *Ş. Eşmûnî*, II, 19; *B. Marḍıyye*, I, 137; *D. Levâmi'*, cüz I, 132; *C. Durûs*, I, 38; *Ṣabbân*, II, 23; *Tasrîḥ*, I, 247; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 88; krş. *Mu'cem*, s. 103; *Indices*, s. 57; *M. Mufaṣṣal*, I, 231.

173 *İ. 'Aḳīl*, I, 420; *İbn Nâẓım*, s. 196; *Ş. Kâfiye*, s. 402; *Muġnî*, II, 775; *Evḍaḥ*, II, 31; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 362; *Taḫlîṣ*, s. 427; *Ş. Eşmûnî*, II, 22; *Hem'*, II, 213-215; *B. Marḍıyye*, I, 138; *D. Levâmi'*, 1, cüz, 132; *C. Durûs*, I, 39; *Ṣabbân*, II, 24; *Tasrîḥ*, I, 247; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 88-89; krş. *Mu'cem*, s. 173; *Indices*, s. 109; *M. Mufaṣṣal*, I, 440.

e-خال'nin Kullanımı

121. دعاني الغواني عمّهن ، وخلتني
لي اسمٌ ، فلا أدعى به وهو أولُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Nemr b. Tevleb[174]

Anlam : Güzel kadınlar beni amcaları diye çağırdılar. Oysa ben, bir ismim olduğunu biliyorum. O, ilk ismim olduğu halde onunla (niçin) çağrılmıyorum (ki) ?

Şahid : Ruchan (tercih) ifade eden fiillerinden olan ve bazen zan bazen de yakin ifade eden fiillerden biri de خال dir. Beyitte ise خلتني لي اسم cümlesinde yakin anlamında kullanılmış ve ي mütekellim zamirini birinci, mübteda ve haberden oluşmuş لي اسم cümlesini de ikinci mef'ul almıştır[175].

f-حسب'nin Kullanımı

122. حسبتُ التقى والجودَ خيرَ تجارةٍ رباحا ، إذا ما المرءُ أصبحَ ثاقلا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Lebîd b. Rabî'a[176]

---

174 Nemr b. Tevleb (ö. ~ 14/ 635) : Muhadram şairlerden olup ömrünün büyük bir kısmını cahiliyede geçirdi. Hiç kimseyi medhetmediği gibi övmedi de. Zira buna ihtiyacı da yoktu. Zenginliğinden dolayı malını sakınmadan bağışlardı. Şiiri Hamî'inkine benzer. İslamın gelişi esnasında oldukça yaşlıydı. Hz. Peygamberin yanına gelerek ondan kavmine iletmek üzere islamın esaslarını içeren bir mektup aldı. Hz. Ebu Bekr döneminden kısa bir süre sonra vefat etti. (*Ṭabaḳât*, 59; *İbn Ḳuteybe*, s. 195-196; *el-Eġânî*, XXVI, 9003-9017; krş. *A'lâm*, VIII, 48)

175 *İ. 'Aḳîl*, , 421; *İbn Nâzım*, s. 200; *Taḥlîş*, s. 437; *Ş. Eşmûnî*, II, 5; *Hem'*, II, 215-216; *B. Mardıyye*, I, 135; *C. Durûs*, I, 41; *Ṣabbân*, II, 20; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 89; *Divanı*, s. 88; krş. *Mu'cem*, s. 281; *Indices*, s. 180; *M. Mufaṣṣal*, II, 715.

176 Lebîd b. Rabî'a (ö. 41/ 661) : Muallaka şairlerinden olup savaşçıydı da. Bir rivayete göre, müslüman olduktan sonra bir beyitten başka şiir söylememiştir. Bunun aksine asıl değerle şiirlerini müslüman olduktan sonra söylediği de iddia edelir. Kufe'de yerleşip uzun bir hayat sürmüştür. (*Ṭabaḳât*,

Anlam : Kişi (ölüp de bedeni) ağırlaştığında, takvanın ve cömertliğin kazanç yönünden en hayırlı ticaret olduğunu anladım.

Şahid : Ruchan için olan ve çoğunlukla zan bazen ise yakin anlamında kullanılan fiillerdin birisi de حسب dir. Nitekim beyitte ... حسبت التقي...خير cümlesinde yakin anlamında kullanılarak التقى 'yı birinci خير 'yı ise ikinci mef'u alarak nasb etmiştir[177].

g-زعم'nın Kullanımı

123. فإنْ تزْعُميني كنتُ أجهلُ فيكم
فإنّي شريتُ الحلمَ بعدكِ بالجهلِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebu Ẕueyb el-Huzelî

Anlam : Sizin içinizde cahillik etmeye devam ettiğimi sanıyorsan (yanılyorsun). Zira ben senden(ayrılığından) sonra ağır başlılığı kabalığa tercih ettim.

Şahid : Ruchan fiillerinden biri زعم , çoğunlukla أنّ ve sılasında amel ederken beyitte olduğu gibi أنّ 'siz kullanılarak iki mef'ul de alabilmektedir. Nitekim فإن تزعميني كنت أجهلفيكم cümlesinde şekliyle mütekellim zamiri ي 'yı birinci كان ile başlayan cümleyi ise ikinci mef'ul olarak almıştır[178].

---

s. 48-49; *İbn Ḳuteybe*, s. 171-178; *el-Eġânî*, XVI, 5718-5741; XVIII, 6328-6341; *Ḫizâne*, II, 246; krş. *Ferruḫ*, I, 231; *A'lām*, V, 240)

177 *İ. 'Aḳīl*, I, 422; *İbn Nâzım*, s. 200; *Evḍaḥ*, II, 44; *Taḫlîṣ*, s. 435; *Ş. Eşmûnî*, II, 11; *Hem'*, II, 215-216; *B. Marḍıyye*, I, 136; *D. Levâmi'*, cüz I, 132; *C. Durûs*, I, 41; *Ṣabbân*, II, 21; *Tasrîḥ*, I, 249; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 89-90; *Divanı*, s. 246; krş. *Mu'cem*, s. 266; *Indices*, s. 210; *M. Mufaṣṣal*, II, 656.

178 *İ. 'Aḳīl*, I, 423; *el-Kitâb*, I, 121; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 328; *İbn Nâzım*, s. 198; *Muġnî*, II, 543; *Taḫlîṣ*, s. 427-428; *Hem'*, II, 211; *B. Marḍıyye*, I, 137; *ŞŞT Verdiyye*, s. 65; *D. Levâmi'*, cüz I, 131; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 90-91; *D. Huẕeliyyîn*, I, 36; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, I, 90; krş. *Mu'cem*, s. 300; *Indices*, s. 196; *M. Mufaṣṣal*, II, 796.

h-عدّ'nin Kullanımı

124. فلا تَعْدُدِ المولىَ شريكَك في الغِنى
وَلَكِنَّمَا المولى شريكُكَ في العُدْمِ

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Nu'man b. Beşîr[179]
Anlam : Zenginliğine ortak olanı dost sanma. Dost ancak mahrumiyetini paylaşandır.
Şahid : Ruchan fiillerinden olan عدّ, ...فلا تعدد المولیشریکك cümlesinde ظن gibi kullanılarak المولى'yı birinci, شريك'yi de ikinci mef'ul almıştır[180].

ı-حجى'nın Kullanımı

125. قد كنتُ أحجو أبا عمرٍو أخاً ثِقَةً حتى ألَمَّتْ بنا يوما مُلِمّاتُ

Bahir : Basiṭ
Söyleyen : İhtilaflı[181]
Anlam : Günün birinde başımız derde girene kadar, Ebu 'Amr'ı güvenilir bir kardeş sanıyordum.
Şahid : Ruchan fiillerinden olan ve haberde zan ifade eden حجا beyitte احجوا أبا عمرو cümlesinde muzari olarak kullnılmış ve أبا'yı birinci, أخاً'i ise ikinci mef'ul olarak almıştır[182].

---

179 Nu'man b. Beşîr (ö. 65/ 684) : Hatip ve şairliğinin yanında sahabenin ileri gelen komutanlarındandır. Medine'de doğmuş soradan da Şam'a yerleşmiştir. Muaviyenin ile birlikte Sıffın savaşına katılmıştır. Bir çok vilayette valilik ve kadılık yaptıktan sonra bir isyan sırasında Humus'ta öldürülmüştür. (*İbn Ḳuteybe*, s. 326; *el-Eġânî*, XVI, 5790-5820; *Ḫızâne*, II, 373; III, 216; Xı, 211; krş. *Ferruḫ*, I, 387; *A'lâm*, VIII, 36)

180 *İ. 'Aḳîl*, I, 425; *İbn Nâzım*, s. 198; *Evḍaḥ*, II, 36; *Ş. Eşmûnî*, II, 16; *Hem'*, II, 210; *B. Marḍıyye*, I, 137; *ŞŞT Verdiyye*, s. 61; *D. Levâmi'*, cüz I, 130; *C. Durûs*, I, 43; *Ṣabbân*, II, 22; *Tasrîḥ*, I, 248; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 91; *Divanı*, s. 159; krş. *Mu'cem*, s. 358; *Indices*, s. 235; *M. Mufaṣṣal*, II, 918.

181 Beyit bazı kaynaklarda Temim b. Muḳbil ve Ebu Şenbel'e isnat edilirken bazı kaynaklarda da ismi belli olmayan bir bedeviye isnat edilmektedir.

182 *İ. 'Aḳîl*, I, 426; *İbn Nâzım*, s. 199; *Evḍaḥ*, II, 35; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 357; *Taḫlîṣ*, s. 440; *Ş. Eşmûnî*, II, 17; *Hem'*, II, 210; *ŞŞT Verdiyye*, s. 63; *C. Durûs*, I, 42; *Ṣabbân*, II, 23; *Tasrîḥ*, I, 248; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 91; krş. *Mu'cem*, s. 70; *Indices*, s. 40; *M. Mufaṣṣal*, I, 137.

j-هبْ'in Kullanımı

126. فقلتُ : أجرّني أبا مالكٍ وإلا فَهَبْني امرأً هالكا

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Abdullah b. Hemmam es-Selûlî[183]

Anlam : Dedim ki: "Ey Ebâ Malik! beni koru. Aksi halde beni yok olmuş bir adam say"

Şahid : Sadece emir şekli kullanıldığında ruchan fiilleri gurubuna giren هب , yukarıda zikredilen fiiller gibi zan anlamında olup iki mef'ul alır. Nitekim beyitte فهبني امرأ هالكا cümlesinde mütekellim zamiri ي 'yı birinci, امرأ kelimesini de ikinci meful olarak almıştır[184].

k-ترك'nin Kullanımı

127. وربّيْتُهُ حتى إذاما تركْتُه أخا القومِ واستَغْنَى عنِ المَسْحِ شاربُهْ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Fur'an b. A'raf[185]

Anlam : Onu kavmin bir ferdi yapıncaya ve başkasına muhtaç olmadan kendi kendine yetinceye kadar yetiştirdim.

Şahid : ظن ve kardeşlerinin ikinci kısmı 117. beyitte izah edildiği gibi Tahvil (dönüştürme) fiilleridir. Bunlarda صيّر, جعل , وهب , تخذ , ردّ , ترك, اتخذ dir. Nitekim beyitte تركته اخاالقوم cümlesinde

---

183 Abdullah b. Hemmam es-Selûlî (ö. ~ 100/ 718) : İslami dönem şairlerindendir. Muaviye döneminde yaşamış ve Süleyman b. Abdulmelik devrine yetişmiştir. Güzel şiirlerinden dolayı "Attar" diye lakaplanmıştır. (*Ṭabaḳât*, s. 176, 201; *İbn Ḳuteybe*, s. 439; *Ḫızâne*, IX, 35; krş. *A'lâm*, IV, 143)

184 *İ. 'Aḳîl*, I, 427; *İbn Nâzım*, s. 199; *Ş. Kâfiye*, s. 402; *Muġnî*, II, 775; *Evḍaḥ*, II, 37; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 361; *Taḫlîṣ*, s. 442; *Ş. Eşmûnî*, II, 20; *Hem'*, II, 210-213; *B. Mardıyye*, I, 138; *D. Levâmi'*, cüz I, 131; *C. Durûs*, I, 43; *Ṣabbân*, II, 24; *Tasrîḥ*, I, 248; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 92; krş. *Mu'cem*, s. 256; *Indices*, s. 172; *M. Mufaṣṣal*, I, 618.

185 Fur'an b. el-A'raf (.../...) : Temim kabilesinden olan şair, insanların develirine musallat olmuş bir hırsız idi. Bir defasında çaldığı devenin sahibi tarafından tartaklanmıştır. (*İbn Ḳuteybe*, s. 434)

ترك kendisine bitişen ه zamirini birinci, أخا 'yı da ikinci mef'ul olarak almıştır[186].

ا-ردّ'nin Kullanımı

128. رمَى الحِدْثانُ نسوةَ آلِ حربٍ بمقدارٍ سمدْنَ سُمُودا
فرَدَّ شعورَهن السودَ بيضًا ورَدَّ وجوهَهُنَّ البِيضَ سودا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Abdullah b. ez-Zebîr el-Esedî[187]

Anlam : Musibetler, Harboğulları'nın kadınlarını o derece üzdü ki; onların siyah saçlarını beyaza, beyaz yüzlerini de siyaha döndürdü.

Şahid : Tahvil fiillerinden biri olan ردّ, beyitte iki yerde kullanılmıştır; فرد شعورهن السود بيضا cümlesinde شعور'u birinci ve بيضا 'ı ikinci, ورد وجوههن البيض سودا cümlesinde ise جوه 'u birinci سودا 'yı ise ikinci mef'ul alarak nasb etmiştir[188].

m-إخال'nun Kullanımı

129. أرجو وآملُ أنْ تَدْنُوَ مودتُها وما إخالُ لدينا منكَ تَنْوِيلُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Ka'b b. Zuheyr[189]

---

186 *İ. 'Aḳīl*, I, 429; *İbn Nâẓım*, s. 201; *Ş. Eşmûnî*, II, 35; *Hem'*, II, 217-218; *B. Mardıyye*, I, 138; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 59; *D. Levâmi'*, cüz I, 133; *C. Durûs*, I, 45; *Ṣabbân*, II, 25; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 92-93; krş. *Mu'cem*, s. 43; *Indices*, s. 34; *M. Mufaṣṣal*, I, 61.

187 Abdullah b. Zubeyr el-Esedî (ö. ~ 75/ 695) : Emevi devletinin mutaassıb şairlerindendir. Kufeli olan şairin hicivleri bir çok insanı korkutmuştu. Mus'ab b. Zubeyr Kufe'yi ele geçirdikten sonra onu yanına çağırmış ve ona ikramlarda bulunmuştu. O da onu methetmişti. Mus'ab'ın ölümünden sonra kör oldu ve Abdulmelik b. Mervan devrinde vefat etti. (*A'lâm*, IV, 87)

188 *İ. 'Aḳīl*, I, 430; *Taḫlîṣ*, s. 443; *Ş. Eşmûnî*, II, 36; *C. Durûs*, I, 44; *Ṣabbân*, II, 26; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 93; krş. *Mu'cem*, s. 97; *Indices*, s. 76; *M. Mufaṣṣal*, I, 207.

189 Ka'b b. Zuheyr (ö. 26/ 645) : Cahiliye döneminin ünlü şairi Zuheyr'in oğlu olan şair, cahiliyede de şiirleriyle meşhurdu. Hz. Peygamberi hicveden bir şiiri üzerine Hz. Peygamber öldürülmesini emretti. Bunun üzerine meşhur Kaside-i bürde'siyle ondan özür diler. Peygamber de

Anlam : Onun muhabbetinin yakın olmasını arzuluyor ve ümit ediyorum. Fakat ben yanımızda senden bir lutfun olacağını sanmıyorum.

Şahid : ظن ve kardeşleri mef'ullerinin ortasında veya her ikisi de sonra gelirse amel etmezler. Başta geldiğinde ise Basralılara göre daima amel eder. Eğer zahiren amel etmediği görülen bir cümle ile karşılaşılırsa, orada bir şan zamirinin gizlendiği tevili yapılır. Nitekim beyitte إخال fiilinin birinci mef'ulü gizli şan zamiri, ikinci mef'ulu ise لدينا منك تنويل cümlesidir. Takdir ise ...وما إخاله şeklindedir. Kufelilere göre ise mamullerinden sonra geldiği durumlarda amel etmeyebilir[190].

n-وجد'nin Kullanımı

130. كذاك أُدِّبتُ حتى صار من خلقي
أني وجدت مِلاكَ الشيمةِ الأدبُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Huyun temelinin edeb olduğunu görmek benim tabiatım haline gelecek şekilde, böylece terbiye edildim

Şahid : Önceki beyitte de söylendiği gibi, ظن ve kardeşlerinin amel etmediği şüphesini doğuracak bir ifadenin vukuunda şan zamirinden başka ibtida lam'ı da takdir edilebilir. Nitekim beyitte وجدت ملاك الشيمة الأدب cümlesinde ilk görünüşte وجد fiili amelden alıkonmuştur. Zira amel etmiş olsaydı ikinci meful durumundaki الأدبkelimesi الأدبا şeklinde olması gerekirdi. Bu durumda, yukarıda izah edildiği gibi ل takdir edilir ve beyitteki taktir أني وجدت لملاك الشيمة الأدب şeklinde olurdu[191].

---

affetmekle kalmayıp cübbesini ona hediye eder. (*Ṭabaḳât*, s. 32; *İbn Ḳuteybe*, s. 84-86; *el-Eġânî*, XVIII, 6358-6371; *Ḫızâne*, IX, 153; krş. *Ferruḫ*, I, 282; *A'lâm*, V, 226)

190 *İ. 'Aḳîl*, I, 435; *İbn Nâẓım*, s. 205; *Evḍaḥ*, II, 65; *Taḫlîṣ*, s. 449; *Ş. Eşmûnî*, II, 46; *Hem'*, II, 227-229; *B. Marḍıyye*, I, 138; *Ḫızâne*, IX, 143-155; *ŞŞT Verdiyye*, s. 66; *D. Levâmi'*, cüz I, 136; *C. Durûs*, III, 26; *Ṣabbân*, II, 29; *Tasrîḥ*, I, 258; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 94; krş. *Mu'cem*, s. 294; *Indices*, s. 181; *M. Mufaṣṣal*, II, 732.

191 *İ. 'Aḳîl*, I, 437; *İbn Nâẓım*, s. 206; *Evḍaḥ*, II, 65; *Taḫlîṣ*, s. 449; *Ş. Eşmûnî*, II, 51; *Hem'*, II, 229; *B. Marḍıyye*, I, 140; *Ḫızâne*, IX, 139-143; *ŞŞT Verdiyye*, s. 6; *D. Levâmi'*, cüz I, 135; *C. Durûs*, III, 26; *Ṣabbân*, II, 29; *Tasrîḥ*, I, 258; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 95; krş. *Mu'cem*, s. 46; *Indices*, s. 17; *M. Mufaṣṣal*, I, 60.

o-Rüyada Görme Anlamındaki رأى'nın Kullanımı

131. أبو حَنَشٍ يُؤَرِّقُنِي ، وطَلْقٌ ، وعَمَّارٌ ، وآونةً أُثَالا
أراهم رُفْقَتِي ، حتى إذاما تَجَافَى اللَّيلُ وانْخَزل انخزالا .
إذا أنا كالذي يَسْعَى لِوِرْدٍ إلى آلٍ ، فلم يُدْرِكْ بلالا

Bahir : Vafir

Söyleyen : 'Amr b. Aḥmer el-Bahilî[192]

Anlam : Ebu Ḥaneş, Ṭalk, 'Ammar vekaç keredir Eṣâle uykumu kaçırıyor.
Günün aydınlığıyla gece yok olup gittiğinde bile (rüyamda) onları yanımda görürüm.
İşte o an ben, su bulmak için bir serabın ardından koşan fakat boğazını ıslatacak kadar bile su bulamayan birisi gibi olurum.

Şahid : Rüyada görme olan ve علم anlamındaki رأى da iki mef'ul alabilmektedir. Nitekim beyitte اراهم رفقتي cümlesinde rüyada görme anlamında kullanılan أرى fiili هم zamirini birinci, رفقتي de ikinci mef'ul alarak amel etmiştir[193].

p-Bu Fiillerin Mef'ullerinin Hazfi

132. بأيِّ كتابٍ أمْ بأيِّ سنةٍ ترى حُبَّهم عارا عليّ وتحسبُ ؟

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Kumeyt b. Zeyd el-Esedî

Anlam : Hangi kitap ve hangi sünnetle (Peygamber ve Ehl-i Beytine olan) sevgimi ayıp görür ve sanırsın?

---

192 'Amr b. Aḥmer el-Bahilî (ö. ~ 65/685) : Muhadram şairlerdendir. Cahiliyede olduğu gibi islami dönemde de şiirler söyledi. Rum diyarının fethi sırasında bir gözünü kaybetti. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Halid b. Velid'i (r.a) öven şiirler söyledi. Çağdaşı şairlerden daha üstün tutulurdu. Şiirlerinde garip lafızları çokça kullanırdı. (*A'lām*, V, 72-73)

193 *İ. 'Aḳīl*, , 441; *el-Kitâb*, II, 270; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 410; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 378; *el-Emâlî*, II, 92-93; *İbn Nâzım*, s. 209; *Evḍaḥ*, II, 49; *Taḫlîṣ*, s. 455; *Ş. Eşmûnî*, II, 64; *B. Marḍıyye*, I, 142; *D. Levâmi'*, cüz I, 134; *Ṣabbân*, II, 34; *Tasrîḥ*, I, 250; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 95-96; krş. *Mu'cem*, *s.* 296; *Indices*, s. 207, 209; *M. Mufaṣṣal*, II, 635, 637.

Şahid : Bu guruba ait fiillerin mef'ullerinin her ikisi birden veya bir tanesi bir delil yoksa kesinlikle hazfedilemez. Nitekim beyitte وغسب cümlesinde, atfedildiği cümlenin mef'ulleri olan حبهم ve عارا kelimelerinin varlığından dolayı mef'uller hazfedilmiştir. Takdiri ise وغسب حبهم عارا علي dir [194].

133. ولقد نزلت ـ فلا تظني غيره ـ مني بمنزلة المحب المكرم

Bahir : Kâmil

Söyleyen : 'Antara b. Şeddad

Anlam : Yemin olsun ki, ey sevgili! Sen benim nezdimde sevgi ve saygı gören bir konumdasın. Başka birşey sanma.

Şahid : Nahivcilerin cumhuruna göre, önceki beyitte olduğu gibi bir işaretin varlığında ظن ve kardeşlerinin mef'ulleriden birinin hazfedilmesi mümkündür. Nitekim beyitte فلا تظني غيره cümlesinde تظني fiili غير 'yı birinci mef'ul yapmış, ikinci mef'ulü ise hazfedilmiştir. Takdiri ise فلا تظني غيره واقعا dır[195].

r-قول Maddesinin İki Mef'ul Alması

134. متى تقول القلص الرواسما يحملن أم قاسم وقاسما ؟

Bahir : Recez

Söyleyen : Hudbe b. Ḫaşram

Anlam : Ne dersin, su gibi hızlı akan genç develer Ümmü Kasım ve (sevgilim) Kasım'ı en zaman getirirler?

Şahid : قول maddesi bazı şartlarla ظن gibi amel ederek iki mef'ul alır. Bu şartlar da şunlardır:

a. Kendisinden önce soru edatı geçmiş olmalı.

---

194 *İ. 'Aḳīl*, I, 443; *Evḍaḥ*, II- 69; *Ş. Eşmûnî*, II, 67; *Hem'*, II, 224-225; *Ḫızâne*, IX, 137-138; *D. Levâmi'*, cüz I, 134; *C. Durûs*, I, 36; *Ṣabbân*, II, 35; *Tasrîḥ*, I, 259; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 96-97. 97; krş. *Mu'cem*, *s.* 35; *Indices*, s. 19; *M. Mufaṣṣal*, I, 67.

195 *İ. 'Aḳīl*, I, 444; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 216; *Evḍaḥ*, II, 70; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 378; *Ş. Eşmûnî*, II, 72; *Hem'*, II, 226; *B. Marḍıyye*, I, 143; *Ḫızâne*, III, 227-228; *D. Levâmi'*, cüz I, 134; *C. Durûs*, I, 33; III, 5; *Ṣabbân*, II, 35; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 97; *Divanı*, s. 16; krş. *Mu'cem*, *s.* 373; *Indices*, s. 236; *M. Mufaṣṣal*, II, 926.

b. Muzari ve muhatab kipinde olması.

c. Soru edatıyla kendisinin arasına car-mecrur, kendi mamulü ve zarfın dışında bir ma'mul girmemiş olmalı.

Bu şartlar bulunduğunda nahivcilerin cumhuruna göre ancak iki mef'ul alabilir. Nitekim متى تقول القلص...الرواسما cümlesinde uzari ve muhatab kalbında olan تقول, kendisinden önce soru edatı olan متى gelmiştir. Zikredilen şartları haiz olduğundan القلص'u birinci, يحملن cümlesini de ikinci mef'ul almıştır[196].

135. أَجُهّالاً تقول بني لُؤَيّ -لَعَمْرُ أبيكَ- أمْ متجاهلينا ؟

Bahir : Vafir

Söyleyen : Kumeyt b. Zeyd el-esedî

Anlam : Babanın ömrü için (söyle) ! Lueyoğulları (Kureyşoğulları) bilmiyorlar mı, yoksa bilmezden mi geliyorlar? Nedersin?

Şahid : Önceki beyitte izah edildiği gibi, soru edatıyla قول'in arasına kendi mamullerinden birisinin girmesi halinde de iki mef'ul alabilir. Nitekim beyitte أجهالا تقول بني لؤي cümlesinde birinci mef'ul olan جهّالا soru hemzesiyle تقول fiilinin arasına girmiştir ve بني'yi ikinci mef'ul almasına mani olmamıştır[197].

136. قالتْ وكنتُ رجلا فطينا : هذا لعمر الله إسرائينا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ben aklı başında zeki bir adam iken (karım) dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, işte bu da bizim İsrailimiz" .

---

196 *İ. 'Aḳīl*, I, 447; *el-Cumel*, s. 327-328; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 379; *Taḫlîṣ*, s. 456; *Ş. Eşmûnî*, II, 77; *Hem'*, II, 246; *B. Marḍıyye*, I, 143; *D. Levâmi'*, cüz I, 139; *C. Durûs*, III, 24; *Ṣabbân*, II, 35; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 98; krş. *Mu'cem*, s. 534; *Indices*, s. 253; *M. Mufaṣṣal*, III, 1254.

197 *İ. 'Aḳīl*, , 448; *el-Kitâb*, I, 123; *el-Muḳteḍab*, II, 348-349; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 217; *el-Mufaṣṣal*, s. 260; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 78; *İbn Nâẓım*, s. 212; *Evḍaḥ*, II, 78; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 381; *Taḫlîṣ*, s. 457; *Ş. Eşmûnî*, II, 80; *Hem'*, II, 246-247; *B. Marḍıyye*, I, 144; *Ḫızâne*, IX, 183-186; *D. Levâmi'*, cüz I, 140; *C. Durûs*, III, 25; *Ṣabbân*, II, 37; *Tasrîḥ*, I, 263; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 99; krş. *Mu'cem*, s. 386; *Indices*, s. 297; *M. Mufaṣṣal*, II, 989.

Şahid : قول'deki ikinci görüş ise; 134. beyitte zikredilen şartları haiz olsun olmasın Süleym lehçesinde ظن gibi amel edip iki mef'ul alabileceğidir. Nitekim beyitte قالت...هذا...اسرائينا cümlesinde mazi kipiyle kullanılan قالت, işaret ismi olan اذا'yı birinci, إسرائينا'yı da ikinci mef'ul almıştır. Bu şekilde amel ettiği zaman kendi anlamında mı, yoksa ظن anlamında mı kullanılmış olduğu ihtilaf konusudur[198].

ÜÇ MEF'UL ALAN FİİLER

a-نَبَّأَ'nin Kullanımı

137. نُبِّئْتُ زُرعةَ ـ والسفاهة كاسمها ـ يُهْدِي إليَّ غَرائِبَ الأشعارِ

Bahir : Kamil

Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyānî

Anlam : Zur'a (b. 'Amr)'ın, ki alçaklık adeta onun ismi gibi iken benim hakkımda garip sözlü şiirler söylediği bana haber verildi.

Şahid : Üç mef'ul alan fiillerden biri de نَبَّأَ dir. Zira beyitte نبئت زرعة يهدي cümlesinde meçhul kalıbında kullanılmış, kendisine bitişen naib-i fail ت zamirini birinci, زرعة'yı ikinci, يهدي cümlesini ise üçüncü mef'ul almıştır[199].

b-أَخْبَرَ'nın Kullanımı

138. وما عليكِ ـ إذا أخبرتِني دَنَفاً
وغاب بعلُكِ يوما ـ أن تعوديني ؟

Bahir : Basiṭ

---

198 *İ. 'Aḳīl*, I, 450; *İbn Nâẓım*, s. 212; *Lisân* (يمن), VI, 4968; *Taḫlîṣ*, s. 456; *Ş. Eşmûnî*, II, 82; *Hem'*, II, 245-246; *B. Marḍıyye*, I, 144; *D. Levâmi'*, cüz I, 139; *Ṣabbân*, II, 37; *Tasrîḥ*, s. 264; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 99-100; krş. *Mu'cem*, s. 548; *Indices*, s. 274; *M. Mufaṣṣal*, III, 1276.

199 *İ. 'Aḳīl*, I, 456; *İbn Nâẓım*, s. 215; *Taḫlîṣ*, s. 467; *Ş. Eşmûnî*, II, 89; *C. Durûs*, I, 46; *Ṣabbân*, II, 41; *Tasrîḥ*, I, 265; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 100-101; *Divanı*, s. 97; krş. *Mu'cem*, s. 190; *Indices*, s. 98; *M. Mufaṣṣal*, I, 409.

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey sevgili! benim son derece hasta olduğum sana haber verildiğinde ve bir gün kocan yokken beni ziyaret etmende hiç bir sakınca yoktur.

Şahid : Üç mef'ul alan fiillerden biri olan أخبر fiili اخبرتني دنفا cümlesinde naib-i fail olan ت muhatab zamirini birinci, mütekellim zamiri ي 'yı ikinci, دنفا 'i ise üçüncü mef'ul yapmıştır[200].

c-حدّث'nin Kullanımı

139. أوْ منعتم ما تُسْألون فمَنْ حدّثتموه له علينا الولاءُ

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Ḥaris b. Ḥıllıza[201]

Anlam : Veya sizden isteneni vermediniz de, onun bize musallat olduğunu kimden öğrendiniz?

Şahid : Beyit حدّث 'nin de üç mef'ul alan fiillerden biri olduğuna delildir. Zira فمن حدثتموه له علينا الولاء cümlesinde meçhul halinde kullanılmış, çoğul muhatab zamiri تم 'ü birinci, ه gaib zamirini ikinci, له علينا الولاء cümlesini de üçüncü mef'ul almıştır[202].

d-أنبأ'nin Kullanımı

140. وأُنبِئْتُ قيسا ولمْ أبْلُهُ كما زعموا خيرَ أهلِ اليمنِ

Bahir : Müteḳarib

---

200 *İ. ʿAḳīl*, I, 457; *İbn Nâzım*, s. 217; *Taḫlîṣ*, s. 468; *Hem'*, II, 252; *B. Marḍıyye*, I, 148; *Ṣabbân*, II, 41; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 101; krş. *Muʿcem*, *s.* 403; *Indices*, s. 267; *M. Mufaṣṣal*, II, 1040.

201 el-Ḥaris b. Ḥıllıza (ö. ~ 50/ 570) : Cahili olup muallaka şairlerindendi. Besus musalahasından sonra Muallakasını Hire meliklerinden ʿAmr b. Hind'in huzurunda irticalen irad edince, o da elinde bulunan rehineleri Haris'e iade eder. Fahr, şiirlerinde işlediği en önemli konulardandır. (*Ṭabaḳât*, s. 56; *İbn Ḳuteybe*, s. 116; *el-Eġânî*, XI, 3828-3837; *Ḫızâne*, I, 325; krş. *Ferruḫ*, I, 151; *Aʿlâm*, II, 154)

202 *İ. ʿAḳīl*, I, 458; *Ş. Eşmûnî*, II, 92; *B. Marḍıyye*, I, 148; *Ṣabbân*, II, 41; *Tasrîḥ*, I, 265; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 101-102; krş. *Muʿcem*, *s.* 23; *Indices*, s. 3; *M. Mufaṣṣal*, I, 18, 19.

Söyleyen : A'şâ' Meymun b. Ḳays[203]

Anlam : Ḳays'ın, söylendiği gibi olup olmadığını denemediğim halde, Yemen ehlinin en hayırlısı olduğu bana haber verildi.

Şahid : Beyit أُنبِأْ'nin de üç mef'ul alan fiillerden olduğuna örnektir. Zira, أنبئت قيسا...خير أهل cümlesinde meçhul haliyle kullanılmış, aib-i fail olan mütekellim zamiri تُ 'yı birinci, قيسا'i ikinci, خير'yı ise üçüncü mef'ul almıştır[204].

e-خبّر'nın Kullanımı

141. وخُبِّرْتُ سوداءَ الغميمِ مريضةً فأقبلتُ من أهلي بمصرٍ أعودُها

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Avvam b. 'Uḳbe b. Ka'b b. Zuheyr[205]

Anlam : Ğamîm'in Sevda'sının hasta olduğunu haber aldım ve onu ziyaret etmek için ailemi Mısır'da bırakarak geldim.

Şahid : Üç mef'ul alan fiillerden bir diğeri de خبّر dır. Meçhul haliyle kullanıldığı وخبرت بوداء الغميم مريضة cümlesinde beyitte, naib-i faili olan mütekellim zamiri تُ'yı birinci, سوداء الغميم'i ikinci, مريضة'i ise üçüncü mef'ul olark almıştır [206].

---

[203] A'şâ' Meymun b. Ḳays (ö. 7/ 629) : Cahiliye dönemi muallaka şairlerinden olup birinci tabakadan saylr. İslami dönemde yaşamasına rağmen müslüman olmamıştır. Fars meliklerinin saraylarına sıkça gittiğinden şiirlerinde çokça farsça kelimelere rastlamak mümkündür. Cahiliyede ondan daha çok şiir söyleyen yoktu. Aynı zamanda şiirlerini bestelerdi. Gözlerindeki gece körlüğü nedeniyle A'şa diye lakaplanmıştı. Ömrünün sonlarında ise gözlerini kaybetmiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 25; *İbn Ḳuteybe*, s. 159-165; *el-Eğânî*, VI, 2113-2143; *Ḫızâne*, I, 175; krş. *Ferruḫ*, I, 221; *A'lâm*, VII, 341)

[204] *İ. 'Aḳîl*, I, 459; *İbn Nâẓım*, s. 216; *Taḫlîṣ*, s. 467; *Ş. Eşmûnî*, II, 94; *Hem'*, II, 251; *B. Mardıyye*, I, 148; *Ṣabbân*, II, 41; *Tasrîḥ*, I, 265; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 102; *Divanı*, s. 430; krş. *Mu'cem*, s. 379; *Indices*, s. 258; *M. Mufaṣṣal*, II, 957.

[205] el-'Avvam b. 'Uḳbe b. Ka'b b. Zuheyr (. . . / . . .) : Ka'b b. Zuheyr'in torunu olan şair, Hicaz yöresinin parlak şairlerindendir. Emevi döneminde parlamış ve sevgilisi Gatafaniye hakkında söylediği şiirleriyle meşhur olmuştur. (*İbn Ḳuteybe*, s. 77; krş. *A'lâm*, V, 93)

[206] *İ. 'Aḳîl*, I, 459; *İbn Nâẓım*, s. 217; *Taḫlîṣ*, s. 467; *Ş. Eşmûnî*, II, 95; *Hem'*, II, 251; *B. Mardıyye*, I, 148; *D. Levâmi'*, cüz I, 141; *Ṣabbân*, II, 41; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 103; krş. *Mu'cem*, s. 104; *Indices*, s. 79; *M. Mufaṣṣal*, I, 224.

FAİL

a-Fiile Tesniye Alametinin Bitiştirilmesi

142. تولّى قتالَ المارقين بنفسِهِ وقد أسلماه مُبْعَدٌ وحَمِيمُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Ubeydullah b. Ḳays b. Ruḳayyat[207]

Anlam : Uzak ve yakın bütün dostları bile onu terkettikleri halde dinden dönenlerle savaşmayı tek başına üstlendi.

Şahid : Cumhurun görüşüne göre, zahir fail tesniye (ikil) veya cemi (çoğul) olsa bile fiile tesniye veya cemi alameti bitişmez. Fakat Arapların bazıları bu kuralın aksine tesniyeyi ve cemiyi fail alan fiillere bu alametleri bitiştirirler. Bu durumda da üç ihtimal ortaya çıkar:

a. Fiilden sonra gelen isim fiile bitişen zamirden bedel olur.

b. Fiil kendisine bitişen zamirle birlikte öne geçmiş haber, fail durumundaki isim ise sonra gelen mübteda olur.

c. Bu harfler, müennesi fail alan fiile bitişen تـ gibi işaret maksadıyla konulmuş varsayılır ve i'rab yönünden herhangi bir işleme tabi tutulmaz.

Beyitte وقد أسلماه مبعد وحميم cümlesinde مبعد ve حميم 'i fail almış olan أسلم fiiline iki fail aldığından dolayı elif bitiştirilmiştir. Oysa cumhura göre elifsiz kullanılması gerekir. Bu tür kullanım ise اكلوني البراغيث darb-ı meseliyle meşhur olan Hars b. Ka'b lehçesine göredir[208].

---

207 'Ubeydullah b. Ḳays b. er-Ruḳayyat (ö. ~ 85/ 704) : Emeviler döneminde Kureyş kabilesi şairlerindendir. Rukayye adında üç kadınla aşk yaşadığından Rukayyat diye lakaplanmıştır. Yirmi beş yaşına geldiğinde doğduğu şehir Mekke'den ayrılarak Irak'a yerleşti. Zubeyroğullarına çok bağlıydı. Mus'ab . b Zubeyr'in birlikte katıldıkları bir savaşta öldürülmesi üzerine kaçarak saklandı. Daha sonra Abdullah b. Cafer'e sığınıp Şam'a yerleşti. Burada da uzun süre kalamayınca Mısır'a gitti ve ölünceye kadar orada yaşadı. (*Ṭabaḳât*, s. 203; *İbn Ḳuteybe*, s. 306-367; *el-Eġânî*, V, 1717-1744; krş. *Ferruḫ*, I, 449; *A'lām*, IV, 196)

208 *İ. 'Aḳîl*, I, 469; *el-Emâlî*, I, 131; *İbn Nâzım*, s. 221; *Muġnî*, I, 481, 485; *Evḍaḥ*, II, 106; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 177; *Taḫlîṣ*, s. 473; *Ş. Eşmûnî*, II, 108; *Hem'*, II, 256-257; *B. Mardıyye*, I, 152; *D. Levâmi'*, cüz I, 141; *C. Durûs*, II, 243; *Ṣabbân*, II, 47; *Tasrîḥ*, I, 277; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 103-104; *Divanı*, s. 196; krş. *Mu'cem*, s. 343; *Indices*, s. 231; *M. Mufaṣṣal*, II, 890.

b-Fiile Cemilik Alametinin Bitiştirilmesi

143. يلومونني في اشْتِراءِ النَّخيلِ أهلي فكلُّهم يعذِلُ

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt

Anlam : Hurma satın aldığım için ailem beni ayıplıyor. Zaten onların hepsi kınayıdır.

Şahid : Önceki beyitte izah edildiği gibi, bu beyitte de يلومونني...اهلي cümlesinde أهل 'i fail alan يلومون 'ye, meşhur kullanımın aksine cemilik alameti olan ون bitiştirilmiştir[209].

144. رأين الغواني الشَّيْبَ لاحَ بعارضي
فأعرضْنَ عني بالخُدودِ النَّواضِرِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ömer b. Ebî Rabî'a[210]

Anlam : Güzeller yüzümde ak tüylerin parladığını gördüler de parlak yanaklarını benden çevirdiler.

Şahid : Bu beyitte de رأين الغواني cümlesinde غانية'nin çoğulu olan الغواني 'yi fail alan رأى 'ya kural dışı olaracemilik alameti olan ن-u nisve (müenneslik nunu) bitişmiştir [211].

---

209 *İ. 'Aḳīl*, I, 478; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 87; *Muġnî*, I, 478; *Ş. Eşmûnî*, II, 114; *Hem'*, I, 160; *Ṣabbân*, II, 47; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 104; *Divanı*, 554; *Mu'cem, s.* 299; *Indices*, s. 189; *M. Mufaṣṣal*, I, 690.

210 Ömer b. Ebî Rabî'a (ö. 93/ 714) : Cerir ve Farazdakla aynı tabakadan sayılan şair, Kureyş'in en iyi şairi kabul edilirdi. Hz. Ömer'in vefat ettiği gece dünyaya geldiği için onun adı verildi. Abdulmelik b. Mervan'ın yanına gitmiş ve ondan ilgi görmüştü. Hacca giden kadınlara şiirleriyle söz attığından dolayı Ömer b. Abdulaziz'e şikayet edildi. O da onu Dehlek'e sürgün etti. İçinde bulunduğu geminin yanması sonucu boğularak öldü. (*İbn Ḳuteybe*, s. 371-374; *el-Eġânî*, I, 61-248; *Ḫızâne*, II, 32; krş. *Ferruḫ*, I, 535; *A'lām*, V, 52)

211 *İ. 'Aḳīl*, I, 491; *İbn Nâzım*, s. 221; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 179; *Taḫlîṣ*, s. 473; *Ş. Eşmûnî*, II, 116; *Ṣabbân*, II, 47; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 104-105; *Divanı*, s. 493; krş. *Mu'cem, s.* 177; *Indices*, s. 102; *M. Mufaṣṣal*, I, 432.

c-Fiile Müenneslik Alametinin Bitiştirilmesi

145. [طوى النَحْزُ والأجْرَازُ ما في غُرُوضِها
وما بقيتْ إلا الضُّلُوعُ الجَرَاشِعُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Zu'r-Rumme

Anlam : Dürtme ve kıraç çöllerdeki yolculuk devemin karnını içine çökertti ve kalın sırt kemiklerinden başka bir şeyi kalmadı.

Şahid : Cumhura göre fiil ile müennes failinin arası إلا dışında başka bir edatla ayrılırsa fiile ت 'nın bitişmesi güzel olsa da hazfi daha güzeldir. إلا ile ayrıldığında ise, cumhura göre fiile müenneslik ت 'sı bitişmez. Fakat şiir zarureti bu kuralın istisnasıdır. Nitekim beyitte وما بقيت إلا الضلوع... cümlesinde fail olan الضلوع kelimesiyle بقي fiilinin arası إلا ile ayrılmasına rağmen fiile müenneslik ت'sı bitişmiştir. İfade edildiği gibi bu şiire has bir zarurettir. Bazı nahivcilere göre ise bu hem nazımda hem de nesirde caizdir[212].

146. فلا مُزْنَةٌ وَدَقَتْ وَدْقَهَا ولا أرضُ أبقلَ إبْقَالَهَا

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : 'Amir b. Cuveyn eṭ-Ṭâî[213]

Anlam : Onun gibi, ne yağmurunu boşaltmış bir bulut ne de bakliyatını yeşertmiş bir yer (toprak) vardır.

Şahid : Fail hakiki müennes olup fiille arası her hangi bir edatla ayrılmazsa, fiile bitişmesi gereken müenneslik alameti çok az da olsa hazfedilir. Mecazi müennese ait zamirin faili olduğu fiilde ise bu alamet bazen şiir zarureti gereği hazfedilebilir. Nitekim beyitte ولا أرضٌ أبقل cümlesindeki

---

212 *İ. 'Aḳīl*, I, 478; *İbn Nâzım*, s. 221; *Taḥlîş*, s. 473; *Ş. Eşmûnî*, II, 132; *Ṣabbân*, II, 52; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 105; *Divanı*, II, 1296; krş. *Mu'cem*, s. 220; *Indices*, s. 136; *M. Mufaṣṣal*, I, 527.

213 'Amir b. Cuveyn eṭ-Ṭâî (.../...) : Süvari şairlerden olup cahiliyede Tayyi'kabilesi eşrafından cesur bir şairdi. Benu Kelb kabilesinden bazıları tarafından öldürüldü. (*İbn Ḳuteybe*, s. 60; krş. *A'lām*, III, 250)

أبقل fiili, mecazi müennes أرض 'a dönen zamiri fail olarak aldığı halde ت 'sız kullanılmıştır.

Ayrıca beyitte لا tekrarlanmıştır. Bu nedenle de مزنة ve أرض isimlerinde 111 ve 112 beyitte geçen لا'nın tekraralanması konusundaki ihtimaller geçerllidir[214].

d-Mahsur Fail

147. فلمْ يدرِ إلا اللهُ ما هَيَّجَتْ لنا عشيةً آناءُ الديارِ وشامُها

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ẕu'r-Rumme

Anlam : Akşam vakti, sevgilinin yurdunun çevresinin ve onun beninin verdiği heyecanı ancak Allah bilir.

Şahid : إلا veya إنما ile mahsur olan failin veya mef'ulün sonra gelmesi vaciptir. Bazı nahivciler ise إلا ile mahsur olanın önce gelebileceğini söylerler. Nitekim beyitte إلا ile mahsur olan الله faili, mef'ul olan ما'dan önce gelmiştir. Kurala uygun olan ise sonra gelmisidir. Bu durumda failin kesinlikle önce gelemeyeceğini savunanalara göre; ما mezkur fiilin değil mahzuf bir fiilin mef'ulüdür. Dolayısıyla burada, zikrediln kurala bir aykırılık söz konusu değildir[215].

e-Mahsur Mef'ul

148. تَزَوَّدْتُ من ليلى بتكليمِ ساعةٍ فما زاد إلا ضِعْفَ ما بي كلامُها

Bahir : Tavîl

---

214 *İ. 'Aḳīl*, I, 480; *el-Kitâb*, II, 46; *el- Uṣûl*, II, 413; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 454; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 411; *el-Mufaṣṣal*, s. 198; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz V, 94-95; *İbn Nâzım*, s. 226; *Muġnî*, II, 860, 879; *Evḍaḥ*, II, 108; *Ş. Eşmûnî*, II, 136; *Hem'*, VI, 64-65; *B. Marḍıyye*, I, 155; *Ḫızâne*, I, 45-48; *ŞŞT Verdiyye*, s. 72; *D. Levâmi'*, cüz II, 224; *Ṣabbân*, II, 53; *Tasrîḥ*, I, 278; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 105-106; krş. *Mu'cem*, s. 276; *Indices*, s. 219; *M. Mufaṣṣal*, II, 639.

215 *İ. 'Aḳīl*, I, 489; *Evḍaḥ*, II, 131; *Taḫlîṣ*, s. 487; *Ş. Eşmûnî*, II, 146; *Hem'*, II, 260-261; *C. Durûs*, III, 9; *Ṣabbân*, II, 57; *Tasrîḥ*, I, 284; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 106-107; *Divanı*, II, 999; krş. *Mu'cem*, s. 344; *Indices*, s. 256; *M. Mufaṣṣal*, II, 849.

Söyleyen : Ḳays b. Mulevvaḥ

Anlam : Leyla ile bir saat boyunca konuşmakla gıdalandım. Oysa onun konuşmaları bendeki (hüznü ve aşk) bir kat daha artırmaktan başka bir işe yaramadı.

Şahid : Bu beyitte ise إلا ile mahsur mef'ulün failden önce gelmesine bir örnek görülmektedir. Zira فما زاد إلا ضعف ما كلامها cümlesinde إلا ile mahsur olan ضعف mef'ulü, fail olan كلامها 'dan önce gelmiştir[216].

f-Mef'ule Ait Zamiri Barındıran Failin Öne Geçmesi

149. لما رأى طالِبُوهُ مصعبًا ذُعِرُوا وكاد، لو ساعد المَقْدُورُ، ينتصرُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (Öldürmek) isteyen (düşmanları) Mus'ab'ı gördüklerinde korktular. Eğer talihi yardım etseydi az kalsın onlara galip gelecekti.

Şahid : Cumhura göre mef'ule dönen bir zamiri içinde bulunduran failin mef'ulden sonra gelmesi gerekir. Bunun aksi ise şazdır. Çünkü zamir önce geçen bin ismin yerini tutar. Bu nedenle le isimden sonra gelmesi gerekir. Aksi zamirin sonra gelen bir isme döndürülmesi olur ki, bu da genel kurallara uygun değildir. Cumhurun bu görüşünün aksine buna cevaz veren nahivciler de vardır. Nitekim beyitte لما رأى طالبوه مصعبا cümlesinde mef'ul مصعبا 'a dönen ه zamirini içinde bulunduran fail طالبوه mef'ulden önce gelmiştir[217].

150. كسا حلمُه ذا الحلمِ أثوابَ سُؤْدُدٍ
ورقّى نداه ذا الندى في ذُرَى المجدِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

---

216 *İ. 'Aḳīl*, I, 491; *İbn Nâzım*, s. 228; *Evḍaḥ*, II, 122; *Ş. Eşmûnî*, II, 150; *Hem'*, II, 260; *B. Marḍıyye*, I, 159; *D. Levâmi'*, cüz I, 195; *C. Durûs*, III, 9; *Ṣabbân*, II, 57; *Tasrîḥ*, I, 282; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 107; *Divanı*, s. 249; krş. *Mu'cem, s.* 344; *Indices*, s. 256; *M. Mufaṣṣal*, II, 853.

217 *İ. 'Aḳīl*, I, 494; *Ş. Eşmûnî*, II, 349; *Ṣabbân*, II, 124; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 107-108; krş. *Mu'cem, s.* 163; *Indices*, s. 97; *M. Mufaṣṣal*, I, 364.

Anlam : Akıl sahibine aklı alicenaplık elbisesi giydirir. Cömertliği de sahibini asaletin zirvelerine yükseltir.

Şahid :Beyitteki كسا حلمه ذا الحلم ve ورقى نداه ذا الندى cümlelerinde, önceki beyitte olduğu gibi, faillere mef'ullerine dönen zamirler bitişmiş olmasına rağmen mef'ullerinden önce gelmişlerdir. Birinci cümlede mef'ul olan ذا الحلم 'e dönen ه zamiri fail olan حلم 'e bitişmiştir. İkincisinde de mef'ul olan ذا الندى 'ya dönen ه zamiri fail olan ندى 'ya bitişmiştir. Öncek beyitte olduğu gibi bu kullanım da da cumhurun görüşüne aykırıdır[218].

151. ولو أنّ مجدا أخلدَ الدهرَ واحدا
من الناسِ أبقىَ مجدُهُ الدهرَ مطعمًا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Hassan b. Şabit

Anlam : Şan ve şeref insanlardan birini ebedileştirseydi, şan ve şerefi Mut'im (b. ʿAdiy) 'i ölümsüzleştirirdi.

Şahid : Bu beyitte de fail olan مجد 'e, mef'ul olan مطعما 'ya dönen ه zamiri bitişmiş olmasına rağmen mef'ulünden önce gelmiştir. Burada da zamir sonra gelen bir isme döndürülmüştür[219].

152. جزَى ربُّه عني عديِّ بنِ حاتمٍ جزاءَ الكلابِ العاوياتِ، وقد فعلْ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebu'l-Esved ed-Duelî[220]

---

218 *İ. 'Aḳīl*, I, 495; *İbn Nâzım*, s. 230; *Ş. Kâfiye*, s. 63; *Taḫlîṣ*, s. 490; *Ş. Eşmûnî*, II, 162; *Hem'*, I, 230; *D. Levâmi'*, cüz I, 45; *C. Durûs*, III, 7; *Ṣabbân*, II, 59; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 108; krş. *Mu'cem*, *s.* 110; *Indices*, s. 64; *M. Mufaṣṣal*, I, 249.

219 *İ. 'Aḳīl*, I, 496; *İbn Nâzım*, s. 230; *Muġnî*, II, 639; *Taḫlîṣ*, s. 489; *Ş. Eşmûnî*, II, 155; *C. Durûs*, III, 7; *Ṣabbân*, II, 58; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 108-109; krş. *Mu'cem*, *s.* 329; *Indices*, s. 252; *M. Mufaṣṣal*, II, 830.

220 Ebu'l-Esved ed-Duelî (ö. 69/ 688) : Deyl kabilesinden olup Ali b. Ebi Talib'in savunucularındandı. Muaviye döneminde takip edilen siyeseti tasvib etmediğinden, takıyye içinde, Muaviye'yi ne övmüş ne de yermişti. Fakihlik ve şairliğinin yanında nahiv ilminin ilk kurucusu sayılır. Hz. Ali'den aldığı nahiv bilgilerini geliştirerek harake ve tenvini vaz etmişti. Yakalandığı taun

Anlam : Allah ᶜAdiy b. Hatim'in, uluyan köpekler gibi cazasını versin. Nitekim (duamı kabul etti ve) öyle de yaptı.

Şahid : Burada da fail olan رب kelimesine mef'ul olan عدي'e dönen ه zamiri bitişmiş olmasına rağmen mef'ulden önce gelmiştir

Beyit her ne kadar Ebu'l-Esved'in divanında bulunsa da anlam bakımından hakaret içerdiğinden Nabiğa'ya ait olabileceği daha kuvvetli bir ihtimaldir[221].

153. جزى بنوه أبا الغيلان عن كبر وحسن فعل كما يجزى سنمار

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Selîṭ b. Sa'd[222]

Anlam : Oğulları Ebu'l- Ğaylan'ı yaşlandıktan ve onlara iyi muamelede bulunduktan sonra Sinimmar'ın cezalandırıldığı gibi cezalandırdılar.

Şahid : Bu beyit de önceki beyitlerde görülen, mef'ule dönen zamirin bitiştiği failin önce gelmesine bir örnektir. Nitekim beyitte جزى بنوه أبا الغيلان cümlesinde fail olan بنو kelimesine, mef'ul olan أبا الغيلان'a dönen ه zamiri bitişmiş ve ondan önce gelmiştir[223].

NÂİBU'L-FÂİL

a-İlletli Fiillerin Meçhul Yapılışları

154. حيكت على نيرين إذ تحاك تختبط الشوك ولا تشاك

---

hastalığından Basra'da vefat etmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 491; *el-Eġânî*, XII, 4463-4500; *Ḫızâne*, I, 281; krş. *Ferruḫ*, I, 348; *A'lâm*, III, 236)

221 *İ. 'Aḳîl*, I, 496; *el-Cumel*, s. 117-119; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 294; *el-Emâlî*, I, 102; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 76; *Ş. Kâfiye*, s. 63; *Evḍaḥ*, II, 125; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 137; *Taḫlîṣ*, s. 489; *Ş. Eşmûnî*, II, 164; *Hem'*, I, 230; *Ḫızâne*, I, 278-289; *D. Levâmi'*, cüz I, 44; *C. Durûs*, III, 7; *Ṣabbân*, II, 59; *Tasrîḥ*, I, 283; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 109; *Divanı*, 385; krş. *Mu'cem*, *s.* 258; *Indices*, s. 175; *M. Mufaṣṣal*, II, 628.

222 Selîṭ b. Sa'd : İncelenen kaynaklarda hayatına dair bir bilgiye rastlanamamıştır.

223 *İ. 'Aḳîl*, I, 499; *el-Emâlî*, I, 101; *İbn Nâẓım*, s. 229; *Ş. Kâfiye*, s. 62; *Taḫlîṣ*, s. 489; *Ş. Eşmûnî*, II, 161; *Hem'*, I, 230; *D. Levâmi'*, cüz I, 45; *C. Durûs*, III, 8; *Ṣabbân*, II, 59; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 110; krş. *Mu'cem*, *s.* 164; *Indices*, s. 92; *M. Mufaṣṣal*, I, 345.

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : O cübbe iki hasır üzerinde örüldü. Örülürken de (sağlamlığından dolayı vurulan tarak) direnir ve yırtılmazdı.

Şahid : Ortadaki harfi illetli olan sülasi (üç harfli) fiil meçhul yapılacağı zaman;

a. birinci harf esre yapılıp illet harfi de ona uygun olarak ي olur. Nitekim beyitte, birinci babdan olan حاكَ fiilinin meçhul kipi حيكَ şeklinde kullanılmıştır. Meçhulün و 'la حوكَ şeklinde olabileceğini de söyleyenler vardır[224].

155. ليت ، وهل ينفع شيئا ليت ؟ ليت شبابا بوع فاشتريت

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Ah keşke! " Keşke" demek bir yara sağlar mı? Keşke gençlik satılsaydı da onu ben alsaydım.

Şahid : Önceki beyitte geçen açıklamaya devamla;

b. Birinci harf ötre yapılıp ikinci harf ötreye uygun harf olan و 'a dönüştürülür. Beyitte de باعَ fiili بوعَ şeklinde meçhul yapılmıştır[225].

b-Car ve Mecrurun Nâibu'l-Fâil Oluşu

156. لم يعن بالعلياء إلا سيدا ولا شفى ذا الغي إلا ذو هدى

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Yüksek mertebelerle sadece efendiler ilgilenir. Sapkınlığı olanı ise ancak doğruluk sahibi deva olur.

---

224 *İ. 'Aḳīl*, I, 502; *İbn Nâẓım*, s. 233; *Evḍaḥ*, II, 156; *Taḥlîṣ*, s. 495; *Ş. Eşmûnî*, II, 181; *Hem'*, VI, 37; *B. Marḍıyye*, I, 164; *Ṣabbân*, II, 63; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 110-111; krş. *Mu'cem*, s. 514; *Indices*, s. 169; *M. Mufaṣṣal*, III, 1222.

225 *İ. 'Aḳīl*, I, 503; *el- Uṣûl*, III, 280; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 70; *İbn Nâẓım*, s. 233; *Muġnî*, II, 513; *Evḍaḥ*, II, 155; *Taḥlîṣ*, s. 495; *Ş. Eşmûnî*, II, 178; *Hem'*, IV, 54; *B. Marḍıyye*, I, 164; *D. Levâmi'*, cüz I, 206; cüz II, 222; *Ṣabbân*, II, 63; *Tasrîḥ*, I, 294; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 111; *Divanı*, s. 171; krş. *Mu'cem*, s. 448; *Indices*, s. 39; *M. Mufaṣṣal*, III, 1121.

Şahid : Fiil meçhul yapıldığında Basralıları göre, cümlede mef'ul bih, masdar veya zarf onun yerine fail (naibu'l-fail) yapılır.
Kufelilere göre ise, bunların yanında car mecrur da naibu'l-fail olur. Nitekim beyitte, ...لم يعن بالعلياء cümlesinde mef'ul bih olan سيدا varken car-mecrur olan بالعلياء naibu'l-fail olarak kullanılmıştır. Basralılar bunu şiir zaruretlerinden saysalar da beyit Basralı Ahfeş'le Kufelileri destekleyen bir delildir[226].

İŞTİĞAL

157. لا تَجْزَعِي إنْ مُنْفِسٌ أهلكتُهُ فإذا هلكتُ فعند ذلك فاجزعِي

Bahir : Kâmil
Söyleyen : Nemr b. Tevleb
Anlam : Birikmiş malı harcarsam endişelenme. Ölürsem işte o zaman üzül.
Şahid : İştiğal, mef'ul durumundaki ismin amilinden önce gelip amilin de o isme dönen bir zamirde amel etmesi demektir. Bu ismin (müşteğal) nasbı konusunda nahivciler ihtilaf etmişlerdir. Cumhura göre mezkur amille lafız bakımından aynı ya da eş anlamlı gizli bir fiille mansubdur. Kufelilere göre ise, hem isimde hemde onun zamirinde amel eden mezkur fiille mansubdur.
Müşteğal ismin i'rabı hususnda ise beş hüküm vardır:

1. Nasbı vacip,
2. Ref'i vacip,
3. Her ikisi de caizdir, fakat nasb tercih edilir,
4. Her ikisi de caizdir, fakat ref tercih edilir,
5. Her ikisi de eşit derecede caizdir.

Nasbın vacip olması için ismin, şart edatları gibi kendisinden sonra ancak bir fiilin gelebileceği edatlardan sonra gelmesi gerekir. Bu durumda ismin mübteda olmak üzere merfu olması uygun değildir. Bazı nahivciler ise bu beyiti delil göstererek buna cevaz verirler. Nitekim beyitte إن منفس اهلكته cümlesinde منفسٌ şart edatı إن 'den sonra gelmesine rağmen merfu rivayet edilmiştir. Amili olan أهلكتُ ise ona ait ه

---

226 *İ. 'Aḳīl*, I, 510; *İbn Nâzım*, s. 235; *Taḫlîṣ*, s. 497; *Ş. Eşmûnî*, II, 194; *Hem'*, II, 265-266; *D. Levâmi'*, cüz I, 144; *C. Durûs*, II, 252; *Ṣabbân*, II, 68; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 111-112; *Divanı*, s. 193; krş. *Mu'cem*, s. 461; *Indices*, s. 78; *M. Mufaṣṣal*, III, 1143.

zamirinde amel etmiştir. منفسا şeklinde mansub olarak rivayet edenler ise zikredilen cevaza karşı çıkarlar[227].

158. فارسًا ما غادَرُوه مُلْحَمًا غيرَ زُمَّيْلٍ ولا نِكْسٍ وَكِلْ

Bahir : Remel

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Onlar, korkak ve işlerini başkalarına havale edecek kadar zayıfolmayan kahramanı (savaş alanında) muhasara ortasında terkettiler.

Şahid : Önceki beyitte açıklandığı gibi, nasbı veya refi gerektirmecek ve nasbın tercihine sebep olacak bir durum söz konusu olmadığında ref tercih edilir. Bu durumda nasbın caiz olmayacağını söyleyenlere karşı bazı nahivciler beyitteki nasblı rivayeti cevazına delil olarak getirirler. Zira رفا سا ما غادروه cümlesinde فارسا, amili غادروا'nun kendisine ait ه zamirinde amel etmesine rağmen mansub olmuştur. Bu okunuşa göre فارسا sonraki غادروه 'nun işaret ettiği mahzuf bir fiilin mamulüdür.takdiri ise غادروا فارسا ما غادروه... olur[228].

MÜTEADDİ VE LAZIM FİİL

Lazım Fiildeki Cer Harfinin Hazfi

159. تمرون الديارَ ولمْ تَعُوجُوا كلامُكم عليَّ إذًا حرامُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Hiç kalıp konaklamadan bu yurtlardan geçip gidersiniz. Bu yüzden sizinle konuşmak bana haram olsun.

---

227 *İ. 'Aḳīl*, I, 521; *el-Kitâb*, I, 134; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 233; *el-Mufaṣṣal*, s. 53; *el-Emâlî*, II, 346; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 82; cüz II, 38; *İbn Nâzım*, s. 238; *Muġnî*, I, 220; II, 527; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 271; *Taḫlîṣ*, s. 499; *Ş. Eşmûnî*, II, 207; *Ḫızâne*, I, 314-322; *Ḫuḍarî*, s. 174; *Ṣabbân*, II, 75; *Divanı*, 72. ; krş. *Mu'cem, s.* 232; *Indices*, s. 144; *M. Mufaṣṣal*, I, 551.

228 *İ. 'Aḳīl*, I, 528; *el-Emâlî*, I, 189; *İbn Nâzım*, s. 241; *Muġnî*, II, 752; *Taḫlîṣ*, s. 501; *Ṣabbân*, II, 82; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 112-113; krş. *Mu'cem, s.* 260; *Indices*, s. 176; *M. Mufaṣṣal*, I, 630.

Şahid : Müteaddi fiil, Mef'ul alırken cer harfine ihtiyaç duymayan fiildir. Lazım fiil ise, mef'ulünü cer harfi yardımıyla alan fiildir. Fakat bazen zaruret gereği lazım fiil mef'ulünü cer harfi olmaksızın alabilir. Zaruret olmadığı zaman ise böyle kullanım hoş karşılanmaz. Nitekim beyitte, تمرون الديار cümlesinde lazım fiil olan ve mef'ulünü daima ب harfi cerriyle alan مر, mef'ulü olan الديار 'a cer harfi olmaksızınetki etmiştir. Bu durumda mecrur olması gereken mef'ul mansub yapılır [229].

TENÂZU'

160. إذا كنت ترضيه ويرضيك صاحب
جهارا فكن في الغيب أحفظ للعهد
وألغ أحاديث الوشاة ؛ فقلما
يحاول واش غير هجران ذي ود

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Görünüşte (beraberken) sen onu, dostun da seni hoş tutuyorsa beraber olmadığınızda da vefakar ol.

Bozguncuların sözünü ise bir (kenara) at. Zira bozguncu, sevgi sahibini (seveni) ayırmanın dışında çok az gayretli olur.

Şahid : Tenazu', iki amilin kendilerinden sonra gelen bir ismi aynı anda mamul yapmasıdır. Bir tanesi ismin kendisinde amel ederse diğerinin de ona dönen bir zamirde amel etmesi gerekir. Bu zamir eğer fail gibi zikredilmesi mutlaka gerekli olan bir durumda ise hazfedilmez. Mef'ul durumunda ise hazfedilebilir. Bu amillerin hangisinin zahir isimde amel edeceği ise ihtilaf konusudur. Basralılar isme yakınlığı nedeniyle ikincisinin, Kufeliler ise önce geldiğinden dolayı birincisinin amel etmesi gerektiğini söylerler.

Beyitte ise ترضيه و يرضيك صاحب cümlesinde صاحب 'u ترضي mef'ul, يرضي ise fail yapmıştır. İkinci fiil ismin kendisinde, birincisi ise zamirde amel etmiştir. Cumhura göre ise birincinin isimde, ikincinin zamirde amel etmesi gerekirdi. Çünkü beyitteki şekilde zamir sonra

---

229 *İ. 'Aḳīl*, I, 538; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 8; cüz IX, 103; *Muġnî*, I, 138; *Taḥlîṣ*, s. 503; *Hem'*, IV, 18-20; *Ḫızâne*, IX, 118-123; *D. Levâmi'*, cüz I, 107; *C. Durûs*, I, 49; III, 4, 196; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 113-114; *Divanı*, s. 512; krş. *Mu'cem, s.* 350; *Indices*, s. 225; *M. Mufaṣṣal*, II, 846.

gelen isme aittir. Bazıları zamir fail durumunda olduğunda buna cevaz verse de bir kısım nahivciler buna temelde karşı çıkarlar[230].

161. بعكاظ يعشي الناظريـ ن إذاهم لحوا شعاعه

Bahir : Kâmil

Söyleyen : 'Atike bnt. 'Abdulmuttalib[231]

Anlam : (Kavmimin silahları) 'nın parıltısı 'Ukaẓ'da baktıklarında seyircilerin gözlerini kamaştırır.

Şahid : Önceki beyitte geçen açklamalara devamla, isim birinci fiilin faili konumunda ise ikinciye zamirin bitişmesi vaciptir. Fakat beyitte يعشي الناظرين لحوا شعاعه cümlesinde شعاعه'yu mef'ul alan لحوا 'da zamir hazfedilmiştir. Birinci fiil olan يعشي ise onu fail almıştır. Bunun delili ise ismin merfu olmasıdır. Bu tür hazif de şaz olup zaruretten sayılır. Kurala uygun olan ise لحوه şeklinde olmasıdır[232].

MEF'ÛLU MUTLAK

162. يمرون بالدهنا خفافا عيابهم
ويرجعن من دارين بجر الحقائب
على حين الهى الناس جل أمورهم
فندلا زريق المال ندل الثعالب

Bahir : Tavîl

Söyleyen : A'şâ

---

230 *İ. 'Aḳīl*, I, 551; *Ş. Eşmûnî*, II, 299; *B. Marḍıyye*, I, 193; *C. Durûs*, III, 21; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 114-115; krş. *Mu'cem, s.* 116; *Indices*, s. 71; *M. Mufaṣṣal*, I, 283, 429.

231 'Atike bnt. 'Abdulmuttalib (.../...) : Doğum ve ölüm tarihiyle ilgili her hangi bir bilgi olmamasına karşın, Hz. Peygamberin halalarındandı. Müslümanlığı ihtilaf konusu idi. Bedir vakasında Mekke'de müşriklerle beraberdi. Bazı rivayetlere göre de Mekke'de müslüman olup Medine'yi hicret etti. (*Ḫızâne*, IV, 248; VIII, 146-147; krş. *A'lām*, III, 242.)

232 *İ. 'Aḳīl*, I, 553; *Muġnî*, II, 797; *Evḍaḥ*, II, 199; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 424; *Ş. Eşmûnî*, II, 304; *Hem'*, IV; 139-140; *B. Marḍıyye*, I, 193; *D. Levâmi'*, cüz II, 142; *C. Durûs*, III, 21; *Ṣabbân*, II, 106; *Tasrîḥ*, I, 320; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 115-116; krş. *Mu'cem, s.* 299; *Indices*, s. 150; *M. Mufaṣṣal*, I, 513.

Anlam : Dehna'dan boş hurçlarla gelip geçerler. Darîn'den ise çantaları dolu dönerler.

Önemli işleri, insanları oyaladığında, Ey Zureyḳ tilkinin kapışı gibi malı hızla kapmak gerek.

Şahid : Mef'ul-u mutlak, cümlenin amilini te'kid veya türünü ya da adedini belirtmek maksadıyla zikredilen mansub masdardır. Tekid maksadıyla getirilen masdarın amilinin hazfi kesinlikle caiz değildir. Diğer maksatlarla getirildiğinde ise; masdar emir ve nehiy kalıbındaki fiilin yerini tutabilecek bedel olursa hazfedilmesi gerekir. Nitekim beyitte, رفندلا ز يق المال ندل الثعالب cümlesinde ندلا masdarıاندل emrinden bedel olduğu için amil olan emir fiil hazfedilmiştir.

Bu şahidin yanısıra beyitteki ikinci şahid, حين 'den önce cer harfi gelmiş olmasına rağmen cümleye muzaaf olduğu için fetha üzere mebni olmuştur[233].

MEF'ÛLU LEH

163. [ولو توالت زمر الأعداء] لا أقعد الجبن عن الهيجاء

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Düşmanların bölükleri ardarda üzerime gelseler de, korkudan dolayı asla savaştan geri durmam.

Şahid : Mef'ulu leh, illet (sebep) ifade eden ve amiline zaman ve failde ortak olan masdardır. Bu nitelikileri üzerinde bulunduran mef'ul mansub olur. Bu şartlardan birisi bulunmadığında ise mef'ul لِ, من ve في gibi harflerle mecrur olur. İllet, masdarlık ve amiliyle zaman ve failde ortaklık şartlarını haiz mef'ul üç türlü olur:

1. ال ve izafetten soyutlanmış olur.
2. ال 'li olur.
3. Muzaaf olur.

---

233 *İ. 'Aḳîl*, I, 566; *el-Kitâb*, I, 115-116; *el- Uṣûl*, I, 166-167; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 340; *el-İnṣâf*, I, 293; *İbn Nâzım*, s. 422; *Ş. Kâfiye*, s. 328; *Evḍaḥ*, II, 218; *Ş. Eşmûnî*, I, 36; *B. Marḍıyye*, I, 200; *Ṣabbân*, II, 116, 285; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 116-117; krş. *Mu'cem*, *s.* 55; *Indices*, s. 21; *M. Mufaṣṣal*, I 124.

Her üç durumda da lam'la mecrur olmakla birlikte çoğunlukla lam'sız getirilerek mansub olur. Nitekim beyitte لا أقعد الجبن cümlesinde الجبن mef'ulünün başında ال olmasına rağmen lam'sız kullanılması, buna karşı gelenlerin aleyhine bir delil teşkil etmektedir. Fakat nahivcilerin çoğu bunun az olduğu görüşündedirler[234]

164. فليت لي بهم قوما إذا ركبوا شنوا الإغارة فرسانا وركبانا

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Ferîṭ b. Enîf[235]

Anlam : Keşke benim onların yerine, (bineklerine) bindiklerinde binekli ve yaya olarak (düşmana) dört koldan hücum eden bir kavmim olsaydı.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de ال'li olan الإغارة mef'ul-u leh'i lamsız kullanılmıştır. Oysa çoğunlukla lam'la mecrur yapılır. Fakat bazılarına göre الإغارة mef'ulu leh değil mef'ulu bihdir. Bu nedenle de zikredildiği şekilde bir şahid söz konusu değildir.

Ayrıca بهم'in başındaki ب bedel anlamındadır [236] .

165. وأغفر عوراء الكريم ادخاره وأعرض عن شتم اللئيم تكرما

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥatim eṭ-Ṭâî[237]

---

234 *İ. 'Aḳîl*, I, 575; *Ş. Kâfiye*, s. 149; *Evḍaḥ*, II, 228; *Ş. Eşmûnî*, II, 352; *Hem'*, III, 134; *D. Levâmi'*, cüz I, 167; *C. Durûs*, III, 44; *Ṣabbân*, II, 125; *Tasrîḥ*, I, 336; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 118; krş. *Mu'cem*, s. 438; *Indices*, s. 5; *M. Mufaṣṣal*, III, 1103.

235 Ferîṭ b. Enîf : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

236 *İ. 'Aḳîl*, I, 577; *İbn Nâẓım*, s. 364; *Muġnî*, I, 141; *Hem'*, III, 134-135; IV, 159; *D. Levâmi'*, cüz I, 167; cüz II, 14; *C. Durûs*, III, 168; *Ṣabbân*, II, 220; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 118-119; krş. *Mu'cem*, s. 382; *Indices*, s. 280; *M. Mufaṣṣal*, II, 960.

237 Ḥatim eṭ-Ṭâî(ö. ~h. ö. 15/ 607) : Cahiliyede cömertliğiyle ün yapmış bir şairdir. Annesinin savurganlık derecesinde cömert oluşu, aynı derecede olmasa da ona da yansımıştı. Bu cömertliği ve olgun kişiliği şiirlerinde de kendisini gösteriyordu. Çok sayıda şiir söylemesine rağmen bir çoğu kaybolmuştur. (*İbn Ḳuteybe*, s. 147, 152; *el-Eġânî*, XIX, 6693-6732; *Ḫizâne*, III, 127; krş. *Ferruḫ*, I, 186; *A'lâm*, II, 151)

Anlam : Şerefli kişinin kötü sözlerini, tasarruf (ileri dönük çıkar) için bağışlarım. Alçağın kötü sözünü de, ondan üstünlüğüm nedeniyle görmezden gelirim.

Şahid : 163. beyitte açıklandığı gibi muzaaf olan mef'ulu lehin lam'la cerri veya nasb'ı her ikisi de caizdir. Herhangi birinin diğerine tercihi ise söz konusu değildir. Zira beyitte وأغفر...ادخارع cümlesinde mef'ulu leh olan ادخار kelimesi ه zamirine muzaaf olmuştur ve burada nasbı tercih edilmiştir. Lam'la mecrur yapılmasında da bir sakınca yoktur. وأعرض...تكرما cümlesinde ise تكرم mef'ulü ال 'siz ve izafetsiz nekre olduğu için nahivcilerin ittifakına uygun şekilde lam'sız mansub olarak kullanılmıştır[238].

MEF'ÛLU MA'AH

166. علفتها تبنا و ماء باردا [حتى شتت همالة عيناها]

Bahir : Recez

Söyleyen : Ẕu'r-Rumme

Anlam : O (hayvan)'a, iki gözünden yaşlar boşalıncaya kadar saman ve soğuk su verdim.

Şahid : مع (beraber) anlamındaki و 'dan sonra gelen mansub isme mef'ul-u ma'ah denir. Bu vav'dan sonra gelen ismin, öncesine atfı mümkün olduğunda ref'i tercih edilir. Atıf mümkün olmadığında ise nasbı tercih edilir. Nitekim beyitte وماء باردا ifadesinde vav'dan sonra gelen ماء kelimesini تبنا 'e atfı uygun olmaz. Çünkü ''Yemlemek ''anlamındaki علف fiiliyle' 'su' 'yun kullanılması anlam açısından uygun olmaz. Bu nedenle de nasbı tercih edilmiştir. Bu nasb ise ya mef"ulu ma'ah olduğu veya علف fiiline ma'tuf bir fiil takdiriyle, ya da علف 'nin قدّم anlamında kullanılmasıyla tercih edilmiştir. Bazı nahivcilere göre ise buradaki vav atıf harfidir ve cümlenin cümleye atfı söz konusudur. Takdir ise علفتها تبنا و سقيتها ماء باردا dir[239].

---

238 *İ. 'Aḳīl*, I, 578; *el-Kitâb*, I, 368; III, 126; *el-Muḳteḍab*, II, 348; *el- Uṣûl*, I, 206-207; *el-Cumel*, s. 319-320; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 172; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 54; *Ḫızâne*, III, 122-130; *C. Durûs*, III, 44; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 119; *Divanı*, s. 82; krş. *Mu'cem*, s. 328; *Indices*, s. 248; *M. Mufaṣṣal*, II, 826.

239 *İ. 'Aḳīl*, I, 595; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 311, 389; *el-İnṣâf*, II, 613; *İbn Nâzım*, s. 286; *Ş. Kâfiye*, s. 153; *Evḍaḥ*, II, 245; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 240; *Ş. Eşmûnî*, II, 389; *B. Mardıyye*, I, 211; *Ḫızâne*, III, 139-

İSTİSNA

a-Müstesna'nın İ'rabı

167. فما لِيَ إلا آلَ أحمدَ شيعةٌ وما لِيَ إلا مذهبَ الحقِّ مذهبُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Kumeyt b. Zeyd el-Esedî

Anlam : Benim Ahmed (a. s.)'in ailesinden başka tarafım yoktur. Hak mezhebden başka da mezhebim yoktur.

Şahid : Olumlu bir cümlede müstesna (verilen hükmün dışında tutulan) müstesna minh (genel hükmü ifade eden) 'den önce gelirse nasbı vaciptir. Cümle olumsuz olduğunda ise nasb tercih edilir. Kufeliler, çok kullanılması sebebiyle buna cevaz verirken Basralılar, sonra gelen bir amilin önce gelen bir unsurda amelinin sakıncalı olacağı gerekçesiyle buna karşı çıkarlar. Nitekim beyitteki olumsuz ifadede أحمد müstesnası شيعة müstesnâ minhinden, مذهب müstesnası ise مذهب müstesna minhinden önce geldikleri için nasbları tercih edilmiştir [240].

168. فإنهم يَرْجون منه شفاعةً إذا لم يكنْ إلا النبيونَ شافعُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥassan b. Ṣabit

Anlam : Şüphesiz onlar, nebilerden başka şefaatçinin olmadığı zamanda o'ndan (Hz. Muhammed) şefaat dilerler.

141; *Ṣabbân*, II, 140; *Tasrîḥ*, I, 346; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 119-120; krş. *Mu'cem*, s. 416; *Indices*, s. 75; *M. Mufaṣṣal*, III, 1289.

240 *İ. 'Aḳīl*, I, 601; *el-Muḳteḍab*, IV, 397-398; *el-Cumel*, s. 234; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 104; *el-Mufaṣṣal*, s. 68; *el-İnṣâf*, I, 158-160; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 79; *İbn Nâzım*, s. 298; *Evḍaḥ*, II, 266; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 263; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 345; *Taḫlîṣ*, s. 82; *Ş. Eşmûnî*, II, 416; *B. Marḍıyye*, I, 214; *ŞŞT Verdiyye*, s. 86; *D. Levâmi'*, cüz I, 192; *C. Durûs*, III, 126; *Ṣabbân*, II, 149; *Tasrîḥ*, I, 355; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 120; krş. *Mu'cem*, s. 35; *Indices*, s. 19; *M. Mufaṣṣal*, I, 68, 76.

Şahid : Beyitteki إذا لم يكن شافع cümlesinde olumsuz ifadede müstesna olan النبيون, müstesna minh شافع 'dan önce geldiği halde merfu yapılmıştır. Önceki beyitte de açıklandığı üzere, bu durumlarda tercih edilen nasbdır. Bu nedenle de bazı nahivciler beyitte istisna-i muferrağ olduğunu ve النبيون'nin كان'nin faili olduğunu, dolayısıyla شافع'nun müstesna minh değil, mübdel minh (kendisinden bedel yapılan) olduğunu söylerler. النبيون ise maklub bedelde (ters çevrilmiş bedel) bedeldir[241].

b- إلا'nın Tekrarlanması

169. هلِ الدهرُ إلا ليلةٌ ونهارُها وإلا طلوعُ الشمسِ ثم غيارُها

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebû Ẕueyb el-Huẕelî

Anlam : Zaman; sadece gece ve onun gündüzüyle, yalnızca güneşin doğuşu ve batışı mıdır?

Şahid : إلا te'kid maksadıyla tekrarlandığında tekrar edilen zaid kabul edilir ve başına geldiği isimde i'rab yönünden herhangi bir değişiklik yapmaz. Kendisinden sonra gelen isim ise önce geçen isme ma'tuf olur. Bu da bedel veya atıfda olur. Beyit ise atıf'a örnektir. Nitekim وإلا طلوع الشمس ifadesinde, إلا öncekini te'kid amacıyla getirildiğinden طلوع'da istisna yönünden bir değişiklik yapmaz ve bu isim i'rab yönünden ليلة 'kelimesine ma'tuf olur[242].

170. ما لك من شيخِك إلا عملُهُ إلا رَسيمُهُ وإلا رَمَلُهُ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

---

241 *İ. 'Aḳīl*, I, 602; *İbn Nâẓım*, s. 298; *Ş. Kâfiye*, s. 172; *Evḍaḥ*, II, 268; *Ş. Eşmûnî*, II, 144; *Hem'*, III, 257; *ŞŞT Verdiyye*, s. 86; *D. Levâmi'*, cüz I, 192; *C. Durûs*, III, 130; *Ṣabbân*, II, 148; *Tasrîḥ*, I, 355; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 121; *Divanı*, I, 267; krş. *Mu'cem*, s. 220; *Indices*, s. 138; *M. Mufaṣṣal*, I, 350.

242 *İ. 'Aḳīl*, I, 605; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 41; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 121; *D. Huẕeliyyîn*, I, 21; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, I, 70; krş. *Mu'cem*, s. 159; *Indices*, s. 119; *M. Mufaṣṣal*, I, 348.

Anlam : Yaşlı adamın sana ameli, Safa ve Merve arası sa'y etmesi ve tavafta remel yapmasından başka bir faydası olmaz.

Şahid : Önceki konuya devamla, bu beyit bedelle atfın beraber gelişine örnektir. Nitekim إلا رسيمه وإلا رمله ibaresinde, birinci إلا'dan sonraki رسيمه kelimesi, عمله'kelimesinden bedeldir. İkincisinden sonraki رمله kelimesi ise رسيمه kelimesi üzerine ma'tuftur. Dolayısıyla tekrar edilen edatlar kendilerinden sonra gelen isimlerde istisna yönünden bir işlem yapmamışlardır. Sadece anlamı pekiştirme amacıyla kullanılmışlardır[243].

c- سوى'nın Kullanımı

171. ولا ينطقُ الفحشاءَ مَنْ كان منهمُ
إذا جلسوا منّا ولا مِنْ سِوائِنا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Mirar b. Selâme el-'Ukaylî[244]

Anlam : Bizimle veya bizden başkasının yanında oturduklarında, onlardan birisi asla çirkin söz söylemez.

Şahid : İstisna edatlarından biri de سِوىً dir. Kufelilere göre, başına cer harfi gelebildiğinden غير anlamında isimdir ve zarf da olur. Basralılara göre ise sadece zarf olabilir. Nitekim beyitte, ولا من سوائنا cümlesinde zarf anlamından çıkan سواء başına من harf-i cerri gelerek isim olmuştur. Dolayısıyla bu Kufelilerin iddiasını doğrulayan bir örnektir. Fakat bazı nahivciler bunu şiir zaruretlerinden sayarlar[245].

---

243 *İ. 'Aḳīl*, I, 606; *el-Kitâb*, II, 341; *İbn Nâzım*, s. 301; *Evḍaḥ*, II, 272; *Ş. Eşmûnî*, II, 423; *Hem'*, III, 266; *B. Marḍıyye*, I, 215; *C. Durûs*, III, 132; *Ṣabbân*, II, 151; *Tasrîḥ*, I, 356; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 121-122; krş. *Mu'cem*, *s.* 522; *Indices*, s. 215; *M. Mufaṣṣal*, III, 1235.

244 Mirar b. Selâme el-'Ukaylî (Iclî) (.../...) : Cahiliye dönemi şairlerindendir. İslami döneme yetişmiş fakat müslümün olduğu bilinmemektedir. (*Ḫızâne*, III, 439; V, 256; krş. *A'lâm*, VII, 200)

245 *İ. 'Aḳīl*, I, 612; *el-Kitâb*, I, 31, 408; *el-Muḳteḍab*, IV, 349; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 367; *el-İnṣâf*, I, 294; *Ş. Eşmûnî*, II, 443; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 122; krş. *Mu'cem*, *s.* 380; *Indices*, s. 277; *M. Mufaṣṣal*, II, 960.

172. وإذا تُبَاعُ كريمةٌ أو تُشْتَرَى فسِوَاكَ بائعُها ، وأنتَ المشتري

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Muhammed b. 'Abdillah el-Medenî[246]

Anlam : Saygın bir huy satıldığında veya satın alındığında, senin dışındakiler onun satıcısı sen ise alıcısısın.

Şahid : سوى 'nın sadece zarf olabileceğini idia edenlere karşı bir başka delil de bu beyittir. Zira فسواك بائعها ifadesinde mübtedadır ve merfudur. Bu da Kufelilerin iddiasını doğrulayan ikinci bir örnektir[247].

173. ولم يبقَ سِوى العَدْوا نِ دِنَّاهم كما دانُوا

Bahir : Hezec

Söyleyen : Find ez-Zimmânî[248]

Anlam : (Şer, sabah gözüküp akşama doğru aşikare olduğunda) aramızda bizim borçlu olduğumuz gibi onların da bize borçlu olduğu düşmanlıktan başka birşey kalmadı.

Şahid : Bu beyitte de سوى zarf olmaktan çıkmış ve يبق 'nın faili olmuştur. Bu da Kufelileri destekleyen bir diğer örnektir[249].

174. لديكَ كفيلٌ بالمُنَى لمؤمِّلٍ وإنَّ سِواكَ مَنْ يؤملهُ يَشْقَى

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

---

246 Muhammed b. Abdullah el-Medenî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

247 *İ. 'Aḳīl*, I, 613; *İbn Nâzım*, s. 305; *Ş. Kâfiye*, s. 178; *Ş. Eşmûnî*, II, 450; *Hem'*, III, 161; *B. Marḍıyye*, I, 219; *D. Levâmi'*, cüz I, 170; *Ṣabbân*, II, 159; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 123; krş. *Mu'cem*, s. 188; *Indices*, s. 102; *M. Mufaṣṣal*, II, 420.

248 Find ez-Zimmânî (ö. ~ h. ö. 92/ 530) : Cahiliye şairlerinden olup zamanında Benu Bekr'in ileri gelen süvari komutanlarındandı. Bekr ve Tağlib savaşlarında bulunmuştu. Cüsseli olduğundan dolayı " yüce dağ" anlamında "Find" diye lakaplanmıştı. (*el-Eġânî*, XXVIII, 9524-9526; *Ḫızâne*, III, 343; krş. *Ferruḫ*, I, 100; *A'lâm*, III, 179)

249 *İ. 'Aḳīl*, I, 613; *İbn Nâzım*, s. 305; *Ş. Kâfiye*, s. 178; *Evḍaḥ*, II, 281; *Ḫızâne*, III, 431-435; *B. Marḍıyye*, I, 219; *D. Levâmi'*, cüz I, 170; *Ṣabbân*, II, 159; *Tasrîḥ*, I, 362; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 123-124; D. Ḥamase, s. 56; krş. *Mu'cem*, s. 394; *Indices*, s. 261; *M. Mufaṣṣal*, II, 993.

Anlam : Ümit sahibi için senin nezdinde, ümidinin garantisi vardır. Kim onu senden başkasından umursa hayal kırıklığına uğrar.

Şahid : سوى bazen de mansub olarak kullanılmasına rağmen zarf olmaz. Nitekim beyitte وإن سواك من يؤمله يشقى cümlesinde, سوى, إن'nin ismi olarak mansubdur. Verilen tüm bu örnekler bazı nahivcilere göre sadece şiir zaruretlerinden kabul edilmektedir[250].

d- خلا'nın Kullanımı

175. خلا اللهَ لا أرجوا سِواك ، وإنما أُعدُّ عيالي شعبةً منْ عيالِكا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Allah'dan yalnızca seni dilerim. Ailemi de senin ailenin bir kolu sayarım.

Şahid : خلا ve عدا da istisna edatlarındandır. Başına geldikleri isim ise müstesna olmak üzere mansub olur. Kendilerinden önce ما geçmediğinde cer harfi kabul edilerek sonraki isim mecrur yapılabilir. Nitekim beyitte خلا الله لا أرجو سواك cümlesinde الله lafz-ı celali mecrur yapılmıştır. Bunun az olan şiir zaruretlerinden olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu cümlede diğer şahid ise, müstesna olan الله lafzı celalinin hem müstesna minh'den hem de amil olan لا أرجو'dan önce gelmesidir. Kufeliler buna cevaz verirken Basralılara göre caiz değildir.

سوى'nın zarf olmaktan çıkıp لا أرجو'nun mef'ulu bih'i olması da üçüncü şahiddir[251].

e- عدا'nın Kullanımı

176. تركْنا في الحَضيضِ بَناتِ عَوْجٍ عَواكِفَ قد خَضَعْنَ إلى النُّسُورِ
أَبَحْنا حَيَّهُم قتلا وأَسْرًا عدا الشَّمْطاءِ والطفلِ الصغيرِ

---

250 İ. 'Aḳīl, I, 614; *Hem'*, III, 160-161; *Ṣabbân*, II, 159; ŞŞİ 'Aḳīl, s. 125; krş. *Mu'cem*, s. 242; *Indices*, s. 168 ; *M. Mufaṣṣal*, II, 585.

251 İ. 'Aḳīl, I, 618; *Lisân* (خلا) , II, 1257; Ş. Eşmûnî, II, 458; *Hem'*, III, 260-261; *B. Marḍıyye*, I, 220; *Ḫuḍarî*, s. 206; *D. Levâmi'*, cüz I, 193; *Ṣabbân*, II, 163; *Tasrîḥ*, I, 363; ŞŞİ 'Aḳīl, s. 125-126; krş. *Mu'cem*, s. 255; *Indices*, s. 172; *M. Mufaṣṣal*, II, 619.

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Benat-ı ʿÛc'u (kısrakları) dağın eteğine yapışmış olarak, kartallara boyun eğer halde terkettik.
Kabilelerinde ise yaşlı kadınlar ve küçük çocuklardan başka, tüm canlıları öldürmeyi ve esir almayı mübah saydık.

Şahid : Önceki beyitte açıklanan kurala uygun olarak, bu beyitte de أبحنا...عدا الشمطاء cümlesinde عدا cer harfi kabul edilerek kendisinden sonra gelen الشمطاء mecrur yapılmıştır.
Bunun şiir zarureti olduğunu söyleyenler de vardır[252].

f- حاشا'nın Kullanımı

177. حاشا قريشا ؛ فإن الله فضّلهم على البَرِيّة بالإسلامِ والدينِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Farazdaḳ

Anlam : Kureyş başka! Çünkü Allah onları islam ve dinle diğer yaratılmışlara üstün kıldı.

Şahid : حاشا yaygın olarak cer harfi kabul edilir. Fakat bazı nahivcilere göre خلا gibi fiil olarak kullanılır ve kendisinden sonraki isim mansub yapılır. Nitekim beyitte حاشا قريشا ifadesinde kendisinden sonraki قريشا'i nasb ederek istisna edatı gibi kullanılmıştır[253].

178. رأيتُ الناسَ ماحاشا قريشا فإنّا نحنُ أفضلُهم فعالاً

Bahir : Vafir

Söyleyen : Aḫṭal et-Tağlibī[254]

---

252 *İ. ʿAḳīl*, 619; *Ş. Eşmûnî*, II, 461; *Hem'*, III, 283-285; *B. Marḍıyye*, I, 220; *Ṣabbân*, II, 163; *Tasrîḥ*, I, 363; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 126-127; krş. *Muʿcem, s.* 186; *Indices*, s. 108; *M. Mufaṣṣal*, I, 453.

253 *İ. ʿAḳīl*, I, 622; *B. Marḍıyye*, I, 221; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 127-128; krş. *Muʿcem, s.* 404; *Indices*, s. 271; *M. Mufaṣṣal*, II, 1040.

254 Aḫṭal et-Tağlibī (Ğıyaṣ b. Ğavṣ) (ö. 90/ 708) : Hire'de doğan (h.20) ve Hristiyan olan şair, Emeviler döneminin en meşhur şairleinden biridir. Dönemin sultanlarına yakındı ve onları

Anlam : İnandım ki; biz cömertlikte, Kureyş'in dışındaki insanların en üstünüyüz.

Şahid : حاشا istisna anlamında kullanıldığında çoğunlukla خلا gibi kendisinden önce ما gelmez. Fakat beyitte رأيتالناس ماحاشا قريشا cümlesinde kendisine ما bitişmesine rağmen sonra gelen قريشا'i nasb etmiştir. Bu ise şazdır ve az rastlanan bir kullanımdır[255].

HÂL

a-Hal'in Müştak Olması

179. فجاءتْ به سَبْطَ العظامِ ، كأنما عَمَامَتُهُ بين الرجالِ لِوَاءُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Annesi onu düz ve uzun kemikli doğurdu. Sanki onun sarığı erkeklerin arasında bir sancaktır.

Şahid : Hal olan kelimenin müştak (türemiş) sıfat olması gerekir. Fakat bazen bu kuralın aksine, türememiş sabit sıfat (sıfatladığı şeyden ayrılmayan ve müştak olmayan sıfat) olarak gelebilir. Nitekim beyitte فجائت به سبط العظام cümlesinde سبط العظام şeklinde sabit sıfat olarak gelmiştir. Bu ise genel kurala aykırı bir durumdur. Çünkü سبط niteledigi şeyden ayrılmayan sıfattır. Ve mef'ulüne muzaaf

---

şiirleriyle methederdi. İnsanların geneli ise üslubunun aşırılığı nedeniyle onun hicivlerinden çekinirdi. Dönemin en önemli türlerinden olan *nekaid*'in Cerir ve Farazdakla birlikte temsilcisi idi. Şiirleri, hayat tarzının benzerliğinden ötürü Nabiğa e-Zubyani'nin şiirlerine benzerdi. Zira her ikisi de yerleşik hayat sürmelerine karşın bedevi üslupla şiir söylerlerdi. Her ikisi de şiiri geçim kaynağı yapmıştı. eleştirmenlere göre şiirlerini Nabiğa'nın şiirlerine benzemesi için azami gayret serfederdi. Bunların yanında şaraptan bahis anlamındaki *Ḫamriyyat* onunla sayesindeyeni bir tür haline gelmişti. Hayatını emevilere övgü ve rakiplerini yergiye hasreden şair h. 95 (713) 'te Velid b. Abdulmelik döneminde vefat etti. (*Ṭabakat*, s. 114; *İbn Ḳuteybe*, s.325-335; *el-Eğanī*, XV, 5313-5336; *Ḫızane*, I, 459; krş. *Ferruḫ*, I, 555-557; *A'lam*, V, 123)

255 *İ. 'Aḳīl*, I, 623; *Muġnî*, I, 164; *Ş. Eşmûnî*, II, 471; *Hem'*, III, 287; *Ḫızâne*, III, 387-388; *D. Levâmi'*, cüz I, 198; *Ṣabbân*, II, 165; *Tasrîḥ*, I, 365; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 128-129; krş. *Mu'cem*, *s.* 268; *Indices*, s. 221; *M. Mufaṣṣal*, II, 638.

olmuştur. Bu da hal'in müntekal ve müştak olarak kullanıldığını göstermektedir [256].

b-Hal'in Nekre Olması

180. فأرسلها العراكَ [ولم يَذُدْها ولم يُشْفِقْ على نَغَصِ الدِّخالِ]

Bahir : Vafir

Söyleyen : Lebîd b. Rabî'a

Anlam : (O yaban eşeği) sıpalarını sürü halinde (suya) gönderdi. Onları ne korudu ne de sudan kanamamalarına aldırış etti.

Şahid : Cumhurun görüşüne göre hal ancak nekre olur. Çünkü o anlam bakımından haberdir. Marife olursa sıfat zannedilebilir. Fakat bazı nahivciler marife de olabileceğini iddia etseler de, Cumhur marifeliği durumunda nekreye te'vil edileceğini söyler. فأرسلها العراك cümlesinde العراك şeklinde marife gelmiştir. Bu, kurala uygun olarak nekreye te'vil edilir. Lafzen marife olsa da anlam bakımından nekre kabul edilir. Bu durumda da takdiri أرسلها معتركة veya فأرسلها وهي تعترك şeklinde olur. Buna şaz diyen nahivciler de vardır[257].

c-Hal Sahibi

181. وبالجسمِ مني بَيِّناً لو علمتِه
شُحُوبٌ وإنْ تَسْتَشهدي العينَ تَشْهَدِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Bedenimde açığa çıkmış bitkinliği bir bilsen (bana acırdın) . Ve eğer gözlerinin şahitliğini istersen (onlar buna) şahitlik ederler.

---

256 *İ. 'Aḳīl*, I, 626; *Ş. Eşmûnî*, II, 487; *C. Durûs*, III, 78; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 129; krş.*Mu'cem, s.* 20; *Indices*, s. 4; *M. Mufaṣṣal*, I, 22.

257 *İ. 'Aḳīl*, I, 630; *el-Kitâb*, I, 372; *el-Muḳteḍab*, III, 237; *el-İnṣâf*, II, 822; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 62; *Ş. Kâfiye*, s. 156; *Hem'*, IV, 18-19; *Ḫizâne*, III, 192-194; *ŞŞT Verdiyye*, s. 89; *Tasrîḥ*, I, 373; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 129-130; *Divanı*, s. 86; krş. *Mu'cem, s.* 316; *Indices*, s. 192; *M. Mufaṣṣal*, II, 243.

Şahid : Hal sahibi (kendisinden hal yapılan isim) çoğunlukla marife olur. Ancak bazı durumlar da nekre olabilir. Bu durumlarda biri; hal'in sahibinden önce gelmesidir.

Nitekimbeyitte وبالجسم مني بينا...شحوب cümlesinde hal olan بينا hal sahibi شحوبٌ'dan önce gelmiştir. Bu da 'un nekre olmasına müsaade etmiştir[258].

182. وما لامَ نفسي مثلَهالي لائمٌ ولا سدَّ فقري مثلُ ماملكتْ يدي

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Hiç bir kınayacı nefsim gibi beni kınayamadı. Hiç bir şey de elimin kazandığı kadar fakirliğime engel olamadı.

Şahid : Önceki beyitle aynı konuya örnek olan bu beyitte de hal olan مثلها hal sahibi olan لائم 'dan önce gelmiştir. Bunedenle de hal sahibi nekre olmuştur[259].

183. نَجَيْتَ يارب نوحا واستجبْتَ له في فُلْكٍ ماخرٍ في اليَمِّ مشحونا

وعاشَ يدعو بآياتٍ مُبَيِّنَةٍ في قومِهِ أَلفَ عام غيرَ خمسينا

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey Rabbim! Denizde yararcasına giden yüklü gemide Nuh'u kurtardın ve onun duasını kabul ettin.

Ve o, kavminin içinde (onları) apaçık ayetlerle çağırarak elli hariç, bin yıl yaşadı.

Şahid : Hal sahibinin nekre olabileceği yerlerden biri de, sıfat veya izafetle tahsis (özelleştirme) edilmiş olması halidir. Nitekim beyitte في فلك ماخر مشحونا... ifadesinde مشحونا, ماخر ile sıfatlanan nekre kelime

---

258 *İ. 'Aḳīl*, I, 634; *el-Kitâb*, II, 123; *İbn Nâzım*, s. 319; *Ş. Eşmûnî*, II, 511; *C. Durûs*, III, 83; *Ṣabbân*, II, 175; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 130; krş. *Mu'cem*, *s.* 114; *Indices*, s. 68; *M. Mufaṣṣal*, I, 278.

259 *İ. 'Aḳīl*, I, 634; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 130-131; krş. *Mu'cem*, *s.* 114; *Indices*, s. 74; *M. Mufaṣṣal*, I, 284.

فلك 'den haldir. Oysa sıfatlama ma'rifeye yaklaştırmadır. Bu nedenle de hal sıfat olduğundan sahibi nekre olmuştur[260].

184. ما حُمِّ مِنْ مَوْتٍ حِمىً واقياً ولا تَرَى من أحدٍ باقياً

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ölümden koruyacak bir sığınak yaratılmadı. Hiç bir kimseyi de (dünyada) ebedi kalıcı göremezsin.

Şahid : Hal sahibi nefy veya şibh- nefy (nehiy, istifham) den sonra geldiğinde de nekre olabilir. Beyitte ما حم عيش...حمى واقيا cümlesinde başında nefy ما 'sı bulunduğundan واقيا halinin sahibi olan حمى, ولا تـ ـرى cümlesinde ise nefy لا 'ı bulunduğundan باقيا halinin sahibi أحد nekre olmuştur[261].

185. ياصاحِ هل حُمَّ عَيْشٌ باقيا فترى
لنفسكَ العُذْرَ في إبعادها الأملاَ ؟

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey Arkadaş! Hayat ebedi kılınmadı ki nefsini uzun vadeli ümitlerinde mazur göresin.

Şahid : Önceki beyitte açıklandığı gibi istifham edatından sonra gelen hal sahibi nekre olabilir. Beyitte هل حم عيش باقيا soru edatı olan هل'den sonra geldiğinden ve باقيا halinin sahibi olan عيش kelimesi nekre olmuştur. [262]

---

260 *İ. 'Aḳīl*, I, 636; *İbn Nâẓım*, s. 319; *Evḍaḥ*, II, 312; *Ş. Eşmûnî*, II, 513; *C. Durûs*, III, 84; *Ṣabbân*, II, 175; *Tasrîḥ*, I, 376; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 131-132; krş. *Mu'cem, s.* 383; *Indices*, s. 276; *M. Mufaṣṣal*, II, 975.

261 *İ. 'Aḳīl*, I, 637; *Ş. Eşmûnî*, II, 515; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 133; krş. *Mu'cem, s.* 424; *Indices*, s. 287; *M. Mufaṣṣal*, II, 1079; III, 1298.

262 *İ. 'Aḳīl*, I, 638; *Evḍaḥ*, II, 316; *Hem'*, IV, 21-22; *B. Marḍıyye*, I, 228; *ŞŞT Verdiyye*, s. 91; *C. Durûs*, III, 84; *Ṣabbân*, II, 176; *Tasrîḥ*, I, 377; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 133-134; krş. *Mu'cem, s.* 267; *Indices*, s. 108; *M. Mufaṣṣal*, II, 658.

186. لا يركنَنْ أحدٌ إلى الإحجامِ يومَ الوَغَى متخوفا لِحِمَامِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : İhtilaflı[263]

Anlam : Savaş zamanında hiç kimse ölümden korkarak geri dönmeye yeltenmesin.

Şahid : Bu beyitte de لا يركنن إحد...متخوفا cümlesinde nehy لا'sından sonra gelen ve متخوفا halinin sahibi olan أحد kelimesi nekre olarak kullanılmıştır. Bu da 184. beyitte açıklanan kurala uygun bir kullanımdır[264].

187. لَئِنْ كانَ بردُ الماءِ هيمانَ صاديا إليَّ حَبِيبا ، إنها لحبيبُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Urve b. Ḥızam[265]

Anlam : Andolsun ki, yanarcasına susadığımda, soğuk su bana hoş gelse de o sevgili daha hoştur.

Şahid : Hal çoğunlukla sahibinden sonra gelir. Fakat sahibi cer harfi ile mecrur ise hal ondan önce gelebilir. Cumhur buna cevaz vermezken İbn. Malik'in de içinde bulunduğu bazı nahivcilere göre ise caizdir. Bazıları da bunu şiir zaruretlerinden sayarlar. Beyitte هيمان صاديا إلي ifadesinde

---

263 Beyit bazı kaynaklarda Kuṭri b. Fucāe'ye bazılarında da Ṭırımmaḥ b. Ḥakim'e isnat edilmektedir.

264 *İ. 'Aḳīl*, I, 639; *Evḍaḥ*, II, 314; *Ş. Eşmûnî*, II, 516; *Hem'*, IV, 21; *ŞŞT Verdiyye*, s. 91; *C. Durûs*, III, 84; *Ṣabbân*, II, 175; *Tasrîḥ*, I, 377; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 134; krş. *Mu'cem*, s. 376; *Indices*, s. 243; *M. Mufaṣṣal*, II, 905.

265 'Urve b. Ḥızam (ö. ~ 30/ 650) : Aşkına esir düşen şairlerdendi. Aynı evde doğduğu ve çocukluğunu beraber geçirdiği amcasının kızı 'Afra'ya aşıktı. Yetişkinlik çağına gelince amcası onu kızıyla nişanladı. Fakat amcasının karısı ödeyemeyeceği miktarda mehir isteyence, Yemen'deki diğer amcasının yanına gitti. Döndüğünde sevgilisinin Şam'da birisiyle evlendiğini görünce onun yanına gitti. Sevgilisinin kocası onu misafir ederekona ikramda bulundu. Bunun üzerine oradan ayrıldı. Fakat köyüne gelemeden hastalanarak vefat etti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 418-423; *el-Eġânî*, XXVIII, 9566-9584; *Ḫızâne*, III, 215; krş. *Ferruḫ*, I, 298; *A'lâm*, IV, 226)

mütekellim ي 'sı hal olan هيمان ve صاديا kelimeleri ondan önce gelmişlerdir[266].

188. فإنْ تكُ أذوادٌ أُصِبْنَ ونسوةٌ فلنْ يذهبوا فَرَغًا بقتل حِبالِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ṭuleyha b. Ḫuveylid el-Esedî[267]

Anlam : Genç develer (ganimet) , kadınlar (cariye) alınsa da, Ḥibal'in intikamını almaktan vaz geçerek asla gidemezler.

Şahid : Öncekinde olduğu gibi bu beyitte de فلن يذهبوا ف غا بقتل حبال cümlesinde cer harfi ب ile mecrur olan قتل'in hali olan فرغا kendisinden önce gelmiştir. Bu zikredilen kurala uygun bir kullanımdır[268].

189. تقول ابنتي : إن انطلاقك واحدا
إلى الرَّوْعِ يوما تاركي لا أبا ليا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Malik b. Rayb[269]

---

266 *İ. 'Aḳīl*, I, 641; *İbn Nâzım*, s. 324; *Ş. Eşmûnî*, II, 529; *Ḫızâne*, III, 212-218; *C. Durûs*, III, 87; *Ṣabbân*, II, 177; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 134-135; *Divanı*, s. 23; krş. *Mu'cem*, s. 39; *Indices*, s. 17; *M. Mufaṣṣal*, I, 84.

267 Ṭuleyha b. Ḫuveylid el-Esedî (ö. 21/ 642) : Zamanının en cesurlarından kabul edilen fasih bir şairdi. Daha peygamber hayattayken peygamberlik iddia etmişti. Kendisine tabi olanları namaz kılmaktan alıykoyuyordu. Peygamberin vefatından sonra Esed ve Katafan kabilelerinden kendisine tabi olanlarla birlikte Medine üzerine yürüdü. Fakat başaramadan geri döndü. Hz. Ebu Bekr'in Halid'i üzerine göndermesinin ardından Şam'a kaçtı. Taraftarlarının müslüman olması üzerine o da islamı kabul etti ve fetihlere katıldı ve Nihavend'de şehid oldu. (*A'lām*, III, 230)

268 *İ. 'Aḳīl*, I, 642; *İbn Nâzım*, s. 323; *Ṣabbân*, II, II, 177; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 135; krş. *Mu'cem*, s. 311; *Indices*, s. 199; *M. Mufaṣṣal*, II, 737.

269 Malik b. Rayb (ö. ~ 60/ 680) : Emeviler döneminde yol kesiciliği ile ün yapmış şairlerdendi. O zamanki Medine valisi Mervan b. Hakem onu ve iki arkadaşını yakalamak istemişse de başaramamıştı. Daha sonra Horasan valiliğine getirilen Said b. Osman, bir yolculuk esnasında onunla karşılaşmış ve ona nasihat edip yaptıklarından vaz geçirmiş ve onu beraberinde Horasan'a götürerek maaş

Anlam : Kızım diyor ki: " Şüphesiz bir gün yalnız başına savaşa gidişin beni babasız bırakman demektir" .

Şahid : Muzaafun ileyh'in hal sahibi olması caiz değildir. Ancak muzaaf isim fail veya masdar gibi halde amel edebilen isim olur ya da muzaaf muzafun ileyhin bir parçası olursa muzafun ileyhin hal sahibi olması caiz olur. Nitekim beyitte إن انطلاقكواحدا cümlesinde واحدا , انطلاق'nın muzafun ileyh'i olan ك' den hal olmuştur. Zira yukarıda da belirtildiği gibi masdar olan انطلاق hem halin amili hem de zamirin amilidir ve zamiri kendisine fail olarak almıştır. Böylece muzaafun ileyh hal sahibi olmuştur[270].

d-Hal'in ve Sahibinin Birden Fazla Olması

190. لقي ابني أخويه خائفا منجديه فأصابوا مغنما

Bahir : Remel

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Oğlum korku içindeyken, ona yardımcı olan iki kardeşiyle karşılaştı ve (hepsi) ganimete kavuştular.

Şahid : Bir veya birden fazla kelimenin bir ya da daha fazla isimden hal olması caizdir. إما veya cinsi nefy eden لا'dan sonra geldiğinde ise bu vaciptir. Beyitte خائفا, ابني'den منجديه ise أخويه'den hal olması olması hal ve sahibinin birden fazla olabileceğine delil teşkil etmektedir[271].

e-Cümlenin İçeriğini Pekiştiren Hal

191. أنا ابنُ دارةَ معروفا بها نسبي وهلْ بدارةَ يا للناس من عارِ ؟

Bahir : Basiṭ

---

bağlamıştı. Said'in valilikter ayrılmasından kısa bir süre sonra da Malik vefat etmişti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 227-228; *el-Eġânî*, XXVI, 9018-9040; *Ḫızâne*, II, 210; krş. *Ferruḫ*, I, 392; *A'lâm*, V, 261)

270 *İ. 'Aḳîl*, I, 644; *İbn Nâẓım*, s. 326; *Ş. Eşmûnî*, II, 544; *ŞŞT Verdiyye*, s. 201; *C. Durûs*, III, 76; *Ṣabbân*, II, 179; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 135-136; krş. *Mu'cem*, *s.* 424; *Indices*, s. 289; *M. Mufaṣṣal*, II, 1081.

271 *İ. 'Aḳîl*, I, 651; *Ş. Eşmûnî*, II, 564; *Ṣabbân*, II, 184; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 136; krş. *Mu'cem*, *s.* 337; *Indices*, s. 252; *M. Mufaṣṣal*, II, 835.

Söyleyen : Salim b. Dâre[272]

Anlam : Ben, soyumun kendisiyle meşhur olduğu Dare'nin oğluyum. Ey İnsanlar! Dare'nin ne ayıbı var ki?

Şahid : Hal bazen amilini, bazen de cümlenin içeriğini pekiştirir. Cümlenin içeriğini pekiştirmesi için de cümlenin, mübteda ve haberinin camid marife olduğu isim cümlesi olması gerekir. Nitekim beyitte, mübteda ve haberi marife olan أنا ابن دارة معروفا isim cümlesinde,معروفا cümlenin içeriğini pekiştiren bir hal olarak kullanılmıştır[273].

f-Hal و'ı

192. فلما خشيتُ أظافيرَهم نَجَوْتُ وأرهنُهم مالكا

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Abdullah b. Hemmam es-Selûlî

Anlam : Onların (düşmanların) silahlarından korktuğumda Malik'i rehin barakarak kendimi kurtardım.

Şahid : Hal müfred isim olabileceği gibi cümle de olabilir. Bu cümle, müsbet muzari fiille başlayan fiil cümlesi olursa başına hal cümlesinin başına bitişen hal و'ı gelmez. Eğer vav gelirse bu muzari fiil mahzuf bir mübtedanın haberi olduğu şeklinde te'vil edilir. Nitekim وأرهنهم مالكا fiil cümlesinin fiili müsbet muzari olmasına rağmen başına hal vav'ı gelmiştir. Mezkur tevile göre bu muzarii fiil mahzuf mübtedanın haberidir. Takdiri de وأنا أرهنهم şeklinde olur[274].

---

272 Salim b. Dâre (.../...) : Cahiliye ve islami dönemlerde yaşamış muhadram şairlerdendir. Hatem'i övdüğünden doylayı da onun ikramlarına mazhar olmuştu. Fakat esas meşhur olduğu hicivciliği sonunda ölüm nedeni olmuştu. (*İbn Ḳuteybe*, s. 258; *Ḫızâne*, II, 144-145; III, 265-267)

273 *İ. 'Aḳîl*, I, 654; *el-Kitâb*, II, 79; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 447; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 268, 317, 340; III, 60; *el-Emâlî*, II, 285; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 64; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 247; *Ş. Eşmûnî*, II, 569; *Hem'*, IV, 39-40; *B. Mardıyye*, I, 233; *Ḫızâne*, III, 265-267; *C. Durûs*, III, 95; *Ṣabbân*, II, 185; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 136-137; krş. *Mu'cem*, *s.* 181; *Indices*, s. 106; *M. Mufaṣṣal*, I, 410.

274 *İ. 'Aḳîl*, I, 656; *İbn Nâzım*, s. 338; *Ş. Eşmûnî*, II, 579; *Hem'*, IV, 46; *B. Mardıyye*, I, 235; *Ṣabbân*, II, 187; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 137-138; krş. *Mu'cem*, *s.* 256; *Indices*, s. 172; *M. Mufaṣṣal*, II, 618.

TEMYİZ

193. [بانتْ لِتَحْزُنَنَا عَفَارَهْ] يا جارَتا ما أنتِ جارَهْ

Bahir : Recez

Söyleyen : A'şâ

Anlam : ʿAfare bizi üzmek için ayrıldı gitti. Ey Komşum! Sen sıradan bir komşu değilsin (aileden biri gibisin).

Şahid : Taaccub ifade eden her kelimeden sonra temyiz gelir. Nitekim beyitte ما أنت جاره cümlesinde ما taaccub ifade ettiğinden جاره temyiz olarak kullanılmıştır[275].

194. أَتَهْجُرُ ليلى بالفِراقِ حبيبَها وما كان نفساً بالفراقِ تطيبُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Muḫabbel es-Sa'dî[276]

Anlam : Gönlü ayrılıkla hoş olmadığı halde, Leyla sevgilisinden ayrılarak göç mü ediyor?

Şahid : Sibeveyh'e göre temyizin amilinden önce gelmesi caiz olmaz. Fakat bazı nahivciler amil fiil olduğunda buna cevaz verirler. Nitekim beyitte وما كان نفسا...تطيب cümlesinde temyiz olan نفسا, amili تطيب 'dan önce gelmiştir. Basralılar, temyizin anlam bakımından fail olduğunu, fail nasıl amilinden önce gelemezse temyizin de önce gelemeyeceği görüşündedirler. Bunun yanında beyitin doğru rivayet şeklinin وما كان نفسي بالفراق تطيب olduğunu ve bu şekilde de zikredildiği gibi bir şahidin bulunmadığını söylerler. Kufeliler ise amili

---

275 *İ. ʿAḳīl*, I, 668; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 257; *Ş. Eşmûnî*, II, 549; *Ḫızâne*, III, 308-311; *B. Marḍıyye*, I, 242; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 138; krş. *Muʿcem*, s. 145; *Indices*, s. 121; *M. Mufaṣṣal*, I, 302.

276 Muḫabbel es-Sa'dî (.../...) : Cahiliye ve islami dönemde yaşamış ileri gelen muhadram şairlerdendi. Basra'ya göçtü ve uzun yıllar orada kaldı. Irak fethi için yola çıkan orduya katılan oğlunun geri dönmesi için Hz, Ömer'e ricada bulunmuş o da onun bu ricasını kabul ederek oğlunu ona iade etmişti. Hz. Ömer ya da Osman'ın devrinde öldüğü rivayet edilir. Zibrikan ve başkalarını hicvettiği ve kabilesi Kuray'ı öven şiirleri vardır. (İbn Ḳuteybe, s. 273-275; *el-Eġânî*, XIII, 4701-4711; *Ḫızâne*, VI, 93; *Ferruḫ*, I, 289; *Aʿlâm*, III, 15)

mutasarrıf fiil olan temyizin öne geçmesi hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Cevaz verenler beyiti naklî delil olarak gösterirlerken, mutasarrıf fiilin mamullerinin kendisinden önce gelebileceğini de kıyasî delil gösterirler. Cumhur ise, temyizin anlam bakımından sıfat gibi olduğunu sıfat nasıl mevsufundan önce gelemezse temyizin de amilinden önce gelemeyeceği gerekçesiyle buna karşı çıkar[277].

195. ضَيَّعْتُ حَزْمِيَ في إبعادِيَ الأملا
وما ارْعَوَيْتُ ، وشيْباً رأسيَ اشتعلاَ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Uzun vadeli ümitlerimde kararlılığımı yitirdim. Ama şaçlarımda aklar yayılsa da vaz geçmedim.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de وشيبا رأسي اشتعلا cümlesinde temyiz olan شيبا , mutasarrıf amili اشتعلا'dan önce gelmiştir. Bu tarz kullanıma nadir diyenlerin yanında öne geçen temyizin amilinin mahzuf olduğunu söyleyenler de vardır. Bu görüşe göre, beyitte zikredilen türde bir şahid yoktur[278].

CER HARFLERİ

a-Lehçelere Göre Cer Harfi Olanlar

196. [فقلت : ادْعُ أُخْرَى وارفعِ الصوتَ جَهْرَةً]
لعل أبي المغوارِ منك قريبُ

Bahir : Tavîl

---

277 *İ. 'Aḳīl*, I, 670; *el-Muḳteḍab*, III, 36; *el- Uṣûl*, I, 224; *el-Cumel*, s. 242-243; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 384; *el-Mufaṣṣal*, s. 66; *el-İnṣâf*, II, 828-932; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 74; *İbn Nâzım*, s. 352; *Ş. Eşmûnî*, II, 658; *Hem'*, IV, 71; *B. Mardıyye*, I, 243; *D. Levâmi'*, cüz I, 208; *Ṣabbân*, II, 201; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 138; krş. *Mu'cem*, s. 41; *Indices*, s. 14; *M. Mufaṣṣal*, I, 93.

278 *İ. 'Aḳīl*, I, 671; *Muġnî*, II, 603; *Ş. Eşmûnî*, II, 663; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 138-139; *Mu'cem*, s. 267; *Indices*, s. 208; *M. Mufaṣṣal*, II, 653.

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (Ona) : "Tekrar çağır, sesini daha da yükselt. Belki Ebu'l- Miğvar sana yakındır" dedim.

Şahid : Cer harfleri yirmi tanedir. Bunlardan لعل sadece 'Ukayl lehçesinde cer harfi olarak kullanılır.

Nitekim beyitte لعل أبي المغوار منك قريب cümlesinde cer harfi olarak kullanılmış ve esma-i sitte'den olan أب 'i cer etmiştir. Bazılarına göre ise buradaki لعل zaiddir. Bunun delili ise, mecrurunun mübteda üzere merfu konumda olup sonrasının haber olarak merfu olmasıdır[279].

197. لعل اللهِ فضّلكم علينا بشيءٍ أنّ أمّكُمْ شَريمُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Belki de Allah sizi, annenizin yollarının bir oluşuyla bize üstün kıldı!

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de لعل الله فضلكم cümlesinde لعل 'Ukayl lehçesine göreşaz olarak cer harfi olarak kullanılmış ve kendisinden sonra gelen lafz-ı celal الله'ı mecrur yapmıştır. Fakat burada lafz-ı celal lafzen mecrur olsa da takdiren mübteda olmak üzere merfudur [280].

198. شربن بماءِ البحرِ ، ثم ترفّعتْ متى لُجَجٍ خُضْرٍ لهنّ نئيجُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebu Ẕueyb el-Huẕelî

Anlam : (O bulutlar) denizin suyunu derin yeşil (yerinden) içtiler ve sonra da gürültüyle göğe yükseldiler.

---

279 *İ. 'Aḳīl*, II, 4; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 184; *el-Emâlî*, I, 237; *Muġnî*, I, 377; II, 576; *Ş. Eşmûnî*, I, 121; *Hem'*, IV, 207; V- 134; *Ḫızâne*, X, 426-438; *D. Levâmi'*, cüz II, 33, 142; *C. Durûs*, III, 190; *Ṣabbân*, II, 205; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 139; krş. *Mu'cem*, *s.* 40; *Indices*, s. 16; *M. Mufaṣṣal*, I, 90.

280 *İ. 'Aḳīl*, II, 5; *İbn Nâzım*, s. 356; *Evḍaḥ*, III, 7; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 351; *Ḫızâne*, X, 422-426; *ŞŞT Verdiyye*, s. 93; *Ṣabbân*, II, 204; *Tasrîḥ*, II, 2; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 140; krş. *Mu'cem*, *s.* 352; *Indices*, s. 226; *M. Mufaṣṣal*, II, 885.

Şahid : *Başlangıç* anlamındaki منى'nın cer harfi olması Huzeyl lehçesine göredir. Beyitte منى لجج terkibinde kendisinden sonraki لجج'i bu lehçeye göre mecrur yapmıştır [281].

b-لولا 'nın Cer Harfi Olarak Kullanılması

199. أتطمع فينا مَنْ أراقَ دماءَنا
ولولاكَ لم يُعرِضْ لأحسابِنا حَسَنُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Mu'aviye b. Ebi Sufyan[282]

Anlam : Bizim için kanlarımızı akıtanı mı istiyorsun? Yemin ederim ki, sen olmasaydın, Ḥasan bizim şerefimize saldıramazdı.

Şahid : لولا'nın cer harfi olması nahivciler arasında ihtilaf konusudur. Bazıları cer harfi olduğunu ve daima zamiri mecrur yapacağını söylerken, bazıları da bu ve benzeri terkiplere Arap dilinde rastlanmadığını iddia ederler. Fakat beyitte لولاك terkibinin kullanılması bu iddiayı boşa çıkarmaktadır. لولا'ya bitişen ي ve ك, Kufelilere göre ref mahallindedir. Basralılar ise cer mahallinde oldukları görüşündedirler [283].

---

281 *İ. 'Aḳīl*, II, 6; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 85; *İbn Nâzım*, s. 356; *Ş. Kâfiye*, s. 446; *Muġnî*, I, 142, 151, 441; *Evḍaḥ*, III, 6; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 352; *Hem'*, IV, 211; *Ḫızâne*, VII, 97-102; *ŞŞT Verdiyye*, s. 93; *D. Levâmi'*, cüz II, 34; *C. Durûs*, III, 190; *Tasrîḥ*, II, 2; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 140; *D. Huẕeliyyîn*, I, 51; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, I, 129; krş. *Mu'cem, s. 77*; *Indices*, s. 45; *M. Mufaṣṣal*, I, 154.

282 Mu'aviye b. Ebî Sufyan (ö. 60/ 680) : Mekkede doğdu (h. ö. 20) . Mekke'nin fethinde müslüman oldu ve Hz. Peygamberin katipleri arasına girdi. Hz. Ebu Bekr döneminde ordu komutanlığı, Hz. Ömer döneminde Ürdün valiliği, Hz. Osman döneminde ise Şam diyarı genel valiliği yaptı. Hz. Ali'nin onu görevden alacağı haberini alınca, Hz. Osman'ı onun öldürdüğünü iddia ederek intikam almaya kalkıştı. Aralarındaki savaşın sonunda Şam'da imametini ilan etti. Yaşlanıncaya kadar hilafette kaldı. Daha hayatta iken oğlu Yezid'i veliaht ilan etti. H. 130'da da Şam'da vefat etti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 211; krş. *Ferruḫ*, I, 405; *A'lām*, VII, 261-262)

283 *İ. 'Aḳīl*, II, 7; *el-İnṣâf*, II, 291-293; *Lisân* (لولا) , I, 123; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 141; krş. *Mu'cem, s.* 378; *Indices*, s. 259; *M. Mufaṣṣal*, II, 956.

200. وكَمْ مَوْطِنٍ لولايَ طِحْتُ كما هوى
بأَجْرامِهِ من قُنَّةِ النِّيقِ مُنْهَوِي

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Yezid b. Ḥakem[284]

Anlam : Birçok savaşta ben olmasaydım, dağın en doruğundan bütün vücuduyla aşağı düşen adam gibi düşer (ve helak olurdun).

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de لولاي terkibinde kendisine لولا bitişen muttasıl ي zamirini cer etmiştir[285].

c-İsimi veya Zamiri Cer Etmeye Has Harfler

201. فلا واللهِ لا يُلْفِي أُناس فتىً حتاكَ يا ابنَ أبي زِيادِ

Bahir : Hezec

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Hayır! Ey Ebu Ziyad'ın oğlu, Allah'a yemin olsun ki, insanlar sana gelinceye kadar güzel (huylu bir) genç bulamazlar.

Şahid : حتى çoğunlukla zahir ismi mecrur yapar. Fakat bazen şaz olarak zamiri de mecrur yapabilir. Nitekim beyitte حتاكَ ifadesinde حتى 'nın كَ zamirini cer etmesi bazıları için bu şekilde de kullanılabileceğine delil olsa da, Cumhura göre bu şiir zaruretlerindendir[286].

---

284 Yezid b. el-Ḥakem (ö. ~ 105/ 723) : Emevi döneminin hanedan şairlerindendir. Haccac tarafından Fars bölgesine vali tayin edildi. Fakat oraya gitmeden azledildi. Bunun üzerine o da Süleyman b. Abdulmelik'in yanına gtti. O da ona valilere ödenmesi gereken maşını verdi. Süleyman'dan sonra bu maaşı da kesildi. Meliklere yazdığı hikmetli mektuplarla ünlüdür. (*el-Eġânî*, XII, 4452-4462; *Ḫızâne*, I, 113; krş. *A'lâm*, VIII, 181)

285 *İ. 'Aḳîl*, II, 9; *el-Kitâb*, II, 374; *el-Muḳteḍab*, III, 73; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 143; *el-Mufaṣṣal*, s. 135; *el-Emâlî*, I, 177; II, 212; *Ş. Kâfiye*, *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 159; cüz XI, 23; *Ş. Kâfiye*, s. 241; Hem', IV, 208; *Ḫızâne*, V, 336-345; *Ḫuḍarî*, s. 179; *D. Levâmi'*, cüz II, 33; *Ṣabbân*, II, 206; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 142; krş. *Mu'cem*, *s.* 418; *Indices*, s. 284; *M. Mufaṣṣal*, II, 1060.

286 *İ. 'Aḳîl*, II, 11;*Hem'*, IV, 166; *B. Marḍıyye*, I, 246; *Ḫızâne*, IX, 474-475; *D. Levâmi'*, cüz II, 16; *Ṣabbân*, II, 210; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 143; krş. *Mu'cem*, *s.* 124; *Indices*, s. 69; *M. Mufaṣṣal*, I, 246.

202. واهٍ رأيتُ وشيكًا صَدْعَ أَعْظُمِهِ ورُبَّهُ عَطَبًا أنقذتُ مِنْ عَطَبِهْ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ah! Nice zayıfın açığını kapattım. Ve nice yok olmak üzere olanı da yok olmaktan kurtardım!

Şahid : رب ancak nekre bir ismi mecrur yapar. Fakat bazen şaz olarak gaib zamirini de cer edebilir. Nahivciler bu zamirin marifeliği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Zira رب'den sonra gelen ismin nekre olması vaciptir. Yine bazı nahivcilere göre zamiri cer etmesinin yanısıra sonraki ismi de cer eder. Bu nedenle de وربه عطبه cümlesinde عطب'ı mecrur şekliyle rivayet ederler[287].

203. خَلَّى الذنابات شمالا كَثْبًا وأمَّ أَوْعَالٍ كها أو أقربا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : (O yaban eşeği) Ẕenâbât'ı yakın kuzeye doğru, Ummu Ev'al'i sağ tarafından ya da daha yakın olarak terketti.

Şahid : رب ve حتى gibi ك de ancak zahir ismi cer edebilir, muttasıl zamiri cer edemez. Fakat beyitte كها'da olduğu gibi bazen şiir zarureti gereği şaz olarak muttasıl zamiri de cer edebilir[288].

204. ولا ترى بعْلاً ولا حلائلا كهُ ولا كهُنَّ إلا حاظلا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Ne erkeği gibi koca ne de dişisi gibi koruyucu kadın göremezsin.

---

287 *İ. 'Aḳîl*, II, 12; *İbn Nâẓım*, s. 359; *Ş. Kâfiye*, s. 451; *Hem'*, IV, 179-180; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 95; *D. Levâmi'*, cüz I, 45; cüz II, 20; *Ṣabbân*, II, 208; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 143-144; krş. *Mu'cem*, s. 63; *M. Mufaṣṣal*, I, 120.

288 *İ. 'Aḳîl*, II, 13; *el-Kitâb*, II, 384; *el- Uṣûl*, II, 123; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 82; *el-Mufaṣṣal*, s. 289; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 44; *İbn Nâẓım*, s. 357; *Evḍaḥ*, III, 17; *Ḫızâne*, X, 202-204; *Ṣabbân*, II, 208; *Tasrîḥ*, II, 3; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 144; *Divanı*, II, 269; krş. *Mu'cem*, s. 441; *Indices*, s. 30; *M. Mufaṣṣal*, III, 1108.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, burada da كه ve كهن ifadelirinde cer harfi ك şaz olarak ه ve هن muttasıl zamirlerini cer etmiştir[289].

d-Cer Harflerinin Anlamları

205. تُخَيِّرْنَ من أزمانِ يومِ حَليمَةٍ
إلى اليوم ، قد جُرِّبْنَ كلَّ التجارُبِ

Bahir : Tavîl
Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyânî
Anlam : (Bu kılıçlar) Ḥalîme gününden bu zamana kadar her tür denemeden geçirilerek seçildiler.
Şahid : من harfinin anlamlarından biri de "*zamanda amacın başlangıcı*"dır. Beyitte من أزمان terkibinde bu anlamda kullanılmıştır[290].

206. جاريةٌ لَمْ تأكل المُرَقَّقَا ولم تذقْ من البقولِ الفُستقا

Bahir : Recez
Söyleyen : Ebu Nuḫayle Ya'mer b. Ḥazen es-Sa'dî[291]

---

289 *İ. 'Aḳīl*, II, 14; *el-Kitâb*, II, 384; *el- Uṣûl*, II, 123; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 120; *İbn Nâzım*, s. 358; *Ş. Kâfiye*, s. 465; *Evḍaḥ*, III, 18; *Hem'*, II, 390; *B. Marḍıyye*, I, 246*Ḫızâne*, X, 195-201; *D. Levâmi'*, cüz II, 27; *Ṣabbân*, II, 209; *Tasrîḥ*, II, 4; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 144-145; *Divanı*, II, 363; krş. *Mu'cem*, s. 58; *Indices*, s. 21; *M. Mufaṣṣal*, III, 1231.

290 *İ. 'Aḳīl*, II, 16; *İbn Nâzım*, s. 360; *Ş. Kâfiye*, s. 440; *Muġnî*, I, 420; *Evḍaḥ*, III, 22; *Ṣabbân*, II, 211; *Tasrîḥ*, II, 8; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 145-146; *Divanı*, s. 60; krş. *Mu'cem*, s. 506; *Indices*, s. 169; *M. Mufaṣṣal*, I, 110.

291 Ebu Nuḫayle Ya'mer b. Ḥazen es-Sa'dî (ö. ~ 145/ 762) : Emevi ve Abbasi dönemlerinde yaşamış ve recezleriyle ün yapmış olan şair, babasını reddettiğinden babası tarafından kovulmuştu. O da Şam'a giderek Mesleme b. Abdulmelik'in yanına yerleşti. Mesleme ona iyilikte bulunarak halifelirle tanıştırdı. Emeviler dönemi sona erip Abbasi devleti kurulunca onlardan ayrıldı ve kendisini Beni Haşim şairi ilan etti. Haşim oğullarını övüp Emevileri hicvetti. Bu durum, Mansur'u İsa b. Musa'yı valilikten azletmeye teşvik ettiği bir şiir söylemisine kadar devam etti. İsa'nın bu şiirine kizması üzerine Horasan'a kaçtı. İsa'nın kölesi tarafından orada bulunarak başı kesildi. (*İbn Ḳuteybe*, s. 404; *el-Eġânî*, XXIII, 8106-8146; *Ḫızâne*, I, 165; krş. *Ferruḫ*, II, 69; *A'lām*, VIII, 15)

Anlam : O yufka yememiş bir cariye (genç kız) dir ve bakliyatın yerine fıstığı hiç tadmadı.

Şahid : Bazen من, ب gibi *bedel* anlamında kullanılır. Nitekim beyitte لم تذق من البقول الافستقا cümlesinde bu anlamda kullanılmıştır.
Bazı nahivciler ise من 'in "*bedel* "değil "*teb'iz* (*kısımları ayırma*)" anlamında kullanıldığını söylerler. Onlara göre, fıstık bakliyattandır. Bu nedenle de anlam "*bakliyattan olan fıstık*" şeklinde olur[292].

207. وإنّي لتَعْرُوني لِذكراكِ هِزّةٌ كما انْتفضَ العصفورُ بللهُ القطرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebu Şahr el-Huzelî[293]

Anlam : (Sevgilim) seni andığımdan dolayı beni, yağmurun ıslattığı serçenin silkinişi gibi bir titreme tutar.

Şahid : ل 'ın anlamlarından biri de *ta'lil* (*sebeplendirme*) 'dir. Beyitte de لذكراك ifadesinde bu anlamda kullanılmıştır. Kelime mef'ulu leh olmanın gerektirdiği şartları bulundurmadığından lam' la mecrur yapılmıştır.
Beyitte ikinci şahid ise ال-i cinsiyye (cins anlamındaki) ile marife olan العصفور'dan sonra gelen بلله القطر cümlesinin sıfat mı yoksa hal mi olduğu tartışmısıdır. Bu kelime lafzen marife olsa da mana bakımından nekredir. Marife kabul edilirse sonraki cümle hal, nekre kabul edilirse sıfat yapılabilir [294].

---

292 *İ. 'Aḳīl*, II, 18; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 366; *İbn Nâzım*, s. 363; *Ş. Kâfiye*, s. 442; *Muġnî*, I, 422; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 146; krş. *Mu'cem*, *s.* 506; *Indices*, s. 169; *M. Mufaṣṣal*, III, 1212.

293 Ebu Şahr el-Huzelî (ö. ~ 80/ 700) : Emeviler dönemi fasih şairlerindendir. Beni Mervan'ın mevlası idi ve onlara çok bağlıydı. Abdullah b. Zubeyr'in huzunuma gelip ikram istediğinde bu arzusu reddedilir. Bunun üzerine Abdulmelik b. Mervan ve kardeşi Abdulaziz'i övüp, Abdullah b. Zubeyr'i yerince Abdullah tarafından hapsedildi, fakat Kureyş'ten birisinin kefaletiyle serbest bırakıldı. (*Ṭabaḳât*, s. 182-184; *İbn Ḳuteybe*, s. 377; *el-Eġânî*, XXVIII, 9537-9555; *Ḫızâne*, III, 261; krş. *Ferruḫ*, I, 445;*A'lâm*, IV, 90-91)

294 *İ. 'Aḳīl*, II, 20; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 70; *İbn Nâzım*, s. 365; *Evḍaḥ*, II, 227; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 229; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 316-318; *Ş. Eşmûnî*, II, 347; *Hem'*, III, 132; *Ḫızâne*, III, 254-263; *Ḫuḍarî*, s. 195; *C. Durûs*, I, 155;III, 182, 226; *Ṣabbân*, II, 124; *Tasrîḥ*, I, 336;II, 11; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 146-147; *Ş. E. Huzeliyyîn*, II, 957; krş. *Mu'cem*, *s.* 150; *Indices*, s. 88; *M. Mufaṣṣal*, I, 367.

208. لاهِ ابنِ عمِّكَ لا أفضلتَ في حسبي
عني ولا أنت ديّاني فتخزوني

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Ẕu'l-Isba' el-'Advanî[295]

Anlam : Allah amcanın oğlunun iyiliğini versin. Sen asalette benden üstün değilsin. Benim sahibim de değilsin ki beni küçük düşüresin (bana hükmedesin).

Şahid : عن bazen على anlamında kullanılır. Nitekim beyitte de bu şekilde kullanılmıştır. Çünkü أفضل fiili على ile geçişli olur.Bu da عن'ın على anlamında kullanılabileceğini göstermektedir.

Bu şahidin yanında aslı لله ابن عمك olan لاه ابن عمك ifadesindeki لاه'de hazfedilen lam'lar konusunda nahivciler ihtilafa düşmüşlerdir. Basralılar cer harfi'nin yerini tutan bir şey olmaksızın mahzuf olarak amel etmesine karşı çıkarlar. Kufeliler ise beyiti delil göstererek böyle bir kullanımın caiz olacağını söylerler[296].

209. إذا رضيتْ عليّ بنو قشيرٍ لعمر اللهِ أعجبني رضاها

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ḳuḥayf el-'Ukaylî[297]

Anlam : Kuşeyroğulları benden hoşnut olursa, Allah'a yemin ederim ki, onların hoşnutluğu beni memnun eder.

---

295 Ẕu'l-Isba'el-'Advanî (ö. ~ 22/ 600) : Cahiliye dönemi cesur ve hikmetli şairlerindendir. Yılan tarafından ısırıldıktan sonra ayak parmağı kesildiğinden bu adla lakaplandı. Başka bir rivayete göre ise parmak sayısı fazla olması bu lakabının sebebidir. Uzun yıllar yaşadığından mu'ammerîn'den sayılır. Bir çok savaşa ve tarihi hadiselere şahid olmuştur. Şiirleri hikmet, nasihat ve fahr doludur. Medih ve gazeli çok azdır. (*İbn Ḳuteybe*, s. 476 ; *el-Eġânî*, III, 935-955; *Ḫızâne*, V, 284; krş. *Ferruḫ*, I, 165; *A'lām*, II, 173)

296 *İ. 'Aḳīl*, II, 23; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 288; *el-Emâlî*, II, 13; *el-İnṣâf*, I, 394; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 53; *Ş. Kâfiye*, s. 460; *Muġnî*, I, 196; *B. Mardıyye*, 250; *Ḫızâne*, VII, 173-191; *D. Levâmi'*, cüz II, 24; *C. Durûs*, III, 175; *Ṣabbân*, II, 223; *Tasrîḥ*, II, 15; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 147-148; krş. *Mu'cem*, s. 403; *Indices*, s. 269; *M. Mufaṣṣal*, II, 1036.

297 Ḳuḥayf el-'Ukaylî (ö. ~ 130/ 747) : İslami dönem şairlerindendir. Ẕu'r-Rumme'nin çağdaşıdır. Sevgilisi Harka'ya medhiyelerde bulunduğu şiirler söylemiştir. Yezid b. Tasriye'ye de mersiye söylemiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 225-227; *el-Eġânî*, XXVIII, 9516-9523; *Ḫızâne*, V, 134; X, 139; krş. *A'lām*, V, 191)

Şahid : Öncekinin aksine على bazen عن anlamında kullanılabilir. Bu da Hicaz lehçesine hastır. Nitekim beyitte إذا رضيت على... cümlesinde عن'la geçişli olan رضي fiili على ile kullanılmıştır. Burada iki husus söz konusudur:

1. Şair, cer harflerinin birbirlerinin yerine kullanılabileceği gerekçesiyle bunu yapmıştır.

2. Fiilin zıt anlamını kastetmiştir. Zira رضي filinin zıttı olan سخط fiili على ile geçişli olur [298].

210. * لَوَاحِقُ الأَقْرَابِ فيها كَالْمَقَقْ *

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : (O atların) karınları çekik ve boyları uzundur.

Şahid : Genellikle ك *"teşbih"*, *ta'lil* (*sebeplendirme*) anlamlarında kullanılır. Bazen de anlamı pekiştiren zaid olarak kullanılır. Beyitte de كالمقق ifadesinde teşbih maksadıyla değil zaid olup anlamı pekiştirme maksadıyla kullanılmıştır[299].

211. أ تنتهون ولن ينهى ذوي شَطَطٍ
كالطَّعْنِ يَذْهَبُ فيه الزيتُ والفُتَلُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : A'şâ

Anlam : Siz mi geri duruyorsunuz? Hiç bir şey zalimleri, kendisinde yağın ve fitilin kaybolduğu yaralama gibi asla engelleyemez.

Şahid : Beyitte olduğu gibi ك bazen harf değil de مثل anlamında isim olarak kullanılır. Zira ولن ينهى...كالطعن cümlesinde ينهى fiilinin faili

---

298 *İ. 'Aḳīl*, II, 25; *el-Muḳteḍab*, II, 318-320; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 311, 389; *el-İnṣâf*, II, 631; *İbn Nâzım*, s. 368; *Ş. Kâfiye*, s. 460; *Muġnî*, I, 191; II, 887; *Evḍaḥ*, II, 41; *Hem'*, IV, 185; 186; *B. Marḍıyye*, I, 250; *Ḫızâne*, X, 132-139; *D. Levâmi'*, cüz II, 22; *C. Durûs*, III, 176; *Tasrîḥ*, II, 14; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 148-149; krş. *Mu'cem*, *s.* 415; *M. Mufaṣṣal*, II, 1051.

299 *İ. 'Aḳīl*, II, 26; *el-Muḳteḍab*, IV, 318; *el- Uṣûl*, I, 294-295; *el-İnṣâf*, I, 299; *Ş. Kâfiye*, s. 462; *Ḫızâne*, X, 177-184; *Ṣabbân*, II, 225; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 149; *Divanı*, II, 106; krş. *Mu'cem*, *s.* 505; *Indices*, s. 159; *M. Mufaṣṣal*, III, 1210.

durumundadır. Takdiri de ولن ينهى...مثل الطعن dir. Bazılarına göre ise bu şiire has zaruretlerdendir[300].

212. غدتْ من عَلَيْهِ بعدما تمّ ظمؤُها
تَصِلّ ، وعنْ قيضٍ بزيزاءَ مَجْهَلِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Muzaḥım el-'Ukaylî[301]

Anlam : Kaya kuşu, susuzluğa tahammülü son noktaya ulaştıktan sonra yavrusunun üstünden ve yumurtasının yanından ayrılıp ıssız çölde şakıyarak uçtu.

Şahid : على bazen فوق anlamında isim olarak kullanılır ve başına cer harfi gelir. Nitekim beyitte غدت من عليه cümlesinde على cer harfi فوق anlamında isim olarak kullanılmış ve başına من getirilmiştir. Takdiri ise غدت من فوقه şeklinde olur[302].

213. ولقد أراني للرماح دريئة من عن يميني تارة وأمامي

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Ḳutrî b. Fucâ'e[303]

---

300 *İ. 'Aḳīl*, II, 27; *el-Muḳteḍab*, IV, 140-141; *el- Uṣûl*, I, 439; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 368; *el-Emâlî*, II, 286; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 43; *Hem'*, IV, 197-198; *B. Marḍıyye*, I, 251; *Ḫızâne*, IX, 453-462; *D. Levâmi'*, cüz II, 29; *C. Durûs*, III, 180; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 149-150; *Divanı*, s. 312; krş. *Mu'cem*, s. 289; *Indices*, s. 206; *M. Mufaṣṣal*, II, 682.

301 Muzaḥım el-'Ukaylî (ö. ~ 120/ 738) : Cerir ve Farazdak'ın çağdaşı olup, bedevi türde gazel söyleyen bir şairdir. Farazdak'a göre Muzahim ondan daha iyi bir şairdi. Ẕu'r-Rumme'ye göre de Muzahim ondan daha iyidir. "Zira o bahçelerde oturup vahşi şiirler söyler. Bunu da başkası başaramaz" demiştir. (*Ṭabaḳât*, s. 221; *el-Eġânî*, XXI, 7344-7353; *Ḫızâne*, VI, 273; krş. *Ferruḫ*, I, 520; *A'lâm*, VII, 211)

302 *İ. 'Aḳīl*, II, 28; *el-Kitâb*, IV, 231; *el-Muḳteḍab*, III, 53; *el- Uṣûl*, III, 176; *el-Cumel*, s. 60-61; *el-Mufaṣṣal*, s. 288; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 38; *İbn Nâẓım*, s. 372; *Lisân* (علا) , IV, 3091; *Ş. Kâfiye*, s. 459; *Muġnî*, I, 193-194; II, 690; *Evḍaḥ*, III, 58; *Hem'*, IV, 218-219; *B. Marḍıyye*, I, 252; *Ḫızâne*, X, 147-158; *D. Levâmi'*, cüz II, 36; *Ṣabbân*, II, 226; *Tasrîḥ*, II, 19; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 150-151; krş. *Mu'cem*, s. 306; *Indices*, s. 203; *M. Mufaṣṣal*, II, 797.

303 Ḳutrî b. el-Fucâ'e (ö. 78/ 697) : Savaşçılık, hatiplik ve şairliğin yanında haricilerin önde gelen komutanlarındandı. Mus'ab b Zubeyr'in kardeşi Abdullah'ın yerine Irak'a vali tayin edilmesinden

Anlam : Vallahi, kendimi bazen sağ yanımdan, bazen de ön tarafımdan mızraklara hedef olarak görüyorum.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bazen de عن ، جانب anlamında isim olarak kullanılır ve başına cer harfi getirilir. Nitekim beyitte من عن يميني ifadesinde bu şekilde kullanılarak başına من getirilmiştir[304].

d-Cer Harflerinin Amelden Alıkonmaları

214. فإنّ الحُمُرَ مِنْ شرِ المطايا كما الحَبَطَاتُ شرُّ بني تميم

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ziyad el-A'cem[305]

Anlam : Nasıl eşekler bineklerin en şerlisi ise, Ḥabiṭât da Benī Temim'in en şerlisidir.

Şahid : Bilindiği gibi cer harfleri başına geldikleri isimlerin sonunu cer (kesre) yaparlar. Fakat bazen لَ ve رُبَّ 'nin sonuna zaid ما bitişerek onların bu işlevlerine engel olur. Nitekim beyitte sonuna ما bitişen cer harfi لَ kendisinden sonra gelen الحبطات'ı mecrur yapmasına engel olmuştur[306].

---

sonra hilafetin de ona verilmesi için onüç sene savaştı. Haccac b. Yusuf'un gönderdiği ordulara karşı savaştı ve onları yendi. Bu savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar dilden dile dolaşırdı. Hamaset işlediği en önemli şiir türüydü. (*Ḫızâne*, X, 163; krş. *Ferruḫ*, I, 458; *A'lām*, V, 201)

304 *İ. 'Aḳīl*, II, 29; *el-Emâlî*, II, 254; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 40; *Muġnî*, I, 199; II, 690; *Evḍaḥ*, III, 56; *Hem'*, II, 239-241; *Ḫızâne*, X, 158-166; *D. Levâmi'*, cüz I, 138; cüz II, 36; *C. Durûs*, III, 176; *Ṣabbân*, II, 226; *Tasrîḥ*, II, 19; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 151-152; krş. *Mu'cem*, *s.* 376; *Indices*, s. 245; *M. Mufaṣṣal*, II, 905.

305 Ziyad el-A'cem (ö. ~ 100/ 718) : Emevi devleti şairlerindendir. Şiiri çok, lafızları ise fasihdi. Yabancı kelimeler kullandığından A'cemi diye lakaplandı. Isfahan'da doğdu ve Horasan'da yaşadı. Muhelleb . Ebi Safra'yı medhetti. Ölümünden sonra ise ona mersiye söyledi. Şiirlerinin çoğu devrinin meliklerini medih, cimrilerini ise yergi hakkanda idi. (*Ṭabaḳât*, s. 209, 213; *İbn Ḳuteybe*, s. 283-285; *el-Eġânî*, XVI, 5742-5759; *Ḫızâne*, X, 7; krş. *Ferruḫ*, I, 591; *A'lām*, III, 54)

306 *İ. 'Aḳīl*, II, 32; *el-Emâlî*, II, 230; *Ḫızâne*, X, 204-213; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 152; *Divanı*, s. 170; krş. *Mu'cem*, *s.* 371; *Indices*, s. 238; *M. Mufaṣṣal*, II, 953.

215. رُبَّما الجامِلُ المُؤَبَّلُ فيهم وعَناجِيجُ بينهن المِهارُ

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Ebu Duâd el-İyadî[307]

Anlam : (Savaş için yola çıkanların) içinde nice tımarlanmış deve sürüleri ve aralarında tayların bulunduğu savaş atları vardı.

Şahid : Önceki beyitte açıklandığı gibi رُبَّ 'nin sonuna ما bitiştiğinde kendisinden sonraki ismi cer etmesine mani olur. Beyitte رما الجامل böyle kullanılmış ve kendisinden sonra gelen الجامل 'u mecrur yapmasına mani olmuştur[308].

216. مَاوِيَّ يا رُبَّتَمَا غارةٍ شعواءَ، كاللَّذْعَةِ بالميسمِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ḍamra b. Ḍamra en-Nehşelî

Anlam : Ey Maviye! (Hayvan) damgasıyla dağlamaya benzer her koldan şiddetli nice saldırı var.

Şahid : Önceki iki beyitte yapılan izahların aksine, bazen de kendisine ما bitişmesine reğmen رب ve ك kendilerinden sonraki isimleri mecrur yaparlar. Beyitte de ربتما kendisinden sonraki غارة'yi mecrur yapmıştır. Fakat bu oldukça az bir kullanımdır[309].

217. و نَنْصُرُ مولانا ونَعْلَمُ أنّه كما الناسُ مجرومٌ عليه وجارمُ

Bahir : Tavîl

---

307 Ebu Duâd el-'İyâdî (.../...) : Cahiliye dönemi şairlerinden olup at besler ve başkalarına satardı. Bu nedenle de at tasvirini en iyi yapan şairlerindendi. (*İbn Ḳuteybe*, s. 144-146; *el-Eġânî*, XVII, 6215-6226; *Ḫızâne*, IX, 590; krş. *Ferruḫ*, I, 122; *A'lâm*, II, 106)

308 *İ. 'Aḳîl*, II, 33; *el-Mufaṣṣal*, s. 287; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 29; *İbn Nâzım*, s. 374; *Ş. Kâfiye*, s. 452; *Muġnî*, I, 183, 408; *Evḍaḥ*, III, 71; *Hem'*, IV, 177, 230; *B. Mardıyye*, I, 253; *Ḫızâne*, IX, 586-592; *D. Levâmi'*, cüz II, 20, 41; *C. Durûs*, III, 192; *Ṣabbân*, II, 230; *Tasrîḥ*, II, 22; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 152-153; krş. *Mu'cem*, s. 170; *Indices*, s. 89; *M. Mufaṣṣal*, I, 346.

309 *İ. 'Aḳîl*, II, 34; *el-Emâlî*, II, 153; *el-İnṣâf*, I, 105; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 31; *İbn Nâzım*, s. 375; *Hem'*, IV, 231; *B. Mardıyye*, I, 254; *Ḫızâne*, IX, 384-387; *D. Levâmi'*, cüz II, 216; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 153-154; krş. *Mu'cem*, s. 376; *Indices*, s. 237; *M. Mufaṣṣal*, II, 931.

Söyleyen : 'Amr b. Beraḳa el-Hemedanî[310]

Anlam : Diğer insanlar gibi hem mazlum hem de zalim olduğunu bilsek bile, müttefikimize yardım ederiz.

Şahid : Bu beyitte de kendisine ما bitişmiş olmasına rağmen لـ , cer harfi olarak amel etmiş ve kendisinden sonraki الناس'ı mecrur yapmıştır. Öncekinde olduğu gibi bu da az rastlanan bir kullanım şeklidir[311].

e-Mahzuf رب 'nin Amel Etmesi

218. فمثلكِ حبلىَ قد طرقتُ ومرضعٍ فألهيتُها عن ذي تمائمَ مُحْوِلِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : İmruu'l-Ḳays b. Ḥucur

Anlam : Senin gibi nice hamile ve emzikli (kadına) gece gittim ve onu henüz bir yaşına basmamış muskalı çocuğundan alıkoydum.

Şahid : Harfi cerler içinde sadece رُبَّ bazı harflerden sonra hazfedilir ve ameli baki kalır. Bu harflerden birisi de ف dır. Beyitte فمثلك ifadesinde رب hazfedilmiş olmasına rağmen varmış gibi sonra gelen مثل mecrur yapılmıştır[312].

219. بل بلدٍ ملءُ الفجاجِ قتمُهُ لا يُشْتَرَى كتانُهُ و جُهْرُمُهْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Nice yolları tozlu beldeler geçtim ki, onun ne keteni ne de kilimi satın alınır.

---

310 'Amr b. Beraḳa el-Hemedanî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

311 *İ. 'Aḳîl*, II, 35; *Ş. Kâfiye*, s. 499; *Muġnî*, I, 235-412, 468; *Evḍaḥ*, III, 67; *Hem'*, IV, 231; V, 229; *B. Mardıyye*, I, 254; *C. Durûs*, III, 391; *Ṣabbân*, II, 231; *Tasrîḥ*, II, 21; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 153; krş. *Mu'cem*, s. 341; *Indices*, s. 230; *M. Mufaṣṣal*, II, 860.

312 *İ. 'Aḳîl*, II, 36; *İbn Nâzım*, s. 376; *Lisân* (غيل) , V, 3328; *Muġnî*, I, 181, 213; *Evḍaḥ*, III, 73; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 322; *Hem'*, IV, 221-222; *B. Mardıyye*, I, 254; *ŞŞT Verdiyye*, s. 99; *D. Levâmi'*, cüz II, 38; *C. Durûs*, III, 193; *Tasrîḥ*, II, 22; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 154-155; krş. *Mu'cem*, s. 303; *Indices*, s. 204; *M. Mufaṣṣal*, II, 798.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi رب 'nin kendisinden sonra hazfedilmesine rağmen amelinin baki kaldığı harflerden birisi de بل 'dir. Nitekim beyitte بل بلد... ifadesinde, رب mahzuf olmasına rağmen بلد 'i mecrur yapmıştır[313].

220. رسمِ دارٍ وقفتُ في طللِهْ كدتُ أقضي الحياةَ من جللِهْ

Bahir : Muzari

Söyleyen : Cemil b. Ma'mer

Anlam : Nice kalıntılarında durup ağladığım konak yerleri var ki, onların azametinden neredeyse canımı verecektim.

Şahid : Bazen de رب, zikredilen harfler olmaksızın hazfedilir ve ameli baki kalır. Bu da az rastlanan bir kullanımdır ve şazdır. Nitekim beyitte kendisinden önce yukarıda adı geçen harflerden birisi geçmemesine rağmen رسم mahzuf رب ile mecrur olmuştur[314].

f-Mahzuf إلى'nın Amel Etmesi

221. إذا قيل : أيُّ الناسِ شرٌّ قبيلةٍ ؟ أشارَتْ كليبٍ بالأكفِّ الأصابعُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Farazdak

Anlam : " İnsanların en şerli kabilesi hangisidir? " diye sorulduğunda, parmaklar elleriyle birlikte Kuleyb (kabilesi) 'i işaret etti.

Şahid : Cer harfiyle ancak geçişli olabilen fiilerin mef'ulleri, bazen bu harfler hazfedilmesine rağmen varmış gibi mecrur olurlar. Fakat bu nahivcilerin çoğunluğu tarafından şaz olarak kabul edilir. Zira cer harfi hazfedildikten

---

313 *İ. 'Aḳīl*, II, 37; *el-İnṣâf*, II, 529; *İbn Nâẓım*, s. 376; *Ş. Kâfiye*, s. 455; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 323; *Hem'*, IV, 223; *B. Mardıyye*, I, 254; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 95; *D. Levâmi'*, cüz II, 38; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 155; krş. *Mu'cem*, s. 536; *Indices*, s. 255; *M. Mufaṣṣal*, III, 1261.

314 *İ. 'Aḳīl*, II, 38; *el-Ḥaşâiş*, I, 285; III, 150; *el-İnṣâf*, I, 378; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 28, 79; cüz VIII, 52; *İbn Nâẓım*, s. 377; *Ş. Kâfiye*, s. 456; *Muġnî*, I, 164, 182; *Evḍaḥ*, III, 77; *Hem'*, IV, 223; *B. Mardıyye*, I, 254; *Ḫızâne*, X, 20-25; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 100; *D. Levâmi'*, cüz I, 211; cüz II, 40; *Ṣabbân*, II, 233; *Tasrîḥ*, II, 23; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 155-156; krş. *Mu'cem*, s. 322; *Indices*, s. 217; *M. Mufaṣṣal*, II, 789.

sonra amel etmez ve hazfedildiğinden dolayı isim mansub olur. Beyitte ise ...أشارت كليب cümlesinde أشارت fiili mef'ulu olan كليب'e إلى ile geçiş yapması gerikerken إلى hazfedilmiş, fakat كليب mecrur haliyle kalmıştır[315].

222. وكريمةٍ من آلِ قيسَ أَلفتهُ حتى تَبَذَّخَ فارتقى الأعلامِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kaysoğullarından nice saygın kişilere binlerce mal verdim de sonunda büyüklenip dağlara yükseldiler.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de فارتقى الإعلام cümlesinde mef'ulünü إلى ile alması gereken ارتقى fiili أعلام 'ı cer harfi olmaksızın mef'ul olarak almıştır. Fakat mef'ul cer harfi varmış gibi mecrur kaldı.

Beyitteki bir diğer şahid ise, kendisinden sonra رب 'nin hazfedilerek ismin mecrurluğunun devam ettiği harflerden birisi de و dır. Nitekim buna uygun olarak da كريمة kelimesi mecrur kalmaya devam etmiştir. Takdiri ise رب كريمة şeklindedir[316].

İZAFET

a-Muzaafın Müzekkerliği veya Müennesliği

223. مشين كما اهتزتْ رماحٌ تسفهتْ أعاليَها مرُّ الرياحِ النواسمِ

Bahir : Tavîl

---

315 *İ. 'Aḳīl*,II, 39; *İbn Nâzım*, s. 248; *Muġnî*, I, 15; II, 843; *Evḍaḥ*, II, 178; *Taḫlîṣ*, s. 504; *Ş. Eşmûnî*, III, 233; *Hem'*, IV, 221; V, 13; *Ḫızâne*, IX, 113-118; *ŞŞT Verdiyye*, s. 101; *Ḫuḍarî*, s. 180; *D. Levâmi'*, cüz II, 37, 106; *C. Durûs*, III- 136; *Ṣabbân*, II, 90, 233; *Tasrîḥ*, I, 312; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 156; *Divanı*, I, 420; krş. *Mu'cem*, s. 221; *Indices*, s. 135; *M. Mufaṣṣal*, I, 515.

316 *İ. 'Aḳīl*, II, 40; *İbn Nâzım*, s. 378; *Lisân* (ألف) , *Hem'*, IV, 221; *ŞŞT Verdiyye*, s. 101; *D. Levâmi'*, cüz II, 37; *Ṣabbân*, II, 234; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 156-157; krş. *Mu'cem*, s. 376; *Indices*, s. 232; *M. Mufaṣṣal*, II, 903.

Söyleyen : Zu'r-Rumme

Anlam : O (kadınlar) , meltem rüzgarlarının uçlarını eğdiği dalların titreyişi gibi salınarak yürüdüler.

Şahid : Muzaaf'ın hazfedilip muzaaf'un ileyh'in onun yerine geçebilmesi şartıyla, bazen müzekker muzaaf muzafun ileyhinin müennesliğinden dolayı müenneslik kazanabilir. Nitekim beyitte, رتسفهت أعاليها مر ال ياح النواسم cümlesinde تسفهت fiilinin faili müzekker مر olmasına rağmen müennes olarak kullanılmıştır. Bunun sebebi isi مر 'in müennes olan الرياح 'a muzaaf olmasıdır. Zira burada مر hazfedilip الرياح onun yerine kullanılabilir[317].

b-لبّى'nin Kullanımı

224. إنّكَ لو دعوتني ودوني زَوْرَاءُ ذاتُ مُتْرَعٍ بَيُونِ
* لقلت : "لبّيكَ" لمن يدعوني *

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (Aramızda) aşılması zor derin ve geniş bir engel varken sen beni çağırsaydı, ben beni çağırana " emrin olur" derdim.

Şahid : Bazı lafızlar vardır ki, bunlar sadece zamire muzaaf olabilirler. Bu lafızlardan biri de sadece muhatab zamirine muzaaf olabilen لبّى dır. Gaib zamirine izafeti ise şazdır. Fakat beyitte لقلت لبيه cümlesinde لبيه şeklinde şaz olarak gaib zamirine muzaaf yapılmıştır [318].

225. دعوتُ لما نابني مِسْوَرًا فلبّى ، فلبيْ يدَيْ مسورِ

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Bilinmiyor

---

317 *İ. 'Aḳīl*, II, 50; *el-Kitâb*, I, 52, 65; *el-Muḳteḍab*, IV, 197; *el- Uṣûl*, II, 72; III, 480; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 180; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 417; *İbn Nâzım*, s. 386; *Lisân* (سفه) , III, 2034; *Ṣabbân*, II, 248; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 157-158; *Divanı*, II, 754; krş. *Mu'cem, s.* 363; *Indices*, s. 236; *M. Mufaṣṣal*, II, 930.

318 *İ. 'Aḳīl*, II, 52; *Lisân* (لبب) , V, 3980; (بين) , I, 404; *Muġnî*, II, 753; *Evḍaḥ*, III, 122; *Hem'*, III, 113; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 158-159; krş. *Mu'cem, s.* 554; *Indices*, s. 266, 272; *M. Mufaṣṣal*, II, 1285.

Anlam : Başıma gelen musibetten dolayı Misvar'ı çağırdım. O da bana karşılık verdi. (Bu sebeple) Misvar'ın elleri de karşılık görsün.

Şahid : Önceki beyitte ifade edildiği gibi لبي ancak muhatab zamirine muzaaf olabilir. Zahir isme izafeti ise şazdır. Nitekim beyitte فلبيْ يديْ مسور ifadesinde zahir isme şaz olarak muzaaf yapılmıştır [319].

c- حيثُ'nun Kullanımı

226. أمَا ترى حيثُ سهيلٍ طالعا [نجماً يُضيءُ كالشِّهابِ لامعا]

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Doğarken, parlak alev gibi ışık saçan Suheyl yıldızının doğduğu yeri görmüyor musun?

Şahid : Bazı ifadeler vardır ki bunlar sadece cümleye muzaaf olurlar. Bunlardan biri de حيث dur. قبل ve بعد 'a benzetilerek damme üzere mebni kabul edilir. Fakat çoğunluk kullanımı cümleye izafeti iken bazen müfred isime de muzaaf yapılır. Bazı nahivcilerce, beyitte müfred kelimeye muzaaf olması bu şekilde de kullanılabileceğine delil gösterilse de Cumhurun nezdinde şazdır. Nitekim حيث سهيل terkibinde müfrede muzaaf yapılmıştır[320].

d-حينَ'nin Kullanımı

227. على حينَ عاتبْتُ المشيبَ على الصِّبا
[فقلت : ألمّا أصْحُ والشيبُ وازعُ؟]

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyânî

---

319 *İ. 'Aḳīl*, II, 53; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 344; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 119; *İbn Nâzım*, s. 390; *Lisân* (لبب) , V, 3980; *Ş. Kâfiye*, s. 197; *Muġnî*, II, 753; *Evḍaḥ*, III, 123; *Hem'*, III, 112-113; *B. Marḍıyye*, I, 264; *Ḫızâne*, II, 92-98; *D. Levâmi'*, cüz I, 119; *Ṣabbân*, II, 251; *Tasrîḥ*, II, 38; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 159; krş. *Mu'cem*, s. 193; *Indices*, s. 108; *M. Mufaṣṣal*, I, 449.

320 *İ. 'Aḳīl*, II, 56; *İbn Nâzım*, s. 391; *Ş. Kâfiye*, s. 198; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 130; *Hem'*, III, 205-206; *B. Marḍıyye*, I, 265; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 160; krş. *Mu'cem*, s. 497; *Indices*, s. 148; *M. Mufaṣṣal*, III, 1198.

Anlam : Gençliğin geçip gitmesi karşısında yaşlılığı ayıpladığımda dedim ki: Yaşlılık (kötülüklere) engel olduğu halde hala (gafletten) uyanamadım mı?

Şahid : Cümleye muzaaf olan kelimelerden biri de حين dır. Mazi fiille başlayan cümleye muzaaf olduğunda tercih edilen fethayla mebniliğidir. Beyitteعلى حين عاتبت المشيب على الصبا cümlesinde cümleye muzaaf olduğu için hem mebni hem de mu'reb olarak rivayet edilir. Mebni rivayetinde fetha üzere, mu'rebliğinde ise başında cer harfi olduğundan zahir kesreyle mecrur rivayet edilir [321].

e-كلا ve كلتا'nın Kullanımları

228. إنّ للخيرِ وللشرِ مدىً وكلا ذلك وجهٌ وقبلْ

Bahir : Remel

Söyleyen : 'Abdullah b. ez-Zibe'râ' [322]

Anlam : Şüphesiz hayrın da şerrin de bir sonu vardır. Her ikisi de aşikar ve ortadadır.

Şahid : İzafetle kullanılan kelimelerden كلا ve كلتا 'nın muzaaf olacakları isimlerin;

a. Marife olmaları,

b. Tesniyeye (ikilliğe) işaret etmeleri,

c. Tek bir lafız olamaları gerekir.

Bu isim lafzen tesniye siğasında olabileceği gibi lafzen müfred gibi olup anlam bakımından tesniye olabilir. Nitekim beyitte كلا ذلك ifadesinde lafız itibariyle müfred olan ذلك 'ye muzaaf olsa da bu kelime الخير ve

---

321 *İ. 'Aḳīl*, II, 59; *el-Kitâb*, II, 230; *el- Uṣûl*, I, 276; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 53; *el-Emâlî*, II, 264; *el-İnṣâf*, I, 292; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 136; *İbn Nâzım*, s. 394; *Muġnî*, II, 672; *Evḍaḥ*, III, 133; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 78; *Hem'*, III, 229-230; *Ḫızâne*, VI, 550-553; *D. Levâmi'*, cüz I, 187; *C. Durûs*, III, 65; *Ṣabbân*, II, 256; *Tasrîḥ*, II, 42; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 160-161; *Divanı*, s. 44; krş. *Mu'cem*, s. 222; *Indices*, s. 140; *M. Mufaṣṣal*, I, 524.

322 Abdullah b. Zibe'râ (ö. ~ 15/ 636) : Cahiliyede Kureyş kabilesinin şairlerindendi. Mekke'nin fethine kadar müslümanlara karşı düşmanlıkta aşırıydı. Fetihten sonra Necran'a kaçtı. Hassan'ın kendisi için söylediği şiirlerini duyunca Mekke'ye dönerek müslümanlardan özür diledi İslamı kabul ederek Hz. Peygamberi öven bir şiir söyledi. (*Ṭabaḳât*, s. 91, 92, 94; *el-Eġânî*, XIV, 5057; krş. *Ferruḫ*, I, 268; *A'lâm*, IV, 87)

الشر kelimelerine işaret ettiğinden anlam bakımından tesniye sayılmaktadır[323].

229. كِلا أخي وخليلي واجدي عَضُداً في النائباتِ وإلمامِ المُلِماتِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kardeşim ve dostumun her ikisi de, sıkıntalarda ve felaketlerin ardarda gelmesinde beni yardımcıları olarak bulurlar.

Şahid : Bir önceki beyitte de söylendiği gibi, كلا 'nın muzaaf olacağı tesniye ismin tek bir lafız, yani ayra ayrı lafızlardan oluşmamış bir tesniye kelime olması gerekir. Atıfla ayrılan lafızlara ise muzaaf olamaz. Fakat beyitte كلا أخي و خليلي ifadesinde atıfla أخي ve خليلي ayrılan isimlerine muzaaf yapılmıştır. Bu az rastlanan şazlardandır. Ve şiir zaruretlerinden kabul edilir[324].

f-أيّ 'nun Kullanımı

230. ألا تسألون الناسَ أيّي وأيّكم
غداةَ التقينا كان خيراً و أكرَما

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : İnsanlara, (düşmanla) karşılaştığımız sabah benim mi, yoksa sizin mi daha hayırlı ve şerefli olduğunuzu sormaz mısınız?

Şahid : İzafetle kullanılar isimlerden olan أيّ tekrar edilmesinin dışında marife bir kelimeye muzaaf olamaz. Nitekim beyitte tekrar edildiği için أيّ ve أيكم

---

323 *İ. 'Aḳīl*, II, 62; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 2; *İbn Nâzım*, s. 396; *Ş. Kâfiye*, s. 31; *Muġnî*, I, 268; *Evḍaḥ*, III, 139; *Hem'*, IV, 282-283; *B. Mardıyye*, I, 269; *D. Levâmi'*, cüz II, 60; *C. Durûs*, II, 233; *Ṣabbân*, II, 260; *Tasrîḥ*, II, 43; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 161-162; *Divanı*, 41; krş. *Mu'cem*, s. 260; *Indices*, s. 176; *M. Mufaṣṣal*, II, 626.

324 *İ. 'Aḳīl*, II, 63; *İbn Nâzım*, s. 396; *Muġnî*, I, 269; *Evḍaḥ*, III, 140; *Hem'*, IV, 280-283; *B. Mardıyye*, I, 269; *C. Durûs*, II, 234; *Ṣabbân*, II, 260; *Tasrîḥ*, II, 43; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 162; krş. *Mu'cem*, s. 74; *Indices*, s. 41; *M. Mufaṣṣal*, I, 143.

ifadelerinde marife olan zamirlere muzaaf olmuştur. Aksi halde marifeye muzaaf yapılamaz[325].

231. فأومأتُ إيماءً خفيا لحبترٍ فلله عينا حبترٍ أيّما فتى

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Râ'î en-Numeyrî[326]

Anlam : Gizlice Habter'i işaret ettim. Allah Habter'in gözlerine iyilik versin! Ne genç ama!

Şahid : Sıfat için olan أيّما nekreye muzaaf olur. Marifeye muzaaf olduğunda ise hal anlamı içerir. Beyitte de أيما فتىٌ terkibinde nekreye muzaaf olmuştur[327].

g-لدن'un Kullanımı

232. تَنْتَهِضُ الرَّعْدَةُ في ظُهيري من لدنِ الظُّهْرِ إلى العُصُرِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Sırtımdaki ağrı öğleden ikindi vaktine kadar şiddetle devam eder.

Şahid : Daima izafetli kullanılan lafızlardan biri de zarf anlamındaki لدن dür. Çoğunlukla sükun üzere mebni olur. Fakat Kays lehçesinde من 'den sonra geldiğinde mu'reb olur. Beyitte من لدن الظهير ifadesinde mu'reb

---

325 *İ. 'Aḳīl*, I, 64; *İbn Nâẓım*, s. 397; *Hem'*, III, 192-194; *Ṣabbân*, II, 261; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 162-163; krş. *Mu'cem*, *s.* 332; *Indices*, s. 253; *M. Mufaṣṣal*, II, 826.

326 *Râî* en-Numeyrî (ö. 90/ 709) : Muhdes şairlerden olup kavminin ileri gelenlerindendi. Asil bir soydan gelmesine rağmen kabilesini hicvetmekten kaçınmamıştır. Farazdak'ın yanında yer alıp Cerir'i hicvetmesi, Cerir'in onu hicviyle küçük düşürmmesine neden olmuştu. Önceleri Zubeyrî iken Abdullah b. Zubeyr'in vefatandan sonra Emeviler'e yaklaşarak Abdulmelik'i övmüş fakat bu övgüsü istedeği ilgiyi görmesini sağlayamamıştı. Deve çobanı olduğundan çokça deve tasviri yapmış bu da Ra'i diye anılmasına sebep olmuştu. (*Ṭabaḳât*, s. 130; *İbn Ḳuteybe*, s. 270-271; *el-Eġânî*, XXVIII, 9611-9626; *Ḫızâne*, III, 150; krş. *Ferruḫ*, I, 525; *A'lâm*, IV, 188-189)

327 *İ. 'Aḳīl*, II, 65; *el-Kitâb*, II. 180; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 381; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 163; krş. *Mu'cem*, *s.* 429; ; *M. Mufaṣṣal*, II, 1061.

olduğu söylense de mebni olup iki sakinin bir arada gelişini engellemek maksadıyla kesrelenmiş olduğu daha kuvvetli bir ihtimaldir[328].

233. وما زال مُهْرِي مُزْجَرَ الكلبِ منهم
لدنْ غدْوةً حتى دنَتْ لغروبِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Tayım, sabah erkenden güneşin gurubuna kadar hala köpek uluması mesafesindedir(uzaktadır).

Şahid : لدن'den sonra gelen isim muzaafun ileyh olmak üzere mecrur olur. Fakat beyitteki لدن غدوة tamlamasında da görüldüğü gibi, غُدوة kelimesi temyiz olmak üzere mansub yapılır. Bu da nadir bir kullanımdır[329].

h-مع'nın Kullanımı

234. فَريشي منكم وهواىَ معْكم وإنْ كانتْ زيارتُكم لِمَاما

Bahir : Vafir

Söyleyen : Cerîr b. ʿAtıyye

Anlam : Ziyaretiniz az olsa da, malım sizden (gelmiş)'tir. Sevgim de sizinledir.

Şahid : zaman veya mekan zarfı olarak kullanılan مع'nın ع'ı çoğunlukla fethalıdır. Bu fetha ise onun i'rab alametidir. Fakat araplardan bazıları fetha yerine sukunlu kullanırlar. Beyitte de وهواي معْكم cümlesinde sükunlu kullanılmıştır. Sibevayeh'e bunun şiir zarureti olduğunu ve nesirde yerinin olmadığını söylese de, bazı nahivciler bunun Kays lehçesine özel bir uygulama olduğunu ve sükun üzere mebni olduğundan şiirde olduğu gibi nesirde de uygulanabileceğini savunurlur[330].

---

328 *İ. ʿAḳīl*, II, 68; *Hem'*, III, 217; VI, 178; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 163-164; krş. *Muʿcem*, *s.* 478; *Indices*, s. 101; *M. Mufaṣṣal*, III, 1174.

329 *İ. ʿAḳīl*, II, 68; *Hem'*, III, 217-218; *Tasrîḥ*, II, 46; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 164; krş. *Muʿcem*, *s.* 60; *Indices*, s. 27; *M. Mufaṣṣal*, I, 129.

330 *İ. ʿAḳīl*, II, 70; *el-Kitâb*, III, z287; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 195; *el-Emâlî*, I, 245; *İbn Nâzım*, s. 399; *Evḍaḥ*, III, 149; *B. Marḍıyye*, I, 272; *Tasrîḥ*, II, 48; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 165; *Divanı*, s. 506; krş. *Muʿcem*, *s.* 335; *Indices*, s. 251; *M. Mufaṣṣal*, II, 819.

ı-قبل'nun Kullanımı

235. ومن قبلِ نادَى كلَّ مولىً قرابَةً
فما عطفتْ مولىً عليه العواطفُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Sıkıntılara düşmeden önce bütün amcaoğulları yakınlarını (yardıma) çağırdı. Fakat hiçbir kalp amcaoğluna acımadı.

Şahid : قبل muzaafun ileyhi hazfedilip lafzı niyet edildiğinde mebni olmaktan çıkıp mu'reb olur. Beyitte ومن قبل ifadesinde muzaafun ileyh olan ذلك hazfedilmiş ve قبل lafzı niyet edildiğinden başına gelen cer harfinden dolayı sonu mecrur olarak mu'reb yapılmıştır[331].

236. فساغَ لِيَ الشرابُ وكنتُ قبلاً أكاد أغَصُّ بالماء الحميمِ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Yezid b. eş-Şa'ık

Anlam : Artık içecekler rahatça boğazımdan geçiyor. Oysa daha önce neredeyse tatlı suyla dahi boğuluyordu.

Şahid : قبل izafetsiz kullanılıp mahzuf olan muzaafun ileyhi de niyetlenmediği zaman nekre olur ve tenvinlenir. Beyitte قبلا, izafetten kesildiğinden mu'reb yapılarak tenvinli kullanılmıştır[332].

j-تحت'ın Kullanımı

237. * أُقَبِّلُ مِنْ تَحْتُ عَرِيضٌ مِنْ عَلُ *

---

331 *İ. 'Aḳīl*, II, 72; *İbn Nâẓım*, s. 400, 405; *Evḍaḥ*, III, 154; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 25-27; *B. Marḍıyye*, I, 272; *D. Levâmi'*, cüz I, 177; *Ṣabbân*, II, 269; *Tasrîḥ*, II, 50; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 165; krş. *Mu'cem*, s. 237; *Indices*, s. 152; *M. Mufaṣṣal*, II, 571.

332 *İ. 'Aḳīl*, II, 72; *İbn Nâẓım*, s. 401; *Ş. Kâfiye*, s. 288; *Evḍaḥ*, III, 156; *B. Marḍıyye*, I, 275; *Ḫızâne*, I, 429-431; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 166; krş. *Mu'cem*, s. 371; *Indices*, s. 233; *M. Mufaṣṣal*, I, 141; II, 954.

Bahir : Recez

Söyleyen : Ebu'n-Necm el-'Iclî[333]

Anlam : (Bu at) alttan (karnı) çekik, üstten (sırtı) geniştir.

Şahid : تحت ve على, muzaafun ileyhleri hazfedilip manaları niyet edildiğinde damme üzere mebni olurlar. Beyitte من تحت ve من على ifadelerinde her ikisi de başında cer harfi olmasına rağmen mebni olarak kullanılmış ve sonları mecrur yapılmamıştır[334].

k-Muzaafın veya Muzaafun İleyhinin Hazfedilmesi

238. أكلَّ امرىءٍ تحسبين امرأً ونارٍ توقّد بالليلِ نارا

Bahir : Müteḳarib

Söyleyen : Ebu Duâd el-İyâdî

Anlam : Her kişiyi er ve gece yanan her ateşi de ateş mi sanırsın?

Şahid : Bazen muzaaf hazfedilip muzaafun ileyh onun yerine getirilir ve onun haziften önceki i'rabını alır. Bazen de bunun aksine muzaaf hazfedilir fakat Bu da mahzuf muzaafın önce geçen bir benzeri kelimeye atfı halindedir. Nitekim beyitte ونارٍ ifadesinde, önce geçen ve üzerine atfedildiği كل امرىء tamlamasındaki muzaafla aynı olduğundan كلhazfedilmiş ve نار kelimesi o varmış gibi mecrur kalmıştır. Dolayısıyla haziften önceki hali de وكل نار şeklinde olur. Gerek şiirde gerekse de nesirde bu tarz kullanıma çokça rastlamak mümkündür[335].

---

333 Ebu'n-Necm el-'Iclî (ö. 130/ 747) : Recez türünün en iyi şairlerinden olup, Emeviler döneminin parlak şairlerindendir. Abdulmelik b. Mervan ve oğlu Hişam'ın meclislerinde bulunur ve onları methederdi. (*Ṭabaḳât*, s. 219-220; *İbn Ḳuteybe*, s. 405, 409; *el-Eġânî*, X, 3614-3625; *Ḫızâne*, I, 103; krş. *Ferruḫ*, I, 682; *A'lâm*, V, 151)

334 *İ. 'Aḳîl*, II, 74; *el-Kitâb*, III, 290; *Muġnî*, I, 205; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 166; *Divanu*, s. 202; krş. *Mu'cem*, s. 521; *Indices*, s. 201.

335 *İ. 'Aḳîl*, II, 77; *el-Kitâb*, I, 66; *el- Uṣûl*, II, 74; *el-Mufaṣṣal*, s. 109; *el-Emâlî*, I, 296; *el-İnṣâf*, II, 473; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 79; cüz V, 142; cüz VIII, 52; cüz XI, 105; *İbn Nâzım*, s. 403; *Evḍaḥ*, III, 169; *Hem'*, IV, 291-292; *B. Marḍıyye*, I, 279; *D. Levâmi'*, cüz II, 65; *Ṣabbân*, II, 273; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 167; krş. *Mu'cem*, s. 147; *Indices*, s. 115; *M. Mufaṣṣal*, I, 309.

239. سقى الأرضينَ الغيثُ سهلَ وحزنَها
[فنيطت عرَى الآمالِ بالزرعِ والضرعِ]

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Sağanak yağmur, ovasıyla ve çorak toprağıyla yerleri suladı. Artık bütün umutlar ziraat ve hayvancılığa bağlandı.

Şahid : Önceki beyitte yapılan açımlamanın aksine, bazen muzaafun ileyh hazfedilir ve muzaaf tenvin olmaksızın eski i'rab şeklinde kalır. Fakat bu, mahzuf muzaafun ileyhin benzerine muzaaf olmuş bir ismin kendisine atfedilmiş olması durumundadır. Nitekim beyitte سهل و حزنها ifadelerinin asıl سهلها و حزنها idi. Ma'tuf olan حزن üzerine atfedildiği سهل 'de hazfedilen zamire muzaaf olduğundan bu zamirin işaretiyle سهل'in muzaafun ileyhi hazfedilmiştir[336].

l-Muzaafla Muzaafun İleyhinin Aralarının Ayrılması

240. كما خطَّ الكتابُ بكفٍّ يوما يهودي يقاربُ أو يزيلُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ebu Ḥayye en-Numeyrî[337]

Anlam : (Terkedilmiş konaktan arda kalanlar) , günlerden bir gün karma karışık yazısı olan bir yahudinin eliyle yazılan (harfleri birbirine girmiş) bir yazı gibidir.

Şahid : Muzaaf, her hangi bir mamulüne muzaaf olmuş ism-i fail, ism-i mef'ul gibi şibh-i fiil (fiilimsi) olursa şiir zaruretinden dolayı bu tamlamanın arası ayrılabilir. Onların arasına giribilecek şeyin ne olduğu hususunda ise ihtilaf vardır. Basralılar zarf ve cer harfi dışındaki bir şeyle bu ayırmanın yapılamayacağını iddia ederken, Kufeliler adı geçen unsurların dışındaki şeylerle de bu ayırmanın olabileceğini söylerler. Fakat nahivcilerin cumhuru

---

336 *İ. 'Aḳīl*, II, 79; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 168; krş. *Mu'cem*, s. 229; *M. Mufaṣṣal*, I, 551.

337 Ebu Ḥayye en-Numeyrî (ö. ~ 183/ 800) :Basralı, usta bir recez şairidir. Emevi ve Abbasi dönemlerinde yaşamıştır. Her iki devirde de halifeleri medhetmiştir. Kalın kafalı, korkak, cimri ve yalancı olduğu iddia edilir. Kılıcı tahta kadar zayıf olmasına rağmen ona " ölüm oyuncağı" derdi. Mansur'un hilafetinin sonlarında vefat etti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 525; *Ḫizâne*, X, 217; krş. *Ferruḫ*, II, 188; *A'lām*, VIII, 103-104)

bu tür bir ayırmanın şiir dışında caiz olamayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Nitekim beyitte, بكف يوما يهودي ifadesinde muzaafla muzaafun ileyh'in arası zarfla ayrılmıştır. Bu zarfın ise muzaafla bir ilgisi olmayıp خط fiiliyle ilgisi vardır [338].

241. نجوتُ وقد بلّ المرادِيّ سيفَهُ من ابْنِ أبي شيخِ الأباطحِ طالبِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Mu'aviye b. Ebî Sufyan[339]

Anlam : Ben (canımı) kurtardım. Oysa Murad'lı (Abdurrahman b. Mulcem) kılıcını vadi 'nin (Mekke) saygın insanı Ebu Talib'in oğlunun kanıyla ıslattı.

Şahid : Önceki beyitte yapılan açıklamaya devamla bu beyitte de muzaaf olan أبي ile muzaafun ileyh طالب'in arasına sıfat olan شيخ الأباطح girmiştir. Aslı ise أبي طالب الأباطح dır. Bu da Kufelilerin görüşünü destekleyen bir örnektir[340].

242. ولئنْ حلفتَ على يديك لأحلفَنْ بيمينِ أصدقَ من يمينك مُقْسِمِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Farazdak

---

338 *İ. 'Aḳīl*, II, 83; *el-Kitâb*, I, 179; *el-Muḳteḍab*, I, 237; IV, 376-377; *el- Uṣûl*, II, 226-227; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 404; *el-Emâlî*, II, 250; *el-İnṣâf*, II, 432; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 103; *İbn Nâzım*, s. 410; *Lisân* (عجم) , IV, 2828; *Evḍaḥ*, III, 189; *Hem'*, IV, 294-295; *B. Marḍıyye*, I, 281; *D. Levâmi'*, cüz II, 66; *Ṣabbân*, II, 278; *Tasrîḥ*, II, 59; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 168-169; krş. *Mu'cem*, *s.* 295; *Indices*, s. 188; *M. Mufaṣṣal*, II, 725.

339 Mu'aviye b. Ebî Sufyan (ö. 60/ 680) : Mekkede doğdu (h. ö. 20) . Mekke'nin fethinde müslüman oldu ve Hz. Peygamberin katipleri arasına girdi. Hz. Ebu Bekr döneminde ordu komutanlığı, Hz. Ömer döneminde Ürdün valiliği, Hz. Osman döneminde ise Şam diyarı genel valiliği yaptı. Hz. Ali'nin onu görevden alacağı haberini alınca, Hz. Osman'ı onun öldürdüğünü iddia ederek intikam almaya kalkıştı. Aralarındaki savaşın sonunda Şam'da imametini ilan etti. Yaşlanıncaya kadar hilafette kaldı. Daha hayatta iken oğlu Yezid'i veliaht ilan etti. H. 130'da da Şam'da vefat etti. (*İbn Ḳuteybe*, s. 211; krş. *Ferruḫ*, I, 405; *A'lâm*, VII, 261-262)

340 *İ. 'Aḳīl*, II, 84; *İbn Nâzım*, s. 411; *Evḍaḥ*, III, 193; *Ş. Eşmûnî*, II, 605; *Hem'*, IV, 295-296; *B. Marḍıyye*, I, 282; *D. Levâmi'*, cüz II, 67; *Ṣabbân*, II, 278; *Tasrîḥ*, II, 59; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 169-170; krş. *Mu'cem*, *s.* 58; *Indices*, s. 26; *M. Mufaṣṣal*, I, 123.

Anlam : İki elinin üzerine yemin edersem, hiç şüphesiz senin yemininden daha sadık ve sağlam olarak yemin ederim.

Şahid : Bu beyitte de بيمين أصدق من يمينك مقسم cümlesinde muzaaf olan يمين 'le muzaafun ileyh مقسم'in arası muzafın sıfatı أصدق من يمينك ile ayrıl. Bu da Kufelilerin görüşünü destekleyen bir delildirmiştir[341].

243. وفاقَ كعبَ بجيرٍ منقذٌ لك من تعجيلِ تهلُكةٍ والخُلْدِ في سَقَرِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Buceyr b. Ebî Sulmâ

Anlam : Ey Kaʿb ! (kardeşin) Buceyr'in (İslama) girmesi, senin için (dünyada) helakının öne alınmasından, cehennemde ise ebedi kalışından kurtarıcıdır.

Şahid : Bu beyitte de muzaaf olan وفاق ile muzaafun ileyhi بجير'in arası münada olan كعب'la ayrılmıştır. Bu da Kufelilerin görüşünü destekleyen bir delildir. Aslı ise وفاق بجير يا كعب منقذ لك şeklindedir[342].

244. كأنّ برذَوْنَ أبا عِصامٍ زيدٍ حمارٌ دُقَّ باللجامِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey Eba ʿIsam ! Zeyd'in atı gemle sakinleştirilmiş eşek gibidir.

Şahid : Bu beyitte de كأن برذون أبا عصام ifadesinde münada olan أبا عصا, muzaaf olan برذون ile muzaafun ileyhi زيد isminin arasına girmiştir. Öncekiler gibi bu da Kufelilerin görüşünü destekleyen bir delildi[343].

---

341 *İ. ʿAḳīl*, II, 85; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 170; krş. *Divanı*, II, 226; *Muʿcem, s.* 374; *Indices*, s. 244; *M. Mufaṣṣal*, II, 931.

342 *İ. ʿAḳīl*, II, 86; *ŞŞİ.ʿAkil*, s.170-171; krş. *İndices*, s.105.

343 *İ. ʿAḳīl*, II, 86; *el-Ḫaṣais*, II, 404; *İbn Naẓım*, s.412; *Evḍaḥ*, III, 195; *Hemʿ*, IV, 296; *B. Mardıyye*, I, 282; *D.Levemiʿ*, Cüz II, 67; *Ḥ. Ṣabban*, II, 278; *Ş.Taṣriḥ*, II, 60; *ŞŞİ. ʿAkil*, s.171; krş. *Muʿcem*, s.541; *İndices*, s.237; *M.Mufaṣṣal*, III, 1263.

m-Mütekillim ي'sıyla İzafet

245. سبقوا هويّ، وأعنقوا لِهَواهم فتُخُرِّمُوا، ولكلِّ جنبٍ مصرعُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Ebu Ẕueyb el-Huẕelî

Anlam : (Oğullarım) benden önce öldüler, ölmek için acele ettiler ve dünyadan ayrıldılar. Zaten herkes ölümlüdür.

Şahid : Mütekellim Ya'sına muzaaf olan maksur ismin sonundaki elif bazen ya'ya dönüştürülür. Bu ise Huẕeyl lehçeidir. Beyitte aslı هواي iken elif ya'ya dönüştürülerek هويّ şeklinde kullanılmıştır [344].

MASDAR

a-Masdar'ın Ameli

246. بضربٍ بالسيوفِ رؤوسَ قومٍ أَزَلْنا هامَهن عن المَقيلِ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Merrar b. Munḳıẕ[345]

Anlam : Kılıçla (o) kavmin başlarını vurarak kellelerini boyunlarından ayırdık.

Şahid : Masdar bazen fiili gibi amel ederek fail veya mef'ul alabilir. Bunun olabilmesi için te'vil edilmiş masdar olması gerekir. Yani o masdarın yerine başında أن bulunan muzari filinin takdirinin uygun olması gerekir. Bu masdar bazen muzaaf olarak marife bazen de nekre olarak amel eder. Nitekim

---

344 *İ. ʿAḳīl*, II, 90; *el-Mufaṣṣal*, s. 108; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 33; *İbn Nâẓım*, s. 415; *Evḍaḥ*, III, 199; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 265; *Taḫlîṣ*, s. 451; *Hem'*, IV, 297-298; *D. Levâmi'*, cüz II, 68; *Ṣabbân*, II, 282; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 171-172; *D. Huẕeliyyîn*, I, 2; *Ş. E. Huẕeliyyîn*, I, 7; krş. *Muʿcem*, s. 227; *Indices*, s. 139; *M. Mufaṣṣal*, I, 523.

345 Merrar b. Munḳıẕ (ö. ~ 100/ 718) : Emevi devleti şairlerindendi. Farazdak ve Cerir'in çağdaşı idi. Cerir'le aralarındaki düşmanlıktan ötürü Ceri'i Süleyman b. Abdulmelik'e şikayet ettiği rivayet edilir. Necd vadilerinden Batnı'r-Rumme deniylen yerde ikamet ediyordu. San'a'yı yeren, kendi memleketini ve kavmini öven şiirler söylemiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s. 469-470; *el-Eġânî*, X, 3781-3788; *Ḫızâne*, V, 253; krş. *Ferruḫ*, I, 596;*Aʿlâm*, III, 55)

beyitte بضرب بالسيوف رؤوس قوم cümlesinde, nekre olan رض masdarı amel edip رؤوس 'u mef'ul olarak nasb etmiştir[346].

247. ضعيفُ النكايةِ أعداءَه يُخَالُ الفرارُ يُرَاخِي الأجلْ

Bahir : Mütekarib

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (O) düşmanlarına zarar vermede zayıftır. Sanır ki, (düşmandan) kaçmak insandan eceli uzaklaştırır.

Şahid : Masdar bazen de başına ال gelerek amel eder. Beyitte النكاية أعداءه ifadesinde ال ile marife olan نكاية kelimesi kendisinden sonra gelen اعداء kelimesini mef'ul yaparak nasb etmiştir. Bu tür amel ise tenvinli olduğundaki amelinden daha azdır[347].

248. فإنّكَ والتأبينَ عروةَ بعدما دعاكَ وأيدينا إليه شَوَارِعُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Şüphesiz senden yardım isteditten ve ellerimiz ona uzandıktan sonra, 'nin ardından iyiliklerini sayıp dökmen (faydasızdır).

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de والتأبين عروة ifadesinde ال'li التأبين masdarı kendisinden sonraki عروة'i mef'ul alarak nasb etmiştir[348].

---

346 *İ. 'Aḳīl*, II, 94; *el-Kitâb*, I, 190; *İbn Nâzım*, s. 417; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 172-173; krş. *Mu'cem*, s. 317; *Indices*, s. 195; *M. Mufaṣṣal*, II, 805.

347 *İ. 'Aḳīl*, II, 95; *el-Kitâb*, I, 192; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 352; *el-Mufaṣṣal*, s. 224; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 59; *İbn Nâzım*, s. 417; *Ş. Kâfiye*, s. 327; *Hem'*, V, 72; *B. Mardıyye*, II, 2; *Ḫızâne*, VIII, 127-129; *Ṣabbân*, II, 284; *Tasrîḥ*, II, 63; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 173; krş. *Mu'cem*, s. 262; *Indices*, s. 173; *M. Mufaṣṣal*, II, 626.

348 *İ. 'Aḳīl*, II, 96; *Lisân* (وقع) , VI, 4895; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 173-174;krş. *Mu'cem*, s. 223; *Indices*, s. 138; *M. Mufaṣṣal*, I, 521.

249. لقد علمتْ أُولَى المغيرةِ أنني
كَررتُ فلم أنكَلْ عنِ الضربِ مسمعًا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Malik b. Zuğbe[349]

Anlam : Şüphesiz hücum edenlerin ilk grubu, benim düşmana üstüste saldırdığımı ve Misma'ın (kellesini) vurmaktan geri durmadığımı bilir.

Şahid : Bu beyitte de الضرب مسمعا ifadesinde ال'li masdar ضرب kendisinden sonraki مسمعا'yı mef'ul alarak nasb etmiştir [350].

b-İsm-i Masdar'ın Ameli

250. أكفرًا بعد ردِّ الموتِ عني وبعد عطائِكَ المائةَ الرِّتاعا

Bahir : Vafir

Söyleyen : el-Ḳuṭâmî[351]

Anlam : Ölümü (mü) engelledikten ve bana yüz tane çok güzel (deve) verdikten sonra (sana) nankörlük mü edeceğim?

Şahid : Anlam bakımından masdar uyan fakat lafız bakımından fiilindeki harfler yönüyle ondan farklı olan ve ism-i masdar denilen masdarların ameli azdır. Beyitte عطائك المائة ifadesinde masdar, mef'ulüne muzaaf olmuştur. Fakat onun aslı إعطاء dır. Kendisinde kıyasi şeklinde bulunmayan hemze bulunduğundan ism-i masdar diye adlandırılmıştır. Bu masdarın amelinin az olduğunu söyleyenlerin yanında, şaz olduğu görüşünde olanlar da vardır[352].

---

349 Malik b. Zuğbe : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

350 *İ. 'Aḳîl*, I, 97; *el-Kitâb*, I, 193; *el-Muḳteḍab*, I, 14-15; *el-Cumel*, s. 122-124; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 181; *el-Mufaṣṣal*, s. 224; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 59; *İbn Nâzım*, s. 418; *Ş. Eşmûnî*, II, 270; *Hem'*, V, 71-72; *Ḫızâne*, VIII, 129-135; *D. Levâmi'*, cüz II, 125; *C. Durûs*, III, 279; *Ṣabbân*, II, 100, 284; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 174-175; krş. *Mu'cem*, s. 210; *Indices*, s. 148; *M. Mufaṣṣal*, I, 508.

351 el-Ḳuṭâmî ('Umeyr b. Şîyîm) (ö. ~ 130/ 747) : Seçkin gazel şairlerindendir. İslami dönem şairlerinin ikinci tabakasından sayılır. Kabilesi Tağlib ile Kays kabilesi arasında çıkan bir savaşta esir düşmüş ve kabile reisi Zufer'in yanına getirilmişti. Zufer onu serbet bırakıp yüz deveyle mükafatlandırınca, o da Zufer'i övmüştü. Bir çöl şairi olan Kutamî şiirleri az olsa da dil, anlam ve mazmun bakımından Ahtal'a tercih edilirdi. (*Ṭabaḳât*, s. 179; *İbn Ḳuteybe*, s. 486-488; krş. *Ferruḫ*, I, 599; *A'lâm*, V, 88-89)

352 *İ. 'Aḳîl*, II, 99; *el- Uṣûl*, I, 139-140; *el-Emâlî*, II, 142; *İbn Nâzım*, s. 419; *Evḍaḥ*, III, 211; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 412; *Hem'*, V, 77; *B. Marḍıyye*, II, 3; *Ḫızâne*, VIII, 136-138; *D. Levâmi'*, cüz II,

251. إذا صحَّ عونُ الخالقِ المرءَ لم يجدْ عسيرا من الآمالِ إلا ميسرًا

Bahir : Tavil
Söyleyen : Bilinmiyor
Anlam : Halık'ın yardımı bir kimseye kesinleşirse bütün zor ümitlerinin kolay olduğunu görür .
Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de عون الخالق المرء tamlamasında aslı إعانة olan عون ism-i masdarı failine muzaaf olmuş ve المرء kelimesini mef'ul alarak nasb etmiştir [353].

252. بعشرتِك الكرامَ تُعَدُّ منهم فلا تُرَيَنْ لغيرِهم أُلُوفَا

Bahir : Vafir
Söyleyen : Bilinmiyor
Anlam : Eşrafla birlikte olmakla onlardan sayılırsın. (Öyle ise) onlardan başkasını dost sanma.
Şahid : Bu beyitte de بعشرتك الكرام tamlamasında ism-i masdar olan عشرة faili ك zamirine muzaaf olmuş ve الكرام kelimesini mef'ul yapmıştır [354].

c-Masdar'ın Ma'mullerine İzafeti

253. تَنْفَي يداها الحِصَى في كلّ هَاجِرَةٍ
نَفيَ الدراهيمِ تَنْقَادُ الصياريفِ

Bahir : Basiṭ
Söyleyen : Farazdaḳ

127; *C. Durûs*, III, 281; *Ṣabbân*, II, 288; *Tasrîḥ*, II, 64; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 175; krş. *Mu'cem*, s. 214; *Indices*, s. 145; *M. Mufaṣṣal*, I, 492.

353 *İ. 'Aḳīl*, II, 100; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 175-176; krş. *Mu'cem*, s. ; *Indices*, s. 157; *M. Mufaṣṣal*, I, 318.

354 *İ. 'Aḳīl*, II, 100; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 176; krş. *Indices*, s. 157; *M. Mufaṣṣal*, I, 12; II, 564.

Anlam : Öğle vakti sıcak şiddetlendiğinde, (bu binitin) ön ayakları, sarrafların gümüş dirhemleri peşpeşe atışı gibi çakıl taşlarını sağa sola dağıtıyor.

Şahid : Masdar, failine muzaaf olup onu cer ettikten sonra mef'ulünü nasb ettiği gibi mef'ulüne muzaaf olup mecrur yaparak failini de merfu yapar. Nitekim beyitte نفي الدراهيم تنقادالصياريف cümlesinde نفي masdar mef'ulü الدراهيم 'e muzaaf olmuş ve تنقاد 'yu fail alarak onu merfu yapmıştır [355].

254. حتى تَهَجَّرَ في الرَّواحِ وهاجَها طَلَبَ المعقِّبِ حَقَّهُ المظلومُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Lebid b. Rabî'a

Anlam : (O yaban eşeği) öğle sıcağı şiddetleninceye kadar onu (dişisini) , haksızlığa uğramış ısrarlı alacaklının borçlusundan hakkını istemesi gibi (suya) gönderdi.

Şahid : Masdar failine muzaaf olduğunda bu fail lafzen mecrur, mahallen ise merfu olur. Bir kelime böyle bir faile bir sıfat yapıldığında veya üzerine bir şey atfedildiğinde lafzına itibar edilip mecrur yapılabileceği gibi mahalli gözetilerek merfu da yapılabilir. Nitekim beyitte طلب المعقب حقه المظلوم cümlesinde طلب masdarı faili المعقب'a muzaaf olmuştur. Onun sıfatı المظلوم ise mahalline itibar edilerek merfu yapılmıştır [356].

255. قد كنتُ داينتُ بها حسّانا مَخافَةَ الإفلاسِ والليّانا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

---

355 *İ. 'Aḳīl*, II, 102; *el-Kitâb*, I, 28; *el-Muḳteḍab*, II, 258; *el- Uṣûl*, III, 12; *el-Emâlî*, I, 221; *el-İnṣâf*, I, 127; *İbn Nâzım*, s. 419; *Evḍaḥ*, IV, 376; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 374-376; *Ḫızâne*, IV, 426-428; *ŞŞT Verdiyye*, s. 80; *D. Levâmi'*, cüz II, 126; *Ṣabbân*, II, 289; *Tasrîḥ*, II, 380; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 177; krş. *Mu'cem*, *s.* 240; *Indices*, s. 155; *M. Mufaṣṣal*, II, 582.

356 *İ. 'Aḳīl*, II, 104; *el-Mufaṣṣal*, s. 225; *el-Emâlî*, II, 32; *el-İnṣâf*, I, 232; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 66; *İbn Nâzım*, s. 420; *Evḍaḥ*, III, 214; *Hem'*, V, 293; *Ḫızâne*, II, 240-251; *D. Levâmi'*, cüz II, 202; *Ṣabbân*, II, 290; *Tasrîḥ*, II, 65; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 177-178. *Divanı*, s. 128; krş. *Mu'cem*, *s.* 355; *Indices*, s. 224; *M. Mufaṣṣal*, II, 880.

Anlam :Şüphesiz o'nu (cariye) iflas ve alacağımın gecikmesi korkusundan dolayı Hassan'dan rehin aldım.

Şahid : Masdar mef'ulüne muzaaf olduğunda bu mef'ul lafzen mecrur, mahallen ise mansub olur. Failde olduğu gibi üzerine yapılacak atıfta veya sıfatlanması halinde hem lafzına hem de mahalline itibar edilebilir. Nitekim beyitte مخافة الإفلاس والليانا ifadesinde الإفلاس mef'ulu olduğu مخافة masdarının muzaafun ileyhi olmuştur. Ona atfedilen الليان ise mahalli gözetilerek mansub yapılmıştır[357].

İSM-İ FÂİL

a-İsm-i Fâilin Fiili Gibi Amel Etmesi

256. وكم ماليء عينيه من شيء غيره
إذا راح نحو الجمرة البيض كالدمى

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ömer b. Ebî Rabî'a

Anlam : Süslü heykel gibi kadınlar (Mina'da atılan) Cemre taşları yönüne gittiklerinde, nice faydasız bakan dolu gözler vardır.

Şahid : İsm-i failin fiili gibi amel edebilmesi için bir takım şartların olması gerekir. Bunlar; kendisinden önce nida, soru veya nefy edatı geçmiş olması ya da kendisinin sıfat, hal veya haber olmasıdır.

Fakat bazen ism-i fail mukadder bir mevsufun sıfatı kabul edilerek amel ettirilir. Nitekim beyitte وكم ماليء عينيه ifadesinde ماليء ism-i faili kendisinden önce takdiri شخص olan bir mevsuf takdir edildiğinden dolayı عينيه kelimesini mef'ul alarak nasb etmiştir[358].

---

357 *İ. 'Aḳīl*, II, 105; *el-Kitâb*, I, 191; *el-Mufaṣṣal*, s. 225; *el-Emâlî*, II, 31; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 65; *İbn Nâzım*, s. 421; *Muġnî*, II, 619; *Evḍaḥ*, III, 215; *Hem'*, V, 294; *B. Mardıyye*, II, 4; *ŞŞT Verdiyye*, s. 103; *D. Levâmi'*, cüz II, 203; *Ṣabbân*, II, 291; *Tasrîḥ*, II, 65; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 178; *Divanı*, s. 187; krş. *Mu'cem, s.* 547; *Indices*, s. 280; *M. Mufaṣṣal*, III, 1274.

358 *İ. 'Aḳīl*, II, 108; *el-Kitâb*, I, 165; *el-Cumel*, s. 85-86; *İbn Nâzım*, s. 425; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 178-179; krş. *Mu'cem, s.* 330; *Indices*, s. 247; *M. Mufaṣṣal*, II, 823, 1063.

257. كناطح صخرة يوما ليوهنها فلم يضرها وأوهى قرنه الوعل

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : A'şâ'

Anlam : (Onun durumu) birgün kayayı yerinden oynatmak için boynuzlayan fakat o kayaya bir şey yapamayıp boynuzuna zarar veren dağ keçisi gibidir.

Şahid : Bir önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de كناطح صخرة cümlesinde ناطح ism-i faili صخرة kelimesini mef'ul alarak nasb etmiştir. Görünüşte bir mübteda olmasa da takdiri هو olan mukadder bir mübtedanın haberi olduğundan böyle amel ettirilmiştir[359].

b-Mübalağalı Kalıpların Ameli

258. أخا الحرب لباسا إليها جلالها وليس بولاج الخوالف أعقلا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḳulaḫ b. Ḥazen b. Cenab

Anlam : Ben zırhlarımı giymiş vaziyette sürekli savaştayım. Ve asla korkudan ayakları titreyerek eve kapanan değilim.

Şahid : Mubalağalı ism-i fail sigaları فعّال, مفعال , فعول , فعيل, فعلkalıpları da fiilleri gibi amel edebilirler. Nitekim beyitte أخا الحرب'ın sıfatı olan لبّاس mubalağalı ism-i faili fiili gibi amel etmiş ve جلال'ı mef'ul olarak nasb etmiştir[360].

---

359 *İ. 'Aḳīl*, II, 109; *İbn Nâzım*, s. 424; *Ş. Kâfiye*, s. 332; *Evḍaḥ*, III, 218; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 390; *C. Durûs*, III, 283; *Ṣabbân*, II, 295; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 179-180; *Divanı*, s. 310; krş. *Mu'cem*, s. 290; *Indices*, s. 180; *M. Mufaṣṣal*, II, 700.

360 *İ. 'Aḳīl*, II, 112; *el-Kitâb*, I, 111; *el-Muḳteḍab*, II, 113; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 336; *el-Mufaṣṣal*, s. 226; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 70; *İbn Nâzım*, s. 426; *Evḍaḥ*, III, 220; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 392; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 385; *Hem'*, V, 86; *D. Levâmi'*, cüz II, 129; *Ṣabbân*, II, 296; *Tasrîḥ*, II, 68; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 180; krş. *Mu'cem*, s. 264; *Indices*, s. 208; *M. Mufaṣṣal*, II, 656.

259. عشيّةَ سعدىٰ لو تراءتْ لراهبٍ بدُومةَ تجْرٍ دونَه وحجيجُ
قلىٰ دينَه، واهتاجَ للشوقِ؛ إنها على الشوقِ إخوانُ العزاءِ هيُوجُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Râ'î en-Nemîrî

Anlam : Akşam üzeri Su'da Duma'da olan yanında tacirler ve hacıların (konakladığı) rahibe dahi görünse, o dinini bırakıp arzu ve istekten heyecanlanır. Çünkü o sabır ehlini bile arzu ve isteğe sevk eder.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de mubalağalı ism-i fail kalıplarından olan فعول veznindeki هيوج هيوج العزاء إخوان...إنها cümlesinde إن'nin haberi olduğundan fiili gibi amel ederek إخوان'i mef'ul almıştır [361].

260. حَذِرٌ أُمورًا لا تضيرُ، وآمِنٌ ما ليس مُنْجِيَهُ من الأقدارِ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (O) zarar vermeyecek şeylerden son derece sakınan, başına gelecek musibetlerden onu asla kurtaramayacak şeylerden ise emin olan birisidir.

Şahid : Bu beyitte de mahzuf bir mübtedanın haberi olan حَذِر mubalağalı ism-i faili, fiili gibi amel ederek أُمورًا'ı mef'ul alarak nasb etmiştir[362].

261. أتاني أنّهم مَزِقُونَ عِرْضي جِحاشُ الكرمليْنِ لها فديدُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Zeyd el-Ḫayl

Anlam : Onların benim şerefimi beş paralık etmeye çalıştıkları haberi bana geldi. Onlar Kırmeleyn'de anıran sıpalar gibidirler.

Şahid : Mubalağalı ism-i faillerin cemileri de müfredleri gibi amel ederler. Bu beyitte انهم مزقون عرضي cümlesinde فَعِل vezninde ve çoğul olan

---

361 *İ. 'Aḳīl*, II, 113; *el-Kitâb*, I, 111; *İbn Nâzım*, s. 427; *Lisân*, ÁÍÃ mad. , VI, 4733; ḥq̈ḥ mad. , I, 41; *Ṣabbân*, II, 297; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 180; krş. *Mu'cem*, s. 77; *Indices*, s. 45; *M. Mufaṣṣal*, I, 154.

362 *İ. 'Aḳīl*, II, 114; *el-Muḳteḍab*, II, 116; *el-Cumel*, s. 93; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 360; *el-Emâlî*, II, 107; *İbn Nâzım*, s. 428; *Ş. Kâfiye*, s. 337; *Ḫizâne*, VIII, 169-178; *Ṣabbân*, II, 298; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 182; krş. *Mu'cem*, s. 189; *Indices*, s. 98; *M. Mufaṣṣal*, I, 404.

مزقون haber olduğundan fiili gibi amel ederek عرضي 'ı mef'ul almıştır[363].

262. * أوالفا مكة من ورق الحمي *

Bahir : Recez

Söyleyen : el- 'Accâc[364]

Anlam : Güvercinlerden rengi siyaha çalanlar Mekke'yi severek (yaşarlar).

Şahid : Önceki beyitte yapılan izaha paralel olarak, bu beyitte de cemi ve hal olan أوالفا fiili gibi amel ederek مكة 'yi mef'ul yapmıştır.

Bunun yanında nida olmaksızın الحمي kelimesinde şaz olarak terhim yapılmıştır. Aslı ise الحمام idi[365].

263. ثم زادوا أنهم في قومهم غفر ذنبهم غير فخر

Bahir : Remel

Söyleyen : Ṭarafa

Anlam : Sonra eklediler ki: Onlar kavimleri içinde onların suçlarını bağışlayan ve bundan da övünmeyen kimselerdir.

Şahid : Bu beyitte انهم في قومهم غفر ذنبهم cümlesinde ise غفور'un cemisi olan غفر müfredi gibi amel ederek ذنب 'i kendisine mef'ul almış veonu nasb etmiştir[366].

---

363 *İ. 'Aḳīl*, II, 115; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 73; *İbn Nâzım*, s. 428; *Ş. Kâfiye*, s. 337; *Muġnî*, II, 817; *Evḍaḥ*, III, 224; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 394; Ş. *K. Nedâ*, s. 385-387; *Taḥlîṣ*, s. 115; *Hem'*, V, 86-87; *B. Mardıyye*, II, 8; *D. Levâmi'*, cüz II, 130; *Ṣabbân*, II, 298; *Tasrîḥ*, II, 68; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 182-183; *Divanı*, s. 176; krş. *Mu'cem*, *s.* 106; *Indices*, s. 58; *M. Mufaṣṣal*, I, 228.

364 'Accâc (Abdullah b. Ru'be) (ö. ~ 90/708) : Cahiliyede doğmuş olan şair muhadram olup cahiliyede ve İslami dönemde recezleriyle ün yapmıştır. Recez tür olarak ilk kullanan ve onu yaygınlaştıran odur. Oğlu Ru'be'ni ilk ilham kaynağı ve şiir öncüsü olmuştur. (*A'lâm*, IV, 86-87.)

365 *İ. 'Aḳīl*, II, 116; *el-Kitâb*, I, 26, 110; *el- Uṣûl*, III, 457-459; *el-İnṣâf*, II, 519; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 74; *Hem'*, III, 76-77; *D. Levâmi'*, cüz I, 157; *Ṣabbân*, III, 183; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s, 183; krş. *Mu'cem*, *s.* 539; *Indices*, s. 233; *M. Mufaṣṣal*, III, 1263.

366 *İ. 'Aḳīl*, II, 117; *el-Kitâb*, I, 113; *el-Cumel*, s. 92-93; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 186; *el-Mufaṣṣal*, s. 228; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 74; *İbn Nâzım*, s. 429; *Evḍaḥ*, III, 227; *Hem'*, V, 88; *B.*

c-İsm-i Failin Ma'mulüne Atıf

264. الواهبُ المائةِ الهجانِ وعبدَها عُوذًا تُزَجّي بينها أطفالَها

Bahir : Kâmil

Söyleyen : A'şâ'

Anlam : O, doğumunun üzerinden (henüz) on gün geçen ve yavrularını aralarında barındıran yüz beyaz deve ile birlikte onların hizmetçilerini de hibe eden kimsedir.

Şahid : Fiili gibi amel eden ism-i failin mamulüne atıf yapıldığında, ma'tuf izafet hali gözetilip mecrur yapılabileceği gibi mahalli ya da mukadder bir fiil gözetilerek mansub yapılabilir. Beyitte الواهب المائة الهجان وعبدها cümlesinde الواهب ism-i failinin mef'ulü olan المائة'ye atfedilen عبدها yukarıda sıralanan gerekçelerle iki şekilde rivayet edilmektedir:

a. Lafzı gözetilerek mecrur,

b. Mahalli gözetilerek mansub[367].

265. هل أنتَ باعثُ دينارٍ لحاجتنا أو عبدَ ربٍّ أخا عونِ بن مخراقِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Sen bizim ihtiyacımız olan Dinar'ı mı yoksa ᶜAvn b. Miḫraḳ'ın kardeşi ᶜAbdirabbih'i mi göndereksin?

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi, bu beyitte de هل أنت باعث دينار أو عبد رب cümlesinde باعث ism-i failinin mef'ulü دينار'a atfedilen عبد kelimesi lafza itibarla mecrur, mahalle itibarla ise mansub olmak üzere iki şekilde rivayet edilmektedir[368].

Mardıyye, II, 8; *Ḫızâne*, VIII, 192; *D. Levâmi'*, cüz II, 131; *Ṣabbân*, II, 299; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 183-184; *Divanı*, s. 64. ; krş. *Mu'cem*, s. 134; *Indices*, s. 84; *M. Mufaṣṣal*, I, 291.

[367] *İ. 'Aḳîl*, I, 119; *el-Kitâb*, I, 183; *el-Muḳteḍab*, IV, 163; *el- Uṣûl*, I, 134; II, 307; *Ş. Kâfiye*, s. 202; *Hem'*, IV, 268-275; *Ḫızâne*, IV, 256-265; *D. Levâmi'*, cüz I, 57, 197; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 184-185; *Divanı*, s. 336; krş. *Mu'cem*, s. 273; *Indices*, s. 219; *M. Mufaṣṣal*, II, 639.

[368] *İ. 'Aḳîl*, , 120; *el-Kitâb*, I, 171; *el-Muḳteḍab*, IV, 151; *el- Uṣûl*, I, 126; *el-Cumel*, s. 87-88; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 353; *İbn Nâẓım*, s. 432; *Hem'*, II, 145; *Ḫızâne*, VIII, 215-219; *ŞŞT Verdiyye*, s.

MASDAR KALIPLARI

266. باتَتْ تنزّي دلوَها تنزيًا كما تنزي شَهْلَةٌ صبيًّا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : O (kadın) bütün gece, yaşlı kadının beşik sallaması gibi kovasını (kuyuya) daldırıp çıkarıyor.

Şahid : فعّل vezninin masdarı, fiil sahih (içinde illet harfi bulunmayan) ise تفعيل, bazen de فِعّال vezninde gelebilir. Fiil illetli olduğunda ise تفعيل kalıbındaki ya'ta'ya dönüşerek تفعلة şeklini alır. Fakat bazen bunun aksine sahih fiilin masdarı gibi yapılır. Nitekim beyitte تنزّي دلوها تنزيًا cümlesinde نزّى fiilinin masdarı sahih gibi تنزيًا şeklinde kullanılmıştır [369].

267. يا قومِ قد حوقلتُ أو دَنَوْتُ وشرُّ حيقالِ الرجالِ الموتُ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey kavmim! İhtiyarladım ya da ona çok yaklaştım. Fakat kişinin yaşlılığından daha şerlisi ise ölümdür.

Şahid : فوعل babının masdarı kıyas olarak فعللة iken beyitte حوقل fiilinin masdarı حيقال şeklinde kullanılmıştır. Oysa حوقلة şeklinde kullanılması girekirdi [370].

103; *D. Levâmi'*, cüz II, 203; *Ṣabbân*, II, 301; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 185; krş. *Mu'cem*, s. 251; *Indices*, s. 166; *M. Mufaṣṣal*, II, 602.

369 *İ. 'Aḳīl*, I, 128; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 302; *el-Mufaṣṣal*, s. 223; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 58; *İbn Nâzım*, s. 438; *Evḍaḥ*, III, 240; *Ṣabbân*, II, 307; *Tasrîḥ*, II, 76; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 186; krş. *Mu'cem*, s. 560; *Indices*, s. 289; *M. Mufaṣṣal*, III, 1296.

370 *İ. 'Aḳīl*, I, 131; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 155; *İbn Nâzım*, s. 439; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 186-187; krş. *Mu'cem*, s. 449; *Indices*, s. 39; *M. Mufaṣṣal*, III, 1121.

TA'ACCUB

a-Bu fiillerin Mef'ullerinin Hazfedilmesi

268. ومستبدلٍ منْ بعدِ غَضْبَى صُرَيْمَةً فأَحْرِ بِهِ من طولِ فقرٍ وأحريَا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Nice yüz deveden sonra az bir deve (20-30)'yi tercih edenler vardır. Bu değişimi ise uzun süreli fakirlikten daha iyidir.

Şahid : Ta'ccub kalıplarından أفعل به 'e sakin te'kid nun'u bitişebilir. Nitekim beyitte أحريا 'ya bitişerek أحرين şeklinde iken kafiye gereği elife dönüşmüştür. Bu kalıp Kufeliler tarafından isim kabul edilse de, Basralılara göre fiildir. Zira beyitte de olduğu gibi kendisine te'kid nun'unun bitişmesi onun fiil olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca önceden geçtiğinden dolayı أحريا fiilinin mef'ulü konumundaki müteacceb minh hazfedilmiştir[371].

269. أرى أمَّ عمرٍو دمعَها قد تحدرَا
بُكَاءً على عمرٍو ، وما كان أَصْبَرَا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : İmru'u'l-Kays b. Ḥucur

Anlam : Ummu ʿAmr'ı, ʿAmr'a ağlamaktan göz yaşları süzülürken görüyorum. O (başına gelenden dolayı) ne kadar da sabırlı!

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de دمعها daki ها zamirinin delaletiyle müteacceb minh olan أصبرا 'daki mef'ul ها zamiri hazfedilmiştir. Takdiri ise وما كان اصبرها dır[372].

---

371 *İ. 'Aḳīl*, II, 148; *İbn Nâzım*, s. 458; *Lisân* (حرى), II, 852; *Hem'*, IV, 399-400; *B. Marḍıyye*, II, 121; *D. Levâmi'*, cüz II, 98; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 187-188; krş. *Mu'cem*, s. 426; *Indices*, s. 291; *M. Mufaṣṣal*, II, 1075.

372 *İ. 'Aḳīl*, II, 151; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 188; *Divanı*, s. 69; krş. *Mu'cem*, s. 138; *Indices*, s. 110; *M. Mufaṣṣal*, I, 311.

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Urve b. Verd

Anlam : Şu adam (rızık yolunda) ölümle karşılaşırsa (insanlar nezdinde) övülmüş olarak ona kavuşur. Eğer bir gün de zengin olursa bu da ona yakışır.

Şahid : Öncekinde olduğu gibi bu beyitte de أجدر fiili kendisi gibi olan bir fiile ma'tuf olmadığı halde mef'ulu olan müteacceb minh به hazfedilmiştir. Oysa bu hazfin atıfla yapılması gerekirdi. Bu nedenle bu hazif şaz kabul edilir. Bazı nahivcilere göre de atıf şart olmadığından hazif şaz değildir[373].

b-Ma'mulleriyle Aralarının Ayrılması

271. وقال نبي المسلمين : تقدموا وأحبب إلينا أن تكون المقدما

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Abbas b. Mirdâs

Anlam : Müslümanların Nebi'si "hadi gelin! " dedi. Kendisine yönelinecek olanın sen olması bizim için ne kadar da hoştur!

Şahid : Taaccub fiiliyle ma'mulünün arasının, fiilin ma'mulü olan zarf veya car-mecrurun dışında yabancı bir kelimeyle açılması caiz değildir. Nahivcilerin bazıları bu ayırmaya cevaz verirken bazıları da karşı çıksa da meşhur olan cavezıdır. Nitekim beyitte وأحبب إلينا أن تكون المقدما cümlesinde أحبب fiiliyle faili olan أن تكون المقدما cümlesinin arası yine kendisinin mef'ulü olan إلينا car-mecruruyla açılmıştır. Ayrıca failinin başına bitişmesi gereken zaid ب da hazfedilmiştir. Masdar harfleriyle kullanıldığında buna cevaz verenler olduğu gibi karşı çıkanlar da vardır[374].

---

373 *İ. 'Aḳīl.* , 152; *Evḍaḥ.* III, 260; *C. Durûs.* I, 69; *Ṣabbân.* III, 20; *Tasrîḥ.* II, 90; *ŞŞİ 'Aḳīl.* s. 189-190; *Divanı.* s. 73; krş. *Mu'cem. s.* 176; *Indices.* s. 107; *M. Mufaṣṣal.* I, 424.

374 *İ. 'Aḳīl.* I, 157; *İbn Nâzım.* s. 460; *Hem'.* V, 57; *B. Mardıyye.* II, 31, 316; *D. Levâmi'.* cüz II, 119, 240; *C. Durûs.* I, 71; *Ṣabbân.* II, 19; *ŞŞİ 'Aḳīl.* s. 189-190; krş. *Mu'cem. s.* 330; *Indices.* s. 248; *M. Mufaṣṣal.* II, 822.

272. خليليّ ما أحرى بذي اللبّ أنْ يُرى
صبورًا ، ولكنْ لا سبيلُ إلى الصبرِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Dostlar! Sabra mecal olmasa da akıl sahibinin çok sabırlı görünmesi ne kadar da hoştur!

Şahid : Bu beyitte de ماأحرى بذي اللبّ أن يُرى صبورا cümlesinde taaccub fiili ماأحرى ile mef'ulü olan أن يرى صبورا cümlesinin arası yine bu fiilin mef'ulu olan car-mecrur ve izafet terkibi olan بذي اللب ile ayrılmıştır. Bu ayırma nahivcilerin ekseriyeti nezdinde caizdir[375].

MEDİH VE ZEM FİİLLERİ

a- نعم ve بئس 'nin Kullanımı

273. لنعمَ موئِلا المولىَ إذا حُذِرَتْ
بأسًاءُ ذي البغيِ واستيلاءِ ذي الإحَنِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Mevla, zalimlerin şiddetinden ve içlerinde kin saklayanların istilasından korkulduğunda ne güzel bir sığınaktır.

Şahid : Medih (övgü) için kullanılan نعم ve zem (yergi) için kullanılan بئس , bazı nahivciler tarafından isim olarak kabul edilseler de Cumhur'a göre fiildirler ve sadece mazi kipleri kullanılır. Mutlaka olması gerekn failleri ise bazen ال'lı, bazen ال 'lı isme muzaaf bazen de kendisinden sonra temyiz olarak gelen mansub, nekre bir isim tarafından tefsir edilin zamir olabilir. Nitekim beyitte لنعم موئلا المولى cümlesinde نعم kendisinden sonra temyiz olan موئلا tarafından açıklanan gizli bir zamiri fail olarak almıştır[376].

---

375 *İ. 'Aḳīl*, 158; *İbn Nâẓım*, s. 465; *Hem'*, II, 91; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 190; krş. *Mu'cem*, s. 174; *Indices*, s. 100; *M. Mufaṣṣal*, I, 418.

376 *İ. 'Aḳīl*, I, 162; *İbn Nâẓım*, s. 469; *Ṣabbân*, III, 32; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 191; krş. *Mu'cem*, s. 401; *Indices*, s. 262; *M. Mufaṣṣal*, II, 1030.

274. تقول عِرْسِي وهْي لي في عَوْمَرَهْ : بِئْسَ امرأً ، وإنني بئس المرَهْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Karım haykırarak bana şöyle diyor (du): Sen ne kötü bir adamsın ve ben de ne kötü bir kadınım!

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de بئس امرأ ifadesinde بئس zem fiili kendisinden sonra temyiz olan امرأ tarafından açıklanan gizli bir zamiri kendisine fail almıştır [377].

275. والتغلبيون بئسَ الفحلُ فحلُهم فحلاً ، وأمُّهم زلاّءُ مِنْطِيقُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Cerîr b. ʿAṭıyye

Anlam : Tağliblilerin babaları babalık yönünden ne kötüdür. Annelerinin de kalçaları cılızdır.

Şahid : Medih ve zem fiillerinden sonra faille temyizin beraber zikredilmesi nahivciler arasında ihtilaf konusudur. Beyitte de بئس الفحل فحلهم فحلا cümlesinde بئس'nin zahir faili الفحل ile temyiz فحلا bir arada zikredilmiştir. Sibeveyh bu tür bir kullanıma karşı çıkarken bazı nahivciler de caiz görürler ve beyiti buna delil gösterirler[378].

276. تَزَوَّدْ مثلَ زادِ أبيك فينا فنعمَ الزادُ زادُ أبيك زادًا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Cerîr b. 'Aṭıyye

Anlam : Bizim aramızda babanınki gibi bir hayat sür. Şüphesiz babanın yaşantısı yaşantı yönünden ne güzel bir yaşantıydı.

---

377 *İ. ʿAḳīl*, II, 162; *C. Durûs*, I, 82; *Ṣabbân*, III, 32; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 191-192; krş. *Indices*, s. 121; *M. Mufaṣṣal*, III, 1163.

378 *İ. ʿAḳīl*, I, 164; *İbn Nâzım*, s. 470; *Ş. K. Nedâ*, s. 337-341; *B. Mardıyye*, II, 35; *ŞŞT Verdiyye*, s. 107; *C. Durûs*, III, 121; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 192-193; *Divanı*, s. 395; krş. *Muʿcem*, s. 248; *Indices*, s. 162; *M. Mufaṣṣal*, II, 600.

birinci الزاد ile temyiz olan زادا beraber zikredilmiştir. Bu da te'kid maksadıyla yapılmıştır[379].

b-حبّ'nin Medih veya Zem Anlamında Kullanımı

277. ألا حبذي أهل الملا ، غير أنه إذا ذكرت مي فلا حبذا هيا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Kenze Ummu Şemle b. Berd el-Munḳırî[380]

Anlam : Dikkat edin! Çöl ehli övgüye layıktır. Fakat Meyy denirse o hiç de övgüye layık değildir.

Şahid : Yukarıda zikredilen fiillerden başka حبّذا fiili de olumlu anlamda kullanıldığında نعم gibi medih fiili, nefy harfiyle olumbuz anlamında kullanıldığında da بئس gibi zem fiili olur. Beyitin birinci mısrasında ألا حبذا أهل الملا cümlesinde olumlu anlamda olduğundan نعم anlamında, ikinci mısrada فلا حبذا هيا cümlesinde isebaşındaki olumsuzluk harfinden dolayı بئس anlamında kullanılmıştır[381].

278. فقلت : اقتلوها عنكم بمزاجها ، وحب بها مقتولة حين تقتل

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Aḫṭal et-Tağlibî

Anlam : Dedim ki " O (şarab) 'ı (suyla) karıştırarak hafifletin. Çünkü o, suyla karıştırıldığında çok güzeldir.

Şahid : حبّ'den sonra ذا'nın dışında herhangi bir isim geldiğinde ح'nın harekesi fetha olabileceği gibi damme de olabilir. Nitekim beyitte

---

379 *İ. 'Aḳīl*, I, 164; *el-Muḳteḍab*, II, 150; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 83; *el-Mufaṣṣal*, s. 273; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 132; *Muġnî*, II, 604; *Ş. Eşmûnî*, II, 676; *Ḫızâne*, IX, 394-402; *ŞŞT Verdiyye*, s. 108; *Ṣabbân*, III, 34; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 193; *Divanı*, s. 135; krş. *Mu'cem, s.* 96; *Indices*, s. 76; *M. Mufaṣṣal*, I, 189.

380 Kenze Ummu Şemle b. Berd el-Munḳırî (ö. ~ 100/ 718) : Beni Munkır'in cariyelerinden bir şairedir. Kays b. Asım el-Munkırî'nin oğlu Berd tarafından satın alındıktan sonra oğlu Şemle'yi doğurmuştur. (*A'lām*, V, 235)

381 *İ. 'Aḳīl*, II, 169; *İbn Nâzım*, s. 474; *Hem'*, V, 50-51; *D. Levâmi'*, cüz II, 117; *C. Durûs*, I, 77; *Ṣabbân*, III, 40; *Tasrîḥ*, II, 99; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 193-194; krş. *Mu'cem, s.* 423; *Indices*, s. 290; *M. Mufaṣṣal*, II, 1088.

Şahid : حبّ'den sonra ذا'nın dışında herhangi bir isim geldiğinde ح'nın harekesi fetha olabileceği gibi damme de olabilir. Nitekim beyitte وحب بها مقتولة cümlesinde kendisinden sonra car-mecrur geldiğinden hem fethalı hem de dammeli rivayet edilir[382].

İSM-İ TAFDİL

a-أفعل Kalıbının Kullanım Şekilleri

279. دنوتِ وقد خلناكِ كالبدر أجملا فظلّ فؤادي في هواكِ مضللاً

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Aydan daha güzel iken yaklaştın da kalbim bundan sebep senin sevginle şaşakald.

Şahid : أفعل kalıbı, ya ال 'lı ya ال 'sız ya da izafetli kullanılır. ال 'sız olduğunda من cer harfi ile kullanılması gerekir. İzafetli veya ال 'li olduğunda ise مِن 'le kullanılmaz. Fakat bazen haber konumunda olduğunda izafetsiz ve ال 'sız olsa da من 'siz kullanılabilir. Nitekim beyitte دنوت وقد... أجملا cümlesinde دنوت 'deki 'nın ikinci hali durumunda olan أجملا من 'siz kullanılmıştır[383].

280. ولستَ بالأكثرِ منهم حصىً وإنما العزةُ للكاثرِ

Bahir : Basit

Söyleyen : A'şâ

Anlam : Sen sayı bakımından ondan daha fazla değilsin. Zaten üstünlük ancak çoğunlukta olanındır.

---

382 *İ. 'Aḳīl*, I, 172; *el-Mufaṣṣal*, s. 275; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 141; *İbn Nâẓım*, s. 476; *Hem'*, V, 45-52; *B. Mardıyye*, II, 41; *Ḫızâne*, IX, 431; *D. Levâmi'*, cüz II, 118; *C. Durûs*, I, 78; *Ṣabbân*, III, 42; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 194-195; *Divanı*, s. 263; krş. *Mu'cem*, s. 278; *Indices*, s. 181; *M. Mufaṣṣal*, II, 682.

383 *İ. 'Aḳīl*, II, 177; *Evḍaḥ*, III, 290; *Ṣabbân*, III, 46; *Tasrîḥ*, II, 103; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 195; krş. *Mu'cem*, s. 265; *Indices*, s. 213; *M. Mufaṣṣal*, II, 657.

Şahid : Bir önceki beyitte de belirtildiği gibi başına ال bitişen ism-i tafdil من 'le kullanılmaz. Fakat bu beyitte بالأكثر منهم ifadesinde bu kuralın aksine bir kullanım söz konusudur. Zira اكثر ism-i tafdili, ال'la marife olmasına karşın من'le birlikte kullanılmıştır. Bu durum karşısında bazı nahivciler bu ال'a zaid derken, bazıları da من'in ona değil ال'sız bir mahzufa ait olduğunu iddia ederler. Bir kısım nahivciler de buna cevaz verirken, cumhur bunu reddeder ve beyitte te'vil yolunu tercih eder [384].

281. إن الذي سمكَ السماءَ بنىَ لنا بيتا دعائمُهُ أعزّ و أطولُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Farazdak

Anlam : Göğü yükselten (Allah) bizim için direkleri kuvvetli ve uzun olan bir ev (aile) bina etti.

Şahid : İsm-i tafdil kalıbı üstünlük anlamında olmadığında sıfat olarak kullanılacağından mevsufuyla mutabakatı gereklidir. Beyitte ise دعائمه أعز وأطول ifadesinde أعز ve أطول 'i tafdil anlamlarının dışında kullanılmıştır. Bu nedenle دعائم 'e uygun şekliyle kullanılmış olsaydı دعائمه عزيزة و طويلة denmesi gerekirdi[385].

b-Bu Kalıbın Ma'mulünün Kendisinden Öne geçmesi

282. فقالت لنا : أهلا وسهلا ، وزوّدَتْ
جَنَى النَحْلِ ، بل ما زودتْ منه أطيبُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Farazdak

---

384 *İ. 'Aḳīl*, II, 180; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 185; III, 236; *el-Mufaṣṣal*, s. 236; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 7; cüz VI, 103; *İbn Nâzım*, s. 481; *Ş. Kâfiye*, s. 351; *Muġnî*, II, 744; *Evḍaḥ*, III, 295; *B. Marḍıyye*, II, 44; *Ḫızâne*, VIII, 250-261; *C. Durûs*, I, 201; *Ṣabbân*, III, 47; *Tasrîḥ*, II, 104; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 195-196; *Divanı*, s. 155; krş. *Mu'cem*, s. 191; *Indices*, s. 108; *M. Mufaṣṣal*, I, 420.

385 *İ. 'Aḳīl*, II, 182; *el-Mufaṣṣal*, s. 234; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 97; *İbn Nâzım*, s. 483; *Ḫızâne*, VIII, 242-249; *C. Durûs*, I, 203; *Ṣabbân*, III, 51; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 196; *Divanı*, II, 155; krş. *Mu'cem*, s. 297; *Indices*, s. 186; *M. Mufaṣṣal*, II, 719.

Anlam : Bize " Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz " dedi. (Uğurlarken de) hurma balını yolluk olarak verdi. Fakat (gösterdiği güler yüz) ise baldan daha tatlı id.

Şahid : Tafdil kalbı ال 'lı veya izafetsiz olduğunda kendisinden sonra من getirilir. Bu harfin mecruru soru ismi ya da soru ismine muzaaf olan bir isim olduğunda tafdil'den önce gelebilir. Bunun dışında ise sonra gelmesi gerekir. Fakat bazen bu beyitte de olduğu gibi şaz olarak bunun aksi görülebilir. Nitekim أطيب منه ifadesinde cer harfi ile mecruru tafdil'den önce gelmiştir. İfade edildiği gibi bu şazdır ve şiir zaruretlerinden kabul edilir. Bazı nahivcilere göre ise منه kendisinden önceki زوّدت ile ilgilidir. Bu durumda beyitte şahid söz konusu olmaz[386].

283. ولا عيبَ فيها غير أنّ سَريعَها
قَطُوفٌ ؛ وأنّ لا شيءَ منهن أكسلُ

Bahir :Tavîl

Söyleyen : Ẕu'r-Rumme

Anlam : Onların, hareketlerinin yavaşlığından ve kendilerinden daha tembel hiç bir şeyin olmamasından başka ayıpları yoktur.

Şahid : Bu beyitte de لا شيء منهن أكسل cümlesinde, منهنّ car-mecruru önceki beyitteki gibi şaz olarak ilgili olduğu أطيب'dan önce gelmiştir[387].

284. إذا سايرت أسماء يوما ظعينة فأسماء من تلك الظعينة أملح

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Cerîr b. ʿAtıyye

Anlam : Esmâ' ne zaman hevdecdeki (güzel) kadınlarla bir araya gelse, onlardan daha güzeldir.

---

386 *İ. ʿAḳīl*, II, 184; *Hem'*, V, 115; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 197; krş. *Muʿcem*, s. 35; *Indices*, s. 11; *M. Mufaṣṣal*, I, 93.

387 *İ. ʿAḳīl*, II, 185; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 198; *Divanı*, III, 1600; krş. *Muʿcem*, s. 279; *Indices*, s. 177; *M. Mufaṣṣal*, II, 692.

Şahid :Beyitte أملح من تلك الظعينة cümlesinde من تلك الظعينة car-mecruru ilgili olduğu أملح'dan önce gelmiştir. Önceki iki beyitte olduğu gibi bu da şiir zaruretlerinden kabul edilen bir şazdır [388].

285. مررتُ على وادي السباعِ، ولا أرَى
كوادي السباعِ ـ حين يُظْلَمُ ـ واديا
أقَلَّ به ركبٌ أتوه تَئِيَّةً
وأخوفَ ـ إلا ما وقى اللهُ ـ سَاريا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Suḥaym b. Veṣil er-Riyaḥî

Anlam : Siba' Vadisi'ne uğradım. Karanlık çöktüğünde, konaklamak üzere gelenlerin ondan daha az ve Allah'ın koruduğundan başkaØ ondan daha korkunç bir vadi göremiyorum.

Şahid : Tafdil kalıbı, nefy ya da şibh-i nefyden sonra geldiğinde ve yerine aynı anlamda bir fiilin kullanılma imkanı olduğunda zahir bir ismi fail alarak ref edebilir. Buna nahiv diliyle "*kuhul meselesi*" denir. Nitekim beyitte أقل به ركبٌ ifadesinde أقلّ tafdili ركب'u fail olarak ref etmiştir [389].

SIFAT

Cümle Olan Sıfat

286. ولقد أمرُّ على اللئيمِ يسبُّني فمضيتُ ثُمَّتَ قلتُ لا يعنيني

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Vallahi, bazen bana söven bir alçağın yanından geçerim de, " beni kastetmiyor" diyerek (aldırmam) oradan geçip giderim.

---

[388] *İ. 'Aḳīl*, II, 186; *Evḍaḥ*, III, 293; *Ḥuḍarî*, cüz I, 37; *C. Durûs*, I, 203; *Ṣabbân*, III, 52; *Tasrîḥ*, II, 103; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 198-199; *Divanı*, s. 107; krş. *Mu'cem*, s. 82; *Indices*, s. 49; *M. Mufaṣṣal*, I, 173.

[389] *İ. 'Aḳīl*, II, 188; *el-Kitâb*, II, 32; *Ḫizâne*, VIII, 327-331; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 199-200; krş. *Mu'cem*, s. 422; *Indices*, s. 288, 291; *M. Mufaṣṣal*, I, 1074.

Şahid : Cümle nekre kabul edildiğinden dolayı haber ve hal olabileceği gibi sıfat da olabilir. Bu nedenle sıfat olabilmesi için lafzen veya manen nekre isimden sonra gelmisi gerekir. Lafzen nekre isim, sonu tenvinli isimdir. Manen nekre kelime ise isim ise başında ال- i cinsiye olan isimdir. Nitekim beyitte ولقد أمر على اللئيم يسبني cümlesinde يسبني cümlesi başında ال- i cinsiye bulunan اللئيم'in sıfatı olmuştur. Çünkü burada belirli bir kınayıcı değil, genel bir hüküm söz konusudur. Bazı nahivciler ise lafzını gözetip marife kabul ederek cümleyi ismin hali yaparlar [390].

287. وما أدري أغيّرهم تنـاءٍ وطولُ الدهرِ أم مالٌ أصابوا ؟

Bahir : Vafir

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Bilemiyorum, onları kendilerinden uzak oluşum ve aradan uzun zaman geçmesi mi yoksa kazandıkları mal ve mülk mü değiştirdi?

Şahid : Nekre kelimeden sonra sıfat olan cümle, kendisini mevsufuna bağlayan bir zamiri içinde bulundurması gerekir. Fakat beyitte olduğu gibi bazen bu zamir hazfedilir. Nitekim beyitte مال أصابوا cümlesinde sıfat olan أصابوا cümlesini mevsufu مالٌ 'e bağlayan ه zamiri hazfedilmiştir. Bu az rastlana bir kullanımdır. Olması gereken şekli ise مالٌ أصابوه dur [391].

288. حتى إذا جنّ الظلامُ واختلطْ جاءُوا بمذقٍ هل رأيتَ الذئبَ قطْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Gecenin ilk yarısı geçip gün ışığıyla karışmaya başlayıncaya kadar suyla karıştırılmış (boz renkli) süt getirdiler. Sahi sen hiç bozkurt gördün mü?

---

390 *İ. 'Aḳīl*, II, 196; *el-Ḫaṣâiṣ*, III, 330, 332; *el-Emâlî*, II, 302; *İbn Nâzım*, s. 487; *Muġnî*, I, 138; II, 561, 485; *Evḍaḥ*, III, 306; *Ş. Eşmûnî*, I, 245; *Hem'*, II, 9; *B. Mardıyye*, II, 55; *Ḫızâne*, I, 357-359; *ŞŞT Verdiyye*, s. 111; *Ḫuḍarî*, cüz I, 84; *D. Levâmi'*, cüz I, 4; cüz II, 192; *C. Durûs*, I, 155; III, 226; *Ṣabbân*, I, 180; III, 60; *Tasrîḥ*, II, 111; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 200-201; krş. *Mu'cem*, s. 411; *Indices*, s. 273; *M. Mufaṣṣal*, II, 1048.

391 *İ. 'Aḳīl*, II, 197; *el-Kitâb*, I, 88, 130; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 337; *el-Mufaṣṣal*, s. 115; *İbn Nâzım*, s. 494; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 201; krş. *Indices*, s. 11; *M. Mufaṣṣal*, I, 53.

Şahid : Bir cümlenin sıfat olabilmesi için haberiye yani doğru ya da yanlış bir hüküm ifade etmesi gerekir. İnşaiye (soru) ve talebiye (emir) cümleleri ise sıfat olamazlar. Fakat bazen beyitte olduğu gibi bu tür cümleler nekre kelimenin sıfatı gibi kullanılır. Bu durumda ise nekre kelimeden sonra gelen inşai cümle değil takdir edilen قول 'la birlikte onun mef'ulü olan bu inşai cümle sıfat kabul edilir. Nitekim beyitte ikinci mısrasındaki ذجاءوا بمذق هل رأيت الذئب قط cümlesinde aynı tevil yapılarak nekre ذم'den sonra مقول takdir edilerek soru cümlesi onun mef'ulü yapılır. Bu durumda takdir ise ... بمذق مقول فيه هل رأيت şeklinde olur[392].

TE'KİD

a-Manevî Te'kid

289. يا ليتني كنتُ صبيا مُرْضَعا تحملني الذلفاءُ حولا أكتعا
إذا بكيتُ قبّلتني أربعا إذاً ظَلِلْتُ الدهرَ أبكي أجمعا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : N'olaydı! Emzikli bir çocuk olaydım da Zelfa' beni bir yıl boyunca kucağında taşısaydı.

Ağladığımda beni dört defa öpseydi, o zaman bütün vaktimi ağlamakla geçirirdim.

Şahid : Te'kid iki kısımdır:

1. Manevi te'kid: نفس, عين جميع , كل vb. lafızlarla yapılan te'kid.

2. Lafzi te'kid: Kelimenin aynen tekrarıyla yapılan te'kid.

Sınırlı nekre zarfların te'kidi Kufelilerce caiz iken Basralılar nezdinde caiz değildir. Kufelilere göre eylem sınırlı zamanın bir kısmında ya da tamamında yapılmış olabilir. Bu nedenle tamamına işaret etmek amacıyla أجمع ile te'kid yapılabilir. Beyitte sınırlı zaman zarfı olan حولا 'in أجمعا ile te'kid edilmiş

---

392 *İ. 'Aḳīl*, II, 199; *el-İnṣâf*, I, 115; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 53; *Muġnî*, I, 325; II, 761; *Evḍaḥ*, III, 310; *Hem'*, V, 174; *B. Mardıyye*, II, 56; *Ḫizâne*, II, 109-112; *D. Levâmi'*, cüz II, 148; *Ṣabbân*, III, 64; *Tasrîḥ*, II, 112; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 202; *Divanı*, II, 304; krş. *Mu'cem*, s. 493; *Indices*, s. 132; *M. Mufaṣṣal*, III, 1191.

olması da buna bir delildir. Basralılara göre ise nekre umum ifade eder. Umum ifade eden bir şey te'kid'e ihtiyaç duymaması gerekir. Bu sebeple te'kid'le sınırlandırılamaz.

Binaen aleyh birinci beyitte حولا أكتعا şekli Kufelileri destekleyen bir delildir.

Beyitte ikinci husus ise أجمع ve أكتع lafızları te'kid maksadıyla ancak كلّ 'den sonra kullanılırlar. Fakat ikinci beyitteki حولا أكتعا ve والده أجمعا... ifadelerinde olduğu gibi bazen bu kurala aykırı olarak kullanılırlar. Yine bu örnekte te'kid ile mükked'in arasının أبكي fiili ile ayrılması caiz olmakla birlikte nadiren görülen bir kullanımdır [393].

290. [إنا إذا خطّافنا تقعقعا] قد صرّت البكرة يوما أجمعا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Çıkrığımız bir ses çıkardığında makaramız gün boyu gıcırdar.

Şahid : Önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de يوما أكتعا ifadesinde sınırlı nekre zaman zarfı lafzen te'kidlenmiştir. Bu da Kufelilerin görüşünü destekliyin bir delildir [394].

b-Lafzî Te'kid

291. فأينَ إلى أين النّجاةُ ببغلتي
أتاكَ أتاكَ الاحقونَ احبسِ احبسْ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Nerede! Bu katırla (düşmanlardan) kurtuluş nereye kadar? Arkandan gelenler sana yetiştiler, dur, olduğun yerde kal!

---

393 *İ. 'Aḳīl*, II, 210; *İbn Nâzım*, s. 505; *Muġnî*, II, 800; *B. Mardıyye*, II, 61; *Ḫizâne*, V, 168-171; *ŞŞT Verdiyye*, s. 112; *D. Levâmi'*, cüz II, 156-157; *Ṣabbân*, III, 76; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 202-203; krş. *Mu'cem*, s. 496; *Indices*, s. 145; *M. Mufaṣṣal*, III, 1196, 1199.

394 *İ. 'Aḳīl*, II, 211; *el-Mufaṣṣal*, s. 113; *el-İnṣâf*, II, 454; *İbn Nâzım*, s. 507; *Hem'*, V, 204; *Ṣabbân*, III, 78; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 203-204; krş. *Mu'cem*, s. 497; *Indices*, s. 145; *M. Mufaṣṣal*, III, 1198.

Şahid : Lafzi te'kidin kelimenin aynının tekrarıyla yapıldığına bir örnek teşkil eden beyitte فأين إلى أين ifadesinde soru ismi soru ismiyle أتاك أتاك ifadesinde ise fiil fiille ve احبس احبس ifadesinde ise cümle cülmle ile te'kid edilmiştir.[395].

ATIF

a-Atf-ı Beyan

292. أَقْسَمَ بالله أبو حفصٍ عُمَرُ [ما مَسَّهاَ من نَقَبٍ ولا دَبَرْ
* فاغْفِرْ له اللهم إنْ كان فَجَرْ]

Bahir : Recez

Söyleyen : 'Abdullah b. Keysebe[396]

Anlam : Ebu Hafs Ömer Allah'a yemin etti ki; o devenin tırnağı ne delinde ne de ayakları çatladı. Ey Allah'ım, eğer yeminini bozarsa onu affet.

Şahid : Atıf, atf-ı beyan ve atf-ı nesak olmak üzere iki kısma ayrılır. Atf-ı beyan, tabi olduğu şeyi sıfat gibi açıklayan ve onu tahsis eden camid tabidir. Sıfattan farkı ise, sıfatta her zaman mevsufa dönen gizli bir zamir bulunur ve kendisi çoğunlukla müştak olur. Mevsufunun asli zatını açıklamadığı gibi onu tahsis de etmez. Sadec ona ait bir niteliği beyan eder. Atf-ı beyan ise, zatın kendisini açıklar ve onu tahsi eder. Sıfatta olduğu gibi geçici bir niteleme yoktur. Nitekim beyitte özel isim olan عمر kelimesi أبو حفص'ı açıklayanbir atfı beyandır[397].

---

395 *İ. 'Aḳīl*, II, 214; *el-Ḫaṣâiṣ*, III, 103, 109; *el-Emâlî*, I, 243; *İbn Nâzım*, s. 510; *Evḍaḥ*, II, 194; Ş. K. *Nedâ*, s. 410-411; *Taḥlîṣ*, s. 513; *Ş. Eşmûnî*, II, 261; *Hem'*, V, 145; *Ḫızâne*, V, 158-159; *ŞŞT Verdiyye*, s. 116; *D. Levâmi'*, cüz II, 145, 158; *C. Durûs*, III, 21; *Ṣabbân*, II, 98; *Tasrîḥ*, I, 318; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 203-204; krş. *Mu'cem*, s. 199; *Indices*, s. 24; *M. Mufaṣṣal*, I, 470.

396 Abdullah b. Keysebe : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamamıştır.

397 *İ. 'Aḳīl*, II, 219; *el-Mufaṣṣal*, s. 122; *Evḍaḥ*, III, 347; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 435; *Ş. Eşmûnî*, I, 132; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 204-205; krş. *Mu'cem*, s. 468; *Indices*, s. 84; *M. Mufaṣṣal*, III, 1156.

293. أنا ابنُ التارِكِ البكريِّ بِشْرٍ عليهِ الطيْرُ ترقُبُهُ وقُوعَا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Merrar b. Sa'îd el-Fak'asî[398]

Anlam : Ben Bekr'li Bişr'i terkeden adamın oğluyum. Kuş üzerine konmak için onun ölümünü bekliyor.

Şahid : Atf-ı beyan olan her şey bedel-i kül olabilir. Fakat tabii olan nekre, metbuu marife olduğunda bedel olması mümkün değildir. Zira bedelde birinci kaldırılıp ikinci onun yerine ikame edilebilir. Nekre olan bir şeyin ise marifenin yerine kullanılması doğru olmaz. Nitekim beyitin birinci mısrasandaki أنا ابن التارك البكري بشر cümlesinde بشر'in البكري'den bedel olması mümkün değildir. Zira البكري'yi kaldırıp بشر 'i onun yerine koyacak olursak التارك بشر gibi bir tamlama ortaya çıkar ki; marife kelimeyi muzaaf, nekreyi de muzaafun ileyh yapmış oluruz. Bu da izafet kurallarına aykırıdır. Dolayısıyla بشر ancak البكري 'nin atf-ı beyanı olur. Bedeli olamaz[399].

b-Atf-ı Nesak

294. لعَمْرُكَ ما أدري وإنْ كنتُ داريًا بسبعٍ رمين الجمرَ أمْ بثمانِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ömer b. Ebî Rabî'a

Anlam : Hayatına yemin olsun ki, önceden biliyor idiysem de onların (güzel kadınlar) yedi taş mı, yoksa sekiz taş mı attıklarını bilemiyorum.

Şahid : Atf-ı nesak: Atıf harflerinden biriyle yapılan atıftır. Bu harfler de iki kısma ayrılırlar:

1. Atfedilen ma'tufla üzerine atıf yapılan ma'tufun aleyh'i hem lafzen hem de hükmen ortak yapan harflerdir. Bunlar ; و, ثم , ف , حتى, أم ve أو dir.

---

398 Merrar b. Sa'îd el-Fak'asî (.../...) : Emevi devleti şairlerindendir. Son derece kısa ve cılız bir yapısı vardı. Müsavir b. Hind'i hicvetti. Çok sayıda şiir söylemiştir. (*A'lām*, VII, 199)

399 *İ. 'Aḳīl*, II, 222; *el-Kitâb*, I, 182; *el- Uṣûl*, I, 135-136; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 204; *el-Mufaṣṣal*, s. 123; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 72; *İbn Nâzım*, s. 518; *Ş. Kâfiye*, s. 230; *Evḍaḥ*, III, 350; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 436; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 422, 423, 425; *Hem'*, V, 193-194; *B. Marḍıyye*, II, 66; *ŞŞT Verdiyye*, s. 125; *D. Levâmi'*, cüz II, 153; *C. Durûs*, III, 243; *Ṣabbân*, III, 87; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 205; krş. *Mu'cem*, s. 214; *Indices*, s. 150; *M. Mufaṣṣal*, I, 511.

2. Ma'tuf'la ma'tufun aleyh'i sadece lafızda ortak yapan harflerdir. Bunlar da; بل, لا ve لكن dır

Birinci kısım harflerden olan أم , bazen yalnız başına bazen de tesviye (eşit sayma) anlamındaki soru hemzesiyle أ...أم şeklinde kullanılılır. Fakat bu anlamda kullanıldığı halde zaruret durumunda hemze hazfedilir.Nitekim beyitte de بسبع ...أم بثمان cümlesinde أبسبع...أم بثمان şeklinde olması gerekirken tesviye hemzesi zarureten hazfedilmiştir. Bu hazfin gerekçesi ise; hazfedildiğinden ötürü anlamda bir karışma söz konusu değildir. Cümlenin doğal akışı hemzenin aslında bu hemzenin var olduğuna işaret etmektedir[400].

295. ماذا ترى في عِيَالٍ قد بَرِمْتُ بهم لم أُحْصِ عدتَهم إلا بعدّاد
كانوا ثمانين أوْ زادوا ثمانيةً لولا رجاؤُكَ قد قَتَّلْتُ أولادِي

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Kendilerinden bıktığım ailem hakkında ne dersin? Sayaç olmaksızın onları sayamadım. Seksen kişiydiler. Bilakis sekseni de aşkın idiler. Senden ikram beklentim olmasaydı çocuklarımın hayatlarına son verirdim.

Şahid : Atıf harfleri kendi asli anlamlarında kullanıldıkları gibi bazen de birbirlerinin yerine kullanılırlar. Nitekim tercih, şüphe ve ayrıntı maksatlarıyla kullanılan أو bazen بل anlamında idrab (önceki hükmü iptal) harfi olarak kullanılır. Beyitte كانوا ثمانين أو زادوا ثمانية'de kendisinden sonraki cümleyi önceki cümleye atıf yapmakla birlikte önceki hükmü iptal etmektedir [401].

296. جاءَ الخلافةَ أو كانتْ له قدرًا كما أتَى ربَّهُ موسَى على قَدَرِ

Bahir : Basiṭ

---

400 *İ. 'Aḳīl, II, 230; el-Kitâb*, I, 175; *el-Muḳteḍab*, III, 294; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 113; *el-Mufaṣṣal*, s. 320; *el-Emâlî*, I, 266; *İbn Nâzım*, s. 536; *Muġnî*, I, 20; *Hem'*, V, 240; *Ḫızâne*, XI, 122-128; *C. Durûs*, II, 149; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 206-207; *Divanı*, s. 399; krş. *Mu'cem*, s. 397; *Indices*, s. 266; *M. Mufaṣṣal*, II, 1018.

401 *İ. 'Aḳīl*, II, 232; *İbn Nâzım*, s. 534; *Muġnî*, I, 91, 359; *Hem'*, V, 248; *B. Marḍıyye*, II, 74; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 207; *Divanı*, s. 156; krş. *Mu'cem*, s. 120; *Indices*, s. 67; *M. Mufaṣṣal*, I, 240.

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Nasıl Musa Rabbi'ne takdir üzere geldiyse o da hilafete öyle geldi ve hilafet onun kaderiydi.

Şahid : أو bazen de و gibi mutlak beraberlik anlamında kullanılır. Beyitte جاء الخلافة أو كانت... cümlesinde أو, و anlamında kullanılmıştır[402].

c-İsmin Zamire Atfı

297. قلتُ إذ أقبلتْ وزُهْرٌ تَهادَى كنِعاجِ الفَلا تَعَسَّفْنَ رَمْلاَ

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Ömer b. Ebî Rabî'a

Anlam : O (sevgilim) ve beyaz tenli güzeller, kumdan fırtınasından dolayı yolunu şaşırmış çöl sığırları gibi salınarak geldiklerinde dedim ki...

Şahid : Zahir ismin müstetir (gizli) zamir üzerine atıf yapılması hususu ekoller arasında ihtilaf konusudur. Kufeliler istendiği zaman yapılabileceğini savunurlarken, Basralılar zaruret de olsa çirkin olacağı görüşündedirler. Fakat ma'tufla ba zamirin arası munfasıl zamirle veya başka birşeyle ayrılırak atıf yapılırsa, her iki ekol buna cevaz verirler. Kufeliler fasıl yapılmaksızın atıf yapılabileceğine beyiti delil gösterirler. Nitekim أقبلت و زهر cümlesinde زهر fasıl yapılmaksızın أقبلتْ 'deki müstetir هي zamiri üzerine atfedilmiştir. Basralılarsa, "b*urada zamir ister fiilde mezkur ister de mukadder olsun her iki durumda da* زهر *isminin* أقبلت *fiiline atfı söz konusudur. Bu da asla caiz değ*ildir" diyerek buna karşı çıkarlar[403].

298. فاليومَ قَرَّبْتَ تهجونَا و تَشْتِمُنَا
فاذهبْ فما بِكَ والأيامِ من عجبِ

Bahir : Basiṭ

---

402 *İ. 'Aḳīl*, II, 233; *Muġnî*, I, 88-89; *Evḍaḥ*, II, 124; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 256-257; *Ş. Eşmûnî*, II, 153; *Hem'*, V, 248-249; *D. Levâmi'*, cüz II, 181; *Ṣabbân*, II, 58; *Tasrîḥ*, I, 283; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 207-208; *Divanı*, s. 275; krş. *Mu'cem*, s. 178; *Indices*, s. 107; *M. Mufaṣṣal*, I, 425.

403 *İ. 'Aḳīl*, II, 238; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 85; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 386; *el-Mufaṣṣal*, s. 124; *el-İnṣâf*, II, 475; *İbn Nâzım*, s. 543; *Ş. Kâfiye*, s. 214; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 209; *Divanı*, 498; krş. *Mu'cem*, s. 274; *Indices*, s. 210; *M. Mufaṣṣal*, II, 658.

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Bugün bizi hicvetmeye ve bize sövmeye başladın. Öyleyse (defol) git. Sende ve bu (bozulan) zamanda olanlar hiç de garip değildir.

Şahid : Mecrur zamir üzerina taıf yapılacağı zaman Kufeliler car'ın tekrarına gerek görmezken, Basralılar tekrar edilmeksizin atıfın yapılamayacağını savunurlar. Cumhur da Basralıların görüşünü benimser. Basralılara göre ise; carla mecrur tek bir parça gibidirler. Cer harfi tekrarlanmazsa bütün parçalanmış ve bölünmüş olur ve isim zamir üzerine atfedilmiş olur. Bu da caiz değildir. Nitekim beyitte ... فما بك والأيام cümlesinde الأيام cer harfi tekrarlanmaksızın Kufelilerin iddiasını doğrular bir biçimde ك zamirine atfedilmiştir[404].

d-Mahzuf Amile Atıf

299. إذاما الغانياتُ برَزْنَ يوما وزَجَجْنَ الحواجبَ والعيونا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Râ'î en-Numeyrî

Anlam : Bir gün güzeller kaşlarını inceltip gözlerine (sürme çekerek) ortaya çıktıklarında...

Şahid : Bazen و 'la ma'mulu kalmış mahzuf bir amil mezkur bir amil üzerine atfedilir. Nitekim beyitte وزججن الحواجب والعيونا 'da العيونا 'nın mahzuf amili olan mahzuf كحلن, زججن üzerine atfedilmiştir. Zira " kaş inceltme " anlamındaki mezkur amil زججن 'nin العيونا ile kullanılması mümkün değildir. Cümlenin hazif öncesi hali iselزججن الحواجب وكحلن العيونا dır. Bu durumda cümlenin cümleye atfı söz konusudur. Bu da zikredilen kurala uygundur[405].

---

404 *İ. 'Aḳīl*, II, 240; *el-Kitâb*, II, 392; *el- Uṣûl*, II, 119; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 145; *el-İnṣâf*, II, 464; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 78-79; *İbn Nâzım*, s. 545; *Ş. Kâfiye*, s. 216; *Hem'*, II, 100-101; *B. Mardıyye*, II, 80; *Ḫızâne*, V, 123-131; *D. Levâmi'*, cüz I, 90; cüz II, 169; *Ṣabbân*, III, 115; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 210; krş. *Mu'cem*, *s.* 61; *Indices*, s. 26; *M. Mufaṣṣal*, I, 107.

405 *İ. 'Aḳīl*, II, 242; *el-Ḫaṣâiṣ*, II, 432; *el-İnṣâf*, II, 610; *İbn Nâzım*, s. 550; *Ş. Kâfiye*, s. 152; *Muġnî*, I, 466-467; *Evḍaḥ*, II, 247; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 242; *Ş. Eşmûnî*, II, 392; *D. Levâmi'*, cüz I, 191; cüz II, 169; *Ṣabbân*, II, 140; *Tasrîḥ*, I, 346; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. , 210-211; *Divanı*, s. 156; krş. *Mu'cem*, *s.* 384; *Indices*, s. 280; *M. Mufaṣṣal*, II, 978.

e-Fiilin İsm-i Faile Atfı

300. فألفيتُه يوماً يُبيرُ عدوَّه ومُجْرٍ عطاءً يستحقُّ المَعابرا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Nabiğa eẕ-Ẕubyânî

Anlam : Bir gün onu, hem düşmanını yok ederken hem de denizleri geçecek kadar bolca ikramda bulunurken gördüm.

Şahid : Fiile benzeyen isimler (ism-i fail ve ism-i mef'ul gibi) fiil üzerine atfedilebilecekleri gibi fiil de onların üzerine atfedilebilir. Nitekim beyitte يبير.....ومجر... ifadesinde مجر ism-i faili يبير fiili üzerine atfedilmiştir[406].

301. باتَ يُغَشّيها بَعَضْبٍ باتِرٍ يَقْصِدُ في أَسْوُقِها وجائرِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Gece boyu keskin ve azgın kılıçla (kesilme çağına gelmiş) uzun bacaklı develere hucum ederek saldırıyor.

Şahid : Bir önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de يقصد .....وجائر... ifadesinde جائر ism-i faili يقصد fiili üzerine atfedilmiştir [407].

BEDEL

302. ذَريني ؛ إنَّ أمرُكِ لن يُطَاعاً وما أُلْفيْتِني حِلْمي مُضَاعَا

Bahir : Vafir

---

406 *İ. ʿAḳīl*, II, 244; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 211-212; *Divanı*, 134; krş. *Indices*, s. 111; *M. Mufaṣṣal*, I, 310.

407 *İ. ʿAḳīl*, II, 245; *Ḫizâne*, s. V, 140-144; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 212; krş. *Muʿcem*, s. 480; *Indices*, s. 104; *M. Mufaṣṣal*, III, 1166.

Söyleyen : 'Adiy b. Zeyd el-'Ibâdî[408]

Anlam : Beni bırak! Senin emrine asla itaat edilmeyecek. Beni, yumuşaklığımı kaybolmuş bulamazsın.

Şahid : Zahir ismin zamirden bedel olabilmesi için, zamirin gaib zamiri ve bedel kül olması gerekir. Muhatab zamirinden bedel olabilmesi için de bedel ba'z veya iştimal olması gerekir. Beyitte وما ألفيتني حلمي... cümlesinde حلمي zahir ismi ألفيتني 'deki mütekellim zamirinden bedel yapılmıştır[409].

303. أوْعَدَني بالسِّجْنِ والأَداهِم رِجْلي ، فرجلي شُثْنَةُ المَناسِمِ

Bahir : Recez:

Söyleyen : 'Udeyl b. Furḫ[410]

Anlam : Beni hapis ve ayağıma pranga vurmakla tehdit etti. Oysa ayağımın tabanı kalındır.

Şahid : Bu beyitte ise أوعدني ... رجلي... cümlesinde رجلي zahir ismi أوعدني 'deki mütekellim ي'sından bedel ba'z yapılmıştır[411].

---

408 'Adiy b. Zeyd el-'Ibâdî (ö. ~ 35/ 590): Cahiliye döneminin parlak şairlerindendir. Hire'li olmasına rağmen arapça, farsça ve rumcayı çok iyi bilirdi. Kisra'nın özel arapça tercümanıydı ve divanında arapçayı kullanan ilk kişiydi. Enuşirvan'ın vefatından sonra yerine geçen oğlu Hürmüz'ün de ilgi ve iltifatına mazhar olarak Rum kralı II. Tiberius'a elçi olarak Kostantiniye'ye gönderildi. Düşmanlarının fesada sonucu Numan b. Munzir tarafından hapsedildi ve hapiste öldürüldü. Dilinin ağırlığından dolayı arap alimler tarafından şiirleri delil olarak kabul edilmez. (*A'lâm*, IV, 220)

409 *İ. 'Aḳîl*, II, 251; *el-Kitâb*, I, 156; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 213; *İbn Nâzım*, s. 560; *Ş. Kâfiye*, s. 226; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 443; *Hem'*, V, 217; *Ḫızâne*, V, 191-196; *D. Levâmi'*, cüz II, 165; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 212-213; krş. *Mu'cem*, s. 213; *Indices*, s. 148; *M. Mufaṣṣal*, I, 494.

410 'Udeyl b. Furḫ (ö. ~ 100/ 718) : Mervaniler devrinde şöhret bulmuş seçkin bir şairdir. Haccac b. Yusuf'u hicvettiğinden dolayı ondan kaçmış ve Rum diyarına sığınmıştı. Haccac'ın Kayser'i tehditi üzerine Haccac'a geri gönderildi. Kendisinden özür dileyen ve onu öven bir şiir söylemesi üzerine Haccac tarafından affedildi ve serbest bırakıldı. (*A'lâm*, IV, 222)

411 *İ. 'Aḳîl*, II, 251; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 86; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz III, 70; *İbn Nâzım*, 559; *Lisân* (وعد), VI, 4872; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 442; *Hem'*, V, 217; *B. Mardıyye*, II, 85; *Ḫızâne*, V, 188-191; *Ṣabbân*, III, 129; *Tasrîḥ*, II, 160; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 213; krş. *Mu'cem*, s. 541; *Indices*, s. 236; *M. Mufaṣṣal*, III, 1264.

304. إن علىَّ اللهَ أَنْ تُبَايِعاَ تُؤْخَذَ كُرْهًا أو تَجِيءَ طائعاَ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Allah'a yemin olsun ki, şüphesiz ister zorla alınsın isterse de rıza ile olsunseni (sultana) biat ettirmek bana vaciptir.

Şahid : İsim isimden bedel yapılabildiği gibi fiil de fiilden bedel yapılabilir. Beyitte أن تبايعا تؤخذ cümlesinde تؤخذ fiili تبايعا fiilinden iştimal bedel yapılmıştır [412].

NİDA

a-Nida Harfinin Hazfi

305. ذا ، ارعواءً ، فليس بعدَ اشْتعالِ الرَ
أسِ شَيْبًا إلى الصِّبا من سبيلِ

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : (Ey) kişi! Hatadan dön! Bir kez saçlar ağard mı, artık sonra çocukluğa giden bir yol bulunmaz.

Şahid : Mendub ve münadası zamir olmasının dışında münadada bazen nida harfi hazfedilebilir. Fakat bazen ism-i işaret münada olduğunda hazfedilebilir. Bazı nahivciler buna cevaz verirken bazıları da karşı çıkarlar. Beyitte ise ذاارعواء ifadesinde işaret ismi ذا ile nida harfi hazfedilmiştir. Şiirde hazfedilmiş olması caiz olduğuna delildir [413].

---

412 *İ. ʿAḳīl*, II, 253; *el-Kitâb*, I, 156; *el-Muḳteḍab*, II, 63; *el- Uṣûl*, II, 48; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 357; *İbn Nâzım*, s. 563; *Ḫızâne*, V, 203-210; *Ṣabbân*, III, 129; *Tasrîḥ*, II, 161; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 213-214; krş. *Muʿcem*, *s*. 497; *Indices*, s. 147; *M. Mufaṣṣal*, III, 1195.

413 *İ. ʿAḳīl*, II, 257; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 214; krş. *Muʿcem*, *s*. 324; *Indices*, s. 200; *M. Mufaṣṣal*, II, 802.

b-Münada'nın Hükmü

306. أيا راكبا إمّا عرضتَ فبلّغا ندامايَ منْ نجرانَ أنْ لا تلاقيا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Abd-i Yağûs b. Vakkâṣ el-Hariṣî[414]

Anlam : Ey süvari! 'Arûz (Mekke ve Medine arası) 'a gelirsen, Necran'dan olan dostlarıma bundan böyle artık buluşmanın olmayacağını haber ver.

Şahid : Münada marife veya nekre olan müfred bir kelime olursa, hangi hal üzerine merfu olmuşsa o hal üzere mebni olur. Münada olmazdan evvel de mebni bir kelime ise münadalıktan sonra damme üzere mebnilik takdir edilir. Muzaaf, şibh-i muzaaf veya belli bir şeyin kastedilmediği nekre (nekre-i gayri maksude) olursa o zaman da mansub olur. Nitekim beyitte ... أيا راكبا ifadesinde راكبا gayr-i maksud nekre ismi mansub olmuştur. Zira şair burada belirli bir süvariye hitab etmemektedir[415].

307. سلامُ اللهِ يا مطرُ عليها وليسَ عليكَ يا مطرُ السلامُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Aḥvaṣ el-Ensarî[416]

Anlam : Ey Maṭar! Selam (esenlik) o'nun (sevgilinin) üzerine olsun. Sana selam olmasın ey Matar!

Şahid : Önceki beyitte ifade edildiği gibi münada müfred marife veya nekre-i maksude olduğunda damme üzere mebni olması vaciptir. Fakat şiir zarureti

---

414 Abd-i Yağûs b. Vakkâṣ el-Hariṣî (ö. ~h. ö. 40/ 584) : Kahtanlı cahili bir şairdir. Kavmi Beni Haris'in ileri gelenlerinden ve komutanlarındandı. Bir savaşta esir düştüğünden dolayı ölümü o kadar çok istedi ki sonunda aşırı derecede şarap içti ve damarlarını keserek intihar etti. (*A'lâm*, IV, 187)

415 *İ. 'Aḳîl*, II, 260; *el-Kitâb*, II, 200; *el-Muḳteḍab*, IV, 204; *el- Uṣûl*, I, 369; *el-Cumel*, s. 147-148; *el-Mufaṣṣal*, s. 36; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 128; *İbn Nâzım*, s. 568; *Evḍaḥ*, IV, 18; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 111; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 280-283; *Ḫızâne*, II, 194-212; *ŞŞT Verdiyye*, s. 143; *Ṣabbân*, III, 140; *Tasrîḥ*, II, 167; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 214-215; krş. *Mu'cem*, *s.* 422; *Indices*, s. 287; *M. Mufaṣṣal*, II, 1080.

416 Aḥvaṣ el-Ensarî (ö. 105/ 723) : Cemil b. Ma'mer ve Nusayb'la aynı tabakadan olan ve Cerir'in çağdaşı hicivci bir şairdir. Medine'de yerleşik iken Şam'a Velid b. Abdulmelik'in yanına geldi. Hayatındaki çirkefliği öğrenen Velid, onu Medine'ye geri göndererek cezalandırılması emretti. Daha sonra Yemen'le Habeşistan arasında bir ada olan Emevilerin sürgün yeri Dehlek'e sürüldü. Ömer b. Abdulaziz'in vefatına kadar orada kaldı. Yezid b. Abdulmelik tarafından serbest bırakıldıktan sonra Dımaşk'a geldi ve orada vefat etti. Hammad'a göre nesib türünde çağdaşlarının en iyisiydi. (*A'lâm*, IV,

olduğunda münada nekre yapılabilir. Nitekim beyitte رسلام الله يا مطـ cümlesinde عليها kelimesi nekre-i maksude olmasına rağmen tenvinli kullanılmıştır [417].

308. ضربتْ صدرَها إليّ، وقالت: يا عديّاً لقدْ وَقَتْكَ الأواقي

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Mühelhil b. Rabî'a[418]

Anlam : Beni bağrına bastı ve dedi ki: Ey ʿAdiy! Andolsun ki, koruyucular (melekler) seni korumuştur.

Şahid : Bir önceki beyitte açıklandığı gibi, nekre-i maksude münada olduğunda bazen şiir zaruretinden dolayı tenvinli kullanılır. Bazı nahivciler ref'i tercih ederken bazıları da nasbı tercih ederler. Bu beyitte عدياً şeklinde kullanılarak nasb tercih edilmiştir[419].

309. فَيَا الغلامانِ اللذانِ فرّا إيّاكُما أن تُعْقِبانا شرّا

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey firar eden iki köle! Bize şer bırakmaktan sakının.

---

417 *İ. 'Aḳīl*, II, 262; *el-Kitâb*, II, 202; *el- Uṣûl*, s. 344-345; *el-Cumel*, s. 154-155; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 218; *el-Emâlî*, I, 341; *el-İnṣâf*, I, 311; *İbn Nâzım*, s. 570; *Ş. Kâfiye*, s. 187; *Muġnî*, I, 449; *Evḍaḥ*, IV, 28; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 113; *Hem'*, III, 41; *B. Mardıyye*, II, 92; *Ḫızâne*, II, 150-153; *D. Levâmi'*, cüz I, 149; cüz II, 105; *C. Durûs*, III, 148; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 215-216; krş. *Mu'cem*, *s.* 350; *Indices*, s. 223; *M. Mufaṣṣal*, II, 851.

418 Mühelhil b. Rabî'a (ö. ~ h. ö. 100/ 525) : Cahiliyede arapların kahramanlarından sayılan bir şairdir. İmriu'l-Kays'ın dayısıydı. Şiiri incelten ilk kişi olduğundan Mühelhil diye lakaplandı. Devrinin en yakaşaklısı ve fasih lisanlısı idi. Gençliğini kadınlarla zevk meclislerinde geçirdi. Cessas b. Murre'nin ölümü üzerine içkiyi terkederek kardeşinin intikamı için, kırk yıl süren Bekr ve Tağlib hadisesi boyunca mücadele etti. Şiiri ise en yüksek tabakadan sayılır. (*A'lām*, IV, 220)

419 *İ. 'Aḳīl*, I, 263; *el-Muḳteḍab*, IV, 213-214; *el-Cumel*, s. 155; *el-Mufaṣṣal*, s. 361; *el-Emâlî*, II, 9; *Ş. Mufaṣṣal*, 10. cüz, 10; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 112; *Hem'*, III, 42; *B. Mardıyye*, II, 92; *D. Levâmi'*, cüz I, 149; *C. Durûs*, III, 149; *Ṣabbân*, III, 145; *Tasrîḥ*, II, 370; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 216; krş. *Mu'cem*, *s.* 254; *Indices*, s. 163; *M. Mufaṣṣal*, II, 606.

Şahid : Nida harfi ile birlikte ال 'li isim, الله lafzı dışında kullanılmaz. Kullanılmas ise şiire has bir zarurettir. Kufeliler beyitteki فيا الغلامان... kullanımını delil göstererek harf-i ta'rif'li ismin münada olabileceğine cevaz verirlerken, Basralılar buna karşı çıkarlar. Zira onlara göre nida harfi zaten marifelik ifade eder. Harfle ikinci bir ta'rife gerek yoktur. İki marifelik alametinin beraber gelişi ise caiz değildir. الله lafzındaki ال ise lafzın başındaki hemzenin yerine kullanılır. Münada olacağı zaman da ياألله şeklinde kat'i hemzeyle kullanılır, vasıl yapılmaz [420].

c-اللهم'deki م 'in Hükmü

310. إنّي إذا ما حَدَثٌ ألمّا أقول: يا اللهمَ، يااللهما

Bahir : Recez

Söyleyen : Ebû Ḥıraş el-Huzelî[421]

Anlam : Şüphesiz başıma musibetler geldiğinde " Ey Allah'ım, ey Allah'ım! (sana sığındım) " derim.

Şahid : الله Lafz-ı celal'i dua edilirken münada yapıldığında çoğunlukla اللهم şeklinde nida harfinin yerini tutan şeddeli م eklenir. Bu Basralıların görüşüdür. Zira böyle kullanıldığında nida harfi hazfedilir. Dikkat edilirse nida harfi iki harflidir. Mim 'de şeddelidir. Dolayısıyla başta iki harf hazfedilip sona onların yerini tutan iki harf eklenmiştir. Kufelilere göre ise mim, nida harfinin değil lafz-ı celalden sonra, çok kullanıldığından dolayı hazfedilen أمّنا بخير cümlesinin yerini tutar. Bu tür kısaltmalar da Arap dilinde çokça görülür. Fakat nahivcilerin bazıları bu gerekçeyi geçerli görmezler. Aksi halde اللهم وارحمنا şeklinde atıflı söylenmesi gerekirdi. Yaygın uygulama da bunun aksini isbatlamaktadır[422].

---

420 *İ. 'Aḳīl*, II, 264; *el-Muḳteḍab*, IV, 243; *el- Uṣûl*, I, 373; *el-İnṣâf*, I, 336; *Hem'*, III, 47-48; *B. Mardıyye*, II, 93; *Ḫızâne*, II, 294; *Tasrîḥ*, II, 173; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 216-217; krş. *Mu'cem*, s. 473; *Indices*, s. 113; *M. Mufaṣṣal*, III, 1160.

421 Ebû Ḥıraş el-Huzelî (ö. ~ 15/ 636) : Cahiliye ve islami dönemde yaşamış, savaşçılığıyla ünlü bır muhadram şairdir. Atlarla yarışabilecek kadar hızlı koşmasıyla meşhurdu. Müslüman olduğunda oldukça yaşlı olmasına rağmen Hz. Ömer devrine kadar yaşadı. Bir yılanın sokması sonucu vefat etti. (*A'lām*, II, 325)

422 *İ. 'Aḳīl*, II, 265; *el-Muḳteḍab*, IV, 242; *el-Emâlî*, II, 103; *el-İnṣâf*, I, 341-347; *Ş. Mufaṣṣal*, cü II, 16; *İbn Nâzım*, s. 572; *Lisân* (الله) , I, 115; *Evḍaḥ*, IV, 31; *Hem'*, III, 64-65; *B.*

d-Münada'nın tekrarlanması

311. [يا تيمَ تيمَ عديٍّ [لا أبا لكم لا يُلْقِيَنَّكُمْ في سوأةٍ عُمَرُ]

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Ey ʿAdiy'in köleleri! babasız kalasıcalar! Ömer sizi kötü bir duruma sokmasın sakın.

Şahid : Beyitteki يا تيم تيم عدي 'de olduğu gibi münada izafet halinde tekrarlandığı zaman iki durum ortaya çıkar:

1. Her ikisi de mansub olur. Bu durumda asıl münada birincisi, ikincisi ise onu te'kid maksadıyla getirilir. Dolayısıyla birincisi muzaaf münada, ikincisi de tekid olarak ona tabi olmak üzere mansub olurlar.

2. Birinci madmum, ikinci mansub olur. Bu durumda ise, birinci müfred münada, ikinci muzaaf münada olmak üzere mansub yapılır. Zira ikincisi birinciden bedel, atf-ı beyan ve onun te'kidi olur.

Her iki halde de ikinci mansub, birinci de ref veya mansub olabilir[423].

312. [يا زيدَ زيدَ اليعملاتِ [الذُّبَّلِ تَطَاوَلَ الليلُ عليكَ فانْزِلِ]

Bahir : Recez

Söyleyen : Abdullah b. Revaḥa[424]

Anlam : Ey (yolculuktan) zayıflamış güçlü develerin süvarisi Zeyd! Artık yeter, (bineğinden) in. Zira gece geç vakit oldu.

Mardıyye, II, 93; *Ḫızâne*, II, 295-296; *D. Levâmi'*, cüz I, 155; *Ṣabbân*, III, 146; *Tasrîḥ*, II, 172; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 217-218; krş. *Mu'cem*, s. 531; *Indices*, s. 253; *M. Mufaṣṣal*, III, 1258.

423 *İ. 'Aḳîl*, II, 270; *el-Kitâb*, I, 53; II, 205; *el-Muḳteḍab*, IV, 227-229; *el- Uṣûl*, I, 342-343; *el-Cumel*, s. 157; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 223; *el-Mufaṣṣal*, s. 42; *el-Emâlî*, II. 83; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 10,105; *Muġnî*, II, 596; *Hem'*, V, 196; *Ḫızâne*, II, 298; *D. Levâmi'*, cüz II, 154; *Ṣabbân*, III, 153; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 218-219; *Divanı*, s. 285; krş. *Mu'cem*, s. 161; *Indices*, s. 93; *M. Mufaṣṣal*, I, 380.

424 Abdullah b. Revaḥa (ö. 8/ 629) : Hazrec kabilesinden olan şair, emir ve recez türü şairlerinden sayılır. Cahiliye devrinde yazıyı bilenlerdendir. Akabe biatına katılan kabile temsilcilerindendi. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmış ve Hudeybiye anlaşmasında bulunmuştu. Komutanlarından olduğu Mu'te savaşında şehid edildi. (*A'lâm*, IV, 86)

Şahid : Bir önceki beyitte izah edildiği gibi, bu beyitte de يازيد زيد اليعملات ifadesinde münada olan زيد kelimeleri tekrarlanmıştır. Burada da ikinci daima mansub, birinci ise mansub ya da merfu yapılabilir[425].

e-Nida'ya Has Lafzlar

313. [تَضِلُّ منهُ إبلي بالهَوْجَلِ] في لُجَّةٍ أمسكْ فلانا عن فُلِ

Bahir : Recez

Söyleyen : Ebu'n-Necm el-'Iclî

Anlam : Devem uzun gecede ondan (tozdan) dolayı yolunu kaybeder. Arbedede onların arasına gir.

Şahid : Bazı lafızlar vardır ki bunlar sadece münada olarak kullanılırlar. Bunlardan birisi de فُلُ dur. Bazı nahivcilere göre aslı فلان dır. Zaruret gereği son iki harfi düşmüştür. Bu şekil de özel bir isimden kinayedir.Beyitte bu şekilde, özel isimden kinaye olduğu iddiasına bazı nahivciler karşı çıkarak, onun erkek cinsinden kinaye olduğunu söylerler.

Beyitte ki nahiv yönünden şahid ise, فل nida dışında kullanılmıştır. Bu şiir zaruretlerinden kabul edilir[426].

NUDBE

314. ألا يا عَمْرُو عمرَاهْ وعمرُو بنَ الزُّبَيْرَاهْ

Bahir : Hezec

Söyleyen : Bilinmiyor

---

425 *İ. 'Aḳīl*, II, 272; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 35; *el-Mufaṣṣal*, s. 43; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 10; *İbn Nâzım*, s. 578; *Muġnî*, II, 596; *Hem'*, V, 196; *B. Marḍıyye*, II, 96; *Ḫızâne*, II, 303-307; *Ṣabbân*, III, 171; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 219; krş. *Mu'cem*, *s.* 524; *Indices*, s. 202.

426 *İ. 'Aḳīl*, II, 278; *el-Kitâb*, II, 248; III, 452; *el-Muḳteḍab*, IV, 238; *el- Uṣûl*, I, 349-350; *el-Cumel*, s. 163-164; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 378; *Lisân* (لجج) , V, 3468; *Ş. Kâfiye*, s. 278; *Evḍaḥ*, IV, 43; *Hem'*, III, 60; *Ḫızâne*, II, 389-404; *Ṣabbân*, II, 161; *Tasrîḥ*, II, 180; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 220; *Divanı*, s. 199; krş. *Mu'cem*, *s.* 526; *Indices*, s. 202; *M. Mufaṣṣal*, III, 1242.

Anlam : Vah ʿAmr vah! Yazık oldu ʿAmr b. Zubeyr'e!

Şahid : Bir acıyı ve ızdırabı ifade eden nida türüne nudbe denir. Mendub olan münada isimin sonuna elif bitiştirilir. Kelimenin sonu elifli ise o zaman kelimenin aslındaki elif hazfedilir. Nudbe elifinden sonra gelen ه sektede (durulduğunda) teyaffuz edilir, geçildiğinde ise hazfedilir. Fakat beyitte وعمراه ifadesi vasıl durumunda olmasına rağmen sonundaki ه şiir zaruretinden dolayı hazfedilmedi [427].

TERHİM

315. لها بَشَرٌ مثلَ الحريرِ ، ومَنْطِقٌ
رَخِيمُ الحواشي : لا هُرَاءٌ ، ولا نَزَرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ẕu'r-Rumme

Anlam : Onun ipek gibi bir teni vardır. Sözleri ise yumuşaktır; ne bıktırıcı ne de anlamsızdır.

Şahid : İncelik veya alay maksadıyla münadanın sonunda yapılan harf düşürmeye terhim denir. Beyitte ise رخيم kelimesi incelik ve yumuşaklık anlamında kullanılmıştır. Beyitte sadece رخيم kelimesinin anlamıyla ilgili şahid vardır. Nahiv açısından bir kural tesbit edilmemiştir [428].

316. لنِعْمَ الفتَى تَعْشُو إلى ضوءِ نارِه
طَرِيفُ بنُ مالٍ ليلةَ الجوعِ والخصرِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : İmru'u'l-Ḳays b. Ḥucur

Anlam : Açlık ve soğuk gecesinde ateşinin ışığına yöneldiğin Ṭarîf b. Malik ne mükemmel bir gençtir!

---

427 *İ. ʿAḳîl*, I, 285; *Hem'*, III, 69-70; *B. Mardıyye*, II, 104; *ŞŞİ ʿAḳîl*, s. 220-221; krş. *Muʿcem*, s. 557; *M. Mufaṣṣal*,II, 1057.

428 *İ. ʿAḳîl*, II, 287; *el-Ḥaṣâiṣ*, I, 29; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz I, 16; cüz II, 19; *Taḫlîṣ*, s. 232; *Ṣabbân*, III, 171; *ŞŞİ ʿAḳîl*, s. 221-222; *Divanı*, s. 577; krş. *Muʿcem*, s. 150; *Indices*, s. 95; *M. Mufaṣṣal*, I, 360.

Şahid : Önceki beyitte de ifade edildiği gibi terhim ancak münada olan isimde yapılır. Fakat bazen şiir zaruretinden dolayı münada olmayan isimde de terhim yapılabilir. Nitekim beyitte طريف ابن مال ifadesinde münada olmadığı halde مالك'de terhim yapılarak مال şeklinde kullanılmıştır[429].

TE'KİD NUNLARI

317. يحسبه الجاهلُ مالمْ يعلما شيخاً علىٰ كرسيهِ مُعَمَّمَا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ru'be b. 'Accâc

Anlam : Bilgisizliğinden dolayı cahil kişi onu, kendisine tabi olunan kürsüsü üstündeki şeyh sanar.

Şahid : Te'kid nunu, emir fiil, taleb anlamında ve istikbale işaret eden muzari fiile, أما 'nın şart fiiline ve müsbet kasemin cevabına bitişir. Bunların dışındaki fiillere ise ancak zarureten bitişir. Bu zaruretlerden biri de لم'le menfi muzari fiildir. Nitekim beyitte مالم يعلما'da لم 'le menfi يعلم fiiline bitiştirilmiş. Durulduğundan dolayı da nun elif'e dönüşmüştür. Sakin te'kid nun'unun elife dönüşmesi ise Basralılar nezdinde, onun şeddelinin hafifletilmişi olmadığına delildir. Kufeliler ise şeddelinin hafifletilmişi olduğunu iddia ederler[430].

318. مَنّ نَثْقَفَنْ منهم فليس بآيبٍ [أبدا ، وقَتْلَ بني قُتَيْبَةَ شافِي]

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bnt. Murre b. 'Ahân[431]

---

429 *İ. 'Aḳīl*, II, 295; *el-Kitâb*, II, 254; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 387; *Evḍaḥ*, IV, 69; *Hem'*, III, 76-77; *B. Marḍıyye*, II, 110; *D. Levâmi'*, cüz I, 157; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 222; *Divanı*, 142; krş. *Mu'cem*, *s.* 132; *M. Mufaṣṣal*,I, 295.

430 *İ. 'Aḳīl*, II, 310; *el-Kitâb*, III, 516; *el- Uṣûl*, II, 172-173, 200; *el-İnṣâf*, II, 653-654; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz XI, 42; *İbn Nâzım*, s. 623; *Evḍaḥ*, IV, 106; *Hem'*, IV, 399-400; *B. Marḍıyye*, II, 120; *Ḫızâne*, IX, 409-420; *D. Levâmi'*, cüz II, 98; *C. Durûs*, I, 93; *Tasrîḥ*, II, 305; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 223; *Divanı*, II, 331; krş. *Mu'cem*, *s.* 531; *Indices*, s. 252; *M. Mufaṣṣal*, III, 1257.

431 Bnt. Murre b. 'Ahân: İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı

Anlam : Onlardan kimi yakalarsak artık bir daha ebediyyen geri dönemez. Ḳuteybeoğullarını öldürmek ise (ruhumuza) şifa verir.

Şahid : Bir önceki beyitte de açıklandığı gibi, te'kid nun'u إما'nın şartın dışındaki şart edatlarının fiillerine çok az bitişir. Nitekim beyitte ... من تثقفن cümlesinde de إما'sız şartın fiiline te'kid nun'u bitişmiştir. Bu şiir zaruretlerinden kabul edilir [432].

319. لاتُهِينَ الفقيرَ علّكَ أن تَرْكَعَ يوما والدهرُ قد رفَعَهْ

Bahir : Hafif

Söyleyen : Eḍbaṭ b. Ḳuray' es-Sa'dî[433]

Anlam : Fakiri hor görme. Olur ki, bir gün hayat onu yükseltmişken sen boyun eğersin.

Şahid : Sakin nun'la te'kidlenmiş fiilden sonra sakin bir harf gelirse bu nun hazfedilir ve fiilin son harfi, nun'a işaret maksadıyla fethalanır. Nitekim beyitte لاتهينَ الفقير cümlesinde, aslı تهينن olan fiildensonra sakin geldiğinden te'kid nun'u hazfedilmiştir. Hazfedildiğine işaret maksadıyla da fiilin aslından olan nun'a fetha konmuştur. Emir durumunda لاتهنْ şeklinde ي hazfedilmiş olması gerekirdi. Nun harekilendiğinden dolayı da ya geri geldi ve yazıda tesbit edilmiştir.

Bunun yanısıra beyitte لعلّ'nin علّ şeklinde kullanımını görmekteyiz. Hazfedilen ل'ın kelimenin aslından mı, yoksa sonradan eklenmiş harf mi olduğu ihtilaf konusudur. Kufeliler, amil olan harflerin bütün harflerinin asli olduğunu ve hazfedilemeyeceklerini söylerken, Basralılar beyiti bu hazifin çokça yapıldığına delil göstererek zaid olduğunu iddia ederler[434].

---

[432] *İ. 'Aḳīl*, II, 311; *el-Kitâb*, III, 516; *el-Muḳteḍab*, III, 13-14; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 182; *Evḍaḥ*, IV, 107; *Hem'*, IV, 401; *C. Durûs*, I, 90; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 223-224; krş. *Mu'cem*, *s.* 241; *Indices*, s. 156; *M. Mufaṣṣal*, II, 578.

[433] Eḍbaṭ b. Ḳuray'es-Sa'dî (.../...) : Çok eski bir cahiliye şairidir. Kavminden gördüğü kötülük üzerine başka bir kavmin yanına gitti. Onlardan da aynı muameleyi gördü. (*A'lâm*, I, 334)

[434] *İ. 'Aḳīl*, II, 318; Eğânî, XIX, 6903; *el-Mufaṣṣal*, s. 332; *el-İnṣâf*, I, 221; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz XI, 43; *İbn Nâzım*, s. 630; *Muġnî*, I, 206; II, 842; *Evḍaḥ*, IV, 111; *Hem'*, IV, 404; *Ḫızâne*, XI, 450; *B. Mardıyye*, II, 123; *Ḫuḍarî*, s. 32; *D. Levâmi'*, cüz I, 111; *C. Durûs*, I, 99; *Ṣabbân*, III, 225; *Tasrîḥ*, II, 208; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 224-225; krş. *Mu'cem*, *s.* 216; *Indices*, s. 151; *M. Mufaṣṣal*, I, 503.

GAYR-I MUNSARIF

320. تَبَصَّرْ خَلِيلِي هَل تَرَى مِن ظَعَائِنَ
[سَوَالِكَ نَقْبًا بَينَ حَزْمَي شَعْبَعَبْ]

Bahir : Tavîl

Söyleyen : İmru'u'l-Ḳays b. Ḥucur

Anlam : Gözünü aç arkadaş! Şa'ab'ab'da, engebeli dağ yolunda, mahfeleri içinde giden kadınları görüyormusun?

Şahid : Gayr-ı munsarıf olan kalıplardan biri de münteha'-l-cumu' kalıbı olan فعائل dir. Fakat beyitte ظعينة 'nin cemisi olan ظعائن sarf edelerek, cer harfinden sonra şiir zaruretinden dolayı mecrur yapılmıştır [435].

321. وممن وَلَدُوا عامرٌ ذو الطُّوْلِ وذو العَرْضِ

Bahir : Hezec

Söyleyen : Ẕu'l-Isba' el-'Advânî

Anlam : Uzun boylu ve geniş omuzlu olan ʿĀmir, onların dünyaya getirdiklerindendir.

Şahid : Munsarıf kelimenin şiir zaruretinden dolayı sarfdan men edilmesine Kufeliler cevaz verirken, Basralılar karşı çıkarlar. Fakat gayr-ı Munsarıf'ın şiir zaruretinden dolayı munsarf yapılması nahiv ekolleri arasında ittifak konusudur. Nitekim beyitte de عامر özel isim olmaktan başka bir sebep olmadığı halde gayr-ı munsarıf gibi tenvinsiz kullanılmıştır [436].

أن 'İN GİZLENMESİ

322. لأستسهلَنَّ الصعبَ أو أُدْرِكَ المُنَى فما انْقَادَتِ الآمالُ إلا لصابرِ

Bahir : Tavîl

---

435 *İ. ʿAḳīl*, II, 338; *B. Marḍıyye*, II, 140; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 226-227; krş. *Muʿcem*, *s.* 53; *Indices*, s. 26; *M. Mufaṣṣal*, I, 120.

436 *İ. ʿAḳīl*, II, 340; *el-İnṣâf*, II, 501; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 227; krş. *Muʿcem*, *s.* 206; *Indices*, s. 131; *M. Mufaṣṣal*, I, 483.

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Allah'a yemin ederim ki, istediklerime kavuşuncaya kadar zorluklara karşı koyacağım. Zira emeller ancak sabırlı kimseye boyun eğer.

Şahid : Muzari fiili nasb eden edatlardan sadece أن bazı harflerden sonra hazfedilmesine rağmen sonra gelen fiilin sonunu nasb eder.Bu harflerden biri de حتى anlamındaki أو dir. Nitekim beyitte لأستسهلنّ الصعب أو أدرك المنى cümlesinde atıf harfi 'أو sonra gelen أدركَ fiili gizli 'أن den dolayı mansub olmuştur [437].

323. وكنتُ إذا غمزتُ قَنَاةَ قَوْمٍ كسرتُ كعوبَها أو تَستَقِيمَا

Bahir : Vafir

Söyleyen : Ziyad el-A'cem

Anlam : Kavmin mızraklarını yokladığımda, düz olanların dışında mızrakların çubuklarını kırdım

Şahid : أو , إلا anlamında olduğu zaman da kendisinden sonra أن vücuben gizlenir ve sonra gelen muzari fiilin sonu nasb edilir. Nitekim beyitte كسرت كعوبها أو تستقيما cümlesinde أو 'den sonra geldiği için تستقيما muzari fiili gizli bir 'أن le nasb edilmiştir [438].

324. يا ناقُ سيري عَنَقًا فَسِيحًا إلى سليمانَ فنستريحَا

Bahir : Recez

Söyleyen : Ebu'n-Necm el-'Iclî

Anlam : Ey bineğim! Hızlı adımlarla Süleymana yürü ki rahatlayalım.

---

437 *İ. 'Aḳīl*, I, 346; *İbn Nâẓım*, s. 673; *Muġnî*, I, 94; *Evḍaḥ*, IV, 172; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 298-299; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 95; *Hem'*, IV, 116-117; *B. Mardıyye*, II, 145; *ŞŞT Verdiyye*, s. 171; *D. Levâmi'*, cüz II, 7; *C. Durûs*, II, 187; *Ṣabbân*, III, 295; *Tasrîḥ*, II, 236; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 227-228; krş. *Mu'cem*, s. 177; *Indices*, s. 107; *M. Mufaṣṣal*, I, 417.

438 *İ. 'Aḳīl*, II, 347; *el-Kitâb*, III, 48; *el-Muḳteḍab*, II, 28-29; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 124; *el-Emâlî*, II, 319; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz V, 15; *İbn Nâẓım*, s. 674; *Lisân* (عمر), V, 3296; *Muġnî*, I, 93; *Evḍaḥ*, IV, 173; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 299; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 95-98; *B. Mardıyye*, II, 145; *ŞŞT Verdiyye*, s. 171; *C. Durûs*, II, 187; *Ṣabbân*, III, 295; *Tasrîḥ*, II, 236; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 228; krş. *Mu'cem*, s. 336; *Indices*, s. 248; *M. Mufaṣṣal*, II, 841.

Şahid : أن nefy veya emrin cevabının başında gelen ف 'dan sonra gelirse hazfedilip, sonraki muzari fiil nasb edilir. Beyitte سيري emrinin cevabı olan فنستريحا'nın başına geldiği için muzarii fiilin sonu gizli bir أنْ 'le mansub olmuştur[439].

325. ربِّ وفِّقني فلا أعْدِلَ عن سَنَنِ الساعينَ في خيرِ سَنَنْ

Bahir : Remel

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Rabbim beni başarılı kıl ki, yolların en hayırlısında yürüyenlerin yolundan asla dönmeyeyim.

Şahid : Bu beyitte ise dua olan وفّقني 'nin cevabı فلا أعدل 'de muzari fiil, ف 'dan sonra gizli bir أن 'le mansub kılınmıştır[440].

326. يا ابنَ الكرامِ ألا تَدْنُو فتُبْصِرَ ما
قد حدثوكَ فما رُاءٍ كمن سَمِعا

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ey asillerin oğlu! Gören işiten gibi olmayacağından, onların sana bahsettiklerini görmek için yaklaşmaz mısın?

Şahid : إن 'in vücuben gizlendiği yerlerden biri de arz anlamındaki ألا 'nın cevabının başında gelen ف 'dan sonradır. Beyitte ألا تدنو فتبصرَ cümlesinde cevap olan تبصر, ف 'dan sonra gizli bir أن 'le mansub yapılmıştır[441].

---

439 *İ. ʿAḳīl*, II, 350; *el-Kitâb*, III, 35; *el-Muḳteḍab*, II, 14; *el- Uṣûl*, II, 183; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 26; *Evḍaḥ*, IV, 182; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 305; Ş. *K. Nedâ*, s. 98-99; *Hem'*, III, 79-80; IV, 118-119; *B. Marḍıyye*, II, 147; *ŞŞT Verdiyye*, s. 172; *D. Levâmi'*, cüz I, 158; cüz II, 7; *Tasrîḥ*, II, 239; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 229; *Divanı*, 65; krş. *Muʿcem*, s. 458; *Indices*, s. 54; *M. Mufaṣṣal*, III, 1136.

440 *İ. ʿAḳīl*, II, 350; *İbn Nâzım*, s. 678; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 306; Ş. *K. Nedâ*, s. 100; *Hem'*, IV, 120; *B. Marḍıyye*, II, 147; *ŞŞT Verdiyye*, s. 173; *D. Levâmi'*, cüz II, 8; *Ṣabbân*, III, 302; *Tasrîḥ*, II, 239; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 229-230; krş. *M. Mufaṣṣal*, II, 957.

441 *İ. ʿAḳīl*, II, 351; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 308; Ş. *K. Nedâ*, s. 103; *Hem'*, IV, 123; *B. Marḍıyye*,II, 147; *ŞŞT Verdiyye*, s. 173; *D. Levâmi'*, cüz II, 8; *Ṣabbân*, III, 302; *Tasrîḥ*, II, 239; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 230-231; krş. *Muʿcem*, s. 213; *Indices*, s. 147; *M. Mufaṣṣal*, I, 509.

327. فقلت : ادعي وأدعو ؛ إن أندى لصوت أن ينادي داعيان

Bahir : Vafir

Söyleyen : Dessar b. Şeyban en-Nemirî[442]

Anlam : Dedim ki: Seslen, ben de seninle sesleneyim. Muhakkak sesin en etkilisi iki kişinin seslenişidir.

Şahid : Kendisinden sonra muzari fiilin vücuben gizli أنْ 'le mansub olduğu harflerden biri de beraberlik anlamındaki و dır. Nitekim beyitte فقلت ادعي وأدعوَ cümlesinde beraberlik anlamındaki و'dan sonra gelen أدعوَ fiili vücuben gizli bir أن'le mansub olmuştur[443].

328. لا تنه عن خلق ويأتي مثله عار عليك ـ إذا فعلت ـ عظيم

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Ebu'l-Esved ed-Duelî

Anlam : Bir huyun bir benzerini işlediğin halde yasaklama. Eğer böyle yaparsan bu senin için büyük bir ayıp olur.

Şahid : Bu beyitte de لاتنهَ...و تأتي... cümlesinde لاتنه nehyinin cevabı تأتي fiilinin başında gelen beraberlik anlamındaki و dan sonra تأتيَ fiili gizli bir أن 'le mansub olmuştur [444].

---

442 Dessar b. Şeyban en-Nemirî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ligili bir bilgiye rastlanamadı.

443 *İ. 'Aḳīl*, II, 353; *el-Kitâb*, III, 45; *el-Mufaṣṣal*, s. 248; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 33; *Muġnî*, II, 519; *Evḍaḥ*, IV, 182; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 311; *Hem'*, IV, 126; *B. Mardıyye*, II, 148; *ŞŞT Verdiyye*, s. 175, 186; *D. Levâmi'*, cüz II, 9; *Tasrîḥ*, II, 239; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 231-232; krş. *Mu'cem*, *s.* 405; *Indices*, s. 267; *M. Mufaṣṣal*, II, 1027.

444 *İ. 'Aḳīl*, I, 353; *el-Kitâb*, III, 42; *el-Muḳteḍab*, II, 26; *el- Uṣûl*, II, 151-155; *el-Cumel*, s. 187; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 135; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 24; *İbn Nâzım*, s. 682; *Muġnî*, I, 472; *Evḍaḥ*, IV, 181; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 312; *Ş. Ḳ. Nedâ*, s. 106; *Hem'*, IV, 126-127; *Ḫızâne*, VIII, 564-569; *ŞŞT Verdiyye*, s. 176; *D. Levâmi'*, cüz II, 9; *C. Durûs*, II, 183; *Ṣabbân*, III, 307; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 232; krş. *Mu'cem*, *s.* 355; *Indices*, s. 227; *M. Mufaṣṣal*, II, 887.

329. أَلَمْ أَكُ جَارَكم ويكونَ بيني وبينكم المودةُ والإخاءُ

Bahir : Vafir
Söyleyen : Ḥutay'a
Anlam : Size komşu olsam da aramızda dostluk ve kardeşlik olsa olmaz mı?
Şahid : Bu beyitte de ألم أكُ... sorusunun cevabı olan ...يكونَ, beraberlik و'ından sonra gizli bir أنْ'le mansub olmuştur [445].

330. ولبسُ عباءةٍ وتقرَّ عيني أَحَبُّ إليّ من لُبْسِ الشفوفِ؟

Bahir : Vafir
Söyleyen : Meysun bnt. Buḥdul[446]
Anlam : İçim rahat olarak abaye giymek, benim için şeffaf elbise giymekten daha sevimlidir.
Şahid : Bazen bir harfle isme atfedilen muzari fiil, cevazen gizli veya zahir أن'le mansub olur. Nitekim beyitte ولبس...وتقر... cümlesinde لبس masdarına و'la atfedilen تقرُّ fiili cevazen gizli أن'le nasbedilmiştir[447].

331. إني وقتلي سليكًا ثم أعْقِلَهُ كالثورِ يُضْرَبُ لمّا عافتِ البقرُ

Bahir : Basiṭ

---

445 *İ. 'Aḳīl*, I, 354; *el-Kitâb*, III, 43; *el-Muḳteḍab*, II, 27; *el- Uṣûl*, II, 155; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 67; *İbn Nâẓım*, s. 682; *Muġnî*, II, 877; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 312; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 105; *Hem'*, IV, 127; *B. Marḍıyye*, II, 148; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 176; *Ḫuḍarî*, cüz II, s. 116; *D. Levâmi'*, cüz II, 10; *C. Durûs*, I, 287; *Ṣabbân*, III, 307; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 233-234; *Divanı*, s. 98; krş. *Mu'cem*, *s.* 20; *Indices*, s. 4; *M. Mufaṣṣal*, I, 14.

446 Meysun bnt. Buḥdul (ö. ~ 80/ 700) : Yezid b. Mu'aviye'nin annesidir. Bedevi ruha sahip bir şaireydi. Muaviye ile evliliği sırasında kavmine olan özlemi arttığından bu beyitleri söylemisi üzerine, Mu'aviye onu boşadı ve ailesine iade etti. (*A'lām*, VII, 339)

447 *İ. 'Aḳīl*, II, 358; *el-Kitâb*, III, 45; *el-Muḳteḍab*, II, 26-27; *el- Uṣûl*, II, 149-150; *el-Cumel*, s. 187-188; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 25; *İbn Nâẓım*, s. 686; *Muġnî*, I, 472, 516; II, 623, 715; *Evḍaḥ*, IV, 192; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 314; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 89; *Hem'*, IV, 140-141; *B. Marḍıyye*, II, 151; *Ḫızâne*, VIII, 503-508; *D. Levâmi'*, cüz II, 10; *C. Durûs*, II, 180; *Ṣabbân*, III, 313; *Tasrîḥ*, II, 244; *ŞŞİ 'A[illegible]* s. 234-235; krş. *Mu'[illegible]* s. 241; [illegible] s. 55; *M.* [illegible] II.

Söyleyen : Enes b. Müdrik el-Ḫaṯ'amî[448]

Anlam : Ben ve Suleyk'i öldürüp onun sonra diyet vermem, ineğin sudan tiksindiğinde (yerine) öküzün dövülmesine benzer.

Şahid : Bu beyitte de و harfiyle قتلي masdarına atfedilen أعقلَ muzari fiili cevazen gizli أنْ' le mansub olmuştur[449].

332. لولا تَوَقُّعُ مُعتَرٍّ فأُرضِيَه ما كنتُ أوثِرُ إتراباً على ترب

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kendisini razı etmem için dilencinin beklemesi olmasaydı, zenginliği fakirliğe tercih etmezdim.

Şahid : Önceki iki beyitte olduğu gibi bu beyitte de atıf harfi ف ile توقع masdarına atfedilen أرضيَ fiili cevazen gizli أنْ' le mansub olmuştur[450].

333. ألا أيهذا الزاجري أحضرَ الوَغَى
وأن أشهدَ اللذاتِ ، هل أنت مخلدي ؟

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ṭarafa

Anlam : Ey savaşa katılmamı ve o zevklere şahit olmamı engelleyen kişi! Sen benim ebedileştiricim misin?

Şahid : Yukarıda zikredilen harflerden biriylo atıf yapılmaksızın muzari fiilin nasbı konusunda nahiv ekolleri ihtilaf etmişlerdir. Kufeliler, yerini tutacak herhangi bir harf olmaksızın zikredilen yerlerde muzarii fiilin mansub okunmasına, bu beyiti de delil göstererek cevaz verirler. Nitekim beyitte ألا ... أحضرَ...

---

448 Enes b. Müdrik el-Ḫaṯ'amî (ö. 35/ 655) : Mu'ammerinden sayılan şair, cahiliye devrinde kavminin reislerinden ve savaşçı şairlerindendi. Müslüman olduktan sonra Kufe'ye yerleşerek Hz. Ali'nin taraftarlarına katıldı. Rivayete göre 145 yaşadıktan sonra bir savaşta öldürüldü. (*A'lâm*, II, 25)

449 *İ. 'Aḳîl*, II, 359; *İbn Nâzım*, s. 686; *Evḍaḥ*, IV, 195; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 316; *Hem'*, IV, 141; *B. Marḍıyye*, II, 151; *D. Levâmi'*, cüz II, 11; *C. Durûs*, II, 181; *Tasrîḥ*, II, 244; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 235-236; krş. *Mu'cem*, s. 161; *Indices*, s. 86; *M. Mufaṣṣal*, I, 373.

450 *İ. 'Aḳîl*, II, 360; *Evḍaḥ*, IV, 194; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 315; *Hem'*, IV, 141; *B. Marḍıyye*, II, 151; *C. Durûs*, II, 180; *ŞŞİ 'Aḳîl*, s. 236-237; krş. *Mu'cem*, s. 62; *Indices*, s. 25; *M. Mufaṣṣal*, I, 112.

cümlesinde atıf harflerinden biri olmaksızın arz'dan sonra gelen muzari fiil nasb edilmiştir.

Basralılar ise beyitte doğru rivayetin ref olduğunu, yanısıra fiillerin amillerinin zayıf oldukları ve bu nedenle de hazifleri halinde amel edemeyeceklerini söylerler. Önceki beyitlerde zikredilen harflerden sonra bunun mümkün olabileceğini; zira o harflerin hazfedilen nasb edatının yerlerini tuttuklarını savunurlar[451].

CEZM EDATLARI

a-İki Muzarii Fiili Cezm Eden Edatlar

334. متي تأته تعشو إلى ضوء ناره تجد خير نار عندها خير موقد

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥuṭay'a

Anlam : Ne zaman ateşin ışığına bakarak gelirsen, ateşin hayırlısını ve ateş yakanların en hayırlısını onun yanında bulursun. (Veya, ne zaman... yanında ateş yakanların en hayırlasının olduğu ateşin hayırlısını görürsün)

Şahid : Muzari fiili cezm eden edatlar; bir fiili cezm edenler ve iki fiili cezm edenler olmak üzere iki kısma ayarılır. Bir fiili cezm edenler; emir لِ 'ı, nehiy لا 'sı, لم ve لما dır. İki fiili cezm edenler ise; إن, من , ما , مهما , أي , متي, أيان , أينما , إذما , حيثما ve أني dır. Beyitte متي تأته تعشو...تجد... cümlesinde متي şart edatı muzari fiil تأتي 'yi şart, تجد 'i ise cevab olmak üzere cezm etmiştir. Cezm alametleri ise şartta ي'nın, cevapta da son harekenin düşmesidir.

Bunun yanında şartla cevap arasına giren muzari fiilin merfu olduğunu da تعشو fiilinde görmekteyiz [452].

---

451 *İ. 'Aḳīl*, II, 362; *el-Kitâb*, III, 99-100; *el-Muḳteḍab*, II, 85; *el- Uṣûl*, II, 1158-162, 176-177; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 50; *el-Emâlî*, I, 83; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 7; cüz VII, 52; *Muġnî*, II, 503, 840; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 153; *Taḫlîṣ*, s. 125; *Hem'*, I, 11-12; III, 50-51; IV, 142; *Ḫuzâne*, I, 119-121; *Ḫuḍarî*, cüz I, 22; *D. Levâmi'*, cüz I, 152; cüz II, 12; *C. Durûs*, II, 188; *Tasrîḥ*, II, 245; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 237-238; *Divanı*, s. 31; krş. *Mu'cem*, *s.* 112; *Indices*, s. 71; *M. Mufaṣṣal*, I, 270.

452 *İ. 'Aḳīl*, II, 365; *el-Kitâb*, III, 86; *el-Muḳteḍab*, II, 65; *el-Cumel*, s. 213-214; *el-Mufaṣṣal*, s. 254; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 69; cüz IV, 148; cüz VII, 530; *Ş. Kâfiye*, s. 383; *Ḫızâne*, IX, 90-96; *B.*

335. أيّانَ نؤمنْكَ تأمنْ غيرَنا ، وإذا
لم تُدرِكِ الأمنَ منا لم تزَلْ حَذِرًا

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Ne zaman sana güvenirsek o zaman başkalarından (şerlerinden) emin olabilirsin. Bizim güvenimiz kazanamadığında ise daima endişeli olursun.

Şahid : Beyit, şart ve cevap cümlelerinin başındaki muzari fiilleri cezm eden edatlardan biri olan أيان 'ye örnektir. Zira أيان نؤمنك تأمن cümlesinde نؤمن'i şart, تأمن'i de cevabı olarak cezm etmiştir. Cezm alametleri ise sonlarındaki harekelerin düşmesidir [453].

336. أينما الريحُ تميّلها تمِلْ [صَعْدَةٌ نابتةٌ في حائرٍ]

Bahir : Remel

Söyleyen : Ka'b b. Cu'ayl[454]

Anlam : Su arkında yetişmiş dümdüz fidan gibidir. Rüzgar onu nereye çevirse oraya meyleder.

Şahid : Bu beyitte ise أينما .... تميلها تمل cümlesinde şart edatı أينما, تميل'i şart, تمل'i de cevabı olarak cezm etmiştir. Cezm alametleri ise ل 'ların harekelerinin düşmesidir[455].

Marḍıyye, II, 87; *C. Durûs*, II, 192; *Ṣabbân*, IV, 10; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 238-239; *Divanı*, 161; krş. *Mu'cem*, s. 111; *Indices*, s. 72; *M. Mufaṣṣal*, I, 266.

[453] *İ. 'Aḳīl*, II, 366; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 336; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 239; krş. *Mu'cem*, s. 143; *Indices*, s. 113; *M. Mufaṣṣal*, I, 315.

[454] Ka'b b. Cu'ayl (ö. ~ 55/ 675) : Cahiliye ve islami dönemde yaşamış, Tağlib kabilesi şairlerindendir. Yanına gittiği her kavim tarafından ilgi ve ikrama mazhar olmuştur. Ahtal çocukluğunda onunla karşılaşmış ve onu hicvetmiştir. Şam'da Muaviye ile birlikte kalmış, Şam halkını övmüş ve onunla beraber Sıffin savaşına katılmıştır. (*A'lām*, V, 225-226)

[455] *İ. 'Aḳīl*, II, 367; *el-Kitâb*, III, 113; *el-Muḳteḍab*, II, 75; *el- Uṣûl*, II, 232-233; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 140; *el-Emâlî*, I, 332; *el-İnṣâf*, II, 618; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz XI, 10; *İbn Nâzım*, s. 695; *Hem'*, IV, 324-325; *Ḫızâne*, III, 47-51; *ŞŞT Verdiyye*, s. 189; *D. Levâmi'*, cüz II, 76; *Ṣabbân*, IV, 10; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 240; krş. *Mu'cem*, s. 260; *Indices*, s. 175; *M. Mufaṣṣal*, II, 631.

337. وإنك إذْما تأتِ ما أنتَ آمرٌ به تُلْفِ من إياه تأمرُ آتيا

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Başkalarına emrettiğin şeyi yaparsan, emrettiğin kişinin de onu yaptığını görürsün.

Şahid : إذما تأت ... تلف...'cümlesinde, şart edatı إذما, تأت 'yi şart, تلف'yi ise cevap olarak cezm etmiştir. Cezm alametleri Şartta ي 'nın , cevapta ise son harekenin düşmesidir [456].

338. حيثما تستقمْ يقدرْ لك اللهُ نجاحاً في غابرِ الأزْمان

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Her nerede dosdoğru olursan, Allah her zaman sana başarı takdir eder.

Şahid : حيثما تستقم يقدّر... cümlesinde حيثما, تستقم ' i şart, يقدّر'i de cevap olarak cezm etmiştir. Cezm alametleri ise sonlarındaki harekelerin düşmesidir [457].

339. خليليّ أنّى تأتياني تأتيا أخاً غيرما يرضيكما لا يحاولُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Dostlarım! Bana ne zaman gelirseniz gelin, sizi razı edecek şeyin dışında bir şeyle uğraşmayan bir kardeşe gelirsiniz.

---

456 *İ. ʿAḳīl*, II, 367; *İbn Nâzım*, s. 695; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 122; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 188; *C. Durûs*, II, 191; *Ṣabbân*, IV, 11; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 241; krş. *Muʿcem*, *s.* 425; *Indices*, s. 286; *M. Mufaṣṣal*, II, 653, 1068.

457 *İ. ʿAḳīl*, II, 368; *İbn Nâzım*, s. 695; *Ş. Kâfiye*, s. 380; *Muġnî*, I, 178; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 337; Ş. *Ḳ. Nedâ*, s. 121; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 188; *C. Durûs*, II, 194; *Ṣabbân*, IV, 11; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 241-242; krş. *Muʿcem*, *s.* 412; *Indices*, s. 262; *M. Mufaṣṣal*, II, 1019.

Şahid : أنى تأتيانيَ تأتيا cümlesindeأنّى birinci تأتيا'yı şart, ikincisini de cevap olarak cez etmiştir. Cezm alametleri ise fiiller tesniye olduklarından sonlarındaki tesniye ن'larının hazfedilmesidir[458] .

340. من يكُدْني بسيءٍ كُنتَ منه كالشَّجا بين حلقهِ والوَريدِ

Bahir : Ḫafif

Söyleyen : Ubû Zeyd eṭ-Ṭâî[459]

Anlam : Kim bir kötülükle bana tuzak kurarsa, sen onun boğazıyla şah damarı arasına tıkaç olursun.

Şahid : Şart ve cevap cümleleri fiil cümlesi olduklarında; her ikisi de mazi yada muzari olur, şart muzari cevap mazi olur, şart mazi cevap ise muzari olur. Şartın muzari, cevabın ise mazi oluşu azdır. Bazı nahivcilere göre ise şiire has zarurettir. Nitekim beyitte ...كنت... من يكدني cümlesinde şart muzari fiil يكدني, cevap ise mazi fiil كنت dır[460].

b-Şart ya da Cevap Fiilinin Mazi Olması

341. وإنْ أتاه خليلٌ يوم مسألة يقول لا غائبٌ مالي ولا حَرِمٌ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : Zuheyr b. Ebî Sulmâ[461]

---

458 *İ. ʿAḳīl*, II, 369; *İbn Nâzım*, s. 696; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 336; *ŞŞṬ Verdiyye*, s. 187; *C. Dunûs*, II, 193; *Ṣabbân*, IV, 11; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 242; krş. *Muʿcem*, s. 284; *Indices*, s. 188; *M. Mufaṣṣal*, II, 713.

459. Ubû Zeyd eṭ-Ṭâî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

460 *İ. ʿAḳīl*, II, 371; *el-Muḳteḍab*, II, 59; *İbn Nâzım*, s. 697; *Ḫızâne*, IX, 76-77*ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 242-243; *Divanı*, s. 52; krş. *Muʿcem*, s. 129; *Indices*, s. 73; *M. Mufaṣṣal*, I, 285.

461 Züheyr b. Ebî Sulmâ (ö. ~ h. ö. 13/ 609) : Cahiliye döneminde hikmetli şiirin en önemli temsilcisi olan şair, bütün arap şairlerinin üstadı kabul edilir. Şiirde onun gibisi yoktu. Zira babası, dayısı, kız kardeşleri ve oğulları şairdi. Medine yakınlarında Müzne denilen yerde doğdu, Hacir'de yaşadı. Rivayete göre; Bir ayda kaside yazar, fakat bir yılda onu süsler ve düzene sokardı. Böylece "Havliyyat" denilen türün ilk örneklerini verirdi. En meşhur şiiri muallakasıdır. Rivaye göre bu

Anlam : İhtiyaç gününde bir fakir gelirse ona " Malım ne saklıdır ne de yasaklıdır " der.

Şahid : Bir önceki beyitte belirtildiği gibi şart cümlesinde şart mazi, cevap muzari olduğunda, bu muzari fiilin cezmi ve ref'i caizdir. Nitekim beyitte إن أتاه ... يقول ... cümlesinde şart fiili أتى mazi, cevap fiili يقول ise muzari fiil olduğundan cezmi ve refi caizdir. Fakat bazı nahivciler cezmin daha uygun olacağı görüşündedirler[462].

c-Cevap Fiilinin Merf Olması

342. يا أقرعُ بن حابسٍ يا أقرعُ إنك إن يُصْرَعْ أخوك تُصْرَعُ

Bahir : Recez

Söyleyen : 'Amr b. Ḫuşarim el-Buclî[463]

Anlam : Ey Ekraᶜ b. Habis, ey Ekraᶜ ! Şüphesiz kardeşinin sırtı yere gelirse senin de sırtın yere gelir.

Şahid : Şart ve cevab muzari olduklarında her ikisinin de cezm edilmesi vaciptir. Şart لم 'le menfi muzari fiil olmadığı sürece cevabın ref'i şazdır. Nitekim beyitte إن يصرع أخوك تصرع cümlesinde şart meczum olduğu halde cevap merfu olmuştur. Bazı nahivcilere göre bu şiir zaruretlerinden sayılırsa da bazılarınca nesirde de örneğine rastlanabilecek bir kullanım şeklidir. Başka bir yoruma göre ise cümledee cevabın hezfedilmiş, تصرع ise إنّ 'nin haberidir. Bu durumda takdir ise إنك تصرع إن يصرع أخوك şeklinde olur. Bunun yanında تصرع 'nun merfu oluşu, Kufelilerce cevabın esasen şarttan önce gelmesi gerektiği iddiasına delil olarak kullanılır. Şarttan sonra gelmesi gerekseydi beyitteki gibi merfu olmazdı. Basralılar'a göre ise, şart cevabın sebebi konumunda olduğundan müsebbeb'in sebebten

---

kasidesinin son beyitleri nebilerin sözlerine benzer. Bir çok şiiri almancaya çevrilmiştir. (*İbn Ḳuteybe*, s.76; krş. *A'lām*, III, 52)

462 *İ. 'Aḳīl*, II, 373; *el-Kitâb*, III, 66; *el-Muḳteḍab*, II, 70; *el- Uṣûl*, II, 192; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 75; *el-Mufaṣṣal*, s. 321; *el-İnṣâf*, II, 625; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 158; *İbn Nâzım*, s. 699; *Muġnî*, II, 552; *Evḍaḥ*, IV, 207; *Ş. Ş. Ẕeheb*, s. 349; *Hem'*, IV, 329-330; *B. Marḍıyye*, II, 156; *ŞŞT Verdiyye*, s. 199; *D. Levâmi'*, cüz II, 77; *C. Durûs*, II, 205; *Ṣabbân*, IV, 17; *Tasrîḥ*, II, 249; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 243-244; *Divanı*, s. 105; krş. *Mu'cem*, *s.* 346; *Indices*, s. 225; *M. Mufaṣṣal*, II, 860.

463 'Amr b. Ḫuşarim el-Buclî :İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

önce gelmesi doğru olmaz. Beyitteki bu durum isi sadece şiire has zaruretlerden biridir[464].

d-Cevap Fiiline Atıf

343. فإن يَهْلِكْ أبو قابوسٍ يهلِكْ ربيعُ الناسِ والبلدُ الحرامُ
ونأخذْ بعدَه بذنابِ عيشٍ أجَبَّ الظهرِ، ليس له سَنامُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Nabiğa ez-Zubyānî

Anlam : Eğer Ebu Kabus (Nu'man b. Munzir) helak olursa, insanların hayırlısı ve emin belde yok olacak dekemtir.

Ondan sonra ise, hörgücü kesik deveninki gibi bir hayata düçar oluruz.

Şahid : Cevap cümlesinin fiiline و veya ف ile atfedilen muzari fiil; cezm, ref ve nasb olmak üzere üç türlü i'rab edilir. Nitekim beyitte يهلك'e و'la atfedilen ikinci beyitin başındaki نأخذ muzari fiili; başlı başına bir cümlenin fiili olduğu ve başında merfu olmasına mani bir edat bulunmadağından merfu, و'ın "*beraberlik*" anlamında olduğu kabul edilerek mansub, şartın cevabına ma'tuf kabul edilerek de meczum okunabilir. Beyitte ise cezm hali tercih edilmiştir [465].

e-Şartla Cevap Arasına Giren Muzari Fiilin Hükmü

344. ومن يقتربْ منا ويخضعْ نؤيُّه
ولا يَخْشَ ظلماً ما أقام ولا هَضْما

---

464 *İ. 'Aḳīl*, II, 374; *el-Kitâb*, III, 67; *el-Muḳteḍab*, II, 72; *el- Uṣûl*, II, 192-193; III, 461-462; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 98; *el-Mufaṣṣal*, s. 230; *el-Emâlî*, I, 84; *el-İnṣâf*, II, 623; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VIII, 158; *İbn Nâzım*, s. 700; *Muġnî*, II, 717; *Taḥlîṣ*, s. 251; *Hem'*, I, 250; *B. Mardıyye*, II, 156; *Ḫızâne*, VIII, 20-30; *ŞŞT Verdiyye*, s. 198; *D. Levâmi'*, cüz I, 47; cüz II, 77; *Ṣabbân*, IV, 18; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 244; krş. *Mu'cem*, s. 498; *Indices*, s. 137; *M. Mufaṣṣal*, III, 1199.

465 *İ. 'Aḳīl*, II, 377; *el-Kitâb*, I, 196; *el-Muḳteḍab*, II, 179; *Ş. E. Sîbeveyh*, I, 163; *el-Emâlî*, I, 21; II, 143; *el-İnṣâf*, I, 134; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 83; *İbn Nâzım*, s. 449, 703; *Ḫızâne*, IX, 363-370; *Ṣabbân*, cüz VI, 83; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 245-246; *Divanı*, s. 231-232; krş. *Mu'cem*, s. 351; *Indices*, s. 223, 226; *M. Mufaṣṣal*, II, 854.

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Kim bize yaklaşır ve boyun eğerse onu aramızda barındırırız. Aramızda kaldığı sürece de haksızlıktan ve sindirilmekten korkmaz.

Şahid : Şart fiiliyle cevap fiili arasına giren ve و veya ف'dan sonra gelen muzari fiil mansub veya meczum olabilir. Nitekim beyitteki şart cümlesi من يقترب منا ويخضع نؤوه cümlesinde يقترب şart fiiliyle, نؤوه cevap fiili arasına giren ve و'dan sonra gelen يخضع fiili iki şekilde i'rab edilir: Şart fiiline ma'tuf olduğu kabul edilerek meczum, و'ın "*beraberlik*" anlamında olduğu kabul edilerek kendisinden sonra vucuben gizli bir أَنْ takdiriyle mansub olur. Beyitte ise mansub şekli tercih edilmiştir[466].

f-Şart Fiilinin Hazfi

345. فطلّقها فلستَ لها بكُفْءٍ و إلا يُعْلَ مَفْرِقَكَ الحسامُ

Bahir : Vafir

Söyleyen : Aḥvaṣ el-Ensarî

Anlam : Onu boşa! Çünkü sen onun dengi değilsin. Aksi halde alnının ortasında keskin kılıç yükselir.

Şahid : Bir delilin varlığında cevap hazfedilebileceği gibi, şart da إلّا'dan sonra geldiğinde hazfedilir. Fakat bu hazif cevabın hazfinden daha azdır. Nitekim beyitte ... و إلا يعل cümlesinde şart olan تطلق daha önce geçen emir kipinin işaretiyle takdiri وإن لا تطلقها olan şart cümlesinde hazfedilmiştir. [467].

---

466 *İ. 'Aḳīl*, II, 379; *Muġnî*, II, 735; *Evḍaḥ*, IV, 214; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 351; *B. Mardıyye*, II, 159; *C. Durûs*, II, 207; *Tasrîḥ*, II, 251; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 247-248; krş. *Mu'cem*, *s.* 328; *Indices*, s. 253; *M. Mufaṣṣal*, II, 828.

467 *İ. 'Aḳīl*, II, 380; *el-Emâlî*, I, 341; *el-İnṣâf*, I, 72; *İbn Nâzım*, s. 705; *Muġnî*, II, 848; *Evḍaḥ*, IV, 215; *Ş. Ş. Żeheb*, s. 343; *Hem'*, IV, 335-336; *B. Mardıyye*, II, 159; *D. Levâmi'*, cüz II, 78; *C. Durûs*, II, 199; *Ṣabbân*, IV, 25; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 247-248; *Divanı*, 190; krş. *Mu'cem*, *s.* 350; *Indices*, s. 223; *M. Mufaṣṣal*, II, 848.

g-Şartla Kasemin Birlikte Kullanılması

346. لئن مُنِيتُ بنا عن غبِّ معركةٍ لا تلفنا عن دِماءِ القومِ ننتفلُ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : A'şâ

Anlam : Bir savaşın sonunda bizî rastlarsan, bizim (o) kavmin kanlarını akıtmaktan geri durduğumuzu göremezsin.

Şahid : Şartla yemin bir arada geldiklerinde, önce gelen hangisi ise onun cevabı verilir. Diğerinin cevabı ise hazfedilir. Fakat beyitte de olduğu gibi bazen yemin önce geldiği halde şart tercih edilerek onun cevabı verilir. Zira şartın cavabı yeminin cevabına da işaret eder. Nitekim, لئن منيت ... لا تلفنا 'da yemin ل'ı şart edatından önce geldiği halde لا تلفنا şartın cevabı yapılmıştır. Aksi halde meczum değil de لا تلفينا şeklinde merfu olması gerekirdi[468].

لو'İN KULLANIMI

347. ولو أن ليلىَ الأخيلية سَلَّمَتْ
علىَّ ودونِي جَنْدَلٌ و صَفَائِحُ
لسلمتُ تسليمَ البشاشةِ ، أَوْزَقَا
إليها صَدَىً من جانبِ القبرِ صائِحُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Tevbe b. Ḥumeyyir[469]

Anlam : Eğer Leylâ el-Aḫyeliyye, aramızda kaya ve mezar taşı varken bana selam verseydi ben de ona tebessümle karşılık verirdim. Veya kabrin yanından feryat eden bir haykırış ona ses verirdi.

Şahid : Bazen masdar bazen de şart edatı olarak kullanılan لو 'den sonra genellikle mazi fiil gelir. Fakat nadiren istikbal anlamlı fiilin de geldiği olur. Nitekim beyitte لو...سلمت cümlesinde kendisinden sonra istikbal anlamı içeren

---

468 *İ. 'Aḳīl*, II, 383; *İbn Nâzım*, s. 707; *Ş. Kâfiye*, s. 508; *Ḫızâne*, XI, 327-336; *Ṣabbân*, IV, 29; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 248; *Divanı*, 312; krş. *Mu'cem*, s. 290; *Indices*, s. 186; *M. Mufaṣṣal*, II, 701.

469 Tevbe b. el-Ḥumeyyir (ö. 85/ 704) : Arap meşhur aşık şairlerindendir. Leyla el-Ehile'ye aşıktı. Babasından istemisine rağmen başkasıyla evledirdi. O da Leyla'yı öven şiirler söyleyip dolaşmaya başladı. Onun bu durumu ve şiirleri insanlar arasında şöhret buldu. Fakat 'Avf b. 'Ukayl'ın çocukları tarafından öldürüldü. (*İbn Ḳuteybe*, s.361; krş. *A'lām*, II, 89-90)

mazi fiil gelmiştir. Çünkü o henüz hayatta olduğu halde ölümünden sonra olabilecek bir eylemden bahsetmektedir[470].

348. رهبانُ مدينَ والذين عهدتُهم يبكون من حَذَرِ العذاب قُعُودَا
لو يسمعون كما سمعتُ كلامَها خَرُّوا لِعِزَّةَ رُكَّعًا و سُجُودَا

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Kuşeyyir 'Izze

Anlam : Medyen rahipleri ve tanıdığım diğer insanlar azap korkusundan oturmuş ağlıyorlar.

Eğer onlar, 'Azze'nin sözlerinden benim duyduklarımı duysalardı, onun karşısında ruku ve secdeye kapanırlardı.

Şahid : Bir önceki beyitte geçen açıklamalara devamla, لو 'den sonra muzari fiil gelirse bu fiilin anlamı maziye dönüştürülür. Nitekim be beyitte لويسمعون... cümlesinde لو 'den sonra gelen muzari fiil يسمعون 'nin anlamı belirtilen kural gereği maziye çevrilmiştir[471].

أمّا'NIN KULLANIMI

349. فأمّا القتالُ لا قتالَ لديكم ولكنْ سيرًا في عِرَاضِ المَوَاكِبِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ḥaris b. Ḥıllıza

Anlam : Savaşa gelince, sizde savaş ne gezer! İşiniz ancak savaşanların yanında gezinmektir.

Şahid : Şart edatıyla şart fiilinin yerini tutan ve "*tafsîl*" (*ayrıntıya inme*) harfi olan أمّا 'dan sonra gelen cümle cevap cümlesi olduğundan başına ف 'nın bitişmesi gerekir. Fakat bazen zaruret gereği bu harf hazfedilir. Beyitte de

---

470 *İ. 'Aḳīl*, II, 386; *İbn Nâzım*, s. 711; *Muġnî*, I, 344, 399; *Hem'*, IV, 342; *B. Marḍıyye*, II, 164; *D. Levâmi'*, cüz II, 80; *Ṣabbân*, IV, 38; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 248-249; krş. *Mu'cem*, *s.* 83; *Indices*, s. 48; *M. Mufaṣṣal*, I, 165.

471 *İ. 'Aḳīl*, II, 388; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 27; *İbn Nâzım*, s. 713; *Ṣabbân*, IV, 42; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 250-251; *Divanı*, s. 441; krş. *Mu'cem*, *s.* 78; *Indices*, s. 77; *M. Mufaṣṣal*, I, 206.

cevap cümlesi olan لاقتال لديكم cümlesinin başındaki ف hazfedilmiştir[472].

هلا'NIN KULLANIMI

350. [الآن بعد لجاجتي تلحونني] هلاّ التقدمُ والقلوبُ صِحاحُ

Bahir : Kâmil

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Şimdi, çıkarımın peşine düştükten sonra beni kınıyorsunuz. Kalpler (kin ve nefretten) temizken nerdeydiniz.

Şahid : Başka bir şeyin başka bir şeyin varlığından dolayı olmaması ve tahsis durumlarında kullanılan لولا ve لوما; ilk maksat için kullanıldıklarında ismin başına gelirlerken, tahsis amacıyla kullanıldıklarında kendilerinden sonra fiil getirilir. Fakat bazen kuralın aksine isim gelir. Nitekim beyitte ... هلاّ التقدم cümlesinde, tahsis edatı olan هلاّ 'dan sonra isim gelmiştir. Böyle durumlarda bu isim, mahzuf bir fiilin faili kabul edilir. Takdiri ise هلاّ وُجد التقدم olur. Ya da bu isim sonra gelen bir fiilin ma'mulu kabul edilir[473].

لولا 'NIN KULLANIMI

351. تعدون عَقْرَ النيبِ أفضلَ مجدِكم
بَني ضَوْطَرَى لولا الكَمِيَّ المُقنَّعَا

Bahir : Tavîl

---

472 *İ. 'Aḳīl*, II, 391; *el-Muḳteḍab*, II, 70-71; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VII, 288; *Muġnî*, I, 80; *Evḍaḥ*, IV, 234; *Ş. Eşmûnî*, I, 288; *Hem'*, IV, 355-356; *Ḫızâne*, I, 452-454; *ŞŞT Verdiyye*, s. 159; *D. Levâmî'*, cüz II, 84; *Ṣabbân*, IV, 45; *Tasrîḥ*, II, 262; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 251-252; krş. *Mu'cem*, s. 56; *Indices*, s. 24; *M. Mufaṣṣal*, I, 122.

473 *İ. 'Aḳīl*, I, 395; *İbn Nâzım*, s. 718; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 252-253; krş. *Mu'cem*, s. 86; *Indices*, s. 50; *M. Mufaṣṣal*, I, 166.

Söyleyen : Cerîr b. 'Atıyye

Anlam : Ey Ḍavṭara'oğulları (ya da ahmak kadının çocukları) ! Başları miğferli savaşçılar olmasaydı, yaşlı develeri kesmeyi soyunuzun fazileti sayacaktınız.

Şahid : Bu beyitte de tahsis edatı olan لولا'dan sonra isim olan ve mahzuf bir fiilin mef'ulü kabul edilen الكمي getirilmiştir [474].

HİKAYE

352. أتوّ ناري فقلتُ : منون أنتم ؟
فقالوا : الجنّ ، قلت : عِمُوا ظَلاماً!

Bahir : Vafir

Söyleyen : Teebbṭa Şerran

Anlam : Ateşime geldiler de onlara: "Siz kimsiniz? " diye sordum. Onlar " cinler " dediler. Ben de: " İyi geceler " dedim.

Şahid : مَن kendisiyle nekre isimlerden hikaye edildiğinde ve vakıf durumunda bazen tesniye ve cemilenir. Fakat bazen şaz olarak vasıl durumunda da bitişir. Bu ise sadece şiir zaruretine has bir durumdur. Nitekim beyitte مَنون أنتم؟ cümlesinde kendisinden sonra bir kelimeye geçiş yapıldığı halde منون şeklinde şaz olarak kullanılmıştır [475].

MAKSUR VE MEMDUD İSİM

353. يا لك من تَمْرٍ ومن شِيشاءِ يَنْشَبُ في المِسْعَلِ واللِّهاءِ

---

474 *İ. 'Aḳīl*, II, 396; *el-Cumel*, s. 240-241, 311; *el-Mufaṣṣal*, s. 316; *el-Emâlî*, I, 279; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz II, 38; cüz VIII, 144; *İbn Nâẓım*, s. 718; *Muġnî*, I, 361-362; *Taḥlîṣ*, s. 431; *Hem'*, II, 210-211; *Ḫizâne*, III, 55-60; *ŞŞT Verdiyye*, s. 62; *D. Levâmi'*, cüz I, 130; *Ṣabbân*, IV, 51; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 253; *Divanı*, s. 338; krş. *Mu'cem*, s. 208; *Indices*, s. 146; *M. Mufaṣṣal*, I, 510.

475 *İ. 'Aḳīl*, II, 426; *el-Kitâb*, II, 411; *el-Muḳteḍab*, II, 307; *el-Cumel*, s. 334-336; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 132; *el-Ḫaṣâiṣ*, I, 129; *el-Mufaṣṣal*, s. 147; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz IV, 16; *İbn Nâẓım*, s. 748; *Lisân* (حسد) , II, 868; *Eḍdaḥ*, IV, 283; *Hem'*, V, 345-346; VI, 221; *Ḫizâne*, VI, 167-180; *B. Mardıyye*, II, 191; *D. Levâmi'*, cüz II, 218, 237; *Ṣabbân*, IV, 90; *Tasrîḥ*, II, 283; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 254-255; *Divanı*, 256; krş. *Mu'cem*, s. 335; *Indices*, s. 250; *M. Mufaṣṣal*, II, 816.

Bahir : Recez

Söyleyen : İhtilaflı[476]

Anlam : Hey! Sen nasıl bir yabani hurmasın ki, genize ve küçük dile takılırsın.

Şahid : Son harfi daima elif olan isime maksur isim denir. Bu maksur ismin medd'ine (elifin uzun okunmayıp kendisinden sonra hemzenin getirilmesi) Kufeliler cevaz verirken, Basralılar karşı çıkarlar. Beyitte aslı للها iken اللهاء şeklinde med yapılması Kufelilerce delil sayılmaktadır[477].

354. وحُمِّلْتُ زَفَراتِ الضُّحَى فَأُطِقْتُهَا وما لِيَ بزَفْراتِ العَشِيِّ يَدَانِ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : 'Urve b. Ḥızam

Anlam : Kuşluk vakti iç çekmeye tahammül ettim, buna gücüm de yetti. Fakat akşam iç çekmeye artık takatim yok.

Şahid : İlk harfi fethalı, orta harfi sakin olan müennes isimler cemi yapılacakları zaman, sakin olan harf birincinin harekesine uyularak fethalanır. Sakin olarak kalması ise şiir zaruretlerinden kabul edilir. Nitekim beyitte ilk harfi fethalı, ikincisi ise sakin olan زفرة şaz olarak زفرات şeklinde ف 'nın sükunuyla cemilenmiştir[478].

CEM-İ TEKSİR

355. أَبْصَارُهن إلى الشبَّانِ مائلةٌ وقدْ أراهن عنّي غيرَ صُدَّادِ

Bahir : Basiṭ

Söyleyen : el-Ḳuṭamî

---

476 Bazı kaynaklarda Ebu 'Ebu'l-Mukadim'e isnat edilirken bazılarında da ismi belli olmayan bir bedeviye isnat edilmektedir.

477 *İ. 'Aḳīl*, II, 441; *Ş. Mufaṣṣal*, cüz VI, 42; *Lisân* (شيش), IV, 2375; (لها), V, 4091; *B. Mardıyye*, II, 203; *ŞŞT Verdiyye*, s. 155; *D. Levâmi'*, cüz II, 211; *Ṣabbân*, IV, 110; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 255; krş. *Mu'cem*, s. 438; *Indices*, s. 6; *M. Mufaṣṣal*, III, 1103.

478 *İ. 'Aḳīl*, II, 450; *Evḍaḥ*, IV, 304; *Hem'*, I, 72-75; *C. Durûs*, II, 24; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 256; krş. *Mu'cem*, s. 397; *Indices*, s. 272; *M. Mufaṣṣal*, II, 1010.

Anlam : (Genç kızların) bakışları gençlere yönelmiş. Fakat bazan onların benden yüz çevirmediklerini de görüyorum.

Şahid : Genellikle فاعل kalıbının çoğulu olarak kullanılan فُعّال kalıbı, nadiren فاعلة kalıbının da çoğulu olur. Nitekim beyitte صادة 'nin çoğulu olarak صُدّاد kullanılmıştır. Bazı nahivciler ise onun مصادة 'nin değil صادّ'ın çoğulu olduğunu söylerler. Bu görüşe göre ise beyitte zikredildiği gibi bir şahid yoktur[479].

NESEB

356. لستُ بِلَيْلِيٍّ ، ولكنّي نَهِرْ لا أُدْلِجُ الليلَ ولكن أُبْتَكِرْ

Bahir : Recez

Söyleyen : Bilinmiyor

Anlam : Gece (gidici) değilim ama gündüzcüyüm. Gecenin sonunda gitmem ama erkenciyim.

Şahid : Bir kelimeyi nisbet yapmak için sonuna nisbet ي 'sı eklenebileceği gibi kelime فَعِل kalıbına sokularak da nisbet yapılabilir. Nitekim beyitte ليل kelimesi nisbet ي 'sı ile kullanılırken نَهِر, فعل kalıbına sokularak nisbet anlamında kullanılmıştır [480].

VAKF

357. [كأنه السيلُ إذا اسْلَحَبّا مِثْلُ الحريقِ وَافَقَ القَصَبّا

Bahir : Recez

---

479 *İ. 'Aḳīl*, , 462; *İbn Nâẓım*, s. 774; *Evḍaḥ*, IV, 314; *Ṣabbân*, IV, 133; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 256-257; krş. *Mu'cem*, *s.* 120; *Indices*, s. 69; *M. Mufaṣṣal*, I, 235.

480 *İ. 'Aḳīl*, II, 506; *el-Kitâb*, III, 384; *İbn Nâẓım*, s. 805; *Lisân* (نهر), V, 4116; (ليل), VI, 4557; *Evḍaḥ*,IV, 341; *C. Durûs*, II, 84; *Tasrîḥ*, II, 337; *ŞŞİ 'Aḳīl*, s. 257-258; krş. *Mu'cem*, *s.* 470; *Indices*, s. 81; *M. Mufaṣṣal*, III, 1156.

Söyleyen : İhtilaflı[481]

Anlam : O (kuraklık) her yanı kapladığından sanki seldir. Bütün yeşilliklere uğrayan ateş gibidir.

Şahid : Kendisinden sonra kafiye için ıtlak elifi bitişen ve vasıl yapılması gereken قصبّا ve اسلحبّا'nın ب'ları şeddelenmiştir. Oysa bu şeddeleme vakf (durma) yapıldığı zaman konur. Beyitteki bu kullanım şekli şiirde zarurıret gereği çokça rastlanır. Bunun sebebi ise vaslın bazen vakf gibi muamele görebileceğidir[482].

VASIL HEMZESİ

358. أَأَلْحَقَّ - إِنْ دارُ الربابِ تباعدتْ
أَوْ انْبَتَّ حبلٌ - أَنَّ قَلبكَ طائِرُ

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ömer b. Ebî Rabî'a

Anlam : Rabab'ın konağı uzaklaşır veya irtibat kesilirse, senin kalbinin kuş gibi olacağı doğru mudur?

Şahid : Vasıl hemzesi; kendisiyle başlandığında harekelenen, geçildiğinde ise harekelenmeyen ve okunmayan hemzedir. Bu hemzelerden biri de ال'in hemzesidir. Kendisinden önce soru hemzesi geldiğinde karışmayı önlemek için onun hemzesi elife dönüştürülür. Soru edatı olan hemze ese hazfedilmez. Fakat bazen, beyitte أألحق'da olduğu gibi hemze olarak kalabilir[483].

---

[481] Beyit bazı kaynakyarda Ru'be ve Rabî'a b. Ṣabīv'e isnat edilirkenb bazılarında da ismi belli olmayan bir bedeviye isnat edilmektedir.

[482] *İ. ʿAḳīl*, II, 519; *Ş. E. Sîbeveyh*, II, 249; *el-Mufaṣṣal*, s. 342; *İbn Nâzım*, s. 813; *Evḍaḥ*, IV, 353; *B. Marḍıyye*, II, 263; *Ṣabbân*, IV, 219; *Tasrîḥ*, II, 346; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 258; krş. *Muʿcem*, s. 440; *Indices*, s. 31; *M. Mufaṣṣal*, III, 1109.

[483] *İ. ʿAḳīl*, II, 547; *Evḍaḥ*, IV, 369; *B. Marḍıyye*, II, 288; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 259; *Divanı*, 109; krş. *Muʿcem*, s. 155; *Indices*, s. 95; *M. Mufaṣṣal*, I, 336.

İBDAL

359. [أَلا طَرَقَتْنا مَيَّةُ بِنْتَةُ مُنْذِرٍ] فما أَرَقَ النِّيَّامَ إِلا كَلامُها

Bahir : Tavîl

Söyleyen : Ebu'l-Ğamr el-Kilabî[484]

Anlam : Munzir'in kızı Meyye geceleyin kapımızı çalmaz mı? Çünkü ancak onun sözleri uyuyanları uyandırır.

Şahid : نائم kelimesinin çoğulu نُوَّم veya نُوّام şeklinde gelmesi gerekirken و, ي 'ya dönüştürülerek النِّيّام şeklinde kullanılmıştır. Yapılan bu i'lal ise şazdır [485].

---

[484] Ebu'l-Ğamr el-Kilabî : İncelenen kaynaklarda hayatıyla ilgili bir bilgiye rastlanamadı.

[485] *İ. ʿAḳīl*, II, 579; *Evḍaḥ*, IV, 391; *Ṣabbân*, IV, 328; *Tasrîḥ*, II, 383; *ŞŞİ ʿAḳīl*, s. 259-260; krş. *Muʿcem*, s. 344; *Indices*, s. 256; *M. Mufaṣṣal*, II, 852.

SONUÇ

Oldukça meşakkatli ve uzun bir çalışmanın sonunda ortaya konan bu eserde, şahid beyitler gerek Türkçe'ye çevirileri gerekse de gramatik inceleme bakımından bu alanda öğrenim görenlere ve akademik çalışma yapacak olanlara önemli bir kolaylık sağlayacaktır. Zira burada çeviriler ve gramatik incelemenin yanında dipnotlarda gösterilen kaynaklar bu beyitler için aynı zamanda bir fihrist özelliği taşamıktadır. Çünkü incelenin şavahid indexlerinde bazı beyitlerin yer almadığı tesbit edilmiştir. Örneğin: 22, 202, 209, 231, 239, 314, 316 ve 325. beyitler İndices'de; 20, 49, 243, 252, 274, 287, 300 ve 325. beyitler ise Abdusselam Harun'un Mu'cem'inde bulunamamış fakat incelenen kaynaklarda tesbit edilmiştir.

Beyitler divanlarda tesbit edilmiş ve şairlerin kısa biyografileri dipnotlarda verilmiştir. Bu kadarıyla kalınmamış şairler dönemlirine göre tasnif edilmiştir. Buna göre söyleyeni belli olan 247 beyitin ait olduğu 108 şairden 34'ü Cahiliye, 13'ü Muhadram, 6'sı İslami, 37'si Emevi, 8'i ise Abbasi şairidir. Bu şairlerden 5 tanesi de kadın şairdir. İncelenen biyografik kaynaklarda bu şairlerden 11 tanesinin hayatıyla ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

Konumuzu teşkil eden 359 beyitten 106'sının söyleyeni bilinmemekte, 6 tanesinin söyleyeni ise ihtilaflı olup üzerinde ihtilaf edilen şairlerin isimleri yer aldıkları sayfadaki dipnotta zikredilmiştir.

Arap gramerinin *Şerhu İbn 'Akil*'in perspektifinden baştan sona taranması ve ihtilaflarla birlikte incelemeye tabi tutulması, öncelikle bize önemli katkılar sağlamış ve büyük bir önemi haiz olan şiirle istişhad müessesesinin kapısını aralamamızı sağlamıştır. Ancak içine girdiğimiz konunun derinliği incemenin ilerleyen aşamalarında kendini göstermeye başlamış ve ayrıntıdan kaçmamızı gerekli kılmıştır.

Bu eserde yer alan 359 şahid beyitin tercümesi; şahid kelime, terkib ve cümlelerin zikredilmesinin yanında verilen dipnotların beyitler için bir fihrist teşkil etmesi; ;ahid mahallerinin zikredilerek ekoller arasındaki ihtilaflardaki rolleri; çalışmanın sonunda verilen şair isimleriyle özel isim ve yer isimlerini kapsayan ayrı indexler gibi hususlar da araştırmacıların istifadelerine sunulmuştur.

ŞAİR İNDEXİ

Aḫṭal et-Tağlibī;178, 278.
A'şā Meymun b. Ḳays; 140, 162, 193, 211, 257, 264, 280, 346.
Abbas b. Aḥnef; 29.
Abbas b. Mirdas; 74, 271.
Abd-i Yağūs b. Vaḳḳāṣ el-Hariṣī; 306.
Abdullah b. ez-Zebīr el-Esedī; 128.
Abdullah b. ez-Zibe'rā; 128, 228.
Abdullah b. Hemmam es-Selūlī; 126, 192.
Abdullah b. Keysebe; 292.
Abdullah b. Revaḥa; 312.
Adiy b. Rıḳa; 75.
Adiy b. Zeyd el-'Ibādī; 302.
Amir b. Cuveyn eṭ-Ṭāī; 146.
Şamme b. ʿAbdillah; 7.
Amr b. Ḫuṣarim el-Buclī; 342.
Amr b. Aḥmer el-Bahilī; 131.
Amr b. Beraḳa el-Hemedanī; 217.
Antara b. Şeddād; 35, 101, 133.
Antera b. 'Arūs; 101.
Atike bnt. 'Abdulmuttalib; 161.
Atike bnt. Zeyd b. 'Amr b. Nufeyl; 104.
Avvam b. 'Uḳbe b. Ka'b b. Zuheyr; 141.
Aḥvaṣ el-Ensarī; 307, 345.
Bilinmeyenler; 13, 14, 16, 19, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 41, 42, 45, 47, 61, 63, 64, 66, 70, 78, 81, 82, 83, 87, 89, 95, 97, 99, 400, 105, 106, 107, 108, 113, 115, 118, 119, 130, 136, 138, 150, 158, 160, 163, 170, 175, 176, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 190, 195, 196, 197, 201, 202, 222, 224, 225, 226, 229, 230, 232, 233, 235, 239, 244, 247, 248, 251, 252, 260, 265, 266, 267, 268, 272, 273, 274, 279, 286, 289, 290, 291, 298, 301, 304, 305, 309, 314, 322, 325, 326, 332, 335, 337, 338, 339, 344, 350, 356.
Bnt. Murre b. 'Ahān; 318.
Buceyr b. Ebī Sulmā; 243.
Cemil b. Ma'mer; 220.
Cenūb uḫtu ẕi'l-Kelb; 22.
Cerîr b. ʿAtıyye; 1, 8, 23, 53, 159, 234, 275, 276, 284, 287, 295, 296, 311, 351.
Darb-ı mesel; 73.
Dessar b. Şeyban en-Nemirī; 327.
Ebū 'Ata' es-Sindī; 56.
Ebu Ṣaḫr el-Huẕelī; 207.
Ebu Duād el-İyadī; 215, 238.
Ebu Nuvas; 39.
Ebū Sehm el-Huẕelī; 93.
Ebū Yezīd el-Eslemī; 92.
Ebu Ẕueyb el-Huẕelī; 26, 123, 169, 198, 245
Ebu Ḥayye en-Numeyrī; 240.
Ebū Ḥıraş el-Huẕelī; 310.
Ebū Ḥızam el-'Aklī; 102.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ebu'l-'Ala' el-Ma'arrī; 57.
Ebu'l-Esved ed-Duelī; 152, 328.
Ebu'l-Ğamr el-Kilabī; 359.
Ebu'n-Necm el-'Iclī; 237, 313, 324.
el- 'Accāc; 262.
el-Ḳuṭamī; 250, 355.
Enes b. Müdrik el-Ḫaṯ'amī; 331.
Eḍbaṭ b. Ḳuray' es-Sa'dī; 319.
Farazdaḳ; 15, 30, 48, 50, 51, 67, 69, 177, 221, 242, 253, 281, 282.
Faṭıma bnt. Esed; 71.
Ferīṭ b. Enīf; 164.
Find ez-Zimmānī; 173.
Fur'an b. A'raf; 127.
Ḥaris b. Ḥıllıza; 139, 349.
Ḥassan b. Ṣabit; 49, 151, 168.
Ḥatim eṭ-Ṭāī; 165.
Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad; 20, 33, 68
Ḥumeyd b. Ṣevr el-Hilālī; 10, 59.
Ḥuṭay'a; 25, 329, 334.
Hudbe b. Ḫaşram; 86, 134.
Ḫıdaş b. Zuheyr; 60, 117.
İhtilaflı; 110, 116, 125, 186, 353, 357.
İmru'u'l-Ḳays b. Ḥucur; 12, 44, 46, 218, 269, 316, 320.
Ka'b b. Cu'ayl; 336.
Ka'b b. Zuheyr; 129.
Kays b. Mulevvaḥ; 114, 148.
Kelḥabe el-Yerbu'ī; 91.
Kenze Ummu Şemle b. Berd; 277.
Kuṣeyyir 'İzze; 94, 96, 348.
Kumeyt b. Zeyd el-Esedī; 52, 132, 135, 167.
Ḳays b. Mulevvaḥ; 114, 148.
Ḳays b. Ḫuṭaym; 55.
Ḳulaḥ b. Ḥazen b. Cenab; 258.
Ḳutrī b. Fucā'e; 213.
Ḳuḥayf el-'Ukaylī; 209.
Lebīd b. Rabī'a; 122, 180, 254.
Malik b. Rayb; 189.
Malik b. Zuğbe; 249.
Manẓūr b. Suḥaym el-Faḳ'asī; 4.
Merrar b. Munḳıẕ; 246.
Merrar b. Sa'īd el-Fak'asī; 293.
Meysun bnt. Buḥdul; 330.
Mirar b. Selāme el-'Ukaylī; 171.
Mu'aviye b. Ebī Sufyan; 199241.
Muhammed b. 'Abdillah el-Medenī; 172.
Muhammed b. Münaẕir; 88.
Muzaḥım el-'Ukaylī; 212.
Mühelhil b. Rabī'a; 308.
Nabiğa el-Ca'dī; 80.
Nabiğa eẕ-Ẕubyānī; 2, 43, 137, 205, 227, 300, 343.
Nemr b. Tevleb; 121, 157.
Nu'man b. Beşīr; 124.
Nu'man b. Munẕir; 72.
Nuṣayb b. Riyaḥ; 54.
Ömer b. Ebī Rabī'a; 131, 144, 256, 294, 297, 358.
Rā'ī en-Numeyrī; 231, 259, 299.
Reşīd b. Şihab el-Yeşkurī; 37.
Ru'be b. 'Accāc; 5, 6, 11, 17, 58, 84, 98, 154, 155, 156, 204, 210, 219, 255, 288, 317.
Salim b. Dāre; 191.
Selame b. Cendel; 109.
Selīt b. Sa'd; 153.
Semev'el b. 'Adiya'; 65.
Sevad b. Ḳarib; 76.
Suḥaym b. Veṣil er-Riyaḥī; 9, 285.
Şanfarā el-Ezdī; 77.
Teebbeṭa Şerran; 85, 352.

Tevbe b. Ḥumeyyir; 347.
Ṭarafa; 24, 263, 333.
Ṭuleyha b. Ḫuveylid el-Esedī; 188.
Ṭırımmaḥ; 103.
Ubeydullah b. Ḳays b. Ruḳayyat; 142.
Ubū Zeyd eṭ-Ṭāī; 340.
Udeyl b. Furḫ; 303.
Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt; 90, 112, 143.
Urve b. Verd; 270.
Urve b. Ḥızam; 187, 354.
Yezid b. eṣ-Ṣa'ıḳ; 236.
Yezid b. Ḥakem; 200.
Zeyd el-Ḫayl; 18, 261.
Ziyad b. Seyyar; 120.
Ziyad el-A'cem; 214, 323.
Zuheyr b. Ebī Sulmā; 341.
Zuheyr b. Mes'ūd eḍ-Ḍabbī; 40.
Ḍamra b. Ḍamra en-Nehşelī; 111, 216.
Ẕu'l-Isba' el-'Advānī; 208, 321.
Ẕu'r-Rumme; 68, 145, 147, 166, 223, 283, 315.

ÖZEL İSİM VE YER İSİMLERİ İNDEXİ

Aḫṭal et-Tağlibī; 103, 154
A'şā; 82, 94, 112, 121, 145, 148, 155, 191
Abbas b. Aḥnef; 18
Abbas b. Mirdas; 42
Abbas b. Mirdās; 151
Abd-i Yağūs b. Vaḳḳāṣ el-Hariṣī; 170
Abdullah b. ez-Zebīr el-Esedī; 75
Abdullah b. ez-Zibe'rā; 130
Abdullah b. Hemmam es-Selūlī; 74, 111
Abdullah b. Keysebe; 162
Abdullah b. Revaḥa; 173
Abdurrahman b. Mulcem; 137
ᶜAdiy; 171, 173
ᶜAdiy (b. Ḥatim); 4
ᶜAdiy b. Hatim; 89
Adiy b. Rıḳa; 43
Adiy b. Zeyd el-'Ibādī; 168
Amir b. Cuveyn eṭ-Ṭāī; 85
Ammar; 77
Ṣamme b. ᶜAbdillah; 5
ᶜAmr; 22,150
Amr b. Ḫuṣarim el-Buclī; 188
Amr b. Aḥmer el-Bahilī; 77
Amr b. Beraḳa el-Hemedanī; 125
ᶜAmr b. Zubeyr; 175
Antara b. Şeddād; 21, 78
Antera; 59
Arūz; 170
Atıyye; 39
Atike bnt. 'Abdulmuttalib; 94
Atike bnt. Zeyd b. 'Amr b. Nufeyl; 60
Avvam b. 'Uḳbe b. Ka'b b. Zuheyr; 82
ᶜAvn b. Miḫraḳ; 148
Azze;192
Aḥvaṣ el-Ensarī; 170, 190
Bekr; 163
Benī Temim; 123
Benū Adnan; 25
Benū Ebi Bekr; 40
Benu Ğabra'; 15
Benū Kahtan; 25
Benū Lihb; 24
Benū Ma'add; 32
Benū Ma'd; 19
Benū Malik; 20
Bişr; 163
Bnt. Murre b. 'Ahān; 176
Buceyr; 138
Buceyr b. Ebī Sulmā; 138
Cafer; 6
Cemil b. Ma'mer; 126
Cemre; 144
Cenūb Uḫtu Ẕi'l-Kelb; 14
Cerīr b. 'Atıyye; 1, 6, 14, 28, 30, 92, 133, 153, 157, 159, 164, 165, 173, 194
Ḍamra b. Ḍamra en-Nehşelī; 65, 124
Dare; 111

Darīn; 95
Ḍavṭara'oğulları; 194
Deṣṣar b. Şeyban en-Nemirī; 181
Dehna; 95
Dinar; 148
Ebā Malik; 74
Ebu Ḫuraşe; 43
Ebu ʻAmr; 73
Ebū 'Ata' es-Sindī; 32
Ebu Ṣaḫr el-Huẕelī; 119
Ebu Duād el-İyadī; 124
Ebu Duād el-İyādī; 135
Ebu Hafs Ömer; 162
Ebu Nuvas; 23
Ebū Sehm el-Huẕelī; 54
Ebū Yezīd el-Eslemī; 54
Ebu Ziyad; 116
Ebu Ẕueyb el-Huzelī; 72
Ebu Ẕueyb el-Huẕelī; 114, 139
Ebū Ẕueyb el-Huẕelī; 16, 99
Ebu Ḥaneş; 77
Ebu Ḥayye en-Numeyrī; 136
Ebū Ḥıraş el-Huẕelī; 172
Ebū Ḥızam el-ʻAklī; 59
Ebu'l- Ğaylan; 89
Ebu'l- Miğvar; 114
Ebu'l-ʻAla' el-Maʻarrī; 33
Ebu'l-Esved ed-Duelī; 88, 181
Ebu'l-Ğamr el-Kilabī; 198
Ebu'n-Necm el-ʻIclī; 135, 174, 179
Ekraᶜ b. Habis; 188
el- ʻAccāc; 147
el-Ḳuṭamī; 141, 195
Enes b. Müdrik el-Ḫaṣʻamī; 183
Esmā'; 157
Ey Kaᶜb; 138
eṭ-Ṭırımmaḥ; 60
Ezriʻāt; 8
Eḍbaṭ b. Ḳuray‘ es-Sa‘dī; 177
Farazdaḳ; 10, 18, 27, 29, 38, 40, 103, 126, 137, 142, 156, 157
Fatıma bnt. Esed; 41
Fehm; 50
Ferīṭ b. Enīf; 96
Find ez-Zimmānī; 101
Fur‘an b. A‘raf; 74
Ğamīm; 82
Ḥabiṭāt; 123
Ḥalīme günü; 118
Harboğulları; 75
Ḥaris b. Ḥıllıza; 81, 192
Ḥasan; 115
Ḥassan b. Ṣabit; 28, 88, 98
Ḥatim eṭ-Ṭāī; 96
Ḥaẕami; 10
Ḫıdaş b. Zuheyr; 35, 69
Ḥibal; 109
Hind; 53
Ḫubeyb; 13
Hudbe b. Ḫaşram; 50, 78
Ḥumeyd b. Malik el-Erḳad; 13, 39
Ḥumeyd b. Şevr el-Hilalī; 7
Ḥumeyd b. Şevr el-Hilālī; 34
Ḥutay'a; 15, 182
Ḥuṭay‘a; 184
İmri'u'l-Kays b. Ḥucur; 8, 26, 27, 125, 150, 175, 178,
Ka‘b b. Cu‘ayl; 185
Ka‘b b. Zuheyr; 75
Kasım; 78
Kays; 22, 82
Kays (oğulları); 13
Ḳays b. Ḫuṭaym; 32
Kays b. Mulevvaḥ; 67
Ḳays b. Mulevvaḥ; 87
Kelḥabe el-Yerbu'ī; 53

Kenze Ummu Şemle b. Berd; 154
Kırmeleyn; 146
Ḳulaḫ b. Ḥazen b. Cenab; 145
Kuleyb; 29
Kuleyb (kabilesi); 126
Kumeyt b. Zeyd el-Esedī; 30, 77, 79, 98
Kureyş; 103, 104
Kuşeyyir 'Izze; 192
Kuşeyyir 'İzze; 55, 56
Ḳuteybeoğulları; 177
Ḳutrī b. Fucā'e; 122
Ḳuḥayf el-'Ukaylī; 120
Lebīd b. Rabī'a; 71, 143, 105
Leyla; 57, 87
Leylā el-Aḫyeliyye; 191
Malik; 111
Malik b. Rayb; 109
Malik b. Zuğbe; 141
Malikoğulları; 60
Manẓūr b. Suḥaym el-Faḳ'asī; 3
Maṭar; 170
Medyen; 192
Merrar b. Munḳıẕ; 139
Merrar b. Sa'īd el-Fak'asī; 163
Meysun bnt. Buḥdul; 182
Meyy; 154
Meyye; 36, 198
Mirar b. Selāme el-'Ukaylī; 100
Misma'; 141
Misvar; 129
Mu'aviye b. Ebī Sufyan; 137
Muhammed b. 'Abdillah el-Medenī; 101
Muhammed b. Münaẓir; 51
Musa; 165
Muzaḥım el-'Ukaylī; 122
Muḥarib; 29
Mühelhil b. Rabī'a; 171
Nabiğa el-Ca'dī; 47
Nabiğa eẕ-Ẕubyānī; 2, 25, 80, 118, 129, 167, 189
Necd; 5
Nemr b. Teṿleb; 71, 91
Nu'man b. Beşīr; 73
Nu'man b. Munẕir; 41
Nuh; 106
Nuṣayb b. Riyaḥ; 31
Ömer b. Ebī Rabī'a; 84, 144, 163, 165, 197
Rā'ī en-Nemīrī; 146
Rā'ī en-Numeyrī; 132, 166
Rabab; 197
Reşīd b. Şihab el-Yeşkurī; 22
Ricām Günü; 55
Ru'be b. 'Accāc; 2, 4, 7, 11, 34, 49, 57, 90, 117, 121, 125, 143, 159, 176
Salim b. Dāre; 111
Selame b. Cendel; 64
Selīt b. Sa'd; 89
Semev'el b. 'Adiya'; 37
Semra'; 21
Sevad b. Ḳarib; 44
Sevda; 82
Siba' Vadisi; 158
Sibeveyh; 65, 153
Sinimmar; 89
Suheyl yıldızı; 129
Suleyk; 183
Su'da; 146
Suḥaym b. Veṣil er-Riyaḥī; 6, 158
Şa'ab'ab; 178
Şanfarā el-Ezdī; 45
Tağlibliler; 153
Ṭalk; 77
Ṭarafa; 15, 147, 183
Ṭarīf b. Malik; 175
Teebbeṭa Şerran; 50

Teebbṭa Şerran; 194
Tevbe b. Ḥumeyyir; 191
Ṭuleyha b. Ḫuveylid el-Esedī; 109
Ubeydullah b. Ḳays b. Ruḳayyat; 83
Ubū Zeyd eṭ-Ṭāī; 187
Udeyl b. Furḫ; 168
ᶜUkaẓ; 94
Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt; 52, 66, 84
Ummu Evᶜal; 117
Ummu ᶜAmr'; 150
Ummu'l-Ḥuleys; 59
Urve b. Verd; 151
Urve b. Ḥızam; 108, 195
Urve; 70
Ümmü Kasım; 78
Yezid b. eṣ-Ṣa'ıḳ; 134
Yezid b. Ḥakem; 116
Zelfa'; 160
Zeyd; 56
Zeyd el-Ḫayl; 11, 146
Ziyad b. Seyyar; 70
Ziyad el-A'cem; 123, 179
Zuheyr b. Ebī Sulmā; 187
Zuheyr b. Mes'ūd eḍ-Ḍabbī; 24
Zur'a (b. 'Amr); 80
Zureyḳ; 95
Ẕenābāt; 117
Ẕu'l-Isba' el-'Advanī; 120, 178
Ẕu'r-Rumme; 36, 85, 86, 97, 128, 157, 175

VEZİN LİSTESİ

1. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
2. Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün
3. Mefâ'îlün Müstef'ilün Müstef'ilün // Mefâ'îlün Müstef'ilün Müstef'ilün
4. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'îlün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
5. Fe'ûlün Mefâ'îlün Müstef'ilün // Mefâ'îlün Müfte'ilün Mefâ'îlün
6. Müfte'ilün Müfte'ilün Fe'ûlün // Müfte'ilün Müstef'ilün Fe'ûlün
7. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
8. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlü // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
9. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
10. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'îl
11. Müfte'ilün Müstef'ilün Mef'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mef'ûlün
12. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
13. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
14. Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
15. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
16. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlü
17. Mefâ'eilün Müfte'ilün Mef'ûlü // Müfte'ilün Müstef'ilün Fe'ûlün
18. Mufâ'aletün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün
19. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
20. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ilün // Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ilün
21. Müfte'ilün Müstef'ilün Müfte'ilün // Müstef'ilün Mefâ'îlün Müstef'ilün
22. Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
23. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mef'ûlü
24. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
25. Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
26. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'îlün
27. Müstef'ilün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Müstef'ilün Mefâ'îlün Mef'ûlün
28. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlü // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
29. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Fe'ûlün
30. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün

31. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
32. Müstef'ilün Mefâ'îlün Mefâ'îlün // Müfte'ilün Mefâ'îlün Müfte'ilün
33. Fe'ûlün Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ul // Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ul
34. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
35. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
36. Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Müstef'ilün
37. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
38. Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün // Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün
39. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ul // Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ul
40. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
41. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
42. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
43. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
44. Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlü // Fe'ûlün Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûlün
45. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
46. Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl // Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl
47. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
48. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'lün
49. Müfte'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
50. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
51. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
52. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
53. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Müstef'ilün // Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Fâ'ilün
54. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
55. Müfte'ilün Fâ'ilâtü Müfte'ilün // Müfte'ilün Mef'ûlâtü Müfte'ilün
56. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
57. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
58. Müfte'ilün Müstef'ilün Mef'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün
59. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
60. Mufâ'aletün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
61. Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilâtün // Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilün
62. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
63. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
64. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlü Fe'ûlün Fe'ûlün
65. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'il // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'il
66. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
67. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
68. Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün

69. Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün
70. Mufâ'aletün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
71. Mütefâ'ilün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün
72. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
73. Müfte'ilün Müfte'ilün Müstef'ilün
74. Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
75. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Fe'ilâtün // Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Müstef'ilün
76. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
77. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
78. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
79. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Fe'ûlün
80. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
81. Müfte'ilün Fâ'ilün Mufâ'aletün // Müstef'ilün Fâ'ilün Mefâ'îlün
82. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
83. Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'lün
84. Müstef'ilün Müfte'ilün Müstef'ilün // Müstef'ilün Müstef'ilün Mefâ'îlün
85. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
86. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlü // Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün
87. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
88. Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilâtün // Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilâtün
89. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
90. Müfte'ilün Fâ'ilün Mufâ'aletün // Müstef'ilün Fâ'ilün Mufâ'aletün
91. Fe'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilâtün // Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilâtün
92. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
93. Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlü // Fe'ûlün Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûlün
94. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
95. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
96. Müstef'ilün Fâ'ilâtü Müfte'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilâtü Müfte'ilün
97. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
98. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlü // Müstef'ilün Müstef'ilün Mefâ'îlün
99. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Fe'ûlün
100. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
101. Müstef'ilün Fe'iletân Müstef'ilün // Müstef'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün
102. Mufâ'aletün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün
103. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
104. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün
105. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Fe'ûlün
106. Müstef'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Müstef'ilün Fe'ilün

107. Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün // Fâ‘ilâtün Mefâ‘elün Fe‘ilâtün
108. Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün // Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
109. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müfte‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
110. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün // Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün
111. Mefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün
112. Mefâ‘ilü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
113. Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘lün
114. Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
115. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
116. Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
117. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
118. Mefâ‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
119. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Fe‘ûlün
120. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
121. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
122. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
123. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilü // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
124. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
125. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
126. Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl
127. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
128. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
129. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fe‘ilün Mefâ‘ilün Fâ‘lün
130. Mefâ‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
131. Mufâ‘aletün .Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
132. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
133. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün
134. Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün // Müstef‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
135. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
136. Müstef‘ilün Fe‘iletân Fe‘ûlün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlün
137. Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mef‘ûlü
138. Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
139. Fâ‘ilâtün Müstef‘ilün Fe‘ilâtün // Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün
140. Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl
141. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
142. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Fe‘ûlün
143. Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûl
144. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün

145. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
146. Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûl
147. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
148. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
149. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Mefâ‘îlün Fe‘ilün // Mefâ‘îlün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûl
150. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
151. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
152. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
153. Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘îlün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
154. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûlü // Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlü
155. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlü // Müfte‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûlü
156. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Müstef‘ilün
157. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün
158. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fe‘ûlün // Fâ‘ilâtün Fe‘ilâtün Fâ‘ilün
159. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
160. Fe‘ûlün Mefâ‘îlü Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
161. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün
162. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
163. Müstef‘ilün Müfte‘ilün Mef‘ûlü // Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Mef‘ûlü
164. Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
165. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
166. Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlün
167. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
168. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
169. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
170. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Müfte‘ilün // Müstef‘ilün Mefâ‘îlün Müfte‘ilün
171. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilü // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
172. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün
173. Mefâ‘îlü Mefâ‘îlün // Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
174. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
175. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
176. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
177. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
178. Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
179. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
180. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
181. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
182. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün

183. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müfte'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
184. Müstef'ilün Müstef'ilün Fâ'ilün // Mefâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün
185. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
186. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mef'ûlü // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'lün
187. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'il
188. Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün
189. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün
190. Fe'ilâtün Fe'ilâtü Fâ'ilün // Fâ'ilâtü Fe'ilâtün Fâ'ilün
191. Mefâ'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
192. Fe'ûlün Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûl // Fe'ûlün Fe'ûlü Fe'ûlün Fe'ûl
193. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Fe'ul // Müstef'ilün Müstef'ilün Fe'ul
194. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Fe'ûlün
195. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
196. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün Fe'ûlün
197. Mefâ'ilün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'ilün Mufâ'aletün Fe'ûlün
198. Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Fe'ûlün
199. Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün
200. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün
201. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün // Mefâ'ilün Mufâ'aletün Fe'ûlün
202. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Mefâ'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
203. Müstef'ilün Fâ'ilâtün Müfte'ilün // Mefâ'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
204. Mefâ'ilün Müstef'ilün Mefâ'ilün // Mefâ'ilün Mefâ'ilün Müstef'ilün
205. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün
206. Müfte'ilün Müstef'ilün Mefâ'ilün // Mefâ'ilün Mefâ'ilün Müstef'ilün
207. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün
208. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'lün
209. Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'ilün Mufâ'aletün Fe'ûlün
210. Mefâ'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
211. Mefâ'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
212. Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün Mefâ'ilün
213. Mütefâ'ilün Müstef'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Müstef'ilün Mefâ'ilün
214. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün // Mufâ'aletün Mufâ'aletün Fe'ûlün
215. Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün // Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilâtün
216. Müstef'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün // Müstef'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün
217. Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün
218. Fe'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'ilün Fe'ûlü Mefâ'ilün
219. Müfte'ilün Müstef'ilün Mefâ'ilün // Müstef'ilün Müstef'ilün Mefâ'ilün
220. Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün // Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

221. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
222. Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mef‘ûlü
223. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
224. Müfte‘ilün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün // Müstef‘ilün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün
225. Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl
226. Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
227. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
228. Fâ‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün // Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
229. Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
230. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
231. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
232. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘îlün // Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlün
233. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
234. Mefâ‘îlün Mütefâ‘ilün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mütefâ‘ilün Fe‘ûlün
235. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
236. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün
237. Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Müstef‘ilün
238. Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûlün
239. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
240. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
241. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
242. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün
243. Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
244. Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Fe‘ûlün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûlün
245. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün
246. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
247. Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûl // Fe‘ûlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün Fe‘ûl
248. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
249. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
250. Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
251. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
252. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
253. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün F‘ilün // Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
254. Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mef‘ûlü
255. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlün // Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Mef‘ûlün
256. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
257. Mefâ‘îlün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘îlün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
258. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün

259. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
260. Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlâtün
261. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
262. Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Müstef‘ilün
263. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün // Fe‘ilâtün Mefâ‘îlü Fe‘ûl
264. Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün
265.Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
266. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlün // Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Fe‘ûlün
267. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûlü // Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Mef‘ûlün
268. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
269. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
270. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
271. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
272. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
273. Mefâ‘îlün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
274. Mefâ‘îlün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilün Mefâ‘îlün Müstef‘ilün
275. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûl // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fâ‘lün
276. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
277. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
278. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
279. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
280. Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Fâ‘ilün // Mefâ‘îlün Müfte‘ilün Fâ‘ilün
281. Mefâ‘îlün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün
282. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
283. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
284. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
285. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘il
286. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mef‘ûlün
287. Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün
288. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün // Müstef‘ilün Mefâ‘îlün Müstef‘ilün
289. Müstef‘ilün Müfte‘ilün Müfte‘ilün // Müfte‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün
290. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün // Müstef‘ilün Müfte‘ilün Müstef‘ilün
291. Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
292. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Müstef‘ilün
293. Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mef‘ûlün // Mefâ‘îlün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
294. Fe‘ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlü Fe‘ûlün
295. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
296. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Mefâ‘îlün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün

297. Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün // Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün
298. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
299. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
300. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
301. Müfte‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Müfte‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün
302. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün
303. Müfte‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün
304. Müfte‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün // Müfte‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün
305. Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün // Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün
306. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
307. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
308. Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün // Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fâ‘ilâtün
309. Mefâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ûlün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlün
310. Müstef‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Müstef‘ilün Mef‘ûlün
311. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
312. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün // Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün
313. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün
314. Mefâ‘ilün Mefâ‘ilü // Mefâ‘ilün Mefâ‘ilü
315. Fe‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlü Mefâ‘ilün
316. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
317. Müfte‘ilün Müfte‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mefâ‘ilün
318. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün // Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘lün
319. Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün // Müfte‘ilün Mef‘ûlâtü Müfte‘ilün
320. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
321. Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü // Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü
322.Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
323. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün
324. Müstef‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ûlün
325. Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Fe‘ilün // Fe‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fe‘ilâtün
326. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
327. Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mefâ‘ilün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün
328. Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Müstef‘ilün // Müstef‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘lün
329. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Mefâ‘ilün
330. Mufâ‘aletün Mufâ‘aletün Fe‘ûlün // Mufâ‘aletün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün
331. Müstef‘ilün Fâ‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
332. Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün // Müstef‘ilün Fe‘ilün Müstef‘ilün Fe‘ilün
333. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün
334. Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün // Fe‘ûlün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün Mefâ‘ilün

335. Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün F'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
336. Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fâ'ilün // Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fâ'ilün
337. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
338. Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilâtün // Fe'ilâtün Müstef'ilün Müstef'ilün
339. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
340. Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilâtün // Fâ'ilâtün Mefâ'îlün Fâ'ilâtün
341. Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün // Mefâ'îlün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
342. Müstef'ilün Mefâ'îlün Müstef'ilün // Müfte'ilün Müstef'ilün Mefâ'îlün
343. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mefâ'îlü Fâ'ilâtün
344. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
345. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
346. Mefâ'îlün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
347. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
348. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'lün
349. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
350. Müstef'ilün Mütefâ'ilün Müstef'ilün // Müstef'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün
351. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün
352. Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün // Mefâ'îlün Mufâ'aletün Fe'ûlün
353. Müfte'ilün Müstef'ilün Mef'ûlü // Müstef'ilün Müfte'ilün Fe'ûlün
354. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
355. Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün // Müstef'ilün Fe'ilün Müstef'ilün Fe'ilün
356. Müfte'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün // Müstef'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün
357. Mefâ'îlün Müfte'ilün Fe'ûlün // Müstef'ilün Mefâ'îlün Fe'ûlün
358. Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün
359. Fe'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlü Mefâ'ilün // Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'ilün

KAFİYE İNDEXİ

حرف الهمزة

..... إِتْلاَئِهـــاَ ٧٣
وَأَعْلَـــمُ ..... وَلاَ سَـــوَاءُ ١٠٢
أَوْ مَنَعْتُمْ ..... الوَلاَءُ لاَ أَقْعُد ١٣٩
..... الأَعْـــــــدَاءِ ١٦٣
فَجـــاَتْ ..... لِـــوَاءُ ١٧٩
بعشـــرتك ..... الوفـــاء ٢٥٢
ألم أك ..... والإخـــــاء ٣٢٩
يـــا لـــك..... واللهـــاء ٣٥٣

حرف الباء

أَقِلِّي .....أَصاَبَا ١
عَلَـــي ..... وَتَغِيـــبُ ١٠
بِـأَنَّ ذاَ ..... الذِّيـــبُ ٢٢
مُرَسَّـعَةٌ ..... أَرْنَبـــاَ ٤٦
أَهاَبُكَ .....حَبِيبُهـــاَ ٥٤
سَرَاَةُ .....الْعِـرَابِ ٧٠
فَكُنْ ..... قـــاَرِبِ ٧٦
عَسَي .....فَرَجٌ قَرِيـبُ ٨٦
كَرَب ..... غَضُـوبُ ٩١
فَمُوشِـــكَةٌ ..... يَبَانَـــاَ ٩٣
أُمُّ الْحُلَيْـــسِ ..... الرَّقَبَـــه ١٠١
إِنَّ الشَّبَابَ ..... لِلشَّـــبِ ١٠٩
هَذاَ.....وَلاَ أَبُ ١١١
وَرَبَّيْتُـــهُ..... شـــاَرِبُهْ ١٢٧
كَذَاكَ ..... الأَدَبُ ١٣٠
بِـأَيِّ كِتـــاَبٍ .....و تحسب ١٣٢
يَمُـرُّونَ..... الحقـــائب ١٦٢
عَلَي حِينَ ..... الغالب
فَمـاَ لِـيَ ..... مَذْهَـبُ ١٦٧
لَئِنْ كـــاَنَ..... لَحَبِيـــبُ ١٨٧
أَتَهْجُـرُ ..... تَطِيـــبُ ١٩٤
فَقُلْـــتُ ..... مِنْـــكَ قَرِيـــبُ ١٩٦
وَاهٍ ..... عَطَبَـهْ ٢٠٢
خَلِّي ..... أَقْرَبـــاَ ٢٠٣
تَخَـــيَّرْنَ ..... التِّجـــاَرِبِ ٢٠٥
وَمـــاَ زَالَ ..... لِغُـــرُوبِ ٢٣٣
نَجَوْتُ ..... طـاَلِبِ ٢٤١
فَقـــاَلَتْ ..... أَطْيَـــبُ ٢٨٢
وَمـاَ أَدْرِي ..... أَصـــاَبُوا ٢٨٧
فَـــالْيَوْمَ ..... مِـــنْ عَجَـــبِ ٢٩٨
تبصر ..... شعبعب ٣٢٠
لولا ..... تراب ٣٣٢
فأمـــا ..... المواكـــب ٣٤٩
[كأنـه ..... القصبـــا ٣٥٧

حرف التاء

لَبْـــتَ.....فَاشْـــتَرَيْتُ ١٥٥
كِـلاَ أَخِـي ..... المُلِمَّـــاتِ ٢٢٩
يـــاَ قَـــوْمِ ..... المَـــوْتُ ٢٦٧
خَبِـــيرٌ ..... مَـــرَّتْ ٤١
مَـنْ يَـكُ ..... مُشَـتَّى ٥٨
أَلاَ عُمَـرَ ..... العَفَـــلاَتِ ١٥
قَـــدْ كُنْـــتُ ..... مُلِمَّـــاَتُ ٢٥

حرف الجيم

شَـــرِبْنَ ..... نَئِيـــجُ ٩٨
عَشِـــيَّةَ ..... وَحَجِيـــجُ ٥٩
قَلَـــبِي دِينَـــهُ .... هَيُـــوجُ

حرف الحاء

نَحْنُ الَّذُونَ ..... مِلْحاحاً ٢٧
وَقَدْ كُنْتَ ..... بائِحُ ٣٥
[إذا اللِّقاحُ ..... مَصْبُوحُ ١١٦
إذا سايَرَتْ ..... أمْلَحُ ٢٨٤
يا ناق ..... فنستريحا ٣٢٤
ولو أن ..... وصفائح ٣٤٧
لسلمت ..... صائح
[الآن ٣٥٠
صحاح

حرف الدال

رَأَيْتُ ..... جُنُوداً ١١٧
دُرِيتَ ..... حَمِيدُ ١١٩
رَمَى ..... سُمُودا ١٢٨
فردّ ..... سُودا
وَخُبِّرْتُ ..... أعُودُها ١٤١
كَسا ..... الْمَجْدِ ١٥٠
لَمْ يُغْنَ ..... ذُو هُدَيٍ ٥٦
إذا كُنْتَ ..... لِلْعَهْدِ ٦٠
وَأَلْمِغِ ..... ذِي وُدِّ
وَبِالْجِسْمِ ..... تَشْهَدِ ٨١
وَما ..... يدِي ٨٢
فَلا ..... زِيادِ ٠١
أتانِي ..... فَرِيدُ ٦١
شَلَّتْ ..... الْمُتَعَمِّدِ ٠٤
تَزَوَّدْ ..... زادا ٧٦
ماذا تَرى ..... إلاّ بِعَدّادِ ٩٥
كانوا ..... أولادى

أَزِفَ ..... قَدِنْ ٢
دَعانِيَ ..... مُرْداً ٧
فَقُلْتُ ..... ماجِد ١٩
قَدْنِيَ ..... الْمُلْحِدِ ١٩
رَأَيْتُ ..... الْمُمَدَّدِ ٢٤
مِنَ الْقَوْمِ ..... مَعَدُّ ٣١
قَدْ نَكِلَتْ ..... الأَسَدِ ٤٩
بَنُونا ..... الأَباعِدِ ٥١
لولا أبُوكَ ..... بِالْمَقالِيدِ ٥٦
وَأَبْرَحُ ..... مُجِيداً ٦٠
وَما كُلُّ ..... مُنْجِداً ٦٣
قَنافِذُ ..... عَوّداً ٦٧
أَبْنائِها ..... أَوْلادَها ٧٥
كادَتْ ..... وَبُرُودِ ٨٨
أَمُوتُ ..... كالِدُ ٩٤
يَلُومُونَنِي ..... لَعَمِيدُ ٩٩
ألا ..... مخلدى ٣٣٣
متى ..... موقد ٣٣٤
من ..... والوريد ٣٤٠
رهبان ..... قعودا ٣٤٨
لو ..... وسجدوا
أبصارهن ..... صداد ٣٥٥
مَرُّوا ..... لَمَجْهُودا ١٠٠

حرف الراء

أنا ..... عارِ ١٩١
[بانَتْ ..... جارَهْ ١٩٣
وَإِنِّي ..... بَلَّلَهُ القَطْرُ ٢٠٧

رُبَّمَا ..... المِهَارُ ٢١٥
دَعَوْتُ ..... مِسْوَرِ ٢٢٥
تَنْتَهِضُ ..... العُصَيْرِ ٢٣٢
أَكُلُّ ..... نَارَا ٢٣٨
وِفَاقُ ..... سَقَرِ ٢٤٣
إِذَا ..... مُيَسَّرَا ٢٥١
حَذِرٌ ..... الأَقْدَارِ ٢٦٠
ثُمَّ زَادُوا ..... فُحُرْ ٢٦٣
أَرَى ..... أَصْبَرَا ٢٦٩
فَذَلِكَ ..... فَأَحْذِرِ ٢٧٠
خَلِيلَيَّ ..... الصَّبْرِ ٢٧٢
تقول ..... المره ٢٧٤
وَلَسْتَ ..... لِلْكَاثِرِ ٢٨٠

أَعُوذُ ..... نَاصِرُ ١٣
وَمَا ..... دَيْأَرُ ١٤
بِالْبَاعِثِ ..... الدَّهَارِيرِ ١٥
فَمَا ..... الْحُجُورَا ٢٨
بَكَيْتُ ..... جَدِيرُ ٢٩
أَسِرْبَ ..... أَطِمُّ
مَا اللهُ ..... وَلاَ ضَرَرُ ٣٤
وَلَقَدْ ..... الأَوْبَ ٣٦
رَأَيْتُكَ ..... عَنْ عَمْرِو ٣٧
فَأَقْبَلَتْ ..... أَحُرُّ ٤٤
كَمْ ..... عِشَارِي ٤٨
إِلَى مَلِكٍ ..... تَصَاهِرُهُ ٥٠
أَلاَ يَا ..... الْقَطْرُ ٦٢
بِبَذْلٍ ..... يَسِيرُ ٦٤
فَأَثْبَتُّ ..... تَصْفِرُ ٨٥
عَسَى ..... أَمْرُ ٨٧
وَاعْلَمْ ..... مَا قَدِيرَا ١٠٦
تَعَلَّمْ ..... وَالْمَكْرِ ١٢٠

نَبَّئْتُ ..... الأَشْعَارِ ١٣٧
رَأَيْنَ ..... النَّوَاضِرِ ١٤٤
لَمَّا ..... يَنْتَصِرُ ١٤٩
حَزَى ..... سِمَّارُ ١٥٣
هَلِ ..... غِيَارُهَا ١٦٩
وَإِذَا ..... الْمُشْتَرَى ١٧٢

أَقْسَمَ ..... فَحَرْ ٢٩٢
..... دَبَرْ
جَاءَ ..... قَدَرِ ٢٩٦
فَأَلْفَيْتُهُ ..... المَعَابِرَا ٣٠٠
بات ..... وحاثر ٣٠١
فيا ..... شرا ٣٠٩
يا تيم ..... عمر ٣١١
لها ..... نزر ٣١٥
لنعم ..... والخصر ٣١٦
لأستسهلن ..... إلا لصابر ٣٢٢
إني ..... البقر ٣٣١
أيان ..... حذرا ٣٣٥
لست ..... أبتكر ٢٥٦
أ ألحق ..... طائر ٣٠٨
تَرَكْنَا ..... السُّورِ ١٠٠
أَبَحْنَا ..... الصَّغِيرِ ١٧٦

حرف السين

عَدَدْتُ ..... لَبِيسِي ١٧
فأين ..... احبس ٢٩١

حرف الضاد

ومن ..... العرض ٣٢١

حرف الطاء

حَتَّى ..... قَطْ ٢٨٨

حرف العين

أُطَوِّفُ ..... لَكَاعِ ٢٥
مَنْ لاَ ..... سَعَهْ ٣٢
أَبَا خُرَاشَةَ ..... الضَّبُعُ ٧٤
وَلَوْ سُئِلَ ..... وَيَمْنَعُوا ٨٩
سَقَاهَا ..... تَقَطُّعَا ٩٢
لاَ نَسَبَ ..... الرَّاقِعِ ١١٠
[طَوَى ..... الْجَرَاشِعُ ١٤٥
لاَ تَجْزَعِي ..... فَاجْزَعِي ١٥٧
بِمُكَاظَ ..... شُعَاعُهُ ١٦١
فَإِنَّهُمْ ..... شَافِعُ ١٦٨
إِذَا قِيلَ ..... الأَصَابِعُ ٢٢١
أَمَا تَرَى ..... لاَمِعَا ٢٢٦
سَبَقُوا ..... مَصْرَعُ ٢٤٥
فَإِنَّكَ ..... شَوَارِعُ ٢٤٨
لَقَدْ ..... مِسْمَعَا ٢٤٩
أَكْفُراً ..... الرِّتَاعَا ٢٥٠
يَا لَبْتَنِي ..... أَكْتَعَا ٢٨٩
إِذَا ..... أَجْمَعَا
..... يَوْماً أَجْمَعَا ٢٩٠
أَنَا ابْنُ ..... وُقُوعاً ٢٩٣

ذريني ..... مضاعا ٣٠٢
إن علي ..... طائعاً ٣٠٤
لا تهين ..... رفعه ٣١٩
يا بن ..... سمعا ٣٢٦
يا أقرع ..... تصرع ٣٤٢
تعدون ..... المقنعا ٣٥١
عَلَى حِينَ ..... وَازِعُ ٢٢٧
سَقَى ..... وَالضَّرْعِ ٢٣٩

حرف الفاء

نَحْنُ ..... مُخْتَلِفُ ٥٥
وَمِنْ ..... العَوَاطِفُ ٢٣٥
بِعِشْرَتِكَ ..... أَلُوفَا ٢٥٢
تَنْفِي ..... الصَّيَارِيفِ ٢٥٣
من ..... شافي ٣١٨
ولبس ..... الشفوف ٣٣٠

حرف القاف

وقاتم ..... الْخَفَقْنْ ٣
سرينا ..... شَارِقِ ٤٥
يُوشِكُ ..... يُوَافِقُهَا ٩٠
فَلَوْ ..... صَدِيقُ ١٠٥
لَدَيْكَ ..... يَشْقَى ١٧٤
حَارِيَةٌ ..... الفُسْتُقَا ٢٠٦
..... كَالْمَقَقِ ٢١٠
هَلْ أَنْتَ ..... مِخْرَاقِ ٢٦٥
وَالتَّغْلَبِيُّونَ ..... مِنْطِيقُ ٢٧٥
ضربت ..... الأراقي ٣٠٨

حرف الكاف

فغلت ..... هالكا ١٢٦
حِبِكَتْ ..... وَلاَ تُشَاكُ ١٥٤
خَلاَ ..... عِيَالِكَا ١٧٥
فَلَمَّا ..... مَالِكَا ١٩٢

تَنَوَّرْتُهـــا ..... عـــالِي ١٢
كَمُنْيَـــةِ ..... مـــالِي ١٨
وتُبْلِـــي ..... الْقُبُـــلِ ٢٦
مـــا أَنْـــتَ ..... والْجَـــدَلِ ٣٠
إذا ..... أَفْضَـــلُ ٣٣
فَخَـــيْرٌ ..... يـــالاَ ٤٠
فَبـــارَبِّ ..... الْمُعَـــوَّلُ ٥٢
خالِي ..... الأَخْوالاَ ٥٣
يُذِيبُ ..... لَسـالا ٥٧
سَـــلِي ..... وَجَهُـــولُ ٦٥
أَنْـــتَ ..... بَلِيـــلُ ٧١
قَـــدْ قِيـــلَ ..... قِيـــلاَ ٧٢
وَإِنْ مُـــدَّتْ ..... أَعْجَـــلُ ٧٧
إِنَّ الْمَـــرْءَ ..... فَيَخْـــذَلاَ ٨٢
فَـــلاَ تَلْحَنِـــي ..... بَلاَبِلَـــهْ ٩٥
عَلِمُوا ..... سُـــؤْلِ ١٠٧
أَلاَ اصْطِبَار ..... أَمْشَـــالِي ١١٤
عَلِمْتُـــكَ ..... وَالأَمَـــل ١١٨
دعـــالِي ..... أَوَّلُ ١٢١
حَسِبْتُ ..... ثَاقِلاَ ١٢٢
فَـــإِنْ تَزْعُمِينِـــي ..... بـــالْجَهْلِ ١٢٣

أَرحُـــو ..... تَنْوِيـــلُ
أَبُو حَنَـــشٍ ..... أَثَـــالاَ ١٣١
أَرَاهُـــمْ ..... انْحِـــزَالاَ
إِذَا ..... بِلاَلاَ
يَلُومُونَنِـــي ..... يَعْـــذِلُ ١٤٣
فَـــلاَ مُزْنَـــةٌ ..... إِبْقَالُهَـــا ١٤٦
حَـــزَى ..... فَعَـــلْ ١٥٢
فَارِســـاً ..... وَكِـــلْ ١٥٨
مـــالَكَ ..... رَمَلُـــهُ ١٧٠
رَأَيْتُ ..... فَعـــالا ١٧٨

فَأَرْسَـــلَهَا ..... الدِّحْـــالِ ١٨٠
يَا صَاحِ ..... الأَمَـــلاَ ١٨٥
فَـــإِنْ تَـــكُ ..... حِبَـــالِ ١٨٨
ضَيَّعْتُ ..... اشْتَعَلاَ ١٩٥
وَلاَ تَرَى ..... حَـــاظِلاَ ٢٠٤
أَتَنْتَهُـــونَ ..... وَالْقَتْـــلُ ٢١١
غَـــدَتْ ..... مَحْهَـــلِ ٢١٢
فَمِثْلِـــكِ ..... مُحْـــوِلِ ٢١٨
رَسْـــمُ ..... مِـــنْ حَلَلِـــهْ ٢٢٠
إِنَّ لِلْخَـــيْرِ ..... وَقَبَـــلْ ٢٢٨
..... مِنْ عَـــل ٢٣٧

كَمَـــا حَـــظٌّ ..... يُزِيـــلُ ٢٤٠
بِضَـــرْبٍ ..... الْمَقِيـــلِ ٢٤٦
ضَعِيفُ ..... الأَجَـــلْ ٢٤٧
كَنَـــاطِحٍ ..... الوَعِـــلُ ٢٥٧
أَحَا الْحَـــرْبِ ..... أَعْقَـــلاَ ٢٥٨
الوَاهِـــبُ ..... أَطْفَالَهَـــا ٢٦٤
فَقُلْـــتُ ..... تُقْتَـــلُ ٢٧٨
دَنَـــوْتُ ..... مُضَلَّـــلاَ ٢٧٩
إِنَّ الَّـــذِي ..... وَأَطْـــوَلُ ٢٨١
وَلاَ عَيْـــبَ ..... أَكْسَلُ ٢٨٣

قُلْـــتُ ..... رَمْـــلاَ ٢٩٧
ذا ارواعـــاء ..... مـــن ســـبيل ٣٠٥
يـــا زيـــد ..... فـــانزل ٣١٢
تضـــل ..... عـــن فـــل ٣١٣
[صعـــدة ..... ثمـــل ٣٣٦
خليلـــي ..... لا يحـــاول ٣٣٩
لعـــن منبـــت ..... ننتفـــل ٣٤٦

حرف الميم

بأبهِ ..... فما ظلمْ ٥
إذا قالتْ ..... حذامِ ١٦
ذمَّ المنازلَ ..... الأيامِ ٢٣
غيرُ لاوٍ ..... سلمِ ٣٨
ينامُ ..... نائمِ ٥٩
لاطيبَ ..... والهرمِ ٦٦
فكيفَ ..... كرامِ ٦٩
ندمِ ..... وخيمُ ٧٣
أكثرتَ ..... صائما ٨٤
ما أعطياني ..... كرمي ٩٦
وكنتُ ..... واللهازمِ ٩٧
فلا لغوٌ ..... مقيمُ ١١٢
ألا ارْوِعاءَ ..... هرمُ ١١٣
فلا تعدُدِ ..... العدمِ ١٢٤
ولقدْ ..... المكرمِ ١٣٣
متى تقولُ ..... قاسما ١٣٤
تولّي ..... وحميمُ ١٤٢
فلمْ يدرِ ..... وشامُها ١٤٧
تزوّدتُ ..... كلامُها ١٤٨
ولوْ أنَّ ..... مطعما ١٥١
تمرُّونَ ..... حرامُ ١٥٩
وأغفرُ ..... تكرُّما ١٦٥
لايركنَنْ ..... لحمامِ ١٨٦
لقيَ ..... مغنما ١٩٠
لعلَّ ..... شريمُ ١٩٧
ولقدْ ..... وأمامي ٢١٣
فإنَّ الخمرَ ..... تميمِ ٢١٤
مأويٌّ ..... بالميسمِ ٢١٦
وننصرُ ..... وحارمُ ٢١٧
بلْ بلدٍ ..... وجهرمهْ ٢١٩
وكريمةٍ ..... الأعلامِ ٢٢٢
مشينَ ..... النواسمِ ٢٢٣
ألا تسألونَ ..... وأكرما ٢٣٠
فريشي ..... لمامَا ٢٣٤
فساغَ ..... الحميمُ ٢٣٦
ولئنْ حلفتُ ..... مقسمِ ٢٤٢
كأنَّ بردَوْنَ ..... باللجامِ ٢٤٤
حنّي ..... المظلومِ ٢٥٤
وكمْ ..... كالدُّمى ٢٥٦
..... الحميمِ ٢٦٢
وقالَ ..... المقدَّما ٢٧١
أوعدني ..... المناسم ٣٠٣
سلام ..... السلام ٣٠٧
إني ..... يا اللهما ٣١٠
يحسبه ..... معمما ٣١٧
وكنت ..... تستقيما ٣٢٣
لاتنه ..... عظيم ٣٢٧
وإن أتاه ..... ولا حرم ٣٤١
فإن يهلك ..... الحرام ٣٤٢
ونأخذ ..... سنام
ومن يقترب ..... ولا هضما ٣٤٤
فطلقها ..... الحسام ٣٤٥
أتوا ..... ظلاما ٣٥٢
[ألا طرقتنا ..... كلامها ٣٥٩

حرف النون

عَرَفْنَا ..... آخَرِينَ ٨
أَكُلَّ الدَّهْرِ ..... وَلاَ يَقِينِي ٩
وَمَاذَا ..... الأَرْبَعِينَ
أَعْرِفُ ..... ظَبْيَانَا ١١
أَيُّهَا ..... مِنِي ٢٠
غَيْرُ ..... والْحَزَنْ ٣٩
قَوْمِي ..... وَقَحْطَانُ ٤٢
لَكَ الْعِزُّ ..... كَانَ ٤٣
لَوْلاَ ..... لِلظُّعُنِ ٤٧
صَاحِ ..... مُبِينٌ ٦١
فَأَصْبَحُوا ..... الْمَسَاكِينُ ٦٨
نَصَرْتُكَ ..... حَصِينَا ٧٩
إِنْ هُوَ ..... الْمَحَانِين ٨١
وَنَحْنُ ..... الْمَعَادِنِ ١٠٣
وَصَدْرٍ ..... حُقَّانِ ١٠٨
أَجُهَّالاً ..... مُتَجَاهِلِينَا ١٣٥
قَالَتْ ..... إِسْرَائِينَا ١٣٦
وَمَا عَلَيْكَ ..... تَعُودِينِي ١٣٨
وَأَنْبِئْتُ ..... الْيَمَنِ ١٤٠
فَلَيْتَ ..... وَرُكْبَانَا ١٦٤
وَلاَ يَنْطِقُ ..... مِنْ سِوَائِنَا ١٧١
وَلَمْ يَبْقَ ..... دَانُوا ١٧٣
حَاشَا ..... وَالدِّينِ ١٧٧
نَحَبَّتَ ..... مَشْحُونَا ١٨٣
وَعَاشَ ..... خَمْسِينَا
أَتَطْمِعُ ..... حَسَنْ ١٩٩
لاَهِ ابْنُ ..... فَتَخْزُونِي ٢٠٨
إِنَّكَ ..... بَيْنِ ٢٢٤
* ..... يَدْعُونِي
قَدْ كُنْتُ ..... وَاللَّبَانَا ٢٥٥
لَنِعْمَ ..... الإِحَنِ ٢٧٣
وَلَقَدْ أَمُرُّ ..... لاَ يَعْنِينِي ٢٨٦
لَعَمْرُكَ ..... بِثَمَانِ ٢٩٤
إِذَا مَا ..... وَالْعُيُونَا ٢٩٩
رب ..... سنن ٣٢٥
فقلت ..... داعبان ٣٢٧
حيثما ..... الازمان ٣٣٨
حملت ..... يدان ٣٥٤

حرف الهاء

إِنَّ أَبَاهَا ..... غَايَتَاهَا ٦
لفتها ..... عيناها ١٦٦
إِذَا رَضِيَتْ ..... رِضَاهَا ٢٠٩
تَقُولُ ..... الْمَرَهْ ٢٧٤
ألا يا ..... الزبراه ٣١٤

حرف الواو

وَكَمْ مَوْطِنٍ ..... مُنْهَوِي ٢٠٠

حرف الالف اللينة

فَأَوْمَأْتُ ..... فَتَى ٢٣١

حرف الياء

فَإِمَّا كِرَامٌ ..... كَفَانِيَا ٤
تَعَزَّ ..... وَاقِيَا ٧٨
بَدَتْ ..... فُؤَادِيَا ٨٠
وَحَلَّتْ ..... مُتَرَاخِيَا

لَتَقْعُـــدِنَّ ..... الْمَقْلِـــيِّ ٩٨
أَوْ تَحْلِفِـي ..... الصَّبِـيِّ
مـاَحُمَّ ..... بَاقِيـاَ ١٨٤
تَقُـولُ ..... لاَ أَبـاَ لِيـاَ ١٨٩
بـاَتَتْ ..... صَبُّـا ٢٦٦
وَمُسْـتَبْدِلٍ ..... وَأَحْرِيـاَ ٢٦٨
أَلاَ حَبَّذاَ ..... هِياَ ٢٧٧
مَـرَرْتُ ..... وَادِيـاَ ٢٨٥
أقـل ..... سـاريا
أيـا راكبـا ..... لاتلاقيـا ٣٠٦
وإنـك ..... آتيـا ٣٣٧

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı yerde tamamladı. 1986-1987 öğretim yılında girdiği Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından 1990 yılında mezun oldu.

1994 yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1994-95 öğretim yılı Güz döneminde Kırıkkale Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansa başladı. 1996-1997 öğretim yılında M. E. B. tarafından " Yabancılara Arapça Öğretimi Enstitüsü"nde dil eğitimi almak üzere burslu olarak Suriye'ye gönderildi.

Halen Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında araştırma görevlisidir.

Evli olup bir erkek ve iki kız çocuk babasıdır.